

2012•2013

FACULTEIT RECHTEN

*master in de rechten: overheid en recht*

## Masterproef

Objectieve aansprakelijkheid in het milieurecht:  
werkelijk een objectieve stap voorwaarts?

Promotor :  
Prof. dr. Bernard VANHEUSDEN

Katleen Van Hoef

*Masterproef voorgedragen tot het bekomen van de graad van master in de rechten ,  
afstudeerrichting overheid en recht*

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten  
in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.



Universiteit Hasselt | Campus Hasselt | Martelarenlaan 42 | BE-3500 Hasselt  
Universiteit Hasselt | Campus Diepenbeek | Agoralaan Gebouw D | BE-3590 Diepenbeek



**Maastricht University**

2012•2013

FACULTEIT RECHTEN

*master in de rechten: overheid en recht*

## Masterproef

Objectieve aansprakelijkheid in het milieurecht:  
werkelijk een objectieve stap voorwaarts?

Promotor :  
Prof. dr. Bernard VANHEUSDEN

Katleen Van Hoef

*Masterproef voorgedragen tot het bekomen van de graad van master in de rechten ,  
afstudeerrichting overheid en recht*



## **Samenvatting**

Het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht in de milieusector wordt vandaag de dag geregeld door enerzijds de foutaansprakelijkheid (artikel 1382 BW) en anderzijds door diverse sectoraal gegroeide milieuwetgevingen. Het klassieke uitgangspunt in geval van milieuschade is het gemeen recht doch in bepaalde gevallen kan er een beroep gedaan worden op specifieke objectieve regels.

Onder de klassieke foutaansprakelijkheid kan de schadelijder enkel een integrale schadevergoeding vorderen indien hij bewijst dat aan de vereisten van "fout-schade-oorzakelijk verband", voldaan zijn. Ondanks dat het gemeen recht een grote financiële zekerheid garandeert, kunnen diverse bewijsrechtelijke problemen zich manifesteren. Er zijn ondermeer moeilijkheden die verband houden met het aantonen van de fout van de schadeveroorzaker, het begroten van de schade en het bewijs van het oorzakelijk verband tussen de fout en de schade. Deze problemen alsook de industrialisatie van de samenleving hebben ertoe geleid dat zowel de wetgever als de rechtspraak van het gemeen recht afwijkende objectieve regels hebben ontwikkeld op grond waarvan een persoon tot schadeloosstelling gehouden kan zijn zonder dat bewezen is dat hij een fout beging die de oorzaak van de schade is. Naargelang de mate waarin afgeweken wordt van het gemeen recht wordt er een onderscheid gemaakt tussen de objectieve aansprakelijkheid voor eigen daad en de risicoaansprakelijkheid. In het eerste geval moet de schadelijder geen foutieve handeling bewijzen doch het volstaat dat de schade het gevolg is van een rechtmatige gedraging van de schadeveroorzaker. Bij de risicoaansprakelijkheid moet enkel aangetoond worden dat de schade toegerekend wordt aan de persoon die een band heeft met, of een bepaalde zeggenschap heeft over één van de risicofactoren die tot het totstandkomen van de schade heeft bijgedragen.

De idee is gerezen om van het objectief aansprakelijkheidsregime de algemene regel te maken in geval van milieuschade omdat het enerzijds een betere (bewijsrechtelijke) bescherming biedt aan de schadelijder en anderzijds eveneens meer financiële zekerheid garandeert. Uit een kort overzicht van de rechtspraak blijkt evenwel dat de vooropgestelde parlementaire doelstellingen van de objectieve regels niet altijd bereikt worden. Ondanks dat de bewijslast onder dit objectief regime drastisch wordt verminderd, kunnen nog steeds diverse bewijsrechtelijke problemen zich manifesteren. Wat de financiële zekerheden betreft kan bovendien geconcludeerd worden dat deze slechts sporadisch aanwezig zijn aangezien er noch een algemene verplichte burgerrechtelijke aansprakelijkheidsverzekering bestaat noch waarborgfondsen zijn opgericht. Het fragmentair karakter van het objectief aansprakelijkheidsregime ondermijnt bovendien de doeltreffendheid ervan. In 1989, met het voorstel van de Commissie Bocken, is de idee gerezen om een harmonisatie door te voeren van de diverse objectieve aansprakelijkheidsregels zodoende om een einde te maken aan het fragmentair karakter dit om meer rechtszekerheid en duidelijkheid te verschaffen. Er bestaan zowel pro- als contra argumenten omtrent harmonisatie doch wegens het gebrek aan een systeem bestaande uit financiële waarborgen, de lange tijdspanne die reeds verstreken is sinds het indienen van het voorstel alsook omwille van de (negatieve) adviezen van de SERV en MINA-Raad, is er nog steeds geen integratie gebeurd. Het gemeen recht blijft vandaag de dag aldus het uitgangspunt doch dit regime kan aangevuld worden met objectieve regels.

## **Voorwoord**

Met deze thesis over het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht binnen het milieurecht, meer specifiek aangaande het objectieve aansprakelijkheidsregime, beëindig ik de Master Overheid en Recht. Het creëren van een eindwerk is een ernstige opdracht die niet alleen veel tijd doch ook heel wat energie in beslag neemt. Twee factoren die niet altijd even gemakkelijk te combineren zijn met andere educatieve verplichtingen en een persoonlijke agenda. Het totstandkomen van deze masterscriptie verliep niet altijd even vlot. Uiteindelijk is dit toch gelukt mede door de steun van enkele mensen die ik graag zou willen bedanken.

In de eerste plaats wil ik graag mijn promotor Prof. Dr. Bernard Vanheusden bedanken voor zijn professionele steun tijdens het gehele academiejaar. Zijn kennis, coördinatie en motivatie zijn een grote meerwaarde geweest gedurende de realisatie van deze thesis. Hartelijk dank voor alle tijd en moeite die u aan mij heeft besteed.

Daarnaast zou ik graag mijn ouders willen bedanken omdat ze mij zowel de financiële als de praktische mogelijkheid hebben gegeven om te studeren. Ik heb namelijk enorm genoten van zowel mijn vijf jaar durende studie als van het studentenleven. Bedankt voor jullie rotsvast vertrouwen in mijn kunnen en de kalmerende woorden wanneer dat nodig was. De motivatie en steun die ik van jullie heb kregen, heeft mede dit uiteindelijke resultaat mogelijk gemaakt.

Tot slot rest er mij enkel nog een kort dankwoord aan mijn vriend Geert, mijn liefste zus Sofie en mijn vrienden voor hun steun en kritische opmerkingen gedurende niet enkel dit jaar maar de gehele rechtenopleiding.

**Inhoudstafel**

Samenvatting	1
Voorwoord	2
Lijst van afkortingen	6
Lijst van bijlagen	7
Inleiding	8
<b>Hoofdstuk 1: Afbakening van het probleem</b>	<b>9</b>
1.1 <u>Ontwikkeling van het milieurecht</u>	9
1.2 <u>Publiekrechtelijke en privaatrechtelijke handhaving</u>	10
<b>Hoofdstuk 2: Burgerlijke aansprakelijkheid binnen het milieurecht</b>	<b>13</b>
2.1 <u>De klassieke aansprakelijkheidsregeling van de artikelen 1382-83 BW</u>	13
2.1.1 Vereisten	13
2.1.2 (Bewijs)moeilijkheden	15
2.2. <u>Invoering van objectieve aansprakelijkheidsregels</u>	17
2.2.1 Geen foutvereiste	17
2.2.2 Bronnen	19
<b>Hoofdstuk 3: Objectieve aansprakelijkheidsregelingen in de Belgische rechtsorde</b>	<b>21</b>
3.1 <u>Evenwichtsleer van artikel 544 BW</u>	21
3.1.1 Ontstaansgeschiedenis	21
3.1.2 Toepassing van de evenwichtsleer	21
3.1.3 Evenwichtsleer en aquiliaanse aansprakelijkheid	23
3.2 <u>Risicoaansprakelijkheid van artikel 1384, lid 1 BW</u>	24
3.2.1 Toepassingsgebied van artikel 1384, lid 1 BW	24
3.2.2 Toepassing bij milieuschade	25
3.2.3 Risicoaansprakelijkheid en aquiliaanse aansprakelijkheid	26
3.3 <u>Sectorale milieuwetgevingen</u>	26
3.3.1 Federale en regionale sectorale milieuwetgevingen	26
3.3.1.1 Wet van 21 april 1810 op de mijnexploitatie	26
3.3.1.2 Jachtwet van 28 februari 1882	27
3.3.1.3 Wetten van 12 april 1965 en 18 juli 1975 betreffende vervoer en opslag van gas	30
3.3.1.4 Wet van 22 juli 1974 op het giftig afval	33
3.3.1.5 Wet van 10 januari 1977 houdende de schadeloosstelling wegens grondwaterwinning	36
3.3.1.6 Wet van 30 juli 1979 betreffende de preventie van brand en ontploffing	39

3.3.1.7	Wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu	42
3.3.1.8	Decreet van 27 oktober 2006 betreffende de bodemsanering	47
3.3.2	Objectieve aansprakelijkheidsregels gebaseerd op Internationale verdragen	51
3.3.2.1	Wet van 14 juli 1966 houdende de schadeloosstelling van schade door vliegtuigen	51
3.3.2.2	Wet van 20 juli 1976 voor schade door olieverontreiniging	53
3.3.2.3	Wet van 22 juli 1985 betreffende de aansprakelijkheid op gebied van kernenergie	55
3.3.2.4	Andere	58
a.	Verdrag van Lugano van 21 juni 1993	58
b.	Protocol van Kiev van 21 mei 2003	59
<b>Hoofdstuk 4: De verschuiving van foutaansprakelijkheid naar objectieve aansprakelijkheid</b>		<b>61</b>
4.1	<u>Complex aansprakelijkheidsmechanisme sinds industrialisering</u>	61
4.1.1	Verhouding foutaansprakelijkheid en objectieve aansprakelijkheid	61
4.1.2	Naast elkaar bestaande, sectoraal gegroeide aansprakelijkheidsregelingen	63
4.2	<u>Doeltreffendheid van de verschuiving naar objectieve aansprakelijkheidsregels</u>	64
4.2.1	Succes van het objectief aansprakelijkheidsregime	64
4.2.2	Beperkingen van de objectieve aansprakelijkheid voor milieuschade	66
4.2.2.1	Geen veralgemeende aansprakelijkheidsregeling	66
4.2.2.2	Objectiviteit van de rechtsregels	67
a.	Onderscheid objectieve aansprakelijkheid en risicoaansprakelijkheid	67
b.	Aansprakelijkheidsrecht verliest symbolische waarde	68
c.	Onverzoenbare rechtvaardigingsgronden	69
4.2.2.3	Knelpunten	70
a.	Definitie schade en vergoedbare schade	70
b.	Bewijsproblemen op het vlak van causaliteit	72
c.	Identificatie van de schadeveroorzaker	72
4.2.2.4	Mogelijke insolvabiliteit en nood aan financiële zekerheden	73
4.2.3	Doelstellingen van de parlementaire voorbereidingen bereikt?	74
4.2.3.1	Vermindering van de bewijslast: betere positie van de schadelijder	75
4.2.3.2	Compensatie: financiële garantie van de schadelijder	77
4.2.4	Verschuiving van objectieve aansprakelijkheid naar foutaansprakelijkheid	81
4.3	<u>Objectieve aansprakelijkheid als algemene regel</u>	81
4.3.1	Voorontwerp decreet milieubeleid	82
4.3.2	Evaluatie van een veralgemeende objectieve aansprakelijkheidsregel	84
4.3.2.1	Argumenten pro harmonisatie	84

4.3.2.2 Argumenten contra harmonisatie	85
4.3.2.3 Eigen standpunt over de veralgemening	86
<b>Hoofdstuk 5: De toekomst van ons huidig aansprakelijkheidsrecht</b>	<b>87</b>
5.1 <u>Nationaal niveau</u>	87
5.1.1 Rechtsvergelijkend perspectief	87
5.1.2 Toekomst Belgisch aansprakelijkheidsrecht	88
5.2 <u>Europees niveau</u>	88
5.2.1 Heden	88
5.2.2 Toekomst	89
5.3 <u>Internationaal niveau</u>	89
5.3.1 Heden	89
5.3.2 Toekomst	89
<b>Hoofdstuk 6: Besluit</b>	<b>91</b>
<b>Bibliografie</b>	<b>92</b>
<b>Bijlagen</b>	
I. Overzicht objectieve aansprakelijkheid binnen het milieurecht	107
II. Een op vijf reptielen met uitsterven bedreigd	108
III. 133 diersoorten verdwenen uit Vlaanderen de laatste 100 jaar	109
IV. Koffieplant sterft mogelijk uit door klimaatverandering	110
V. Meer dan helft van Europees water is te vervuild	111
VI. Aard van vergoeding onder het objectief aansprakelijkheidsregime	112



**Lijst van afkortingen**

EEZ = Exclusieve economische zone

MINA-Raad = Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen

NCMV = Nationaal Christelijk Middenstandsverbond

SERV = Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen

VEV = Vlaams Economisch Verbond

**Lijst van bijlagen**

- I.    Overzicht objectieve aansprakelijkheid binnen het milieurecht
  
- II.   Een op vijf reptielen met uitsterven bedreigd
  
- III.  133 diersoorten verdwenen uit Vlaanderen de laatste 100 jaar
  
- IV.  Koffieplant sterft mogelijk uit door klimaatverandering
  
- V.   Meer dan helft van Europees water is te vervuild
  
- VI.  Aard van vergoeding onder het objectief aansprakelijkheidsregime

## **Inleiding**

De milieuaansprakelijkheidsproblematiek is al decennia oud doch maatregelen die garanderen dat *alle* milieuschade wordt vergoed, blijven uit. Het is relevant om een thesis over burgerlijke aansprakelijkheid in het milieurecht te schrijven, niet alleen omwille van het hoog aantal schadegevallen doch ook omdat er de laatste decennia een verschuiving merkbaar is van de foutaansprakelijkheid naar een meer objectief regime in geval van milieuschade. Sinds de jaren '60 zijn er diverse van het gemeen recht afwijkende objectieve aansprakelijkheidsregels ontwikkeld die de bewijslast in hoofde van de schadelijder drastisch verminderen. In de jaren '80 wordt Vlaanderen evenwel geconfronteerd met een gebrek aan systematiek en samenhang doordat deze sectorale milieuwetgevingen (drastisch) van mekaar verschillen. De idee is toen gerezen om te streven naar een meer integraal en coherent sectoroverschrijdend milieurecht. Een eerste aanzet hiertoe is het Voorontwerp Decreet Milieubeleid van de Commissie Bocken in 1989 dat een veralgemeende objectieve aansprakelijkheid voor schade en/of milieuverstoring vooropstelt. Concrete realisaties hiervan laten evenwel nog steeds op zich wachten. Niettegenstaande men het objectief regime in geval van milieuschade wilde laten gelden, blijft het gemeen recht nog steeds het uitgangspunt. In dit werkstuk wordt de rol van het objectief aansprakelijkheidsregime vanuit een kritische hoek bekeken. De centrale onderzoeksvraag is dan ook de volgende:

*"Objectieve aansprakelijkheid in het milieurecht, werkelijk een objectieve stap voorwaarts"?*

Met het beantwoorden van deze vraag zal ondermeer nagegaan worden in hoeverre de objectieve regels de bewijsrechtelijke problemen van het gemeen recht oplossen doch ook of deze regels de financiële zekerheid ten gunste van de schadelijder (beter) garanderen. Dit zal gebeuren op basis van de rechtspraak en de rechtsleer. Tevens wordt onderzocht, op basis van de kracht- en knelpunten van het objectief regime, of het mogelijk is om van het objectief regime het algemeen uitgangspunt te maken. Bovendien is het binnen het bestek van dit werkstuk relevant om de pro- en contra argumenten van harmonisering kort toe te lichten. Een belangrijke bron hieromtrent is de bijdrage van K. DEKETELAERE over de voorstellen van de Interuniversitaire Commissie tot Herziening van het Milieurecht in het Vlaamse Gewest inzake aansprakelijkheid voor milieuschade.

Deze thesis is opgebouwd uit zes hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk wordt kort het probleem geschetst en worden de diverse handhavingsmogelijkheden in geval van milieuschade toegelicht. Vervolgens wordt in het tweede hoofdstuk dieper ingegaan op de burgerrechtelijke handhaving, meer bepaald de foutaansprakelijkheid van artikel 1382 BW. In het derde hoofdstuk wordt de brede cluster van sectorale objectieve aansprakelijkheidsregels toegelicht. Cruciaal in dit werkstuk is het vierde hoofdstuk waar de nadruk wordt gelegd op de verschuiving van fout- naar objectieve aansprakelijkheid. Er wordt ondermeer onderzocht hoe beide regimes zich tot mekaar verhouden, welke de voor- en nadelen van een objectief aansprakelijkheidsregime zijn en of de objectieve regels hun parlementaire doelstellingen hebben bereikt. Tevens wordt er kort nagegaan welke de voor- en tegenargumenten van een veralgemeende objectieve aansprakelijkheidsregel zijn en of een harmonisatie wenselijk is. In het vijfde hoofdstuk wordt vervolgens kort de toekomst van het huidig burgerlijk aansprakelijkheidsrecht toegelicht. Tot slot wordt in het zesde en laatste hoofdstuk de centrale onderzoeksvraag op een duidelijke en bondige wijze beantwoord.

## **Hoofdstuk 1: Afbakening van het probleem**

### 1.1 Ontwikkeling van het milieurecht

**1.** Milieurecht wordt omschreven als dat deel van het recht dat betrekking heeft op de bescherming van de kwaliteit van onze leefomgeving. De rechtsregels binnen dit rechtsgebied hebben als doel om verontreiniging, uitputting en aantasting van het milieu te voorkomen en tegen te gaan.<sup>1</sup> De drie belangrijkste functies van het milieurecht zijn de organisatie van de besluitvorming, de handhaving van de milieunormen en het herstel van milieuschade. Deze laatste functie, ook gekend als de reparatoire functie, valt binnen het domein van het (milieu)aansprakelijkheidsrecht en zal verder uitvoerig besproken worden. Milieuschade is een belangrijk fenomeen omdat het niet alleen een last van het verleden is maar bovendien ook uitwerking zal hebben in de toekomst.<sup>2</sup>

**2.** Milieuschade in de ruime zin<sup>3</sup> en milieuaansprakelijkheid zijn geen nieuwe verschijnselen. Voor de industriële revolutie was er namelijk al sprake van milieuproblemen zoals ondermeer milieuvervuiling en -verontreiniging.<sup>4</sup> In de eerste agrarische samenlevingen werd men al geconfronteerd met diverse milieuproblemen ten gevolge van menselijke activiteiten.<sup>5</sup> De invloed van de mens op het (leef)milieu en de fysieke omgeving is zo oud als de mens zelf. Met de evolutie van een agrarische samenleving naar een industriële maatschappij werd de situatie er niet beter op.<sup>6</sup> Het fenomeen van milieuaansprakelijkheid trad nog meer naar voren doordat de (milieu)schade niet alleen intenser, omvangrijker maar ook frequenter van aard werd. De impact van de mens op de leefomgeving werd alsmaar groter en het milieu ging zichtbaar achteruit.<sup>7</sup> Dit alles heeft geleid tot een toenemend milieubewustzijn hetgeen geresulteerd heeft in diverse sectorale milieuwetgevingen omtrent specifieke materies.<sup>8</sup> In sommige wetgevingen zijn bovendien (objectieve) aansprakelijkheidsregels ingevoerd om de vergoedbaarheid en het herstel van milieuschade (beter) te garanderen. Deze werkwijze heeft tot op heden geleid tot een hoeveelheid van rechtsbronnen wat moeilijk coherent te noemen is. Door de verspreiding van de regelgeving alsook doordat het milieurecht een evolutief rechtsgebied is, kunnen de burgers onmogelijk de

---

<sup>1</sup> A. VERBRUGGEN, *Leren om te keren. Milieu - en natuurrapport Vlaanderen*, Leuven, Garant, 1994, 654; S.J.R. BOSTYN, E.J. DOMMERING, J.K.M. GEVERS en B.M. VROOM-CRAMER, *Recht en praktijk: Moderne biotechnologie en recht*, Amsterdam, Kluwer, 2001, 39.

<sup>2</sup> L. ANNAERT, W. SOMERS en W. VANCLEYNENBREUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 235-237.

<sup>3</sup> M. DEKETELAERE, "Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor en verzekering van milieuschade", *Jura Falc.* 1990-91, 545-588 (ook beschikbaar op <https://www.law.kuleuven.be/jura/art/27n4/deketelaere.pdf>); J. BOUCKAERT, *Milieuaansprakelijkheid van Gemeenten*, Antwerpen, Kluwer, 1998, 152-153; Onder milieuschade in ruime zin verstaat men de schade die door verontreiniging en andere verstoringen aan het leefmilieu worden toegebracht. Het omvat zowel de schade aan het fysieke milieu zelf als de schade aan de mens en zijn vermogen. Hieronder vallen ondermeer de individuele gezondheidsschade, de schade aan roerende en onroerende goederen, verliezen voor land- en tuinbouw, inkomensderving, morele schade en hinder door gas, rook, roet, stof, lawaai en trillingen. Milieuschade in enge zin daarentegen wordt gedefinieerd door artikel 15.1.1 van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid (BS 3 juni 1995) en omvat de schade aan beschermde soorten en natuurlijke habitats, schade aan water en bodemschade.

<sup>4</sup> H. BOCKEN, *Het aansprakelijkheidsrecht als sanctie tegen de versterking van het leefmilieu*, Brussel, Bruylant, 1979, 4-6.

<sup>5</sup> Primitieve landbouwmethoden leidden soms tot ontginning, aantasting van de bodem en bodemerrosie.

<sup>6</sup> G. VAN HOORICK, *Handboek ruimtelijk bestuursrecht*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2011, 22; Verschillende factoren zoals ondermeer de ontwikkeling van nieuwe technologieën (bv. mechanisering), de bevolkingsgroei, de opkomst van de industrie en de veranderende wetenschap (bv. energieopwekking) lagen aan de basis van verschillende milieuproblemen.

<sup>7</sup> P. DRIESSEN en P. LEROY, *Milieubeleid: analyse en perspectief*, Bussum, Uitgeverij Coutinho, 2007, 25-27. Door de economische groei en de bevolkingsgroei in de jaren '70 steeg de behoefte naar energie hetgeen resulteerde in grootschalige ontginningen van fossiele brandstoffen. Dit had tot gevolg dat de kwaliteit van de bodem ernstig aangetast werd.

<sup>8</sup> Ondermeer de wet van 22 juli 1974 op het giftige afval, BS 1 maart 1975, de wet van 22 juli 1985 betreffende de wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie, BS 31 augustus 1985 en de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, BS 12 maart 1999.

precieze draagwijdte van alle rechtsregels kennen. De milieuregelgeving wordt steeds belangrijker maar tegelijkertijd ook alsmat complexer en omvangrijker.<sup>9</sup>

## 1.2 Publiekrechtelijke en privaatrechtelijke handhaving

**3.** De handhaving van het milieurecht vertakt zich in twee grote richtingen. Het publiekrecht dat de rechtsverhoudingen tussen de overheid en de individuen bepaalt en het privaatrecht dat de rechtsverhoudingen tussen individuen onderling regelt.<sup>10</sup> Enkel het burgerlijk recht, meer bepaald het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht, zal verder uitvoerig besproken worden. Het is echter belangrijk om zowel de bestuurlijke als de strafrechtelijke handhaving kort toe te lichten aangezien er vaak milieu-inbreuken en milieumisdrijven gepleegd worden. Deze handelingen worden niet via het burgerlijk recht doch via het bestuursrecht en in voorkomend geval via het strafrecht geregeld.

**4.** In geval van milieu-inbreuken wordt er een beroep gedaan op het bestuursrecht. Artikel 16.1.2, 1<sup>o</sup> van het decreet van 5 april 1995 (DABM) bepaalt uitdrukkelijk dat onder milieu-inbreuk de volgende handeling dient te worden verstaan: *"een feitelijke gedraging die in strijd is met de in het Milieuhandhavingsdecreet opgenomen milieuvoorschriften die niet strafrechtelijk beteugeld worden doch die wel onderworpen zijn aan bestuursrechtelijke sancties"*. Onder bestuurlijke handhaving worden ondermeer bestuurlijke maatregelen (bv. regularisatiebevel), administratieve sancties (bv. schorsing of opheffing van een vergunning) en bestuurlijke geldboetes verstaan. Dergelijke maatregelen hebben een preventief karakter.<sup>11</sup> Binnen de publiekrechtelijke handhaving geschiedt de naleving van het milieurecht niet alleen via bestuurlijke- doch ook via strafrechtelijke middelen. Artikel 16.1.2, 2<sup>o</sup> DABM bepaalt uitdrukkelijk dat milieumisdrijven<sup>12</sup> strafrechtelijk moeten worden gesanctioneerd.<sup>13</sup> In de gevallen waar de milieuwetgevingen met voeten worden getreden zal de overheid aldus moeten tussenkomen.<sup>14</sup> De belangrijkste doelstelling van het strafrecht is het opsporen en sanctioneren van milieumisdrijven door het gerechtelijk apparaat. In tegenstelling tot het privaatrecht, waar vergoeding van milieuschade centraal staat, heeft het strafrecht eerder een repressief karakter. De overheid wil namelijk milieudelicten aanpakken en overtreders hiervan bestraffen om andere, potentiële overtreders af te schrikken.<sup>15</sup> De belangrijkste sancties om milieucriminaliteit te bestraffen zijn gevangenisstraffen en geldboetes.<sup>16</sup>

**5.** Het privaatrecht reguleert de verhouding tussen de veroorzakers en de benadeelden van milieuschade. Het stelt ondermeer grenzen aan het gedrag van de schadeveroorzaker(s). Wanneer

<sup>9</sup> R. UYLENBURG en E.M. VOGELZANG-STOUTE, *Toegang tot het milieurecht: een inleiding voor niet-juristen*, Deventer, Kluwer, 2008, 1.

<sup>10</sup> L. ANNAERT, W. SOMERS en W. VANCLEYNENBREUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 19-21.

<sup>11</sup> L. ANNAERT, W. SOMERS en W. VANCLEYNENBREUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 212-214.

<sup>12</sup> DIENST VOOR HET STRAFRECHTELIJK BELEID, 'Zware milieucriminaliteit', [http://www.dsb-spc.be/web/index.php?option=com\\_content&task=view&id=59&Itemid=84&lang=dutch](http://www.dsb-spc.be/web/index.php?option=com_content&task=view&id=59&Itemid=84&lang=dutch); België beschikt niet over een wettelijke definitie van zware milieucriminaliteit. De Federale Overheid heeft zware milieucriminaliteit als volgt gedefinieerd: *"het handelt om stelselmatige, repetitieve, georganiseerde misdrijven die in strijd zijn met de milieuwetgevingen, met een sterk vermoeden van fraude, en die meestal voorkomen in een industriële context met supraregionale of zelfs internationale vertakkingen"*.

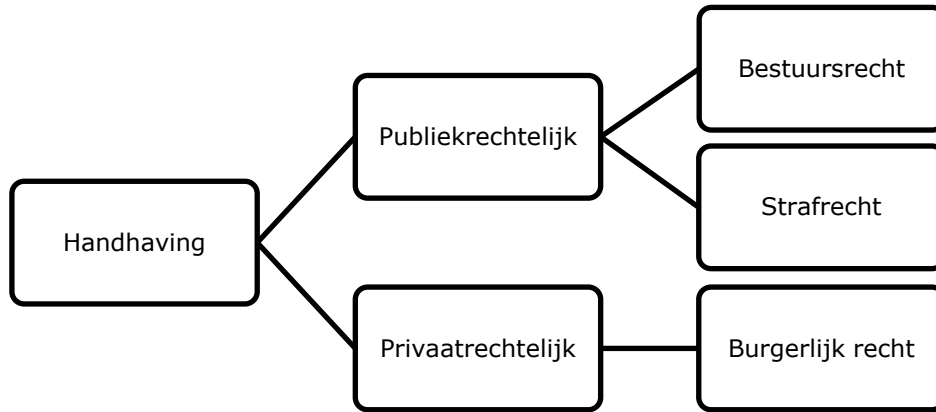
<sup>13</sup> Artikel 16.1.2, 2<sup>o</sup> DABM, BS 3 juni 1995 bepaalt dat onder milieumisdrijf het volgende begrepen moet worden: *"een gedraging, in strijd met een voorschrift dat wordt gehandhaafd met toepassing van deze titel, die strafrechtelijk kan worden bestraft overeenkomstig de bepalingen van deze titel"*.

<sup>14</sup> Milieustrafrecht is het strafrecht dat betrekking heeft op de schending van strafbepalingen aangaande de bescherming van het milieu. Deze bepalingen zijn terug te vinden in enerzijds het Strafwetboek en anderzijds de bijzondere milieuwetten.

<sup>15</sup> B.C.J. VAN VELTHOVEN en P.W. VAN WIJCK, *Recht en efficiëntie: een inleiding in de economische analyse van het recht*, Deventer, Kluwer, 2007, 296-297.

<sup>16</sup> L. LAVRYSEN, C.M. BILLIET, P. DE SMEDT en H. VAN LANDEGHEM, *Het Milieuhandhavingsdecreet in de praktijk*, Brugge, Die Keure, 2010, 8-9; B. VANHEUSDEN en G. VAN HOORICK, *Milieurecht in kort bestek*, Intersentia, Antwerpen-Cambridge, 2011, 300-301.

deze grenzen worden overschreden, kunnen de benadeelden beslissen of zij hier al dan niet actie tegen ondernemen.<sup>17</sup> Burgers die zich geschaad voelen door milieuverontreiniging kunnen een vordering instellen bij de burgerlijke rechtbank om schadevergoeding te vorderen voor de door hen geleden (milieu)schade. Het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht heeft aldus een vergoedend karakter.<sup>18</sup>



<sup>17</sup> B.C.J. VAN VELTHOVEN en P.W. VAN WIJCK, *Recht en efficiëntie: een inleiding in de economische analyse van het recht*, Deventer, Kluwer, 2007, 296-297.

<sup>18</sup> L. ANNAERT, W. SOMERS en W. VANCLEYNENBREUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 229-232.



## **Hoofdstuk 2: Burgerlijke aansprakelijkheid binnen het milieurecht**

### 2.1 De klassieke aansprakelijkheidsregeling van de artikelen 1382-1383 BW

#### 2.1.1 Vereisten

**6.** Aangezien er in België geen specifieke regeling voorhanden is die de burgerlijke aansprakelijkheid in geval van milieuschade regelt, zijn de vorderingen tot vergoeding van deze schade nog steeds grotendeels gegrond op de klassieke foutaansprakelijkheid (*la responsabilité aquillienne*) van het Burgerlijk Wetboek van 1804. Overeenkomstig artikel 1382 BW zal diegene die door een (toerekenbare) fout schade veroorzaakt aan een andere persoon verplicht worden om deze te vergoeden en/of herstellen. Artikel 1383 BW voegt daaraan toe dat men eveneens aansprakelijk is voor schade die veroorzaakt wordt door zijn nalatigheid of onvoorzichtigheid. Voor de toepassing van de foutaansprakelijkheid moet er bijgevolg aan drie vereisten zijn voldaan: een toerekenbare fout, schade en een oorzakelijk verband tussen beide.<sup>19</sup>



20

**1.** Een *fout* is een sociaal onaanvaardbare gedraging. Iemand begaat een fout hetzij wanneer hij een wettelijke of reglementaire bepaling<sup>21</sup> overtreedt, hetzij wanneer hij de zorgvuldigheidsnorm schendt. Overtredingen van wettelijke/reglementaire verboden of geboden komen in het huidige milieurecht frequent voor, mede doordat het milieurecht zo uitgebreid en gedetailleerd is. Er stellen zich hieromtrent weinig moeilijkheden aangezien het voldoende is om louter het bewijs te leveren dat een gebod<sup>22</sup> of verbod<sup>23</sup> niet wordt nageleefd. Een afweging door de rechter is bijgevolg niet nodig.

Er is eveneens sprake van een fout indien de zorgvuldigheidsnorm wordt geschonden. Eenieder moet in zijn handelen voldoende (voor)zorg aan de dag leggen teneinde hinder en schade aan andere personen en hun goederen te vermijden.<sup>24</sup> Bijgevolg kan men, ofschoon men de wettelijke of reglementaire bepalingen nastreeft, alsnog aansprakelijk gesteld worden. Wanneer de rechter zich moet uitspreken over een vordering gesteund op een overtreding van de zorgvuldigheidsnorm, wordt van hem een oordeel verwacht over wat een normaal vooruitziend en zorgvuldig persoon, geplaatst in dezelfde omstandigheden, zou hebben

<sup>19</sup> E. DE PUE, L. LAVRYSEN en P. STRYCKERS, *Milieuzakboekje 2009*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2009, 911-914; L. ANNAERT, W. SOMERS en W. VANCLEYNENBREUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 235-237; B. VANHEUSDEN en G. VAN HOORICK, *Milieurecht in kort bestek*, Intersentia, Antwerpen-Cambridge, 2011, 302-301.

<sup>20</sup> E. DE PUE, L. LAVRYSEN en P. STRYCKERS, *Milieuzakboekje 2009*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2009, 911.

<sup>21</sup> Enige voorbeelden hiervan zijn ondermeer: werken uitvoeren zonder de vereiste bouwvergunning, het lozen van afvalwater zonder het bezitten van een lozingsvergunning en het overtreden van de voorwaarden van een bouw- of milieuvergunning.

<sup>22</sup> Artikel 6, § 1 van het Materialendecreet van 23 december 2011 (*BS 28 februari 2012*) houdt een registerplicht in inzake afvalstoffen; artikel 22 van het Milieuvergunningsdecreet van 28 juni 1985 (*BS 17 september 1985*) bepaalt dat de exploitant van de [hinderlijke] inrichting verplicht is de milieuvoorwaarden na te leven. Tevens wordt er in het tweede lid van artikel 22 een gebod neergelegd wat bepaalt dat de exploitant, ongeacht de verleende vergunning, steeds de nodige maatregelen moet nemen om schade, hinder en zware ongevallen te voorkomen; Rb. Gent 10 oktober 1996, *TMR 1997*, 287.

<sup>23</sup> Artikel 12 § 1 van het Materialendecreet van 23 december 2011 (*BS 28 februari 2012*) verbiedt afvalstoffen achter te laten of te beheren in strijd met de voorschriften van het decreet of zijn uitvoeringsbesluiten.

<sup>24</sup> Rb. Gent 9 april 1925, *BJ 1925*, 531: Men is aansprakelijk voor bouwwerken die men abnormaal goedkoop laat uitvoeren; Rb. Luik 4 november 1941, *Pas. 1942*, III, 60: Een schouwer bouwen in een gemene muur is strijdig met de normale zorgvuldigheid; DEPARTEMENT LEEFMILIEU, NATUUR EN ENERGIE, 'Burgerlijke aansprakelijkheid', <http://www.ine.be/themas/hinder-en-risicos/geurhinder/regelgeving-geurhinder/burgerlijk-wetboek>.



gedaan.<sup>25</sup> Er wordt bijgevolg *in concreto*, rekening houdend met de aan plaats en tijd gebonden maatschappelijke waardeoordelen,<sup>26</sup> onderzocht of de schadeveroorzaker gehandeld heeft als een *bonus pater familias*. De fout is bewezen indien de rechter het aannemelijk acht dat de algemene zorgvuldigheid niet wordt nageleefd. De invloed van het *bonus pater familias-principe* mag echter niet onderschat worden aangezien de zorgvuldigheidsplicht steeds meer geëxpliciteerd wordt in diverse milieuwetgevingen. Deze voorschriften lijken het karakter van een resultaatsverbintenis te hebben.<sup>27</sup>

**2.** De milieuschade die veroorzaakt wordt door verontreiniging en andere verstoringen van het leefmilieu is zeer uiteenlopend. Het begrip schade wordt niet gedefinieerd in het Burgerlijk Wetboek zodat men zich voor de omschrijving van dit begrip dient te richten naar het algemeen spraakgebruik. Onder schade wordt verstaan: "*elk nadeel, elk verlies, elke vermindering van iemands vermogen, zijn goederen, zijn persoon*".<sup>28</sup> Deze schade, zowel materieel als moreel, is slechts vergoedbaar wanneer ze vaststaat en persoonlijk is aan degene die ze inroept. Onder vaststaande schade wordt verstaan dat de schade reeds teweeggebracht is of dat deze zich met redelijke waarschijnlijkheid zal voordoen. De schade moet aldus de normale ontwikkeling, het vervolg, de herhaling of voltooiing van een actueel zekere toestand zijn.<sup>29</sup> Louter hypothetische schade wordt bijgevolg uitgesloten.<sup>30</sup> Daarnaast moet de schade eveneens een persoonlijk karakter hebben, wat impliceert dat er een inbreuk is op de persoonlijke integriteit en/of het persoonlijk vermogen van de schadelijder.<sup>31</sup> Aangezien de foutaansprakelijkheid enkel de individuele vermogensbelangen beschermt, valt schade toegebracht aan collectieve milieugoederen en schade aan juridisch niet-toegeëigende goederen buiten het toepassingsgebied van artikel 1382 BW. Een schending van algemene waarden of van doelstellingen kan dus onmogelijk als schade aangevoerd worden. Bovendien komt alleen werkelijke en rechtmatige<sup>32</sup> schade voor vergoeding in aanmerking aangezien het de bedoeling is om de schadelijder in dezelfde toestand te plaatsen waarin hij zich zou hebben bevonden indien de derde schadeveroorzaker geen fout zou hebben begaan.

<sup>25</sup> Antwerpen 17 februari 1988, *RW* 1989-90, 50; Een bedrijf dat door bodemverontreiniging het milieu van de omwonenden schaadt, kan op grond van artikel 1382 BW aansprakelijk worden gesteld. Aangezien de algemene zorgvuldigheidsnorm van toepassing is, moet in *concreto* de gedraging van het bedrijf getoetst worden aan het gedrag van een redelijke en normale zorgvuldige exploitant van een soortgelijke bedrijvigheid in vergelijkbare omstandigheden.

<sup>26</sup> Vred. Namen 30 juni 1982, *RRD* 1983, 144: Het gekraai van een haan of de geur van mest zijn meer aanvaardbaar op het platteland dan in de stad; zie ook Vred. Beveren 10 april 1990, *T.Vred.* 1990, 374: De exploitant van een varkensbedrijf moet zijn activiteiten met voldoende zorgvuldigheid uitoefenen. Bij de beoordeling van de zorgvuldigheid wordt ondermeer rekening gehouden met de omvang van het bedrijf, de vestigingsplaats, het klimaat en de gebruikelijke regels van de beroepstechniek; Vred. Menen 12 november 1986, *T.Vred.* 1995, 174: Het regelmatige en indringende roep van één kwartel; Vred. Tielt 10 juni 1982, *T.Vred.* 1996, 28-32: De bewaarder van een hond die door zijn geblaf de rust van een buurvrouw verstoort, dient dit dier van zijn erf te verwijderen.

<sup>27</sup> Artikel 22 § 2, lid 2 van het decreet van 28 juni 1985 betreffende de milieuvergunning, *BS* 17 september 1985; artikel 3.7.1 § 1 van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid, *BS* 3 juni 1995; artikel 12 § 3 van het decreet betreffende het duurzaam beheer van materiaalcringen en afvalstoffen, *BS* 28 februari 2012; artikel 43 § 2 van het besluit van de Vlaamse Regering van 6 februari 1991 houdende vaststelling van het Vlaams Reglement betreffende de milieuvergunning, *BS* 6 juni 1991; M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1332-1334.

<sup>28</sup> A. VAN OEVELEN, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in B. BRONDERS (ed.), *Rechtspraak en milieubescherming*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1991, 140.

<sup>29</sup> H. BOCKEN, *Het aansprakelijkheidsrecht als sanctie tegen de verstoring van het leefmilieu*, Brussel, Bruylant, 1979, 81; L. ANNAERT, W. SOMERS en W. VANCLEYNENBREUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 244-245.

<sup>30</sup> Bergen 9 juni 2009, *Amén.* 2009, afl. 4, 303: Een hypothetisch gevaar voor watervervuiling beantwoordt niet aan de 'zekerheidsvereiste'.

<sup>31</sup> M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE, (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1334-1335.

<sup>32</sup> I. SAERENS, *Manifestaties en evenementen*, Brussel, Uitgeverij Politeia NV, 2007, 192: Een verlies aan zwart geld komt niet in aanmerking voor vergoeding.

**3.** Het bewijs van een oorzakelijk verband tussen enerzijds de fout en anderzijds de geleden schade moet eveneens geleverd worden. Dit houdt in dat de schadelijder moet aantonen dat de hem berokkende schade niet zou ontstaan zijn zonder een welbepaald foutief handelen of nalaten van de schadeveroorzaker.<sup>33</sup> Met andere woorden, er moet worden aangetoond dat zonder de fout, de schade zich niet voorgedaan zou hebben. De benadeelde die op grond van de foutaansprakelijkheid een vordering tot schadeloosstelling instelt, moet bewijzen of voldoende aannemelijk maken dat zijn schade veroorzaakt werd door de fout van de verweerder. Het oorzakelijk verband moet zeker zijn of althans met een voldoende graad van waarschijnlijkheid vaststaan.<sup>34</sup>

### 2.1.2 (Bewijs)moeilijkheden

**7.** Hoewel de regeling inzake foutaansprakelijkheid eenvoudig lijkt, wordt men vaak geconfronteerd met (bewijs)problemen hieromtrent waardoor de bruikbaarheid van deze aansprakelijkheidsvordering als sanctie tegen milieuverstoring en -aantasting wordt beperkt. De doeltreffendheid van een vordering die gebaseerd is op artikel 1382 BW wordt in belangrijke mate verminderd door de zware bewijslast die rust op het slachtoffer van de milieuschade. Er zijn ondermeer moeilijkheden die verband houden met het aantonen van de fout van de schadeveroorzaker, het begroten van de schade en het bewijs van het oorzakelijk verband tussen de fout en de schade.<sup>35</sup>

**8.** Eerst en vooral is het niet altijd even gemakkelijk om aan te tonen wie de veroorzaker of aansprakelijke is van bepaalde milieuschade<sup>36</sup>. Eveneens is het geen sinecure om te bewijzen of er wel een foutieve gedraging aan de basis van een bepaald schadegeval ligt. Echter, het bewijs van een schending van een wettelijke en/of reglementaire bepaling leidt niet tot moeilijkheden. Een schending van de algemene zorgvuldigheidsnorm daarentegen is minder gemakkelijk te bewijzen. Er zijn namelijk geen duidelijke criteria voorhanden, buiten het bonus pater familias-criterium, om af te toetsen of iemand zich al dan niet foutief gedraagt. Cruciale vragen die hieromtrent rijzen zijn ondermeer: Wanneer handelt iemand foutief? Wanneer is de veroorzaker van een milieuvervuilende activiteit tekortgekomen aan zijn plicht om de nodige voorzorgen te nemen? Hoe ver moet een persoon gaan in het nemen van voorzorgsmaatregelen ter voorkoming van de hinder opdat er hem geen schuld ten laste gelegd zou kunnen worden? Aangezien er op deze vragen geen eenduidig antwoord kan worden gegeven, moet de rechter met voldoende redelijkheid *in concreto* oordelen welke de nodige voorzorgsmaatregelen zijn voor een bepaalde gedraging. Bijgevolg rust op het slachtoffer een zware bewijslast om aan te tonen dat de schadeveroorzaker tekortgeschoten is aan zijn verplichting tot het nemen van voldoende voorzorgsmaatregelen.<sup>37</sup>

<sup>33</sup> M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1336; M. VAN QUICKENBORNE, *Oorzakelijk verband tussen onrechtmatige daad en schade*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2007, 13-18; L. ANNAERT, W. SOMERS en W. VANCLEYNENBREUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 245-246.

<sup>34</sup> A. VAN OEVELEN, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in B. BRONDERS (ed.), *Rechtspraak en milieubescherming*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1991, 145.

<sup>35</sup> L. LAVRYSEN, *Handboek Milieurecht*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2006, 242-244; L. ANNAERT, W. SOMERS en W. VANCLEYNENBREUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 235-237; B. VANHEUSDEN en G. VAN HOORICK, *Milieurecht in kort bestek*, Intersentia, Antwerpen-Cambridge, 2011, 303.

<sup>36</sup> Bijvoorbeeld bij bodemverontreiniging en luchtvervuiling.

<sup>37</sup> M. DEKETELAERE, "Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor en verzekering van milieuschade", *Jura. Falc.* 1990-91, 545-588.

9. Eveneens zijn er moeilijkheden aangaande de draagwijdte van het begrip milieuschade. De schade die voor de toepassing van artikel 1382 BW vereist is, moet vaststaan en tevens van persoonlijke aard zijn. Bepaalde vormen van milieuverontreiniging voldoen echter niet aan deze vereisten omdat de schade zich pas op een later tijdstip zal veruitwendigen. Typevoorbeelden hiervan zijn de aantasting van de ozonlaag, het rooien van regenwouden, de vermindering van de bodemkwaliteit en de gevolgen op lange termijn van het lozen van allerlei afval in zee. Bovendien erkent het Belgisch recht dat bepaalde milieugoederen aan niemand toebehoren en door iedereen gebruikt kunnen worden.<sup>38</sup> Schade toegebracht aan dergelijke collectieve milieugoederen<sup>39</sup> en ideële milieuwaarden valt, wegens het gebrek aan persoonlijk belang, eveneens buiten het toepassingsgebied van artikel 1382 BW.<sup>40</sup> Het vorderingsrecht inzake milieuschade is namelijk gericht op individuele belangen en niet op een actio popularis. Aan de grondslag van de weigerachtigheid van de rechtspraak om burgerlijke vorderingen inzake collectieve goederen te aanvaarden, ligt de overweging dat in dergelijke zaken het belang van de eiser evenwel samenvalt met de verdediging van het algemeen belang, een taak die aan het Openbaar Ministerie is opgedragen.<sup>41</sup> Desondanks moet deze benadering genuanceerd worden aangezien het mogelijk is dat de aantasting van collectieve milieugoederen eveneens zijn weerslag kan hebben op de persoonlijke integriteit en/of het vermogen van de schadelijder. In deze omstandigheid is de rechtspraak geneigd te aanvaarden dat er evenwel van persoonlijke schade sprake kan zijn.<sup>42</sup> Indien de aantasting aan het niet-toegeëigende bestanddeel geen eigen schade veroorzaakt dan zal de aansprakelijkheidsvordering van de schadelijder, wegens het gebrek aan het vereiste persoonlijk en rechtstreeks belang, onontvankelijk worden verklaard. Bovendien zijn er ook problemen omtrent de begroting van de milieuschade aangezien hiervoor geen specifieke maatstaf voorhanden is. Overigens wordt alleen de omvang van de eigen schade in aanmerking genomen bij het begroten van de schadevergoeding omdat alleen deze vorm van aantasting vergoedbaar is.<sup>43</sup>

---

<sup>38</sup> De niet-toegeëigende milieubestanddelen zijn in essentie de res communes (artikel 714 BW) en de res nullius (artikel 713 BW). Res communes zijn zaken die aan niemand toebehoren en door iedereen gebruikt kunnen worden zoals ondermeer de lucht, het water van onbevaarbare rivieren, zeewater, zonlicht en de atmosfeer. Res nullius daarentegen zijn zaken die momenteel aan niemand toebehoren maar op zich vatbaar zijn voor exclusieve toeëigening. Voorbeelden hiervan zijn ondermeer de vissen in de zee, sneeuw, regenwater, insecten, vogels en in het wild levende zoogdieren.

<sup>39</sup> Voorbeelden zijn: in het wild levende dieren, lucht, stromend water, zeewater, bodem, et cetera.

<sup>40</sup> Cass. 19 november 1982, *RW* 1983-84, 2029, met noot J. LAENENS; Cass. 5 oktober 1985, *RW* 1985-86, 2411; H. BOCKEN, *Het aansprakelijkheidsrecht als sanctie tegen de verstoring van het leefmilieu*, Brussel, Bruylant, 1979, 86-89; K. DEKETELAERE, 'Deel 3: Burgerrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in M. DEKETELAERE (ed.), *Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor milieuschade*, Brugge, Die Keure, 1993, 77; W. NEVEN, *Milieuschade*, Mechelen, Kluwer, 2004, 134-135; E. DE PUE, L. LAVRYSEN en P. STRYCKERS, *Milieuzakboekje 2009*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2009, 914.

<sup>41</sup> A. CARETTE, 'De aansprakelijkheidsregeling voor milieuverstoring uit het Voorontwerp Decreet Milieubeleid', *TMR* 1998, 140-142; E. DE PUE, L. LAVRYSEN en P. STRYCKERS, *Milieuzakboekje 2009*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2009, 914.

<sup>42</sup> In H. BOCKEN, *Het aansprakelijkheidsrecht als sanctie tegen de verstoring van het leefmilieu*, Brussel, Bruylant, 1979, 86-89 worden verschillende niet-gepubliceerde arresten vermeld waar er evenwel ook sprake is van persoonlijke schade: In een vonnis van 21 oktober 1957 erkende de Politie rechtbank van Brussel het bestaan van persoonlijke schade in hoofde van een wandelaar die aanvoerde gehinderd te zijn door overdreven uitlaatgassen van een taxi; De Correctionele Rechtbank van Verviers kent op 24 december 1968 in zijn vonnis aan een aantal burgerlijke partijen een schadevergoeding toe voor de materiële schade en de hinder die zij ondervonden ten gevolge van de watervervuiling door een kaasfabriek dat melkserum loosde in een rivier; Het Hof van Beroep van Luik heeft bij het arrest van 9 maart 1973 aan een inwoner uit de gemeente Hannêche een schadevergoeding toegekend wegens de schade die hij leed ten gevolge van een opslag van cyaanhoudende afvalstoffen. A. CARETTE, 'De aansprakelijkheidsregeling voor milieuverstoring uit het Voorontwerp Decreet Milieubeleid', *TMR* 1998, 140-141: Verontreiniging van stromend water kan een weerslag hebben op de bedding van de waterloop en kan de plantengroei in de omgeving aantasten, wat voor de daar voorkomende fauna nefast is; A. CARETTE, *Herstel van en vergoeding voor aantasting aan niet-toegeëigende milieubestanddelen*, Antwerpen, Intersentia Rechtswetenschappen 1998, 109-137.

<sup>43</sup> A. CARETTE, 'De aansprakelijkheidsregeling voor milieuverstoring uit het Voorontwerp Decreet Milieubeleid', *TMR* 1998, 141; L. ANNAERT, W. SOMERS en W. VANCLEYNENBREUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 245; Geen maatstaf voorhanden om de ecologische waarde van bepaalde goederen te bepalen (bv. honderdjarige eik).

**10.** Ten slotte zijn er, ondanks het feit dat het Belgisch aansprakelijkheidsrecht een brede opvatting van het oorzakelijk verband hanteert<sup>44</sup>, enkele bewijsrechtelijke problemen hieromtrent. Deze bewijsmoeilijkheden vinden allereerst hun oorzaak in de beperkte kennis die men heeft omtrent de oorzaken en gevolgen van bepaalde vormen van milieuverontreiniging. Het is namelijk niet altijd evident om aan te tonen dat een bepaalde verontreinigende factor milieuschade met zich meebrengt. Een andere moeilijkheid bestaat erin om de bron van de verontreiniging te identificeren. Soms is het namelijk zeer moeilijk om vast te stellen welke soort vervuiling bepaalde schade teweegbrengt. Milieuschade is immers vaak het gevolg van een samenloop van verschillende vervuilingbronnen of van een synergie tussen verschillende vervuilers. Bovendien doet de schade zich soms voor op talrijke kilometers van de uitstoot zelf of veruitwendigen de gevolgen van een bepaalde verontreiniging zich pas jaren later.<sup>45</sup> Al deze bewijsproblemen maken het voor het slachtoffer moeilijk om de precieze oorzaak van de schade te achterhalen.<sup>46</sup>

## 2.2 Invoering van objectieve aansprakelijkheidsregels

**11.** Hoewel de buitencontractuele aansprakelijkheid in het Belgisch recht in principe een op de fout of op een vermoeden van fout gebaseerde aansprakelijkheid is, zijn er toch een reeks gevallen van aansprakelijkheid waarvoor de foutvereiste niet geldt. Ondanks dat de rechtspraak de toepassing van de foutaansprakelijkheid in geval van milieuschade heeft verfijnd, blijft wegens de zware bewijslast hiervan veel milieuschade onvergoed. Eveneens werd men vanaf de tweede helft van de 19e eeuw, met de verandering van een agrarische naar een geïndustrialiseerde samenleving, geconfronteerd met een toenemend aantal (milieu)schadegevallen. Deze oorzaken hebben aangezet tot de ontwikkeling en toepassing van een objectief aansprakelijkheidsregime.<sup>47</sup> Onder dit regime worden een aantal aansprakelijkheidsregels bedoeld op grond waarvan een persoon tot schadeloosstelling gehouden kan zijn zonder dat bewezen is dat hij een fout beging.<sup>48</sup>

### 2.2.1 Geen foutvereiste

**12.** Onder dit objectief aansprakelijkheidsregime, ook wel foutloze aansprakelijkheid genoemd, worden diverse aansprakelijkheidsregels aangeduid waarbij iemand tot schadevergoeding gehouden kan zijn zonder dat moet worden bewezen dat hij een fout beging welke oorzaak is van de schade.<sup>49</sup> De objectieve aansprakelijkheid wijkt sterk af van het op fout gebaseerde aansprakelijkheidsrecht aangezien er niet moet worden voldaan aan de foutvereiste alvorens iemand tot het betalen van een schadevergoeding gehouden is. Een persoon kan aldus aansprakelijk worden gesteld voor de schade die door zijn eigen handelen is veroorzaakt, zonder

<sup>44</sup> De ruime opvatting van het oorzakelijk verband in het Belgisch recht staat bekend onder de benaming 'equivalentieeler': er bestaat een causaal verband tussen de fout en de schade indien de schade, zoals ze zich in concreto voordoet, niet ontstaan zou zijn zonder de fout. De fout moet met andere woorden een noodzakelijke voorwaarde voor de schade zijn; H. BOCKEN, *Het aansprakelijkheidsrecht als sanctie tegen de verstoring van het leefmilieu*, Brussel, Bruylant, 1979, 112-114; B. DE GROOTE, *Overzicht van het burgerlijk recht*, Mechelen, Kluwer, 2005, 637-638.

<sup>45</sup> H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid voor milieuschade", *RW* 1987-88, 1272-1274.

<sup>46</sup> H. BOCKEN, *Het aansprakelijkheidsrecht als sanctie tegen de verstoring van het leefmilieu*, Brussel, Bruylant, 1979, 117-118; A. VAN OEVELEN, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in B. BRONDERS (ed.), *Rechtspraak en milieubescherming*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1991, 144-145; L. ANNAERT, W. SOMERS en W. VANCLEYNENBREUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 235-237.

<sup>47</sup> H. BOCKEN, "Van fout naar risico: een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 329-330; M. DEKETELAERE, "Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor en verzekering van milieuschade", *Jura Falc.* 1990-91, 545-588.

<sup>48</sup> H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid voor milieuschade", *RW* 1987-88, 1276-1277; A. VAN OEVELEN, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in B. BRONDERS (ed.), *Rechtspraak en milieubescherming*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1991, 156.

<sup>49</sup> L. LAVRYSEN, *Handboek Milieurecht*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2006, 245-246.

dat dit handelen onrechtmatig is. Het onderscheid tussen de klassieke futaansprakelijkheid en objectieve aansprakelijkheid kan ondermeer als volgt weergegeven worden:

**Onderscheid klassieke futaansprakelijkheid en objectieve aansprakelijkheid**

	Fout	Gedraging	Oorzakelijk verband	Schade
Klassieke futaansprakelijkheid	Vereist	Vereist	Vereist	Vereist
Objectieve aansprakelijkheid	Niet vereist	Vereist	Vereist	Vereist

50

**13.** Naargelang de mate waarin afgeweken wordt van de regels van de futaansprakelijkheid kan een onderscheid gemaakt worden tussen objectieve aansprakelijkheid voor eigen daad en risicoaansprakelijkheid. In het eerste geval moet het slachtoffer geen fout bewijzen aangezien het volstaat dat de schade het gevolg is van een rechtmatige gedraging van de schadeveroorzaker. Iemand kan bijgevolg gehouden zijn tot het vergoeden van schade ofschoon deze niet door zijn fout veroorzaakt werd.<sup>51</sup> De schadelijder moet enkel het bewijs leveren van een oorzakelijk verband tussen de gedraging van de verweerder en de hierdoor ontstane schade.<sup>52</sup> In tegenstelling tot de objectieve aansprakelijkheid voor eigen daad gaat de risicoaansprakelijkheid nog een stap verder aangezien deze regeling niet vereist dat de schade veroorzaakt wordt door een gedraging van de verweerder. Bijgevolg wordt de bewijslast in hoofde van de schadelijder drastisch verlicht doordat het bewijs van het oorzakelijk verband met de gedraging van de verweerder niet meer moet worden geleverd. Bij deze vorm van aansprakelijkheid wordt de schade namelijk toegerekend aan een persoon die een band heeft met, of een bepaalde zeggenschap heeft over één van de risicofactoren die tot het totstandkomen van de schade hebben bijgedragen.<sup>53</sup> Deze persoon is aansprakelijk ongeacht of zijn gedraging foutief is of niet. De door de wet aansprakelijk gestelde persoon kan bijgevolg niet ontsnappen aan zijn aansprakelijkheid door aan te tonen dat hij geen fout heeft begaan of dat er geen causaal verband bestaat tussen de foutieve gedraging en de schade. De schadelijder moet namelijk alleen bewijzen dat de risicofactor de oorzaak is van het totstandkomen van de schade.<sup>54</sup>

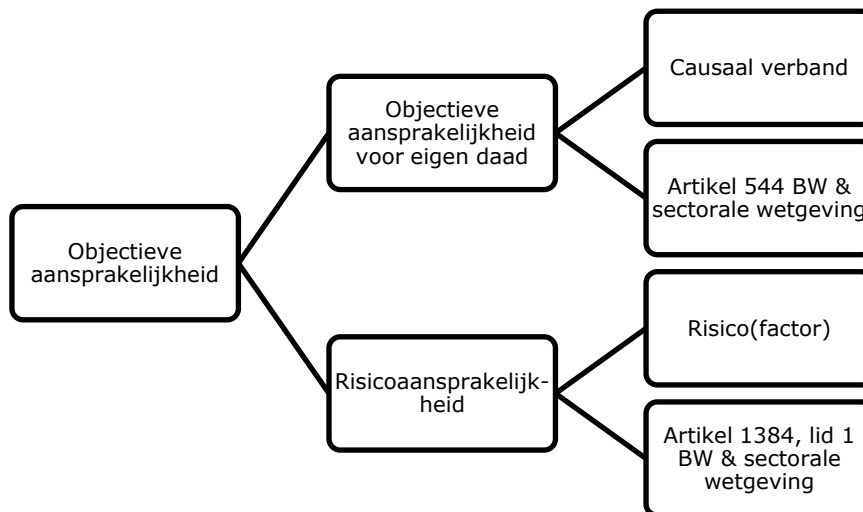
<sup>50</sup> P. BIESEMANS, P. CLERICK, K. DECRUYENAERE, S. HARLEM, I. HOLVOET, L. VANDEKERKHOVE, E. VEREECKE, A. WILLOCX, *Zakboekje voor de milieucoördinator 2008*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2007, 685.

<sup>51</sup> Er moet geen schending voorhanden zijn noch van een wettelijke en/of reglementaire bepaling noch van de algemene zorgvuldigheidsnorm.

<sup>52</sup> Wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen, *BS* 7 mei 1965; wet van 18 juli 1975 betreffende het opsporen en exploiteren van ondergrondse berguimten in situ bestemd voor het opslaan van gas, *BS* 14 augustus 1975; wet van 10 januari 1977 houdende regeling van schadeloosstelling voor schade veroorzaakt door het winnen en het pompen van grondwater, *BS* 8 februari 1977; wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, *BS* 12 maart 1999; KB van 15 september 1919 houdende de coördineerde wetten op de mijnen, de graverijen en de groeven, *BS* 3 maart 1920.

<sup>53</sup> Jachtwet van 28 februari 1882, *BS* 3 maart 1882; wet van 11 september 1936 tot goedkeuring van het Internationaal Verdrag tot het brengen van eenheid in enige bepalingen inzake conservatoir beslag op luchtvaartuigen, en van het Internationaal verdrag tot het brengen van eenheid in enige bepalingen inzake schade door luchtvaartuigen aan derden op het aardoppervlak veroorzaakt, *BS* 14 februari 1937; wet van 22 juli 1974 op het giftige afval, *BS* 1 maart 1975; wet van 20 juli 1976 houdende goedkeuring en uitvoering van het Internationaal Verdrag inzake de burgerlijke aansprakelijkheid voor schade door verontreiniging, *BS* 13 april 1977; wet van 30 juli 1979 betreffende de preventie van brand en ontploffing en betreffende de verplichte verzekering van burgerrechtelijke aansprakelijkheid in dergelijke gevallen, *BS* 20 september 1979; wet van 22 juli 1985 betreffende de wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie, *BS* 31 augustus 1985; decreet van 27 oktober 2006 betreffende de bodemsanering en de bodembescherming, *BS* 22 januari 2007.

<sup>54</sup> M. DEKETELAERE, "Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor en verzekering van milieuschade", *Jura Falc.* 1990-91, 545-588; L. ANNAERT, W. SOMERS en W. VANCLEYNENBRUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 247-252; B. VANHEUSDEN en G. VAN HOORICK, *Milieurecht in kort bestek*, Intersentia, Antwerpen-Cambridge, 2011, 302.



### 2.2.2 Bronnen

**14.** Vanuit het oogpunt van slachtofferbescherming zijn er verschillende afzonderlijke en van het gemeen recht afwijkende aansprakelijkheidsregels aangaande milieuschade uitgewerkt. In de Belgische wetgeving zijn reeds een aantal objectieve aansprakelijkheidsregels opgenomen, ondermeer als gevolg van internationale verdragen waarbij België partij is. Verschillende regels zijn ingevoerd via bijzondere wetten en hebben betrekking op specifieke vormen van milieuschade of op (risico)activiteiten die milieuschade kunnen veroorzaken.<sup>55</sup> Er bestaan eveneens een aantal algemene objectieve aansprakelijkheidsregels die ontwikkeld werden door rechtspraak.<sup>56</sup>

<sup>55</sup> Cf. voetnoten 8 en 53.

<sup>56</sup> De leer van de burenhinder (artikel 544 BW) en de aansprakelijkheid voor gebrekkige zaken (artikel 1384, lid 1 BW).



### **Hoofdstuk 3: Objectieve aansprakelijkheidsregelingen in de Belgische rechtsorde**

#### 3.1 Evenwichtsleer van artikel 544 BW

##### 3.1.1 Ontstaansgeschiedenis

**15.** In veel gevallen veroorzaken industriële activiteiten, openbare en private bouwwerken schade, ook al worden de wettelijke/reglementaire normen en de regels van de beroepstechniek nageleefd. De rechtspraak en rechtsleer zijn het erover eens dat het slachtoffer in deze situatie ook aanspraak moet kunnen maken op een schadevergoeding. De theorie van de abnormale burenhinder, ook wel de evenwichtsleer genoemd, werd door de jurisprudentie ontwikkeld om hieraan tegemoet te komen. Sinds de twee toonaangevende Cassatiearresten van 6 april 1960, het Schoorsteenarrest en het Kanaalarrest,<sup>57</sup> wordt in België aanvaard dat het veroorzaken van hinder, buiten iedere fout om, in bepaalde gevallen aanleiding kan geven tot het betalen van schadevergoeding. Volgens deze arresten is de eigenaar van een onroerend goed die, zonder foutief te handelen, het evenwicht tussen de eigendommen verstoort door aan een naburige eigenaar abnormale hinder te veroorzaken, hem een billijke en passende compensatie verschuldigd, die het verbreken van het evenwicht herstelt. De rechter moet op een soevereine wijze oordelen of de ongemakken opgelegd aan een naburig erf al dan niet de normale burenlasten overschrijden.<sup>58</sup>

##### 3.1.2 Toepassing van de evenwichtsleer

**16.** De algemene grondslag van de evenwichtsleer is artikel 544 BW dat de gelijkheid van de rechten van naburige eigenaars garandeert. Eenieder moet namelijk het recht hebben om op de meest volstreekte wijze het genot te hebben van een zaak en daarover te beschikken, mits men er geen gebruik van maakt dat strijdig is met wetten of verordeningen. Als beginsel geldt dat er tussen naburige eigendommen een evenwicht bestaat waarbij elke eigenaar een zekere hinder, die nu eenmaal eigen is aan het 'samen-leven', moet dulden. Echter, wanneer de eigenaar van een onroerend goed door een niet-foutief gedrag dit evenwicht verstoort, is hij verplicht tot een rechtmatige en passende schadevergoeding waardoor het verbroken evenwicht hersteld wordt. Voor de toepassing van de evenwichtsleer moet er voldaan worden aan drie voorwaarden.<sup>59</sup> Allereerst moet burenhinder het gevolg zijn van een daad, een verzuim of een (on)rechtstreekse gedraging van een persoon die eveneens aan hem kan worden toegerekend.<sup>60</sup> Aangezien het een vorm van foutloze aansprakelijkheid is, moet er niet aan de foutvereiste worden voldaan.

**17.** Vervolgens moet er sprake zijn van bovenmatige hinder, d.w.z. hinder die de maat van de gewone buurschapsnadelen overschrijdt en aldus het evenwicht tussen de naburige eigendommen verbreekt. De rechter zal in elke zaak *in concreto* de overlast moeten beoordelen op basis van een

<sup>57</sup> Cass. 6 april 1960, *Pas.* 1960, I, 915, met conclusie van Advocaat-Generaal MAHAUX.

<sup>58</sup> M. HANOTIAU, "La responsabilité en matière de troubles de voisinage", *De. Verz.* 1981, 365; H. BOCKEN, "Van fout naar risico: een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 351-352; M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1338-1339; L. LAVRYSEN, *Handboek Milieurecht*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2006, 245-246.

<sup>59</sup> L. ANNAERT W. SOMERS en W. VANCLEYNENBREUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 247-248.

<sup>60</sup> Cass. 17 november 1995, *JLMB* 1997, 274; Cass. 12 maart 1999, *Pas.* 1999, I, 371; Cass. 18 november 1999 *Arr. Cass.* 1999, 1454, *RW* 2000-01, 15-16: Het afvloeien van slib van een hoger gelegen erf naar een lager gelegen erf gebeurt op natuurlijke wijze zonder een inmenging van de eigenaar van het erf; Cass. 3 april 2009, *TBBR* 2009, 469-474; Cass. 25 juni 2009, *TBBR* 2009, 475-479: Het slachtoffer van burenhinder kan een vordering tegen zijn buur instellen zelfs indien de schade voortspuit uit een fout van een derde die gemachtigd was om werken uit te voeren op het erf van voormelde buur; Rb. Dendermonde 30 januari 2004, *TBBR* 2005, 286-291: Slachtoffer kan niet alleen de aannemer aansprakelijk stellen maar ook de buur-opdrachtgever.



geheel van elementen zoals de aard en de intensiteit van de hinder, de plaats en het tijdstip<sup>61</sup>, de stand van wetenschap en techniek, de collectieve eerst-ingebruikneming<sup>62</sup>, alsook de graad van industrialisatie en verstedelijking van de streek.<sup>63</sup> In de rechtspraak zijn voornamelijk voorbeelden terug te vinden betreffende stof- en slijkhinder, lawaai- en geurhinder. Echte (milieu)verontreiniging daarentegen komt slechts occasioneel aan bod.<sup>64</sup> Vermeldenswaardig is eveneens het feit dat wanneer de eigenaar voor het uitoefenen van een storende activiteit over een vergunning beschikt, dit niet betekent dat de hinder binnen aanvaardbare grenzen ligt.<sup>65</sup>

**18.** Ten slotte is ook de hoedanigheid van nabuur vereist voor de toepassing van de burenhinderleer. Het begrip 'nabuur' moet ruim opgevat worden en vereist geenszins dat de erven aanpalend zijn. Nabuurschap kan namelijk evenzeer op afstand bestaan. Er is concreet sprake van nabuurschap zodra het verrichten van een activiteit op terrein X een invloed kan hebben op terrein Y, ongeacht de geografische situering van beide terreinen.<sup>67</sup> Het volstaat dat het ene erf een invloed heeft of kan hebben op het andere erf, zonder dat zij aan elkaar dienen te grenzen. Bovendien wordt algemeen door de rechtspraak<sup>68</sup> en rechtsleer aanvaard dat niet alleen eigenaars van een onroerend goed, maar ook de (onder)huurders<sup>69</sup>, concessiehouders<sup>70</sup>, pachters<sup>71</sup> en vruchtgebruikers<sup>72</sup> een eis wegens schade door abnormale burenhinder kunnen instellen.<sup>73</sup>

<sup>61</sup> Iemand die zich in een wijk met industrieel of agrarisch karakter vestigt, moet meer hinder gedragen dan in een residentiële wijk; Antwerpen, 22 februari 2006, *RW* 2008-2009, 1002; Rb. Nijvel 31 maart 1982, *RGAR* 1984, 10828: Het gekraai van hanen is niet overmatig in een landelijk gebied; Vred. Rochefort 26 oktober 1978, *RRD* 1979, 726: Een maïssilo in een landelijk gebied veroorzaakt geen bovenmatige hinder; Vred. Namen 30 juni 1982, *RRD* 1983, 144: In een residentiële woonwijk daarentegen kan het gekraai van hanen wel beschouwd worden als bovenmatige hinder; Vred. Eghezée 29 september 1986, *T.Agr.R.* 1986, 233: De aanwezigheid van koeien op een naburig perceel in een landelijk milieu veroorzaakt geen bovenmatige hinder; Vred. Menen 12 november 1986, *T.Vred.* 1995, 174: De lawaaihinder veroorzaakt door kwartels en een haan, in een bebouwde kom, overstijgen de gewone nabuurschapslasten.

<sup>62</sup> De rechter moet er rekening mee houden dat een groep personen zich voor andere in een bepaald gebied is komen vestigen; Rb. Brussel 9 mei 1894, *Pas.* 1894, III, 290: Men mag de situatie van zijn naburen niet bezwaren door een bouwtechniek te gebruiken die erg nadelig is voor hen; zie echter Rb. Luik 7 juni 1966, *JT* 1967, 481, met noot M-A FLAMME: De Rechtbank van Eerste Aanleg te Luik oordeelde dat 'de schadelijder geen enkel recht kan halen uit zijn eerstaanwezige maar dat maximaal bij de afweging of de hinder al dan niet bovenmatig van aard is, rekening gehouden moet worden met de aard van de wijk vooraleer de hinderverwekkende activiteit werd opgestart'. Als het eerstaanwezige slachtoffer zelf een fout heeft begaan waardoor schade ontstaat, mag hij geen voordeel halen uit zijn eerstaanwezige; Rb. Brussel 18 april 1978, *JT* 1978, 478: De persoon die als eerste bouwt mag het bouwen op een naburig perceel niet onmogelijk of bijzonder kostelijk maken; Rb. Antwerpen 25 juni 1981, *Pas.* 1982, III, 66; Rb. Antwerpen 22 november 1993, *RW* 1995-96, 160: Diegene die een woning koopt die gelegen is naast een spoorlijn behoort de geluidsongemakken te kennen; Vred. Beringen 6 juli 1945, *T.Vred.* 1952, 89; Vred. Beveren 10 april 1990, *T.Vred.* 1990, 374: De frituuruitbater die zich installeert naast een varkenskwekerij behoort de ongemakken hiervan te kennen; De rechtspraak heeft echter wel veel kritiek op dit beoordelingselement doch dit helemaal uitsluiten lijkt onwenselijk: zie ondermeer S. STIJNS en H. VUYE, 'Burenhinder' in *Beginselen van Belgisch privaatrecht*, Antwerpen, SWU, 2000, 347 e.v.; W. NEVEN, *Milieuschade*, Mechelen, Kluwer, 2004, 136.

<sup>63</sup> R. DE CORTE en B. DE GROOTE, *Handboek civiel recht*, Larcier, Gent, 2008, 522-523.

<sup>64</sup> Rb. Brussel 30 september 1999, *T.Aann.* 2000, 146: Het afvloeien van stookolie naar een ander erf heeft als gevolg dat het gras van de buur overspoeld wordt en dat een aantal struiken vernietigd worden; W. NEVEN, *Milieuschade*, Mechelen, Kluwer, 2004, 136.

<sup>65</sup> Cass. 26 november 1974, *RW* 1974-75, 1768-1770; M. BOES, "Bodemverontreiniging en aansprakelijkheid", *Not. Fisc. M.* 1991, 14.

<sup>66</sup> Rb. Antwerpen 12 november 2008, *TBBR* 2010, 25-29, met noot C. BAEKELAND; Beide partijen stalden hun paard in één gemeenschappelijke weide en niet in twee naburige weiden. Er is bijgevolg geen sprake van nabuurschap.

<sup>67</sup> Cass. 19 oktober 1972, *RW* 1972-73, 1282: Er is eveneens aan de vereiste van nabuurschap voldaan indien de erven op ongeveer 100 meter van mekaar liggen; Cass. 10 januari 1974, *RCJB* 1975, 367 – 368, met noot C. RENARD; Rb. Brussel 24 januari 1997, *TROS* 1997, 363-375: Nabuurschap wordt aanvaard tussen terreinen die door vliegtuigen overgevlogen worden en een luchthaven; Rb. Neufchâteau 19 februari 1997, *Amén.* 1998, 58: Het lozen van rioolwater in een beek waardoor een vijver vervuild werd, wordt als burenhinder beschouwd, ondanks de afstand tussen beide percelen; R. DERINE, "Hinder uit nabuurschap", *TPR* 1983, 277-278.

<sup>68</sup> Cass. 10 januari 1974, *Pas.* 1974, I, 488, met conclusie Advocaat-Generaal MAHAUX.

<sup>69</sup> Brussel 3 april 1968, *JT* 1969, 10; Brussel 30 oktober 1972, *Pas.* 1973, II, 40; Antwerpen 9 november 1998, *TBBR* 1999, 667; Antwerpen 6 september 1999, *TBBR* 2000, 560-561; Rb. Brussel 9 maart 1965, *JT* 1966, 27.

<sup>70</sup> Cass. 31 oktober 1975, *Pas.* 1976, I, 276.

<sup>71</sup> Rb. Namen 15 september 2000, *JLMB* 2001, 643.

<sup>72</sup> Brussel, 3 april 1968, *JT* 1969, 10; Brussel, 15 mei 1972, *Pas.* 1972, II, 147; Kh. Oostende, 22 februari 1962, *RW* 1962-63, 228.

<sup>73</sup> S. STIJNS en H. VUYE, *Beginselen van Belgisch privaatrecht, Boek IV Burenhinder*, Antwerpen, Story-Scientia, 2000, 251; E. DE PUE, L. LAVRYSEN en P. STRYCKERS, *Milieuzakboekje 2009*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2009, 932.

**19.** Uit de rechtspraak blijkt dat de theorie van abnormale burenhinder bij talrijke gevallen van milieuhinderlijke activiteiten toepassing vindt. Uiteenlopende vormen van milieuverontreiniging en -aantasting kunnen worden beschouwd als bovenmatige hinder en aldus aanleiding geven, op grond van de evenwichtsleer, tot aansprakelijkheid. Ondermeer in de volgende gevallen weerhield de rechtspraak de aansprakelijkheid op grond van de evenwichtsleer: aanhoudend hondengeblaf in een woonwijk<sup>74</sup>, overlast door bepaalde (huis)dieren<sup>75</sup>, hinder veroorzaakt door landbouw in een residentiële wijk<sup>76</sup>, roetneerslag afkomstig van een naburige fabriek op de groentetuin van een tuinbouwer<sup>77</sup>, hinder veroorzaakt door beplantingen<sup>78</sup>, overlast ten gevolge van (openbare) werken<sup>79</sup>, luchtvervuiling<sup>80</sup>, geurhinder<sup>81</sup>, geluidshinder<sup>82</sup>, brand in een aanpalend gebouw<sup>83</sup>, asbestvervuiling<sup>84</sup>, wegvallen of verminderen van voordelen verbonden aan het gebruik van het onroerend goed<sup>85</sup>, et cetera.

### 3.1.3 Evenwichtsleer en de aquiliaanse aansprakelijkheid

**20.** In een arrest van 14 juni 1968 werd het Hof van Cassatie geconfronteerd met de vraag of een vordering wegens burenhinder subsidiair is ten opzichte van een vordering op grond van artikel 1382 BW.<sup>86</sup> Deze vraag werd door het Hof negatief beantwoord. De vordering gebaseerd op grond van artikel 544 BW heeft een autonoom karakter ten aanzien van artikel 1382 BW. Tussen burenhinder en aquiliaanse aansprakelijkheid bestaat er namelijk geen hiërarchie en beide sluiten elkaar niet uit. De schadelijder van bovenmatige burenhinder is bijgevolg vrij om de rechtsgrond

<sup>74</sup> Vred. Antwerpen, 23 oktober 1891, *JT* 1891, 1456: Het geblaf 's nachts van een waakhond is bovenmatig; Vred. Brussel, 20 september 1912, *JT* 1912, 1106: Het geblaf van een hond in een appartementsgebouw overschrijdt de grenzen van de normale nabuurschapslasten; Vred. Louveigné, 19 juni 1990, *JLMB* 1991, 66: Een kennel met veel honden veroorzaakt bovenmatige burenhinder niet alleen wegens lawaaihinder van deze dieren maar tevens omdat er sprake is van een doordringende urinegeur; zie ook Vred. Eghezée, 9 februari 1998, *T.Vred.* 1999, 138: Verwijdering van een gevaarlijke hond omdat zowel zijn geblaf als zijn gevaarlijk gedrag overlast veroorzaakt; Vred. Charleroi 13 maart 2000, *T.Vred.* 2004, 335-337.

<sup>75</sup> Cass. 2 mei 1932, *Pas.* 1932, I, 145: Lawaaihinder door het gekir van duiven; Vred. Leuze, 21 april 1948, *T.Vred.* 1949, 113: Het kweken van gevechtshanen in een hok gevestigd naast de slaapkamer van de nabuur is bovenmatig hinderlijk.

<sup>76</sup> Het onderscheid tussen landbouwgebieden en stedelijke gebieden is een cruciaal beoordelingscriterium van de burenhinderleer: Antwerpen 15 juni 1995, *TMR* 1996, 290: Een varkensvetmesterij die op 100 meter gelegen is van een domein bestaande uit een kasteel, villa's en garages is eveneens een overlast dat de grenzen van nabuurschap overschrijdt; Rb. Brussel, 7 maart 1972, *RW* 1973-74, 433: Een varkensstal die in een landelijke gemeente gebouwd wordt op twintig meter van andermans woning wordt niet beschouwd als bovenmatig hinderlijk; Rb. Nijvel, 31 maart 1982, *RGAR* 1984, 10.282: Het gekraai van hanen in een landelijk gebied kan niet beschouwd worden als overmatig; Vred. Namen 30 juni 1982, *RRD* 1983, 144: Het gekraai van 8 hanen in een residentiële zone wordt beschouwd als bovenmatige hinder; Vred. Menen 12 november 1986, *T.Vred.* 1995, 174: Kwartels en een haan veroorzaken bovenmatige lawaaihinder in een bebouwde kom; Vred. Beveren 10 april 1990, *T.Vred.* 1990, 374: Een varkensstal uitgerust met een ventilatie- en verluchtingsstelsel, gelegen in een landelijke gemeente, veroorzaakt echter geen bovenmatige hinder.

<sup>77</sup> Cass. 21 februari 1963, *Pas.* 1963, I, 687.

<sup>78</sup> Cass. 8 februari 2010, *TBBR* 2011, 403-406: Dennen die te dicht op de scheidingslijn zijn geplant, berokkenen schade aan de burenen; Gent 27 februari 1998, *TBBR* 1999, 662: De grondeigenaar die een aan- of beplanting doet op zijn erf moet deze beplanting derwijze kiezen en beperken zodat het erf van de nabuur daardoor geen schade van ondervindt. Er moet ondermeer rekening gehouden worden met de plantkeuze en plantwijze; Vred. Zomergem 24 juni 2011, *NjW* 2011, 660-661: Naaldbomen die zeer hoog zijn geworden veroorzaken een bovenmatige overlast.

<sup>79</sup> Cass. 26 mei 1983, *RW* 1983-84, 1133, met noot R. DERINE: Metrowerken; Cass. 23 mei 1991, *Pas.* 1991, I, 827; Bij de beoordeling van de omvang van de hinder door een overheid bij de uitoefening van haar taken, moet rekening gehouden worden met de risico's en de lasten die de burger in het algemeen belang moeten dragen; Brussel 10 juni 2003, *RW* 2006-07, 450-452: Het plaatsen van een muur of een constructie die het uitzicht of het zonlicht vermindert, is bovenmatig hinderlijk. Een administratieve vergunning verleent geen vrijstelling van de verplichting tot compensatie van bovenmatige burenhinder.

<sup>80</sup> Vred. Leuze 13 augustus 1947, *T.Vred.* 1949, 192: Roetuitstoot door een gebrekkige mazout-oven.

<sup>81</sup> Bergen 20 februari 1990, *RRD* 1990, 389, met noot D. DEOM: Geurhinder ten gevolge van de opslag van afvalstoffen; Vred. Saint-Nicolas 26 november 1948, *JL* 1948-49, 200: Geurhinder veroorzaakt door de mesthoop en de afvoergracht van een brouwerij aan de omwonenden; Vred. Louveigné, 23 juni 1987, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1987, 435: De stank is afkomstig van vijf honden en negen katten.

<sup>82</sup> Cass. 19 oktober 1972, *RW* 1972-73, 1282 (Generatorenarrest); Brussel 18 december 1974, *JT* 1975, 192; Rb. Hasselt, 23 januari 1946, *T.Vred.* 1952, 89.

<sup>83</sup> Cass. 3 april 1998, *JLMB* 1998, 1334, met noot P. LECOCQ; Cass. 12 maart 1999, *Pas.* I, 1999, 371; Antwerpen 23 mei 2007, *TBBR* 2009, 274-277.

<sup>84</sup> Rb. Leuven 12 oktober 1999, *TMR* 2000, 338, met noot E. DE KEZEL.

<sup>85</sup> Rb. Tongeren 15 oktober 1965, *RW* 1965-66, 1511; Rb. Aarlen 11 januari 1972, *JL* 1972-73, 190: Ontnemen van licht, lucht of uitzicht.

<sup>86</sup> Cass. 14 juni 1968, *Pas.* 1968, I, 1177; zie ook Cass. 27 september 1973, *Pas.* 1974, I, 89.

van zijn vordering te kiezen.<sup>87</sup> Er wordt aan hem een ruime vrijheid toegekend aangezien hij parallelle vorderingen kan instellen, of de ene vordering ondergeschikt kan maken ten opzichte van de andere, of zich kan beperken tot het instellen van één van beide vorderingen. Bovendien is het eveneens mogelijk dat indien een eiser zijn vordering in eerste aanleg gesteund heeft op artikel 1382 BW, hij zijn vordering in hoger beroep ook kan laten steunen op artikel 544 BW, en omgekeerd. Dit is mogelijk aangezien er geen wijziging aangebracht wordt aan de feitelijke grondslag van de vordering. Beide vorderingen hebben als doel om een vergoeding te bekomen voor de geleden schade doch hebben ze andere (rechts)gevolgen. In tegenstelling tot artikel 1382 BW waar een integrale schadevergoeding (zelfs voor de meest geringe schade) toegekend wordt aan het slachtoffer, wordt bij artikel 544 BW slechts een (beperkte) compensatie toegekend om het evenwicht te herstellen.<sup>88</sup>

### 3.2 Risicoaansprakelijkheid van artikel 1384, lid 1 BW

#### 3.2.1 Toepassingsgebied van artikel 1384, lid 1 BW

**21.** Voor vergoeding van milieuschade kan er een vordering ingesteld worden die gegrond is op artikel 1384, lid 1 BW. Dit artikel bepaalt dat men *"aansprakelijk is voor de schade veroorzaakt door de daad van personen voor wie men moet instaan of voor zaken die men onder zijn bewaring heeft"*. De bewaarder van een zaak is aldus aansprakelijk voor de schade aan derden die door een 'gebrek van die zaak' wordt veroorzaakt. Hij moet namelijk instaan voor het risico dat wordt geschapen door een zaak die met een gebrek behept is. Een foutieve handeling van de bewaarder is echter niet vereist. Het slachtoffer moet bijgevolg alleen het bewijs leveren van een gebrekkige zaak, de schade die hierdoor is ontstaan en het oorzakelijk verband tussen beide elementen. Voor de toepassing van deze vorm van risicoaansprakelijkheid moet er aldus voldaan worden aan twee vereisten: enerzijds moet de bewaarder van een zaak schade aan derden hebben veroorzaakt, en anderzijds moet deze zaak gebrekkig zijn.<sup>89</sup>

**22.** De bewaarder is de persoon die voor eigen rekening van de zaak gebruik maakt, het genot ervan heeft, of er leiding en controle over kan uitoefenen. Deze persoon is aansprakelijk voor de schade louter en alleen omdat hij een bepaalde zeggenschap heeft over, of een band heeft met de zaak. Er is sprake van een vermoeden van aansprakelijkheid ten voordele van het slachtoffer van de schade.<sup>90</sup> Eveneens moet er sprake zijn van een gebrekkige zaak. Een gebrek veronderstelt het bestaan van een abnormale eigenschap<sup>91</sup>, m.a.w. een kenmerk dat afwijkt van wat normalerwijze mag worden verwacht van een dergelijke zaak. Echter, het feit alleen dat de zaak uit haar aard zelf gevaarlijk is, volstaat niet om haar als gebrekkig te beschouwen telkens zij schade veroorzaakt.<sup>92</sup>

<sup>87</sup> Cass. 27 september 1973, *Pas.* 1974, I, 89; Cass. 13 maart 1987, *Pas.* 1987, I, 834; Rb. Bergen 23 april 1985, *Pas.* 1985, III, 65.

<sup>88</sup> Cass. 14 december 1995, *RW* 1996-97, 188-189

<sup>89</sup> P. COENRAETS, "Responsabilité du fait des choses et responsabilités objectives en droit de l'environnement", *RGAR* 1993, 12213; M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1337-1338; L. ANNAERT, W. SOMERS en W. VANCLEYNENBREUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 249-250.

<sup>90</sup> Cass. 2 september 1976, *Arr. Cass.* 1977, 5; Cass. 5 december 1997, *Arr. Cass.* 1997, 1293.

<sup>91</sup> Brussel 25 juni 1996, *RGAR* 1998, 12883: Een gladde vloerbekleding in een revalidatiecentrum is abnormaal gevaarlijk; Rb Brussel, 26 november 2004, *RGAR* 2006, 14172: De aanwezigheid van een put met een lengte van 98 cm en een breedte van 55 cm, alsmede een diepte van 11 cm op een openbare weg maakt een abnormaal kenmerk uit; Vred. Schaarbeek 26 mei 2004, *T.Vred.* 2006, 380; Een boom die omvalt ten gevolge van een windsnelheid van 104 km per uur vertoont aldus een (abnormaal) gebrek; J. VAN RYN, "La responsabilité du fait des choses", *JT* 1946, 164-165.

<sup>92</sup> Cass. 8 september 1980, *Arr. Cass.* 1980-81, 68: Een industriële installatie kan echter niet als gebrekkig worden beschouwd om de enkele reden dat zij luchtvervuiling veroorzaakt. Uitlaatgassen en andere vormen van milieuverontreiniging worden

Bij de beoordeling door de feitenrechter van het al dan niet abnormale karakter van een afwijkend kenmerk van de zaak moet rekening gehouden worden met de zichtbaarheid, de voorspelbaarheid van het afwijkende kenmerk evenals met de kennis die het slachtoffer ervan had of minstens van had moeten hebben. Het abnormaal kenmerk van de zaak moet eveneens van die aard zijn dat het aan een derde schade kan berokkenen. Er moet met andere woorden worden bewezen dat er geen andere aanvaardbare verklaring voor de schade is dan de aanwezigheid van de gebrekkige zaak.<sup>93</sup>

### 3.2.2 Toepassing bij milieuschade

**23.** De rechtspraak en rechtsleer hebben bevestigd dat artikel 1384, lid 1 BW vooral toepassing vindt bij milieuschade ten gevolge van accidentele milieuverontreiniging.<sup>94</sup> Dit kan ondermeer te wijten zijn aan technische onvolkomenheden in de samenstelling of vorm van machines en installaties.<sup>95</sup> Daarnaast kan artikel 1384, lid 1 BW eveneens toepassing vinden bij latente verontreiniging van water of bodem. De aanwezigheid van een vreemd voorwerp in een groter geheel kan immers dit geheel gebrekkig maken. Het is echter wel vereist dat de aanwezigheid van het vreemde element een abnormaal kenmerk uitmaakt van het grotere geheel. Bij waterverontreiniging is frequent gebruik gemaakt van deze redenering. De aanwezigheid van stookolie in havendokken<sup>96</sup>, schade veroorzaakt aan schepen door in het water drijvende balken<sup>97</sup> en een op het water drijvende gasfles<sup>98</sup> zijn hier enkele voorbeelden van. Eveneens kan bij bodemverontreiniging met succes een beroep gedaan worden op artikel 1384, lid 1 BW. In een vonnis van de Rechtbank van Koophandel van Sint-Niklaas oordeelde de rechter dat een terrein dat met stookolie is doordrenkt en infiltraties in de bodem bij de burens veroorzaakt, als een gebrekkige zaak beschouwd dient te worden.<sup>99</sup> Een ander vonnis dat eveneens van belang is, is dat van de Rechtbank van Hasselt van 6 december 1982<sup>100</sup> waarin geoordeeld werd dat een grond met een abnormaal hoog loodgehalte eveneens als gebrekkig moet worden aanzien. In de rechtspraak zijn eveneens andere situaties terug te vinden waar er met succes een beroep gedaan werd op artikel 1384, lid 1 BW: een vuilnisbelt die vuur vatte door zelfontbranding<sup>101</sup>, een boom die een verrotte toestand vertoont<sup>102</sup>, het springen van gas- en of waterleidingen<sup>103</sup>, et cetera.

---

namelijk beschouwd als normale eigenschappen van machines; Cass. 6 maart 1981, *Arr. Cass* 1980-81, 753: Het feit dat er zich groenteresten op de vloer van de groenteafdeling van een warenhuis bevinden, maakt die zaak nog niet abnormaal.

<sup>93</sup> Cass. 25 maart 1943, *Pas.* 1943, I, 110; Cass. 9 mei 1986, *Arr. Cass.* 1985-86, 1216: De schadelijder moet bewijzen dat de schade zich niet voorgedaan zou hebben indien het gebrek van de zaak niet zou bestaan; Cass. 5 juni 1998, *Arr. Cass.* 1998, 652.

<sup>94</sup> M. DEKETELAERE, "Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor en verzekering van milieuschade", *Jura Falc.* 1990-91, 545-588; P. COENRAETS, "Responsabilité du fait des choses et responsabilités objectives en droit de l'environnement", *RGAR*, 1993, 12213.

<sup>95</sup> Bergen 18 november 1975, *Pas.* 1976, II, 136: Het breken van een leiding veroorzaakt milieuschade; Vred. Leuze, 13 augustus 1947, *JJP* 1949, 192.

<sup>96</sup> Kh. Antwerpen 12 juni 1986, *Rechtspr. Antw.* 1987, afl. 1, 27.

<sup>97</sup> Cass. 12 februari 1976, *JT* 1976, 325; Cass. 14 november 1986, *RGAR* 1989, 11497; Antwerpen 20 mei 1996, *AJT* 1996-97, 515, met noot E. VAN HOOYDONK; Aanwezigheid van drijfhout maakt een abnormaal kenmerk uit van een waterweg; Kh. Brussel 1 juni 1982, *RW* 1983-84, 2387.

<sup>98</sup> Kh. Antwerpen 23 november 1978, *RGAR* 1980, 10.163, met noot F. GLANSBORFF.

<sup>99</sup> Kh. Sint Niklaas 2 december 1958, *RW* 1959-1960, 1904.

<sup>100</sup> Rb. Hasselt 6 december 1982, niet gepubl., in H. Bocken, "Aansprakelijkheid voor milieuschade", *RW* 1987-88, 1279.

<sup>101</sup> Rb. Luik 4 februari 1975, *RGAR* 1975, 9506; Vred. Waremmes 11 januari 1973, *Pas.* 1974, III, 65: zie ook Rb. Brussel 23 januari 1973, *De Verz.* 1973, 705: Een gebrekkige omheining waardoor een pyroomaan de vuilnisbelt in brand kan steken.

<sup>102</sup> Rb. Antwerpen 1 juni 1987, *RW* 1987-88, 440: Indien een boom omvalt ten gevolge van een windstoot met een snelheid van 118 km/uur mag aangenomen worden dat de boom omviel door een vreemde oorzaak en er bijgevolg geen sprake is van een gebrek; Vred. Hoei 9 januari 1947, *Pas.* 147, III, 83: Een boom die zich bevindt in een verrotte toestand wordt beschouwd als een gebrek; Zie evenwel Vred. Schaarbeek 26 mei 2004, *T.Vred.* 2006, 380: Een boom die omvalt ten gevolge van een windsnelheid van 104 km/uur vertoont aldus een (abnormaal) gebrek.

<sup>103</sup> Cass. 25 maart 1943, *Pas.* 1943, I, 110; Rb. Charleroi 16 april 1951, *RGAR* 1952, 4928; In een aantal vonnissen werd het springen van de leiding, ten onrechte als een gebrek beschouwd: Rb. Luik 15 december 1949, *RGAR* 1949, 4699; Rb. Nijvel, 13 juni 1956, *Pas.* 1957, III, 54; Het beoordelen van het springen van een (water)leiding is aldus een feitenkwestie.

### 3.2.3 Risicoaansprakelijkheid en aquiliaanse aansprakelijkheid

**24.** Hoewel er theoretisch een wel afgeijnd onderscheid bestaat tussen het toepassingsgebied van artikel 1382 BW en dit van artikel 1384, lid 1 BW, kunnen beide vormen van aansprakelijkheid met elkaar gecumuleerd worden indien aan hun toepassingsvoorwaarden is voldaan. Dit is mogelijk tegen zowel dezelfde persoon als tegen verschillende personen. Een bevrijding van de aansprakelijkheid gesteund op de artikelen 1382-83 BW sluit echter een vordering die gegrond is op artikel 1384, lid 1 BW niet uit. De vorderingen gebaseerd op deze gronden hebben namelijk geen subsidiair, doch een autonoom karakter.<sup>104</sup>

### 3.3 Sectorale milieuwetgevingen

**25.** Niet alleen door het Burgerlijk Wetboek en de daaropvolgende rechtspraak<sup>105</sup> doch ook door diverse sectorale milieuwetgevingen worden in objectieve aansprakelijkheidsregels voorzien. Zowel regels aangaande objectieve aansprakelijkheid voor eigen daad als risicoaansprakelijkheid zijn ontwikkeld. Alleen indien het hierna uitdrukkelijk wordt bepaald gaat het om een vorm van risicoaansprakelijkheid. In de resterende gevallen gaat het om objectieve aansprakelijkheid voor eigen daad. In bijlage I wordt dit eveneens kort verduidelijkt.

#### 3.3.1 Federale en regionale sectorale milieuwetgevingen

##### 3.3.1.1 Wet van 21 april 1810 op de mijnexploitatie

**26.** De rechtspositie van de mijnconcessiehouder wordt geregeld door de wet van 21 april 1810 op de mijnexploitatie. Deze Mijnwet, totstandgekomen ten tijde van Napoleon, is nog steeds van kracht maar heeft doorheen de jaren enkele wijzigingen moeten ondergaan. Aangezien Napoleon deze wet erg belangrijk vond voor de oorlogsvoering, heeft hij zich hoogst persoonlijk gemengd bij de ontwikkeling en totstandkoming hiervan.<sup>106</sup> Op aansporing van hem werd in artikel 15 een aansprakelijkheidsregeling voor bodemschade ingevoerd, omdat ieder die door de nabuurschap van de mijn schade heeft geleden, recht heeft op vergoeding. Deze regeling voorzag aldus in een absolute objectieve aansprakelijkheid van de mijnexploitant bij bodemschade<sup>107</sup>:

*"Il doit aussi, le cas arrivant de travaux à faire sous des maisons ou lieux d'habitation, sous d'autres exploitations ou dans leur voisinage immédiat, **donner caution de payer toute indemnité**, en cas d'accident. Les demandes ou oppositions des intéressés seront, en ce cas, portées devant nos tribunaux et cours".<sup>108</sup>*

**27.** Deze bepaling werd overgenomen door artikel 58 in de bij KB van 15 september 1919 gecoördineerde wetten op de mijnen, graverijen en groeven. Deze objectieve aansprakelijkheidsregel is heden ten dage nog steeds van kracht.<sup>109</sup> Artikel 58, lid 1 bepaalt dat:

<sup>104</sup> H. VANDENBERGHE, 'Het gebrek van de zaak. Dertig jaar cassatierechtspraak: gebrekkige rechtspraak of kracht van de feiten', in Liber Amicorum Jacques Herbots, Deurne, Kluwer, 2002, 461-463.

<sup>105</sup> Artikel 544 BW (abnormale burenhinder) en artikel 1384, lid 1 (risicoaansprakelijkheid).

<sup>106</sup> J.M. VAN DUNNE, *Verbintenissenrecht: Onrechtmatige daad en overige verbintenissen*, Rotterdam, Kluwer, 2004, 836.

<sup>107</sup> J.M. VAN DUNNE, *Normatief uitgelegd: Verzamelde privaatrechtelijke opstellen van J.M. Van Dunné*, Deventer, Kluwer, 1971, 609; M. DEKETELAERE, "Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor en verzekering van milieuschade", *Jura Falc.* 1990-91, 545-588.

<sup>108</sup> C.J. FORTUJN, *Verzameling van wetten, besluiten en anders regtsbronnen van Franschen oorsprong (1808-1813)*, Amsterdam, C. A. Spin, 1841, 113.

<sup>109</sup> Gecoördineerde wetten van 15 september 1919 op de mijnen, groeven en graverijen, BS 3 maart 1920.

"Een concessiehouder van een mijn van rechtswege gehouden is tot vergoeding van **elke schade veroorzaakt door** in de mijn uitgevoerde werken..."<sup>110</sup>

**28.** Deze basisregel is zeer algemeen geformuleerd en houdt in dat de concessiehouder die werken uitvoert in een mijn, van rechtswege aansprakelijk zal zijn voor elke schade die door deze werken wordt veroorzaakt.<sup>111</sup> Doordat deze bepaling een erg ruime draagwijdte heeft, is deze van toepassing op uiteenlopende schadegevallen. Ondermeer schade door verzakking of uitdroging aan bouwwerken en/of gronden komt in aanmerking voor vergoeding.<sup>112</sup> Eveneens is lichamelijke schade ten gevolge van een instorting alsook morele schade<sup>113</sup> vergoedbaar. Voor de toepassing van deze aansprakelijkheidsregeling is echter niet vereist dat de mijnexploitant foutief heeft gehandeld.<sup>114</sup> Het gaat aldus duidelijk om een vorm van objectieve aansprakelijkheid (voor eigen daad).<sup>115</sup> De schadelijder, zowel een derde als de eigenaar van de bovengrond, kan zich op de mijnwetgeving beroepen indien hij het slachtoffer is van milieuschade en aldus een vordering instellen bij de vrederechter.<sup>116</sup> Hij moet enkel het bewijs leveren van een causaal verband tussen enerzijds de activiteiten van de mijnexploitant en anderzijds de door hem geleden schade. Het moet voldoende bewezen geacht zijn dat de (mijn)activiteiten bijgedragen hebben aan het totstandkomen van de schade.<sup>117</sup>

### 3.3.1.2 Jachtwet van 28 februari 1882

**29.** Artikel 715 BW bepaalt dat het recht om te jagen geregeld wordt door bijzondere wetten. De eerste consequente regeling omtrent de wilde fauna en flora in België is de Jachtwet van 28 februari 1882.<sup>118</sup> Deze wet werd echter nadien meerdere malen aangevuld en gewijzigd<sup>119</sup> en vormde bovendien de basis voor verschillende uitvoeringsbesluiten.<sup>120</sup> Onder jachtrecht wordt

<sup>110</sup> L. CORNELIS, *Beginnelsen van het Belgische buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Maklu, 1989, 571.

<sup>111</sup> Cass. 26 februari 1962, *Pas.* 1962, I, 723; De veiligheidsplicht van de uitbater van een mijn is een middelenverbintenis; Cass. 25 mei 1992, *Arr. Cass.* 1991-92, 904; Cass. 7 december 1992, *Arr. Cass.* 1991-92, 1388; Cass. 16 juni 1994, *Arr. Cass.* 1994, 629; Rb. Charleroi 24 juni 1998, *JLMB* 1999, 870.

<sup>112</sup> P. BIESEMANS, P. CLERICK, K. DECRUYENAERE, S. HARLEM, I. HOLVOET, L. VANDEKERKHOVE, E. VEREECKE, Q. VYVEY e, A. WILLOCKX, *Zakboekje voor de milieucoördinator 2008*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2007, 688.

<sup>113</sup> Wet van 21 april 1810 liet deze mogelijkheid niet toe; Rb. Luik, 25 februari 1914, *Pas.* 1914, II, 301; H. BOCKEN, "Van fout naar risico: Een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch Recht", *TPR* 1984, 365; A. VAN OEVELEN, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in B. BRONDERS (ed.), *Rechtspraak en milieubescherming*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1991, 164.

<sup>114</sup> Cass. 5 februari 1925, *Pas.* 1925, I, 125; Cass. 5 november 2011, *Arr. Cass.* 1981, 331-336: De objectieve aansprakelijkheidsregel van artikel 58 KB van 15 september 1919 doet geen afbreuk aan de regels inzake de contractuele aansprakelijkheid; Bergen, 18 november 1975, *Pas.* 1976, II, 136.

<sup>115</sup> Rb. Luik 2 mei 1950, *Jur. Liège* 1949-50, 283; M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1340.

<sup>116</sup> Artikel 591, 10° Gerechtelijk Wetboek, *BS* 31 oktober 1967; Rb. Charleroi 23 januari 1997, *JT* 1998, 408: Het recht op herstel van de mijnschade is een persoonlijk recht en geen zakelijk recht.

<sup>117</sup> Cass. 15 oktober 1925, *Pas.* 1926, I, 125; Vred. Hasselt 11 februari 1992, *Limb. Rechl.* 1993, 174, met noot A. VANDEURZEN: In geval van twijfel over de concrete oorzaak van de mijnschade wordt er een beroep gedaan op een mijningsgenieur; H. BOCKEN, "Van fout naar risico: een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 364-366; A. VAN OEVELEN, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in B. BRONDERS (ed.), *Rechtspraak en milieubescherming*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1991, 164; L. NAUDTS, *Deskundigenonderzoek in burgerlijke zaken*, Mechelen, Wolters Kluwer België, 2005, 215; M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1340.

<sup>118</sup> Jachtwet van 28 februari 1882, *BS* 3 maart 1882.

<sup>119</sup> Ontwerp van de wet waarbij de wet op de jacht van 28 februari 1882 gewijzigd bij de wet van 4 april 1900, aangevuld wordt, *Parl. St. Kamer*, 1935-1936, nr. 181/1; wet van 4 april 1900 waarbij de wet van 28 februari 1882 op de jacht gewijzigd wordt, *BS* 13 mei 1900; wet van 30 december 1936 tot wijziging van de wet op de jacht van 28 februari 1882, *BS* 9 januari 1937; wet van 20 juni 1963 tot wijziging van de wet van 28 februari 1882 op de jacht, *BS* 25 juni 1963; wet van 11 februari 1986, *BS* 6 december 1986; decreet 27 juni 1986 houdende wijziging van de jachtwet van 28 februari 1882, *BS* 27 augustus 1985; decreet van 7 december 2007 houdende de wettelijke en decretale aanpassingen inzake leefmilieu, natuurbehoud en energie als gevolg van het bestuurslijk beleid, *BS* 14 januari 2008.

<sup>120</sup> KB 17 augustus 1964 tot regeling van het gebruik van jachtkansels met het oog op de uitoefening van de jacht, *BS* 28 augustus 1964; MB van 28 oktober 2005 tot vaststelling van de gegevens die in het wildbeheerplan moeten worden opgenomen, *BS* 14 november 2005; Besluit van de Vlaamse regering van 28 oktober 1987 betreffende het gebruik van vuurwapens en munitie bij de jacht in het Vlaamse Gewest, *BS* 14 november 1987; Besluit van de Vlaamse regering van 13 juli

verstaan het recht dat aan de grondeigenaar of in voorkomend geval aan de erfpachter, vruchtgebruiker of pachter toekomt om zich het boven zijn grond bevindende wild toe te eigenen. Overeenkomstig artikel 1bis van de Jachtwet werd er een onderscheid gemaakt tussen vier categorieën 'wild': grof wild<sup>121</sup>, klein wild<sup>122</sup>, waterwild<sup>123</sup> en overig wild<sup>124</sup>. Dit onderscheid werd gemaakt omdat er soms een verschillende regeling van toepassing was. De Jachtwet werd ontwikkeld met als doel om de belangen van jagers en die van grondgebruikers, voornamelijk van de landbouwers, te verzoenen met elkaar. Een van de belangrijkste doelstellingen van de wet betreft bovendien de bescherming van de gewassen van de landbouwers tegen wildschade.

**30.** Oorspronkelijk hadden de grondgebruikers, op grond van de Jachtwet, nagenoeg geen verhaal op de houders van het jachtrecht aangezien enkel een beroep gedaan kon worden op de foutaansprakelijkheid om wildschade te vergoeden.<sup>125</sup> Het bewijs van schuld moest geleverd worden alvorens iemand voor deze schade aansprakelijk kon worden gesteld. Artikel 7bis van de Jachtwet voorzag echter wel in een bijzondere procedure voor het vorderen van (dubbele) schadevergoeding wegens konijnenschade.<sup>126</sup> Aangezien veel schade onvergoed bleef op basis van de foutaansprakelijkheid voorzag de wetgeving, door de inwerkingtreding van de wet van 14 juli 1961 tot regeling van het herstel der door grof wild aangerichte schade, in een objectieve aansprakelijkheidsregeling.<sup>127</sup> Artikel 1 van deze wet bepaalde namelijk dat:

*'De **houders van het jachtrecht** instaan voor de schade welke aan de velden, vruchten en oogsten toegebracht worden door herten, reeën, damherten, wildschapen en everzwijnen welke te voorschijn komen uit de bospercelen waarop zij het jachtrecht hebben; **zij kunnen noch toeval noch heirkraft inroepen**'.*<sup>128</sup>

**31.** De wet voerde bijgevolg een vermoeden 'juris et de jure' in ten laste van de houder van het jachtrecht op het bosperceel vanwaar het wild dat de schade aanricht, herkomstig was. Indien de houder van het jachtrecht niet gekend was, kon eveneens de eigenaar (van het wild) aangesproken worden indien aangetoond werd dat het wild afkomstig was uit bepaalde bossen. Deze wetgeving kwam vooral de landbouwers en boeren, met inbegrip van tuinbouwers en boomkwekers, ten goede aangezien zij hierdoor op afdoende wijze tegen de schadelijke gevolgen van het

1994 tot invoering van een afschotplan voor reewild, *BS* 19 november 1994; Besluit van de Vlaamse regering van 18 januari 1995 betreffende de organisatie van het jachtexamen, *BS* 18 maart 2005; F. OST, J. REMY, L. VAN CAMPENHOUDT, *Halfnatuurlijke gebieden: tussen stad en natuur*, Brussel, Facultés Universitaires Saint-Louis, 1994, 268-269.

<sup>121</sup> Artikel 1bis, 1°: Edelherten, reeën, damherten, meflons en wilde zwijnen.

<sup>122</sup> Artikel 1bis, 2°: Hazen, fazanten, korhoenders, patrijzen en houtsnippen.

<sup>123</sup> Artikel 1bis, 3°: Grauwe gans, rietganzen, kolganzen, canadese ganzen, krankeenden, wilde eenden, slobeenden, tafeleenden, kieviten, meerkoeten en waterhoenders.

<sup>124</sup> Artikel 1bis, 4°: Houtduiven, konijnen, vossen, verwilderde katten, bunzings, hermelijnen, wezels, boommarters en steenmarters.

<sup>125</sup> N. SNELERS, H. VAN BOSSUYT, F. PETILLION, S. BROUWERS, C. DE GANCK, W. DEVROE, G. JOQUE, S. LUST, B. MAES, M. ROZIE en D. VAN GERVEN, *Rechtspraak Antwerpen, Brussel, Gent: Schade en schadeloosstelling*, Gent, Larcier, 2005, 1111-1115.

<sup>126</sup> Artikel 7bis Jachtwet van 28 februari 1882, *BS* 3 maart 1882; Wetsontwerp tot wijziging van de Franse tekst van de Jachtwet van 28 februari 1882 en tot invoering van de Nederlandse tekst van dezelfde wet, *Parl. St. Kamer*, 1966-1967, nr. 434/1, 3-4.

<sup>127</sup> Wet van 14 juli 1961 tot regeling van het herstel der door grof wild aangerichte schade, *BS* 28 juli 1961, opgeheven voor wat het Vlaamse Gewest betreft door artikel 43 van het Jachtdecreet van 24 juli 1991, *BS* 7 september 1991; Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 14 juli 1961 tot regeling van het herstel der door grof wild aangerichte schade, *Parl. St. Kamer*, 1971-72, nr. 247/1, 1-2; Advies van de Raad van State, *Parl. St. Kamer*, 1971-72, nr. 247/2, 4-5; Vred. Andenne, 9 november 1972, *JJP* 1974, 70.

<sup>128</sup> Proposition de loi en vue d'assurer la réparation des dégâts causés par le gros gibier, *Chambre* 1959-1960, nr. 420; Wetsvoorstel tot vergoeding van wildschade, *Parl. St. Kamer*, 1975-76, nr. 787/1, 1.

binnendringende grof wild werden beschermd.<sup>129</sup> De Jachtwet van 1882 bleef wel nog steeds van toepassing wat betekende dat indien de schade veroorzaakt werd door konijnen, de schadelijder eveneens vergoeding kon bekomen door zich te beroepen op de foutaansprakelijkheid.

**32.** Door de invoering van het decreet van 24 juli 1991<sup>130</sup>, ook wel het Jachtdecreet genoemd, werd de wet van 14 juli 1961 opgeheven. Dit wordt uitdrukkelijk bepaald in artikel 43:

*'De wet van 14 juli 1961 tot regeling van het herstel der door grof wild aangerichte schade wordt, wat het Vlaamse Gewest betreft, **opgeheven**'<sup>131</sup>*

**33.** Het Jachtdecreet, uitgevaardigd door de Vlaamse Regering, heeft tot doel het regelen van het verstandig gebruik van wildsoorten en hun leefgebieden ("wise use-principle"). Enerzijds worden enkele bepalingen van de Jachtwet van 1882 behouden maar anderzijds voorziet het decreet ook in andere regels.<sup>132</sup> In tegenstelling tot de Jachtwet stapt het decreet af van de objectieve aansprakelijkheid en keert terug naar de foutaansprakelijkheid als centraal uitgangspunt in geval van wildschade.<sup>133</sup> Overeenkomstig artikel 24 van het decreet is de houder van het jachtrecht aansprakelijk voor elke schade en is hij gehouden tot integrale schadeloosstelling.<sup>134</sup> Het artikel stelt namelijk dat:

*'De vergoeding van de belangrijke wildschade wordt vastgesteld volgens de **gewone rechtsregels**'*

**34.** Onder de 'gewone rechtsregels' moet het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht, zoals geregeld door de artikelen 1382-83 BW en het artikel 544 BW beschouwd worden. Aangezien de foutaansprakelijkheid terug het uitgangspunt is in geval van wildschade, moet het slachtoffer die een vergoeding wenst te bekomen aldus de fout van de houder van het jachtrecht, de schade en het oorzakelijk verband tussen beide bewijzen.<sup>135</sup> Indien echter geen schade kan worden toegerekend en aan de voorwaarden wordt voldaan, dan is de regeling inzake abnormale burenhinder van toepassing.<sup>136</sup> Voor konijnenschade is de foutaansprakelijkheid eveneens de algemene regel. Dit werd bovendien bevestigd door het Cassatiearrest van 20 september 2004<sup>137</sup>:

*"Ten laste van de houder van het jachtrecht, die de plicht heeft de overtollige konijnen op zijn jachtgebied te verdelgen, bestaat er geen vermoeden van fout en geen vermoeden van oorzakelijk verband op grond waarvan hij gehouden is de wildschade door konijnen aan de gewassen te vergoeden; de fout, de schade en het oorzakelijk verband zoals bepaald in **artikel 1382 B.W.** moet door de schadelijder bewezen worden."*

<sup>129</sup> Parl. St. 1971-72, nr. 247/1; H. BOCKEN, "Van fout naar risico: een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 397.

<sup>130</sup> Jachtdecreet van 24 juli 1991, *BS* 7 september 1991.

<sup>131</sup> Tekst van het Jachtdecreet aangenomen door de Plenaire Vergadering, *Parl. St. VI. R. 1990-91*, nr. 481/17.

<sup>132</sup> G. VAN HOORICK, *Handboek notarieel bestuursrecht*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2006, 508; H. SCHOUKENS, K. DE ROO, P. DE SMEDT, *Handboek natuurbehoudsrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2011, 501-502.

<sup>133</sup> Voorstel van Jachtdecreet van de heren G. BEERDEN, J. DUFAUX, F. VERBERCKMOES, M. CAPOEN, F. AERTS en mevrouw M. TYBERGHEN-VANDEBUSSCHE, *Parl. St. VI. R. 1990-91*, nr. 481/10, 44-48.

<sup>134</sup> Voorstel van Jachtdecreet van de heren G. BEERDEN, J. DUFAUX, F. VERBERCKMOES, M. CAPOEN, F. AERTS en mevrouw M. TYBERGHEN-VANDEBUSSCHE, *Parl. St. VI. R. 1990-91*, nr. 481/14, 3; Luik 10 januari 2012, *JLMB* 2012, 324: De jager begaat een inbreuk van het jagen op andermans jacht en is gehouden tot het betalen van een vergoeding van de morele schade; Rb. Verviers 13 juni 1984, *JL*, 1985, 144-149; Vred. Sint-Truiden 7 november 2000, *RW* 2001-02, 823-825: Volledige vergoeding van belangrijke wildschade, ongeacht de aard van de schade.

<sup>135</sup> Cass. 20 september 2004, *RABG* 2005, 1106-1109, met noot K. DESMEDT.

<sup>136</sup> E. DE PUJE, L. LAVRYSSEN en P. STRYCKERS, *Milieuzakboekje 2009*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2009, 836-837; MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, 'Jachtwetgeving', [http://publicaties.vlaanderen.be/docfolder/1045/Jachtwetgeving\\_2003.pdf](http://publicaties.vlaanderen.be/docfolder/1045/Jachtwetgeving_2003.pdf).

<sup>137</sup> Cass. 20 september 2004, *RABG* 2005, 1106-1109; Zie ook Vred. Aarschot, 21 december 2004, *RW* 2007-2008, 1467-1468.



**35.** Aangezien momenteel het Jachtdecreet nog steeds van toepassing is<sup>138</sup> en de meerderheid van zowel de rechtsleer als de rechtspraak aanvaard heeft dat de aansprakelijkheid voor wildschade en konijnenschade gesteund wordt op de foutaansprakelijkheid (artikelen 1382-83 BW), kan er op de objectieve aansprakelijkheidsregeling geen beroep meer gedaan worden om een schadevergoeding te bekomen.<sup>139</sup>

### 3.3.1.3 Wetten van 12 april 1965 en 18 juli 1975 betreffende het vervoer en opslag van gas

**36.** Aangezien bepaalde exploitatieactiviteiten aan de ondergrond bijzondere gevaren met zich mee kunnen brengen, heeft de wetgever de foutvereiste opgeheven als voorwaarde voor aansprakelijkheid bij enkele (gas)activiteiten. Welke voorzorgsmaatregelen men ook in acht neemt bij het vervoeren en/of opslaan van gasachtige producten, er bestaat steeds het risico op het ontstaan van schade.<sup>140</sup> Bijgevolg is het foutbegrip in dergelijke omstandigheid per definitie overbodig geworden aangezien schade eveneens kan ontstaan zonder foutieve gedraging. Zowel in de wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen<sup>141</sup> als in de wet van 18 juli 1975 betreffende het opsporen en het exploiteren van ondergrondse berguimten *in situ* voor het opslaan van gas<sup>142</sup>, wordt voorzien in een objectieve aansprakelijkheidsregeling.<sup>143</sup>

**37.** De invoer van aardgas in de jaren '60 evenals de aanleg van talrijke ondergrondse gasleidingen zijn de belangrijkste oorzaken voor de ontwikkeling van de wet van 12 april 1965. De wet is van toepassing op werkzaamheden die tot doel hebben om gas door middel van leidingen die geen deel uitmaken van een distributienet van een plaats naar een ander over te brengen, hetzij ter bevoorrading van een distributienet hetzij ter bevoorrading van de in artikel 2 vermelde afnemers.<sup>144</sup> De wetgeving bepaalt eveneens de voorwaarden waaraan de bouw, de installatie en de exploitatie van grote installaties voor het vervoer van gas moeten voldoen.<sup>145</sup> Oorspronkelijk was de wetgeving enkel van toepassing op aardgas maar het toepassingsgebied is uitgebreid tot andere soorten gassen.<sup>146</sup> In hoofdstuk IV aangaande *'de rechten en verplichtingen van de houder*

<sup>138</sup> B. VANHEUSDEN en G. VAN HOORICK, *Milieurecht in kort bestek*, Intersentia, Antwerpen-Cambridge, 2011, 295-296.

<sup>139</sup> P. THIERRY, 'Juridische aspecten van de aansprakelijkheid voor everzwijnenschade', [http://www.natuurenbos.be/~media/Files/Themas/Wildbeheer/Everzwijn/Vergadering\\_juni2012/Juridische\\_aspectenaansprakelijkheid-everzwijnenschade.pdf](http://www.natuurenbos.be/~media/Files/Themas/Wildbeheer/Everzwijn/Vergadering_juni2012/Juridische_aspectenaansprakelijkheid-everzwijnenschade.pdf).

<sup>140</sup> Bijvoorbeeld: Rb. Bergen 18 november 1975, *Pas*. 1976, II, 136: De zware ontploffing in een ondergrondse industriële gasleiding in 1975 te Gilly; Gasramp te Gellingen op 30 juli 2004.

<sup>141</sup> Wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen, *BS* 7 mei 1965.

<sup>142</sup> Wet van 18 juli 1975 betreffende het opsporen en exploiteren van ondergrondse berguimten *in situ* bestemd voor het opslaan van gas, *BS* 14 augustus 1975

<sup>143</sup> H. BOCKEN, "Van fout naar risico. Een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 364-368; L. CORNELIS, *Beginselen van het Belgisch buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Maklu, 1989, 570; G. SCHAMPS, *La mise en danger: un concept fondateur d'un principe général de responsabilité: analyse de droit comparé*, Brussel, Bruylant, 1998, 735; M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1340.

<sup>144</sup> L. LAVRYSEN, *Gevaarlijke Stoffen: een overzicht van de Belgische Wetgeving*, Brussel, Story-Scientia, 1986, 88.

<sup>145</sup> Artikel 1, 7° van de wet 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen, *BS* 7 mei 1965.

<sup>146</sup> KB van 15 juni 1967 houdende uitbreiding van zekere bepalingen van de wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen, tot het vervoer door middel van leidingen van vloeibare koolwaterstoffen en/of vloeibaar gemaakte koolwaterstoffen, andere dan deze beoogd door artikel 1, littera a) van deze wet, *BS* 22 juni 1967; KB van 14 maart 1969 houdende uitbreiding van zekere bepalingen van de wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen, tot het vervoer door middel van leidingen van zuurstof in gasvormige toestand, *BS* 14 mei 1969; Zie artikel 1, 1° van de wet 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen, *BS* 7 mei 1965; K. DEKETELAERE, K. DE COCK, L. DERIDDER en G. VERHOOSSEL, *Handboek energierecht*, Antwerpen-Groningen, Intersentia Rechtswetenschappen, 2001, 17-21.

van een vervoervergunning en van de beheerders', meer bepaald in artikel 13, is een objectieve aansprakelijkheidsregel ingevoerd.<sup>147</sup> Deze regeling, die gebaseerd is op billijkheidsgronden<sup>148</sup>, houdt in dat op de exploitant van de pijpleidingen een foutloze aansprakelijkheid rust voor de schade die bij het uitbaten van deze activiteit, zowel bij de aanleg als bij de exploitatie van de leidingen, wordt veroorzaakt. Het derde lid van het artikel stelt namelijk uitdrukkelijk dat:

*"De houder van een vervoervergunning moet bovendien **alle schade** vergoeden die berokkend wordt **door de werken welke hij uitvoert voor de oprichting of gedurende de exploitatie van zijn gasvervoerinstallatie**, alsook de schade **aan derden** berokkend hetzij uit hoofde van de werken hetzij door de benutting van het erf dat met de erfdiensbaarheid bezwaard is; de vergoedingen voor de berokkende schade komen volledig ten laste van deze houder; zij zijn verschuldigd aan de personen aan wie de schade berokkend wordt; hun bedrag wordt vastgesteld hetzij in der minne, hetzij door de rechtbanken".*

**38.** De verplichting tot het vergoeden van de schade veroorzaakt aan zowel de eigenaar van de bovengrond als aan derden rust aldus op de houder van een gasvervoervergunning of -toelating. De regeling is een vorm van risicoaansprakelijkheid en heeft tot doel te garanderen dat de slachtoffers een vergoeding zullen bekomen zonder dat er zich langdurige betwistingen zouden voordoen over de vraag of er al dan niet een fout werd begaan. De wetgever van 1965 had niet als doel om een algemene wetgeving voor de gasector uit te werken maar wou hoofdzakelijk de belangen van de industriële verbruikers behartigen.<sup>149</sup> De omschrijving van de aansprakelijkheidsbepaling is echter vrij algemeen waardoor onzekerheid rijst over de precieze draagwijdte ervan. In de rechtsleer wordt vaak de vraag gesteld of de wetgever met artikel 13, lid 3 wel de bedoeling had om een objectieve aansprakelijkheid op te leggen, dan wel de foutaansprakelijkheid van de gasonderneming te bevestigen.<sup>150</sup> Ongeacht de aard van de ondergrondse leiding of installatie, kan indien schade veroorzaakt wordt door de aanleg of exploitatie ervan nog steeds schadevergoeding gevorderd worden op basis van het gemeen recht.<sup>151</sup>

**39.** Een andere bijzondere wet die ingevoerd is wegens de mogelijke gevaren die verbonden zijn aan bepaalde technieken en/of (grond)activiteiten, is de wet van 18 juli 1975. Deze wetgeving heeft als doel om ondergrondse opslagplaatsen voor het opslaan van gas op te sporen en tevens te

<sup>147</sup> Wetsontwerp betreffende het vervoer van gas door middel van leidingen (Memorie van toelichting), *Parl. St. Kamer*, 1964-65, nr. 899/1, 10; Zie ook Verslag VAN ACKER, *Parl. St. Kamer*, 1964-65, nr. 899/2, 10; H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid voor milieuschade", *RW* 1987-88, 1278; H. BOCKEN, 'Aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door milieuverontreiniging naar Belgisch recht', in H. BOCKEN en D. RYCKBOST (ed.), *Verzekering van milieuschade*, Brussel, Story-Scientia, 1991, 67; M. BOES, "Bodemverontreiniging en aansprakelijkheid", *Not. Fisc. M.* 1991, 17; K. DEKETELAERE, K. DE COCK, L. DERIDDER en G. VERHOOSSEL, *Handboek energierecht*, Antwerpen-Groningen, Intersentia Rechtswetenschappen, 2001, 90-91.

<sup>148</sup> Memorie van toelichting, *Parl. St. Kamer*, 1964-65, nr. 899/1, 10; M. FAURE, 'De vorderingsbevoegdheid van milieuverenigingen in België', <http://arno.unimaas.nl/show.cgi?fid=8503>.

<sup>149</sup> Memorie van toelichting, *Parl. St. Kamer*, 1964-65, nr. 899/1, 1-4; W. NEVEN, *Milieuschade*, Mechelen, Kluwer, 2004, 136-137.

<sup>150</sup> H. BOCKEN, "Van fout naar risico. Een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 367; B. DUBUISSON, "De la légèreté de la faute au poids du hasard. Réflexions sur l'évolution du droit de la responsabilité civile.", *RGAR* 2005, 14009; E. DE PUE, L. LAVRYSEN en P. STRYCKERS, *Milieuzakboekje 2009*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2009, 927.

<sup>151</sup> A. VAN OEVELEN, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in B. BRONDERS (ed.), *Rechtspraak en milieubescherming*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1991, 164-165.

exploiteren.<sup>152</sup> In hoofdstuk III 'de vergoeding van schade' wordt eveneens voorzien dat op de exploitant van berguimten *in situ* voor de opslag van gassen een foutloze aansprakelijkheid rust voor de schade die hierdoor veroorzaakt wordt.<sup>153</sup> Artikel 13 bepaalt namelijk dat:

*'De houder van een opsporings- of exploitatievergunning van rechtswege verplicht is **elke schade te vergoeden, veroorzaakt door het opsporen of exploiteren van de berguimte in situ**.'*<sup>154</sup>

**40.** Voor het Vlaams Gewest is eveneens het decreet van 8 mei 2009 betreffende de diepe ondergrond van belang.<sup>155</sup> Dit decreet regelt ondermeer het opsporen en het winnen van koolwaterstoffen en de ondergrondse opslag van koolstofdioxide. Indien er sprake is van de geologische opslag van koolstofdioxide zal bijgevolg niet de wet van 18 juli 1975 toepasselijk zijn doch enkel dit decreet. Dit wordt bovendien uitdrukkelijk bevestigd door artikel 74 van het decreet<sup>156</sup>:

*"De wet van 18 juli 1975 betreffende het opsporen en exploiteren van ondergrondse berguimten in situ bestemd voor het opslaan van gas wordt **opgeheven**, als het de geologische opslag van koolstofdioxide betreft."*

**41.** Zoals in de wet van 1975, wordt er in het decreet eveneens voorzien in een objectieve aansprakelijkheidsregel in hoofde van de exploitant.<sup>157</sup> Artikel 62 stelt namelijk dat:

*'... de houder van een opsporingsvergunning voor koolstofdioxideopslag of van een opslagvergunning van rechtswege verplicht is **elke schade te vergoeden die veroorzaakt werd door de activiteit waarop de vergunning betrekking heeft, tot wanneer de verantwoordelijkheid voor de opslaglocatie overeenkomstig de artikelen 53 tot en met 56 aan het Vlaams Gewest is overgedragen**...'*<sup>158</sup>

**42.** De houder van een opsporingsvergunning voor koolstofdioxideopslag of van een opslagvergunning kan zich bevrijden van de verplichting tot het betalen van een (schade)vergoeding indien hij aantoonbaar dat de vastgestelde schade geheel of gedeeltelijk werd veroorzaakt door een vorige vergunninghouder, door de voormalige houder van een overeenkomstig artikel 43 § 1 vervallen concessie, vergunning, andersoortige toestemming of door de houder van een opsporingsvergunning voor koolwaterstoffen of van een winningsvergunning verleend in het kader van hoofdstuk II.<sup>159</sup>

---

<sup>152</sup> Wetsontwerp betreffende het opsporen en exploiteren van ondergrondse berguimten in situ bestemd voor het opslaan van gas (Memorie van toelichting), *Parl. St. Kamer*, 1974-75, nr. 380/1, 1; artikel 1, lid 1 wet van 18 juli 1975 betreffende het opsporen en exploiteren van ondergrondse berguimten in situ bestemd voor het opslaan van gas, *BS* 14 augustus 1975.

<sup>153</sup> L. CORNELIS, *Beginnelsen van het Belgische buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht: de onrechtmatige daad*, Antwerpen, Maklu, 1989, 571; H. BOCKEN, 'Aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door milieuverontreiniging naar Belgisch recht', in H. BOCKEN en D. RYCKBOST (ed.), *Verzekering van milieuschade*, Brussel, Story-Scientia, 1991, 67; H. BOCKEN, 'Overzicht van de Belgische aansprakelijkheidsregelen van toepassing op schade veroorzaakt door ondergrondse leidingen en installaties', [www.benelux.int/pdf/pdf\\_nl/dos/Dos\\_OndergrondseLeidingen.pdf](http://www.benelux.int/pdf/pdf_nl/dos/Dos_OndergrondseLeidingen.pdf).

<sup>154</sup> Memorie van toelichting, *Parl. St. Kamer*, 1974-75, nr. 380/1, 17.

<sup>155</sup> Decreet van 8 mei 2009 betreffende de diepe ondergrond, *BS* 6 juli 2009.

<sup>156</sup> Artikel 74 decreet van 8 mei 2009 betreffende de diepe ondergrond, *BS* 6 juli 2009.

<sup>157</sup> Ontwerp decreet diepe ondergrond, *Parl. St. VI. Parl.* 2008-09, nr. 2164/1, 18, 34 en 43-44.

<sup>158</sup> Ontwerp decreet diepe ondergrond, *Parl. St. VI. Parl.* 2008-09, nr. 2164/1, 68-70.

<sup>159</sup> Ontwerp decreet diepe ondergrond, *Parl. St. VI. Parl.* 2008-09, nr. 2164/1, 70; artikel 62 § 1, lid 2 decreet van 8 mei 2009 betreffende de diepe ondergrond, *BS* 6 juli 2009.

### 3.3.1.4 Wet van 22 juli 1974 op het giftig afval

**43.** Sinds de ontdekking begin jaren '70 van een opslagplaats met cyaanhoudend afval te Hannêche, is de problematiek van de verwerking van giftig afval niet meer uit de actualiteit geweest.<sup>160</sup> Sedert 1973 is op juridisch vlak heel wat vooruitgang geboekt aangaande (giftige) afvalstoffen, eerst op nationaal en nadien op regionaal vlak.<sup>161</sup> In Vlaanderen werd er met betrekking tot de rechtsbronnen een onderscheid gemaakt tussen enerzijds giftige afvalstoffen en anderzijds niet-giftige afvalstoffen. Met betrekking tot deze eerste categorie van afvalstoffen heeft de wet van 22 juli 1974<sup>162</sup> lange tijd een vooraanstaande rol gespeeld. Het Vlaams Afvalstoffendecreet van 2 juli 1981 betreffende het beheer van afvalstoffen<sup>163</sup> daarentegen regelde het toepasselijke regime voor de overige (niet-giftige) afvalstoffen. Beiden verloren echter aan betekenis door de inwerkingtreding van het decreet van 20 april 1994<sup>164</sup> dat de regionalisering van deze materie tot doel had.

**44.** Aangezien afvalstoffen risico's voor zowel de mens als voor het milieu kunnen inhouden, werd oorspronkelijk in artikel 7 van de Wet Giftig Afval voorzien in een objectieve aansprakelijkheidsregel in hoofde van de producent(en) van giftig afval<sup>165</sup> voor de schade die door deze afvalstof zou worden veroorzaakt.<sup>166</sup> Het artikel bepaalde namelijk dat:

*'Wanneer een nijverheids-, handels-, landbouw-, ambachtelijke of wetenschappelijke activiteit tot gevolg heeft dat giftige afval wordt voortgebracht, **de persoon die deze activiteit uitoefent ertoe gehouden is op zijn kosten de vernietiging, de neutralisering of de wegwerking ervan te verzekeren. Die persoon blijft aansprakelijk voor de kosten van vernietiging, neutralisering of wegwerking van die giftige afval, ongeacht de aansprakelijkheid van degenen die hij met die verrichtingen heeft belast. Daarenboven is deze persoon aansprakelijk voor alle schade, van welke aard ook, die zou kunnen veroorzaakt worden door het giftige afval, inzonderheid tijdens de hele duur van het vervoer, bij de vernietiging, neutralisering of wegwerking ervan, zelfs indien deze persoon niet zelf tot bedoelde verrichtingen overgaat.***

**45.** De producent van het giftige afval werd krachtens deze bepaling aansprakelijk gesteld voor alle schade, van welke aard ook, die door zijn afvalstoffen veroorzaakt werd. Alle schade die het gevolg was van zijn afval viel onder de bijzondere aansprakelijkheidsregeling. Er waren geen beperkingen noch wat het ogenblik of de wijze betrof waarop het incident zich voordeed noch welke de aard van de schade was.<sup>167</sup> De bijzondere regeling van artikel 7 was een vorm van risicoaansprakelijkheid doordat alle aansprakelijkheid juridisch als het ware gekanaliseerd werd naar de producent.<sup>168</sup> Zelfs

<sup>160</sup> W. LAMBRECHTS, *Milieurecht*, Brussel, Story-Scientia, 1987, 236.

<sup>161</sup> H. BOCKEN, L. LAVRYSEN en A. VANDEN BON, "Het juridisch statuut van de verwerper van giftige afval", *TBP* 1986, 216-231.

<sup>162</sup> Wet van 22 juli 1974 op de giftige afval, *BS* 1 maart 1975.

<sup>163</sup> Decreet van 2 juli 1981 betreffende het beheer van afvalstoffen, *BS* 25 juli 1981.

<sup>164</sup> Decreet van 20 april 1994 tot wijziging van het decreet van 2 juli 1981 betreffende het beheer van afvalstoffen, *BS* 29 april 1994.

<sup>165</sup> Artikel 1 van de wet van 22 juli 1974, *BS* 1 maart 1975 bepaalde dat onder giftig afval het volgende verstaan moest worden: "niet gebruikte of onbruikbare produkten en bijprodukten, overschotten en afval die voorkomen van een nijverheids-, handels-, ambachtelijke, landbouw- of wetenschappelijke activiteit en die een vergiftigingsgevaar kunnen inhouden voor de levende wezens of de natuur".

<sup>166</sup> Luijk 28 oktober 2008, *Amén*. 2009, 134; M. ADAMS, *Verantwoordelijkheid en recht*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2008, 188; J. CEENAEME en M. DEWEIRD, *Vastgoed en bodemsanering in Vlaanderen*, Mechelen, Kluwer, 2009, 70.

<sup>167</sup> L. LAVRYSEN, *Gevaarlijke Stoffen*, Brussel, Story-Scientia, 1986, 108-109.

<sup>168</sup> L. ANNAERT, W. SOMERS en W. VANCLEYNENBREUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 250.

indien hij zijn afvalstof had overgedragen aan een erkende vervoerder of ophaler, werd hij alsnog aansprakelijk gesteld voor de schade die zijn afvalstof veroorzaakt had. Het feit dat de schade door een derde werd veroorzaakt, werkte bijgevolg niet bevrijdend. De producent kon echter wel een regresvordering instellen tegen de persoon wiens fout het schadegeval veroorzaakt had.<sup>169</sup> De aansprakelijkheid van de producent eindigde slechts wanneer het afval volledig vernietigd, geneutraliseerd of weggewerkt werd. Hij kon zich evenwel bevrijden van zijn aansprakelijkheid door te bewijzen dat de schade niet door het giftig afval werd veroorzaakt of door aan te tonen dat het niet ging om giftig afval.<sup>170</sup> In het Afvalstoffendecreet van 2 juli 1981 daarentegen, dat van toepassing was op alle andere afvalstoffen<sup>171</sup> met uitzondering van radioactieve en giftige afvalstoffen, werd niet voorzien in een objectieve aansprakelijkheidsregel.<sup>172</sup> In geval van schade moest het slachtoffer bijgevolg terugvallen op het gemeen recht.<sup>173</sup> Artikel 59 van het decreet voorzag enkel een algemene herstelmaatregel ten laste van de veroorzaker. Het artikel stelde namelijk dat:

*'Degene die afvalstoffen achterlaat in strijd met de bepalingen van dit decreet, door de rechtbank wordt **veroordeeld tot het verwijderen** ervan binnen een door haar vastgestelde termijn'.*

**46.** Door de inwerkingtreding van het Wijzigingsdecreet van 1994 werd de wet van 22 juli 1974, met uitzondering van de artikelen 1 en 7, opgeheven en werd het Afvalstoffendecreet van 2 juli 1981 grondig gewijzigd<sup>174</sup>. Zowel het algemeen toepassingsgebied (artikel 1) als de regeling van de objectieve aansprakelijkheid van de producent (artikel 7) werden overgenomen van de Wet Giftig Afval.<sup>175</sup> De producent droeg, na de inwerkingtreding van het nieuwe Afvalstoffendecreet, aldus nog steeds de objectieve aansprakelijkheid van het door hem geproduceerde giftige afval. Bijgevolg moest hij bij de verwijdering van zijn giftige afvalstoffen voldoende voorzorgsmaatregelen in acht nemen en dit met grote zorg opvolgen teneinde schade te vermijden. De algemene herstelregeling van artikel 59 van het Afvalstoffendecreet werd behouden door het Wijzigingsdecreet. Een nieuwigheid van het Wijzigingsdecreet was de aanzienlijke verhoging van de strafmaat voor inbreuken op het Afvalstoffendecreet. Het slachtoffer dat schade leed ten gevolge van een inbreuk moest zich nog steeds beroepen op het gemeen recht teneinde schadevergoeding te bekomen.

<sup>169</sup> Verslag namens de Verenigde Commissies voor de Tewerkstelling, de Arbeid en de Sociale Voorzorg en voor het leefmilieu uitgebracht door H. SERANNO, *Parl. St. Kamer*, 1973-74, nr. 134/1, 21-23.

<sup>170</sup> L. LAVRYSEN, *Gevaarlijke Stoffen*, Brussel, Story-Scientia, 1986, 108-109; B. GILLE, "Historisch milieupassief", *Jura. Falc.* 1990-1991, 505-513; A. VERACHTERT, *Waar naartoe met uw afvalstoffen? - Dossier milieuwetgeving*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2005, 19; P. MORRENS en P. DE BRUYCKER, *Afvalgids: Juridische wegwijzer voor de Vlaamse ondernemer*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2010, 43; L. ANNAERT, W. SOMERS, W. VANCLEYNENBREUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 250.

<sup>171</sup> Voorstel van decreet van de heer L. VANVELTHOVEN houdende uitbreiding van het toepassingsgebied van het decreet van 2 juli 1981 betreffende het beheer van afvalstoffen, tot de giftige afvalstoffen, *Parl. St. Vl. R.*, BZ 1988, nr. 78/1; Artikel 3 van het decreet van 2 juli 1981, BS 25 juli 1981 definieert afvalstoffen als volgt: "elke stof of elk voorwerp waarvan de houder zich wil ontdoen, zich ontdoet of zich moet ontdoen krachtens dit decreet of krachtens de op grond van dit decreet vastgestelde bepalingen". De afvalstoffen worden ingedeeld in twee hoofdcategorieën: huishoudelijke afvalstoffen en bedrijfsafvalstoffen.

<sup>172</sup> Voorstel van decreet van de heer J. MALCORPS houdende wijziging van het decreet van 2 juli 1981 betreffende de voorkoming en het beheer van afvalstoffen, *Parl. St. Vl. R.*, BZ 1995, nr. 103/1, 2.

<sup>173</sup> L. LAVRYSEN, *Gevaarlijke Stoffen: een overzicht van de Belgische Wetgeving*, Brussel, Story-Scientia, 1986, 177; P. MORRENS en P. DE BRUYCKER, *Afvalgids: juridische wegwijzer voor de Vlaamse ondernemer*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2006, 43-45.

<sup>174</sup> M. DEKETELAERE, "Het vernieuwd juridisch kader inzake de voorkoming en het beheer van afvalstoffen in het Vlaams Gewest", in M. DEKETELAERE (ed.), *Recente ontwikkelingen in het afvalstoffenrecht*, Brugge, Die Keure, 1995, 3-9; P. MORRENS en P. DE BRUYCKER, *Afvalgids 2007-2008*, Mechelen, Wolters Kluwer België, 2007, 19-21.

<sup>175</sup> M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energiericht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1340.

**47.** Op 1 juni 2012 traden zowel het Materialendecreet<sup>176</sup> als het VLAREMA<sup>177</sup> in werking. Het decreet en het uitvoeringsbesluit zetten enerzijds de nieuwe Europese Kaderrichtlijn Afvalstoffen<sup>178</sup> om in het Vlaams recht en plaatsen anderzijds het afvalbeleid in een bredere context door de nadruk te leggen op het duurzaam beheer van materiaalkringlopen. Met het Materialendecreet beoogt de Vlaamse overheid over te gaan van een afvalbeleid naar een (meer) duurzaam materialenbeleid. De centrale doelstelling hiervan is om afval zo veel mogelijk te gebruiken als grondstof voor nieuwe producten.<sup>179</sup> Het decreet stelt een strengere afvalverwerkingshiërarchie voorop waarin preventie en hergebruik voorrang krijgen op materiaalrecyclage. Het principe van duurzaam beheer (van materiaalkringlopen) komt centraal te staan.

Het Materialendecreet vervangt het Afvalstoffendecreet van 1981.<sup>180</sup> De inwerkingtreding van het eerstgenoemde decreet heeft eveneens tot gevolg dat de (resterende) artikelen 1 en 7 van de Wet Giftig Afval opgeheven worden.<sup>181</sup> De objectieve aansprakelijkheidsregeling in hoofde van de producent van het giftig afval wordt bijgevolg eveneens opgeheven. Uit de parlementaire voorbereiding van zowel de Wet Giftig Afval<sup>182</sup> als die van het Materialendecreet<sup>183</sup> blijkt dat voor het behoud van de artikelen 1 en 7 werd geopteerd in afwachting van de totstandkoming van een meer omvattende regeling met betrekking tot de milieuaansprakelijkheid. Inmiddels is deze regelgeving gerealiseerd door het decreet van 21 december 2007 tot aanvulling van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid met een titel XV Milieuschade, tot omzetting van de Richtlijn 2004/35/EG<sup>184</sup> en het decreet van 21 december 2007 tot aanvulling van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid met een titel XVI Toezicht, handhaving en veiligheidsmaatregelen.<sup>185</sup> Door de inwerkingtreding van beide titels wordt er niet meer voorzien in een specifieke objectieve aansprakelijkheidsregel voor giftig afval doch in één algemene strafrechtelijke regeling voor misdrijven in verband met afval.<sup>186</sup> Aangezien de objectieve aansprakelijkheid in hoofde van de producent van giftig afval opgeheven is, zal het slachtoffer dat schade heeft geleden door dergelijke afvalstoffen moeten terugvallen op het klassieke foutaansprakelijkheidsrecht om aanspraak te kunnen maken op vergoeding. Uit de memorie van toelichting blijkt immers dat een specifieke objectieve aansprakelijkheidsregel voor

<sup>176</sup> Decreet van 23 december 2011 betreffende het duurzaam beheer van materiaalkringlopen en afvalstoffen, *BS* 28 februari 2012.

<sup>177</sup> Besluit van de Vlaamse Regering van 17 februari 2012 tot vaststelling van het Vlaams reglement betreffende het duurzaam beheer van materiaalkringlopen en afvalstoffen, *BS* 23 mei 2012.

<sup>178</sup> Richtlijn 2008/98/EG van het Europees Parlement en de Raad van 19 november 2008 betreffende afvalstoffen en tot intrekking van een aantal richtlijnen.

<sup>179</sup> Ontwerp van decreet betreffende het duurzaam beheer van materiaalkringlopen en afvalstoffen, *Parl. St.* VI. Parl. 2010-2011, nr. 1233/4, 4-5; T. MALFAIT, "Capita selecta afvalstoffenrecht: over vijf bijproducten bij het Materialendecreet", *TMR* 2012, 124-132.

<sup>180</sup> Artikel 82 van het Materialendecreet, *BS* 28 februari 2012.

<sup>181</sup> Artikel 81 van het Materialendecreet, *BS* 28 februari 2012.

<sup>182</sup> Wetsontwerp op de giftige afval, *Parl. St.* Kamer, 1973-74, nr. 684/1.

<sup>183</sup> Ontwerp van decreet betreffende het duurzaam beheer van materiaalkringlopen en afvalstoffen, *Parl. St.* VI. Parl. 2010-2011, nr. 1233/1, 38; Ontwerp van decreet betreffende het duurzaam beheer van materiaalkringlopen en afvalstoffen, aangenomen door Plenaire vergadering, *Parl. St.* VI. Parl. 2010-2011, nr. 1233/6, 33.

<sup>184</sup> Decreet 21 december 2007 tot aanvulling van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid met een titel XV Milieuschade tot omzetting van Richtlijn 2004/35/EG van het Europees Parlement en de Raad van 21 april 2004 betreffende de milieuaansprakelijkheid met betrekking tot het voorkomen en herstellen van milieuschade, *BS* 12 februari 2008.

<sup>185</sup> Decreet van 21 december 2007 tot aanvulling van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid met een titel XVI « Toezicht, handhaving en veiligheidsmaatregelen », *BS* 29 februari 2008.

<sup>186</sup> Artikel 68 van het Materialendecreet, *BS* 28 februari 2012 verwijst uitdrukkelijk naar het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid (DABM). De strafrechtelijke handhaving wordt uitgewerkt door Hoofdstuk VI DABM, meer specifiek door artikel 16.3.3. De strafbaarstelling van deze bepaling maakt een onderscheid tussen twee soorten misdrijven: een opzettelijk gepleegd misdrijf of een misdrijf door onachtzaamheid. Dit onderscheid is van belang omdat de zwaarte van de straffen van deze misdrijven verschillend zijn.

giftig afval niet langer gerechtvaardigd is, temeer omdat de regeling van artikel 7 zelden of nooit aanleiding heeft gegeven tot vervolging.<sup>187</sup>

### 3.3.1.5 Wet van 10 januari 1977 houdende de schadeloosstelling wegens grondwaterwinning

**48.** Het oppompen van grondwater om ondermeer drinkwatervoorzieningen te creëren of bouwwerken te vergemakkelijken kan bijzonder zware schade teweegbrengen. Een daling van de grondwaterlagen brengt de kwaliteit en de stabiliteit van de bodem in het gedrang, waardoor verzakkingen kunnen plaatsvinden.<sup>188</sup> Deze schade is grotendeels onvermijdelijk zodat de foutaansprakelijkheid slechts zelden uitkomst biedt.<sup>189</sup> Om een betere waarborg te geven aan de schadelijders van dergelijke schade heeft de wetgever een objectieve aansprakelijkheid ingevoerd in de wet van 10 januari 1977.<sup>190</sup> Voor de invoering van deze aansprakelijkheidsregeling konden de slachtoffers een vergoeding bekomen op basis van de evenwichtsleer, zij het dan enkel van de titularis van gebruikersrechten op het erf waar het grondwater werd opgepompt. Artikel 1 van de wet van 1977 daarentegen heeft een ruimer toepassingsgebied aangezien het stelt dat de exploitant en/of de bouwheer aangesproken kunnen worden.<sup>191</sup> Het artikel bepaalt namelijk dat:

*'De exploitant van de grondwaterwinning en de bouwheer van openbare of private werken die door hun toedoen de daling van de grondwaterlaag veroorzaken, **objectief aansprakelijk** zijn voor de schade die daardoor bovengronds aan onroerende goederen, grond en beplantingen inbegrepen, wordt aangebracht of die aan bestaande grondwaterwinningen van meer dan 10m<sup>3</sup>/dag wordt veroorzaakt'.*<sup>192</sup>

**49.** Zoals de bepaling uitdrukkelijk vermeldt, heeft deze aansprakelijkheidsregeling een objectief karakter in hoofde van diegene die het grondwater aan de bodem onttrekt, namelijk de exploitant van de grondwaterwinning of de bouwheer die de bronbemaling uitvoert.<sup>193</sup> Dit betekent dat elke vraag naar fout of schuld irrelevant wordt bij het onderzoek naar de vergoedingsmogelijkheden voor de in de wet aangeduide schadegevallen. Het voordeel dat aan de schadelijder wordt geboden door de objectieve aansprakelijkheid is evenwel gering doordat hij nog steeds het bewijs moet leveren van het oorzakelijk verband tussen het winnen en pompen van grondwater dat de grondwaterdaling heeft veroorzaakt en de geleden schade.<sup>194</sup> De bewijslast hiervan is erg zwaar waardoor de kansen op schadevergoeding niet veel beter zijn dan onder het gemeen recht. Het is

<sup>187</sup> Ontwerp van decreet betreffende het duurzaam beheer van materiaalkringlopen en afvalstoffen, *Parl. St.* VI. Parl. 2010-2011, nr. 1233/1, 38.

<sup>188</sup> Cass. 21 januari 1983, *Pas.* 1983, I, 602; Cass. 8 december 1983, *Arr. Cass.* 1983-84, 419; Cass. 14 november 1985, *Arr. Cass.* 1985-86, 360; Brussel 24 april 1986, *T.Aann.* 1987, 41.

<sup>189</sup> H. BOCKEN, "Het proces zonder einde: aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door grondwaterwinning en bronbemaling", *TPR* 1995, 1634-1635.

<sup>190</sup> Wet van 10 januari 1977 houdende de regeling van de schadeloosstelling voor schade veroorzaakt door het winnen en het pompen van grondwater, *BS* 8 februari 1977.

<sup>191</sup> M. HANOUTIAU, "La Loi du 10 janvier 1977 organisait la réparation des dommages provoqués par des prises et de pompages d'eau souterraine", *RGAR* 1977-78, 188-190; H. BOCKEN, "Van fout naar risico: een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 368-372.

<sup>192</sup> M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1340.

<sup>193</sup> Cass. 21 januari 1983, *Pas.* 1983, I, 602; Cass. 27 september 1985, *Arr. Cass.* 1985-86, 98.

<sup>194</sup> Wetsontwerp houdende regeling van de schadeloosstelling voor schade veroorzaakt door pompen van grondwater (Memorie van toelichting) *Parl. St.* Kamer, 1975-76, nr. 849/1, 2; Cass. 8 december 1983, *Arr. Cass.* 1983-84, 419; Cass. 8 december 1986, *RW* 1984-85, 1487-1491; L. SCHUERMANS, "Grondwaterbemaling - enkele juridische beschouwingen naar aanleiding van de tiende verjaardag van de Wet van 1977", *T.Aann.* 1987-88, 240-243; H. BOCKEN, 'Aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door milieuverontreiniging naar Belgisch recht', in H. BOCKEN en D. RYCKBOST (ed.), *Verzekering van milieuschade*, Brussel, Story-Scientia, 1991, 67; W. NEVEN, *Milieuschade*, Mechelen, Kluwer, 2004, 138.

evenwel mogelijk dat de schade ontstaat doordat meerdere exploitanten of bouwheren uit eenzelfde grondwaterlaag onttrekkingen doen. Artikel 1, lid 2 van de wet voorziet in een hoofdelijke aansprakelijkheid en bepaalt ondermeer dat<sup>195</sup>:

*'Diegene die door hun gezamenlijk toedoen de daling van een grondwaterlaag veroorzaken, **solidair aansprakelijk** zijn voor de daardoor veroorzaakte schade'.*

**50.** Met de invoering van dit tweede lid wilde de wetgever een extra waarborg invoeren zodat de schadelijder sneller zou kunnen worden vergoed aangezien het volstaat om een van de schadeveroorzakers aan te spreken. Bovendien moet er niet aangetoond worden welk deel van de schade door welke precieze daling van de grondwaterlaag veroorzaakt wordt.<sup>196</sup> Desondanks wordt de vooropgestelde doelstelling van de wetgever in de praktijk niet altijd bereikt.<sup>197</sup> De personen op wie de hoofdelijke aansprakelijkheid rust zijn de exploitanten van grondwaterwinning en de bouwheren van openbare of private werken. De architecten, de studie bureaus en de aannemers van de bouwwerken zullen niet via de objectieve aansprakelijkheidsregeling maar enkel via het gemene recht voor de schade kunnen worden aangesproken.<sup>198</sup>

De objectieve aansprakelijkheid van beide leden van artikel 1 is erg ruim doch niet alle schade komt in aanmerking voor vergoeding. Het bijzonder aansprakelijkheidsregime is van toepassing op schade aan onroerende goederen. Andere schade, met name lichamelijke of economische schade die niet het gevolg is van de schade aan onroerende goederen, wordt bijgevolg uitgesloten. De wet bepaalt eveneens uitdrukkelijk dat onder "onroerend goed" eveneens gronden en beplantingen zijn inbegrepen.<sup>199</sup> Deze precisering is echter niet beperkt doordat ook andere vormen van schade onder het bijzonder aansprakelijkheidsregime vallen en in aanmerking komen voor vergoeding: schade aan onroerende goederen door bestemming, verlies van water in vijvers<sup>200</sup>, herstelkosten, genotsderving en verhuiskosten.<sup>201</sup> Zowel de (extra)patrimoniale schade door een lichamelijk letsel als winstderving, andere dan door schade aan beplantingen, worden uitgesloten van het toepassingsgebied van de objectieve aansprakelijkheidsregel.<sup>202</sup> De schadeloosstelling voor elke andere schade, dan degene die uitdrukkelijk wordt vermeld, kan uitsluitend op grond van het gemeen recht gevorderd worden.<sup>203</sup> Vermeldenswaardig is dat de wet eveneens van toepassing is op schade aan bestaande grondwaterwinningen van meer dan 10 m<sup>3</sup>. Dit schadegeval wordt uitdrukkelijk vermeld aangezien grondwater niet beschouwd kan worden als een "onroerend goed".

<sup>195</sup> Cass. 8 december 1983, *Arr.Cass.* 1983-84, 419; Rb. Bergen 2 februari 1982, *RGAR* 1984, 10732; H. BOCKEN, "Het proces zonder einde: aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door grondwaterwinning en bronbemaling", *TPR* 1995, 1647-1650.

<sup>196</sup> Memorie van toelichting, *Parl. St. Kamer*, 1975-76, nr. 849/1, 2.

<sup>197</sup> Rb. Bergen 2 februari 1982, *RGAR* 1984, 10732; H. BOCKEN, "Van fout naar risico: een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 370.

<sup>198</sup> Cass. 21 januari 1983, *Pas.* 1983, I, 602; A. VAN OEVELEN, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in B. BRONDERS (ed.) *Rechtspraak en milieubescherming*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1991, 166.

<sup>199</sup> Artikel 1, lid 1 van de wet van 10 januari 1977 houdende de regeling van de schadeloosstelling voor schade veroorzaakt door het winnen en het pompen van grondwater, *BS* 8 februari 1977; *Parl. St. Kamer*, 1975-76, nr. 849/3, 1: "Niet alleen aan onroerende goederen kan bovengronds schade worden aangericht. Ook roerende goederen (waaronder vee, caravans, et cetera) kunnen schaden lijden of zelfs vernietigd worden".

<sup>200</sup> Cass. 27 september 1985, *RW* 1985-86, 1387-1388; Cass. 14 november 1985, *RW* 1985-86, 2000-2001.

<sup>201</sup> Rb. Bergen 2 februari 1982, *RGAR* 1984, 10732; L. SCHUERMANS, "Grondwaterbemaling - enkele juridische beschouwingen naar aanleiding van de tiende verjaardag van de wet van 1977", *T.Aann.* 1987-88, 243-244; H. BOCKEN, "Het proces zonder einde: aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door grondwaterwinning en bronbemaling", *TPR* 1995, 1651.

<sup>202</sup> H. BOCKEN, "Van fout naar risico: een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 368-372.

<sup>203</sup> *Parl. St. Kamer*, 1975-76, nr. 849/1, 2; H. BOCKEN, "Het proces zonder einde: aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door grondwaterwinning en bronbemaling", *TPR* 1995, 1647-1650.



Deze schadevorm werd ingevoerd aangezien de verlaging van de grondwaterstand eveneens private drinkwaterwinningen in het gedrang kunnen brengen.<sup>204</sup>

**51.** Sedert de Staatshervorming van 1980 is de materie van de wet van 10 januari 1977 geregionaliseerd. Krachtens artikel 6, § 1, V, 1° van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming van de instellingen<sup>205</sup> is de productie en de distributie van grondwater een regionale materie geworden. Kort na de invoering van dit artikel in het BWHI werd het Grondwaterdecreet<sup>206</sup> op 24 januari 1984 door de Vlaamse Raad goedgekeurd. Het decreet is ingevoerd om de wetgeving inzake grondwater te actualiseren en aan te passen aan de nieuwe staatsstructuren. De vergoeding voor schade die veroorzaakt wordt door onttrekking van grondwater wordt geregeld door hoofdstuk IV van het decreet dat evenwel slechts in werking zal treden op de datum die heden ten dage nog steeds door de Vlaamse Regering moet worden vastgesteld.<sup>207</sup> Aangezien er momenteel nog geen uitvoeringsbesluit uitgevaardigd is, blijft de nationale wet van 1977 van toepassing in Vlaanderen. Indien een dergelijk besluit echter wel gerealiseerd wordt en hoofdstuk IV aldus in werking treedt, zal de wet van 10 januari 1977 opgeheven worden.<sup>208</sup> De objectieve aansprakelijkheidsregeling waarin hoofdstuk IV zal voorzien verschilt echter niet fundamenteel van die van de wet van 1977.<sup>209</sup> Artikel 14, § 1 zou namelijk stellen dat:

*'De exploitant van de grondwaterwinning en de bouwheer van openbare of private werken, die door hun toedoen de daling van de grondwaterlaag veroorzaken, zijn **objectief aansprakelijk** voor de schade die daardoor bovengronds veroorzaakt wordt aan bestaande grondwaterwinningen en aan andere onroerende goederen, grond en beplantingen inbegrepen. Diegenen die door hun gezamenlijk toedoen de daling van een grondwaterlaag veroorzaken, zijn solidair aansprakelijk voor de veroorzaakte schade'.<sup>210</sup>*

**52.** De verschillpunten tussen beide objectieve aansprakelijkheidsregels zijn miniem. In tegenstelling tot de wet van 1977 waar schade aan grondwaterwinningen enkel in aanmerking komt voor vergoeding als deze 10 m<sup>3</sup> overschrijdt<sup>211</sup>, zal dit niet meer het geval moeten zijn onder het decreet. Eveneens wordt in artikel 14, § 3 van het decreet enkel de schade door waterbemaling in de mijnen, en niet meer in groeven of graverijen, uitgesloten. De inwerkingtreding van het decreet zal aldus het toepassingsgebied van de objectieve aansprakelijkheid uitbreiden doch het blijft de vraag wanneer een uitvoeringsbesluit uitgevaardigd wordt.<sup>212</sup> In tegenstelling tot Vlaanderen en Brussel waar de wet van 10 januari 1977 nog steeds van toepassing is wegens de

<sup>204</sup> *Parl. St. Kamer*, 1975-76, nr. 849/5, 8: De beperking tot grondwaterwinningen van 10 m<sup>3</sup> per dag werd toegevoegd om te vermijden dat de wet van toepassing zou zijn op elke uitdroging van een waterput; H. BOCKEN, "Het proces zonder einde: aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door grondwaterwinning en bronbemaling", *TPR* 1995, 1651-1652.

<sup>205</sup> Bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *BS* 15 augustus 1980 (hierna BWHI).

<sup>206</sup> Decreet van 24 januari 1984 houdende maatregelen inzake het grondwaterbeheer, *BS* 5 juni 1984.

<sup>207</sup> Artikel 30 van het decreet van 24 januari 1984 houdende maatregelen inzake het grondwaterbeheer, *BS* 5 juni 1984; H. BOCKEN, "Het proces zonder einde: aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door grondwaterwinning en bronbemaling", *TPR* 1995, 1647-1650; M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1340; B. VANHEUSDEN en G. VAN HOORICK, *Milieurecht in kort bestek*, Intersentia, Antwerpen-Cambridge, 2011, 303.

<sup>208</sup> Artikel 31 § 1 van het decreet van 24 januari 1984 houdende maatregelen inzake het grondwaterbeheer, *BS* 5 juni 1984.

<sup>209</sup> Memorie van toelichting, *Parl. St. Kamer*, 1975-76, nr. 849/1, 2; Ontwerp van decreet houdende maatregelen inzake het grondwaterbeheer, *Parl. St. VI. R.* 1983-84, nr. 224/1.

<sup>210</sup> Artikel 14 § 1 van het decreet van 24 januari 1984 houdende maatregelen inzake het grondwaterbeheer, *BS* 5 juni 1984.

<sup>211</sup> Artikel 1, lid 1 van de wet van 10 januari 1977, *BS* 8 februari 1977; Ontwerp van decreet houdende maatregelen inzake het grondwaterbeheer, *Parl. St. VI. R.* 1983-84, nr. 224/1; Ontwerp houdende regeling van de schadeloosstelling voor schade veroorzaakt door het winnen en pompen van grondwater, *Parl. St. Senaat*, 1975-76, nr. 914/1, 1.

<sup>212</sup> H. BOCKEN, "Het proces zonder einde: aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door grondwaterwinning", *TPR* 1995, 1633-1678.

afwezigheid van een uitvoeringsbesluit, is dit niet het geval voor Wallonië. De wet van 1977 werd in die regio namelijk opgeheven door de inwerkingtreding van het decreet van 11 oktober 1985 houdende het herstel van de schade veroorzaakt door het winnen en het oppompen van grondwater.<sup>213</sup> Momenteel gelden er in België naast het gemeen recht, twee bijzondere wettelijke regelingen: een in Wallonië en een in de rest van het land. Indien het decreet van 24 januari 1984 in werking treedt, zullen er drie regelgevingen van toepassing worden.

### 3.3.1.6 Wet van 30 juli 1979 betreffende de preventie van brand en ontploffing

**53.** In de jaren '60-70 maakten verschillende branden in diverse openbare gebouwen talrijke slachtoffers. Deze tragische gebeurtenissen waren de aanzet van de Belgische wetgever om een wettelijke reglementering uit te werken waarbij enerzijds de preventie van brand en ontploffing in voor het publiek toegankelijke gebouwen en anderzijds de regeling en verzekering van de schadevergoeding voor slachtoffers, centraal zouden staan.<sup>214</sup> In 1976 werden hiertoe de eerste pogingen ondernomen in zowel de Senaat<sup>215</sup> als in de Kamer<sup>216</sup>. Dit resulteerde begin 1977 in de indiening van een wetsontwerp betreffende de brandvoorkoming en de verplichte verzekering van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid inzake brand of ontploffing bij het Parlement.<sup>217</sup> Dit wetsontwerp werd snel goedgekeurd en resulteerde in de wet van 30 juli 1979 betreffende de preventie van brand en ontploffingen en betreffende de verplichte verzekering van de burgerlijke aansprakelijkheid in dergelijke gevallen.<sup>218</sup> Ondanks de snelle goedkeuring door het Parlement bleef de wet echter lange tijd een dode letter aangezien het slechts een 'kaderwet' was die in algemene richtlijnen voorzag. De wetgever gaf aan de uitvoerende macht de mogelijkheid om specifieke verordenende bepalingen uit te vaardigen bij Koninklijk Besluit. De uitvoeringsbesluiten van de wet van 1979 zijn respectievelijk het KB van 28 februari 1991<sup>219</sup> en het KB van 5 augustus 1991.<sup>220</sup>

**54.** De aansprakelijkheid ten gevolge van een brand of ontploffing in een voor het publiek toegankelijke inrichting wordt geregeld door artikel 8 van de wet van 1979. Dit artikel stelt uitdrukkelijk dat het gaat om een vorm van objectieve aansprakelijkheid doch bepaalt eveneens dat de foutaansprakelijkheid van toepassing kan zijn<sup>221</sup>:

*'De in artikel 7 § 2 bedoelde natuurlijke of rechtspersonen zijn **objectief aansprakelijk** zowel voor de lichamelijke schade als voor de materiële schade, aan derden veroorzaakt*

<sup>213</sup> Decreet van 11 oktober 1985 houdende het herstel van de schade veroorzaakt door het winnen en het oppompen van grondwater, *BS* 28 januari 1999; Cass. 4 mei 2012, *Amén* 2012, 258.

<sup>214</sup> Enkele voorbeelden: de brand in het Brusselse grootwarenhuis Innovation op 22 mei 1967 kostte 329 mensen het leven, bij de brand op de nieuwjaarsnacht 1976 in Discotheek '6-9' in La Louvière kwamen 15 jongeren om het leven en waren er 28 zwaargewonden.

<sup>215</sup> Wetsvoorstel van Senator PAROTTE, *Parl. St. Senaat*, 1975-76, nr. 828/1.

<sup>216</sup> Wetsvoorstel van Volksvertegenwoordigers VANSTEENKISTE en OLAERTS, *Parl. St. Kamer*, 1975-76, nr. 860/1.

<sup>217</sup> Wetsontwerp betreffende de brandvoorkoming en de verplichte verzekering van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid inzake brand of ontploffing (Memorie van toelichting) *Parl. St. Kamer*, 1976-77, nr. 1054/1.

<sup>218</sup> Wet van 30 juli 1979 betreffende de preventie van brand en ontploffingen en betreffende de verplichte verzekering van de burgerlijke aansprakelijkheid in dergelijke gevallen, *BS* 20 september 1979.

<sup>219</sup> Koninklijk Besluit van 28 februari 1991 betreffende de inrichtingen die onder de toepassing vallen van hoofdstuk II van de Wet van 30 juli 1979 betreffende de preventie van brand en ontploffing en betreffende de verplichte verzekering van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid in dergelijke gevallen, *BS* 13 april 1991.

<sup>220</sup> Koninklijk Besluit van 5 augustus 1991 tot uitvoering van de artikelen 8, 8bis en 9 van de Wet van 30 juli 1979 betreffende de preventie van brand en ontploffing en betreffende de verplichte verzekering van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid in dergelijke gevallen, *BS* 30 augustus 1991.

<sup>221</sup> H. BOCKEN, "Van fout naar risico: een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 380-382.

door een brand of een ontploffing, **onverminderd het gewone verhaal** op de voor het schadegeval aansprakelijke personen'.

**55.** De objectieve aansprakelijkheid in hoofde van de uitbaters of exploitanten van gewoonlijk voor het publiek toegankelijke inrichtingen werd ingevoerd om de slachtoffers van een brand of ontploffing alsnog een waarborg te geven indien zij er niet in slaagden om het bewijs te leveren van de vereisten van de foutaansprakelijkheid. De schadelijder moet namelijk bij deze vorm van aansprakelijkheid geen bewijs leveren van een foutieve gedraging van de uitbater of houder van een onderneming of inrichting om zijn schade vergoed te krijgen ingevolge een brand of ontploffing die zich in die inrichting heeft voorgedaan. Er moet uitsluitend aangetoond worden dat er een causaal verband bestaat tussen de brand en de schade.<sup>222</sup> De exploitant van een voor het publiek toegankelijke inrichting is bijgevolg er automatisch toe gehouden tussenkomst te verlenen voor de geleden schade, zelfs indien deze persoon geen enkele fout kan worden verweten. Het bewijs van afwezigheid van fout of van de onmogelijkheid om de brand of ontploffing te voorkomen, bevrijdt de exploitant aldus niet van zijn aansprakelijkheid. Zelfs als de brand zijn oorsprong vindt in een aanpalend gebouw en deze overslaat naar het gebouw van de exploitant, zal hij eveneens aansprakelijk kunnen worden gesteld.<sup>223</sup>

**56.** Slachtoffers van een brand of een ontploffing<sup>224</sup> in een openbare inrichting kunnen zich voor hun schadevergoeding niet alleen beroepen op de bijzondere objectieve aansprakelijkheid van de uitbater doch ook op de regels van het gemeen recht. Echter, wanneer het slachtoffer zich beroept op de foutaansprakelijkheid, draagt hij wel de zware bewijslast van de fout, de schade en het oorzakelijk verband. Als de schadelijder erin slaagt om het vereiste bewijs hiervan te leveren dan kan hij kiezen om een vordering in te stellen tegen de uitbater wegens diens objectieve aansprakelijkheid, hetgeen de algemene regel is, of voor een vordering tegen de aansprakelijke derde(n) of tegen diens aansprakelijkheidsverzekeraar op basis van artikel 1382 BW. Het is eveneens mogelijk dat beide vorderingen tegelijkertijd ingesteld worden, dit met name wanneer er verschillende slachtoffers zijn of indien de objectieve aansprakelijkheid niet de gehele schade dekt. Voor de niet-gedekte schade kan de schadelijder zich richten tegen de aansprakelijkheidsverzekeraar van de aansprakelijke derde(n) op grond van het gemeen recht.<sup>225</sup> De enige beperking is dat het slachtoffer voor dezelfde schade niet tweemaal een vergoeding kan krijgen.<sup>226</sup>

**57.** Artikel 8 lid 1 van de wet van 1979 bepaalt uitdrukkelijk dat de exploitant aansprakelijk is voor de schade aan (alle) derden ten gevolge van een brand of ontploffing in zijn inrichting. Het begrip 'derden' moet erg ruim geïnterpreteerd worden en omvat alle personen die benadeeld werden door

<sup>222</sup> Memorie van toelichting, *Parl. St. Kamer*, 1976-77, nr. 1054/1.

<sup>223</sup> H. BOCKEN, "Van fout naar risico: een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 381.

<sup>224</sup> Rb. Marche-en-Famenne 9 mei 1996, *RGAR* 1998, 12940: De schade veroorzaakt door vuurwerk wordt beschouwd als ontploffingsschade omdat vuurwerk het gevolg is van een explosieve lading.

<sup>225</sup> A. CAUWENBERGH, "Objectieve aansprakelijkheidsverzekering brand en ontploffing voor inrichtingen die toegankelijk zijn voor het publiek", in *Het onroerend goed in de praktijk*, Mechelen, Kluwer, 2002, (losbl.) afl. 132, V.D. 6-1.

<sup>226</sup> PROCURA, *VZW'S en verzekeringen*, Antwerpen-Apeldoorn, Garant Uitgevers NV, 2003, 36.

de brand of ontploffing ongeacht of zij zich binnen of buiten de inrichting bevonden.<sup>227</sup> Ondermeer cliënten, passanten, bezoekers, burens, personeel en andere personen die contractueel verbonden zijn met de inrichting, kunnen een vordering instellen om de door hen geleden schade vergoed te krijgen.<sup>228</sup> Zelfs de eigenaar van het gebouw dat door de inrichting gehuurd of gebruikt wordt of andere personen die in een contractuele relatie staan met de inrichting, worden beschouwd als derden. De exploitant en de voor het schadegeval aansprakelijke persoon daarentegen kunnen niet beschouwd worden als een derde en worden bijgevolg uitgesloten van het recht op (schade)vergoeding.<sup>229</sup>

**58.** In het KB van 28 februari 1991 wordt verduidelijkt wat verstaan moet worden onder 'gewoonlijk voor het publiek toegankelijke inrichtingen' zoals artikel 7 van de wet van 1979 stelt.<sup>230</sup> Artikel 1 van het KB bevat een limitatieve opsomming van inrichtingen die onder het toepassingsgebied van de objectieve aansprakelijkheidsregel van de wet vallen.<sup>231</sup> Het KB bepaalt eveneens dat de exploitanten van de instellingen die vermeld worden in artikel 1, met uitzondering van 21°, 22°, 24° en 25°, de objectieve aansprakelijkheid dragen jegens de schadelijder.<sup>232</sup> In artikel 2, § 2 worden de natuurlijke of rechtspersonen opgesomd die ook gehouden zijn om de opgelegde verplichtingen van hoofdstuk II van de wet van 1979 na te leven indien er sprake is van uitzondering zoals artikel 2, § 1 stelt.<sup>233</sup>

**59.** In tegenstelling tot het gemeen recht dat voorziet in een integrale schadevergoeding, bepaalt artikel 8 van de wet van 1979 uitdrukkelijk dat de objectieve aansprakelijkheidsregel "zowel voor

<sup>227</sup> Antwerpen 24 december 2003, *TBH* 2005, 1073, met noot C. VAN SCHOUWBROECK: De benadeelden van wie het voertuig in de garage stonden en door de brand vernield werd, moeten beschouwd worden als derden; A. VAN OEVELEN, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in B. BRONDERS (ed.), *Rechtspraktijk en milieubescherming*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1991, 180-182; PROCURA, *VZW'S en verzekeringen*, Antwerpen-Apeldoorn, Garant Uitgevers NV, 2003, 34-36.

<sup>228</sup> A. CAUWENBERGH, "Objectieve aansprakelijkheidsverzekering brand en ontploffing voor inrichtingen die toegankelijk zijn voor het publiek", in *Het onroerend goed in de praktijk*, Mechelen, Kluwer, 2002, (losbl.) afl. 132, V.D. 3-16 en V.D. 3-17.

<sup>229</sup> Artikel 8, lid 7 van de wet van 30 juli 1979 betreffende de preventie van brand en ontploffingen en betreffende de verplichte verzekering van de burgerlijke aansprakelijkheid in dergelijke gevallen, *BS* 20 september 1979; PROCURA, *VZW'S en verzekeringen*, Antwerpen-Apeldoorn, Garant Uitgevers NV, 2003, 34-36.

<sup>230</sup> A. CAUWENBERGH, "Objectieve aansprakelijkheidsverzekering brand en ontploffing voor inrichtingen die toegankelijk zijn voor het publiek", in *Het onroerend goed in de praktijk*, Mechelen, Kluwer, 2002, (losbl.) afl. 132, V.D. 4-1 tot V.D. 4-37; R. TIMMERMANS, *Private serviceflatgebouwen en serviceresidenties*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2006, 105.

<sup>231</sup> Artikel 1 van het KB van 28 februari 1991 (*BS* 13 april 1991) stelt dat de Wet van 30 juli 1979 van toepassing is op volgende categorieën van inrichtingen: 1° dancings, discotheken en alle openbare gelegenheden waar gedanst wordt, 2° de restaurants, frituren en drankgelegenheden wanneer de totale voor het publiek toegankelijke oppervlakte ten minste 50 m<sup>2</sup> bedraagt, 3° de hotels en motels met ten minste 4 kamers die ten minste 10 klanten kunnen ontvangen, 4° de kleinhandelwinkels waarvan de verkoopruimte en de aanpalende opslagruimte een totale oppervlakte van ten minste 1000 m<sup>2</sup> hebben, 5° jeugdherbergen, 6° de artistieke cabarets en de circussen, 7° de bioscopen en theaters, 8° de casino's, 9° de culturele centra, 10° de polyvalente zalen voor ondermeer voorstellingen, openbare vergaderingen en sportmanifestaties, 11° de sportzalen, 12° de schietstands, 13° de stadions, 14° de handelsbeurzen en de tentoonstellingen, 15° de gesloten kermisinstallaties waarvan de totale voor het publiek toegankelijke oppervlakte ten minste 100 m<sup>2</sup> bedraagt, 16° de opblaasbare structuren, 17° de handelsgalerijen waarvan de totale voor het publiek toegankelijke oppervlakte gelijk is aan of groter dan 1000 m<sup>2</sup>, 18° de pretparken, 19° de ziekenhuizen en de verzorgingsinstellingen, 20° de serviceflatgebouwen, de woningcomplexen met dienstverlening en de rusthuizen voor bejaarden, 21° de inrichtingen voor onderwijs en beroepsopleiding, 22° de kantoorgebouwen waarvan de totale voor het publiek toegankelijke oppervlakte ten minste 500 m<sup>2</sup> bedraagt, 23° de stations, het geheel van metro-installaties en de luchthavens, 24° de gebouwen voor de uitoefening van erediensten waarvan de totale voor het publiek toegankelijke oppervlakte ten minste 1000 m<sup>2</sup> bedraagt en 25° de gebouwen van de hoven en rechtbanken

<sup>232</sup> Artikel 2 § 1 van het KB van 28 februari 1991, *BS* 13 april 1991; Wetsontwerp betreffende de brandvoorkoming en de verplichte verzekering van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid inzake brand of ontploffing, *Parl. St. Kamer*, 1977-78, nr. 465/2, 6.

<sup>233</sup> Artikel 2 § 2 van het KB van 28 februari 1991 (*BS* 13 april 1991) bepaalt welke natuurlijke of rechtspersonen er eveneens toe gehouden zijn de krachtens de bepalingen van Hoofdstuk II van de wet van 30 juli 1979 opgelegde maatregelen te nemen: 1° de publiek- of privaatrechtelijke persoon die, in de inrichtingen bedoeld bij artikel 1, 21° van dit besluit, het onderwijs of de beroepsopleiding inricht, 2° de publiek- of privaatrechtelijke persoon die de kantoorgebouwen, bedoeld bij artikel 1, 22° van dit besluit, gebruikt, 3° de natuurlijke persoon of de rechtspersoon die de eredienst organiseert in de inrichtingen zoals bedoeld bij artikel 1, 24° van dit besluit en 4° de Belgische Staat, vertegenwoordigd door de Minister van Justitie, voor de gebouwen van hoven en rechtbanken zoals bedoeld bij artikel 1, 25° van dit besluit.

de lichamelijke als voor de materiële schade" geldt.<sup>234</sup> Onder materiële schade wordt de aantasting van het vermogen van het slachtoffer begrepen. Het omvat zowel zaakschade als de aantasting van een ander vermogensbestanddeel (bv. loonverlies, genotsderving). Lichamelijke schade daarentegen omvat een aantasting van de fysieke integriteit (bv. lichamenlijk letsel, overlijden). Dit begrip is eveneens ruim en omvat ondermeer: medische kosten, begrafeniskosten, schade ten gevolge van blijvende dan wel tijdelijke arbeidsongeschiktheid, et cetera.<sup>235</sup> Morele schade daarentegen komt niet in aanmerking voor vergoeding mede doordat deze schadevorm niet beschouwd kan worden als een aantasting of vermindering van het vermogen. Bovendien kan morele schade evenmin in geld worden uitgedrukt.<sup>236</sup> Aangezien het schadebegrip ruim is, heeft de Koning van de wetgever in 1979 de bevoegdheid gekregen om het maximale bedrag van de objectieve aansprakelijkheid te bepalen zodat op de exploitant geen te zware aansprakelijkheid zou rusten. In artikel 1 van het KB van 5 augustus 1991 werd de maximumgrens vastgesteld op 600 miljoen BEF voor de lichamelijke schade (14.873.611,49 EUR) en 30 miljoen BEF voor de materiële schade (743.680,57 EUR).<sup>237</sup> Deze plafondbedragen gelden per schadegeval en worden jaarlijks aangepast aan het indexcijfer der consumptieprijzen. Indien de werkelijke schade het plafond overstijgt dienen de vergoedingen *pro rato* te worden uitgekeerd en zullen de schadelijders enkel via een andere weg de overige schade vergoed kunnen krijgen.<sup>238</sup>

### 3.3.1.7 Wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu

**60.** Ondanks het feit dat de zee eeuwenlang probleemloos gebruikt werd als handelsweg, militair oefenterrein, recreatiegebied, natuurlijke stortplaats voor afvalstoffen en als ontginningsgebied voor (niet-)levende rijkdommen, blijkt dat zij vandaag de dag amper bestand is tegen vervuiling. België wordt namelijk regelmatig opgeschrikt door verontreinigingsgevallen die de kust en het Belgische deel van de Noordzee vervuilen.<sup>239</sup> Een vervuilingincident kan bovendien catastrofale gevolgen hebben voor de Belgische kust mede doordat onze kuststreek een hoge bevolkingsdichtheid heeft en beschikt over belangrijke zeegebonden activiteiten. Oorspronkelijk moesten slachtoffers van mariene schadegevallen terugvallen op het gemeen aansprakelijkheidsrecht.<sup>240</sup> De toepassing hiervan leidde tot enkele fundamentele problemen,

<sup>234</sup> Wetsontwerp betreffende de brandvoorkoming en de verplichte verzekering van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid inzake brand of ontploffing, *Parl. St. Kamer*, 1977-78, nr. 465/2, 5; A. VAN OEVELEN, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in B. BRONDERS (ed.), *Rechtspraak en milieubescherming*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1991, 180-182; A. CAUWENBERGH, 'Objectieve aansprakelijkheidsverzekering brand en ontploffing voor inrichtingen die toegankelijk zijn voor het publiek', in *Het onroerend goed in de praktijk*, Mechelen, Kluwer, 2002, (losbl.) afl. 132, V.D. 3-14 tot 3-16.

<sup>235</sup> T. VANSWEEVELT en B. WEYTS, *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 658-659.

<sup>236</sup> A. VAN OEVELEN en A. VANDEPLAS, 'Preventie van brand en ontploffing, objectieve aansprakelijkheid en verplichte burgerlijke aansprakelijkheidsverzekering', *RW* 1980-81, 233; H. BOCKEN, 'Van fout naar risico: een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht', *TPR* 1984, 381; P. COLLE, *Handboek bijzonder geregelende verzekeringcontracten*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2005, 71.

<sup>237</sup> Artikel 1 van het Koninklijk Besluit van 5 augustus 1991 tot uitvoering van de artikelen 8, 8bis en 9 van de wet van 30 juli 1979 betreffende de preventie van brand en ontploffing en betreffende de verplichte verzekering van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid in dergelijke gevallen, *BS* 30 augustus 1991.

<sup>238</sup> A. CAUWENBERGH, 'Objectieve aansprakelijkheidsverzekering brand en ontploffing voor inrichtingen die toegankelijk zijn voor het publiek', in *Het onroerend goed in de praktijk*, Mechelen, Kluwer, afl. 132, V.D. 3-14 tot 3-16.

<sup>239</sup> F. MAES en A. CLIQUET, *Internationaal en nationaal recht inzake de bescherming van de Noordzee*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1997, 36-51; E. SOMERS, *Inleiding tot het internationaal zeerecht*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1997, 367; P. DE SMEDT, 'Aansprakelijkstelling voor en herstel van schade door aantasting van het mariene leefmilieu: beroerde baren van de vergramde neptunus?: Een analyse van de buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade en milieuverstoring door aantasting van het mariene leefmilieu in het licht van de aansprakelijkheidsbepalingen van de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu', *TPR* 2002, 1071-1075; Enkele oorzaken van de vervuiling van de Belgische kust: Olieramp Braer (1993), Erika (1999), Tricolor (2002), Prestige (2002), lozingen van afvalstoffen en olie in de zee.

<sup>240</sup> Enkel bij schade veroorzaakt ingevolge verontreiniging afkomstig van een tankerschip kon een beroep gedaan worden op de objectieve aansprakelijkheidsregeling van de wet van 20 juli 1976 tot goedkeuring en uitvoering van het Verdrag inzake de burgerlijke aansprakelijkheid voor schade door olieverontreiniging, *BS* 13 april 1977.

waaronder de moeilijke identificatie van de schadeverorzakers, het bewijs van een foutieve gedraging, een penibele causaliteitsvraag en de moeilijkheid van het schadeherstel indien het vervuilingincident een exceptionele omvang aanneemt. Om hieraan tegemoet te komen werd het idee van een bijzondere aansprakelijkheidsregeling voor mariene milieuschade op de voorgrond gebracht.<sup>241</sup> Dit resulteerde in de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu en ter organisatie van de mariene ruimtelijke planning in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België.<sup>242</sup> Deze kaderwet die de wettelijke basis vormt voor de bescherming van het Belgische deel van de Noordzee tegen zeegebonden verontreiniging<sup>243</sup>, voorziet in de mogelijkheid tot het nemen van natuurbehoudsmaatregelen op zee en in een betere bescherming van het mariene milieu tegen verontreiniging.<sup>244</sup> Deze wetgeving geeft uitvoering aan Europese richtlijnen<sup>245</sup> en aan internationale verdragen die België mee ondertekend heeft ter bescherming en behoud van het mariene milieu.<sup>246</sup> Deze wet kadert dus in een internationale wil en plicht om de natuurwaarden in zee beter te beschermen.<sup>247</sup>

**61.** Het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht krijgt een centrale rol toebedeeld bij de bescherming van het mariene leefmilieu aangezien mariene verontreiniging steeds vaker voorkomt. Er is sprake van mariene verontreiniging wanneer het mariene milieu door een emissie op (on)rechtstreekse wijze nadelig beïnvloed wordt of kan worden omdat er verontreinigingsfactoren, zoals vaste stoffen, vloeistoffen, gassen of energievormen, in dat milieu terechtkomen.<sup>248</sup> Om hier enigszins het hoofd aan te bieden is er in artikel 37, § 1 van de Wet Bescherming Mariene Milieu een objectieve aansprakelijkheid voor eigen daad gevestigd in hoofde van degene die door de aantasting van het mariene milieu schade of milieuverstoring heeft veroorzaakt.<sup>249</sup> De schadelijder moet bijgevolg enkel het causaal verband bewijzen tussen de schadeverwekkende handeling en de schade of milieuverstoring.<sup>250</sup> Deze bepaling stelt namelijk uitdrukkelijk dat:

<sup>241</sup> P. DE SMEDT, "Aansprakelijkstelling voor en herstel van schade door aantasting van het mariene leefmilieu: beroerde baren van de vergramde neptunus?: Een analyse van de buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade en milieuverstoring door aantasting van het mariene leefmilieu in het licht van de aansprakelijkheidsbepalingen van de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu", *TPR* 2002, 1073.

<sup>242</sup> Wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, *BS* 12 maart 1999; artikel 2 van de wet tot wijziging van de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, wat de organisatie van de mariene ruimtelijke planning betreft, *BS* 11 september 2012.

<sup>243</sup> De wet van 20 januari 1999 (*BS* 12 maart 1999) is enkel van toepassing op de zeegebieden, met name de territoriale zee, het continentaal plat en de exclusieve economische zone van België. Het omvat ondermeer het water, de zeebodem en de ondergrond van het Belgisch deel van de Noordzee (artikel 2, 1°).

<sup>244</sup> A. CARETTE, "De aansprakelijkheidsregeling uit de wet ter bescherming van het mariene milieu", *TMR* 1999, 362-374; F. MAES, "De wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België: op weg naar een duurzaam gebruik van de zee", *TMR* 1999, 270-285; M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1339.

<sup>245</sup> Wetsontwerp ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België (Memorie van toelichting) *Parl. St. Kamer*, 1997-98, nr. 1695/1, 1-2; Artikel 6 van de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, *BS* 12 maart 1999; zie ook Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand, zoals gewijzigd door Richtlijn 91/244/EEG van de Commissie van 6 maart 1991; Richtlijn 85/337/EEG van de Raad van 27 juni betreffende de milieu-effectenbeoordeling van bepaalde openbare en particuliere projecten, zoals gewijzigd door Richtlijn 97/11/EEG van de Raad van 3 maart 1997; Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats, de wilde flora en fauna.

<sup>246</sup> Verdrag van Bern inzake het behoud van wilde dieren en planten en hun natuurlijk leefmilieu van 19 september 1979, *BS* 29 december 1990, 24504; Verdrag van Bonn inzake de bescherming van trekkende wilde diersoorten van 23 juni 1979; *BS* 29 december 1990, 24531; Verdrag van Parijs inzake de bescherming van het mariene milieu van de Noordoostelijke Atlantische Oceaan van 22 september 1992, *BS* 31 januari 1998; Verdrag van Rio de Janeiro inzake biologische diversiteit van 5 juni 1992, *BS* 24 mei 1996, 13674.

<sup>247</sup> A. CLIQUET, 'De Belgische Wet ter bescherming van het mariene milieu: een 'kookboek' voor een duurzaam beheer van onze Noordzee', [http://www.vliz.be/docs/Groterede/GRO3\\_kookboek.pdf](http://www.vliz.be/docs/Groterede/GRO3_kookboek.pdf).

<sup>248</sup> E. VAN HOOYDONK, *Zeeverontreiniging: preventie, bestrijding en aansprakelijkheid*, Antwerpen, Maklu, 2004, 45.

<sup>249</sup> Memorie van toelichting, *Parl. St. Kamer*, 1997-98, nr. 1695/1, 34.

<sup>250</sup> L. CORNELIS, *Beginselen van het Belgisch buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht 1: de onrechtmatige daad*, Antwerpen, Maklu, 1989, 385; A. CARETTE, "De aansprakelijkheidsregeling uit de wet ter bescherming van het mariene milieu", *TMR* 1999,

**"Elke schade en elke milieuverstoring die de zeegebieden aantast ten gevolge van een ongeval of een inbreuk op de van kracht zijnde wetgeving, brengt voor diegene die de schade of milieuverstoring heeft veroorzaakt, de verplichting mee deze te herstellen, zelfs al heeft hij geen fout begaan"**

**62.** Het toepassingsgebied *ratione materiae* van deze objectieve aansprakelijkheidsregel is erg ruim, doch het valt meteen op dat deze bepaling voorziet dat er twee verschillende soorten aantastingen onderworpen zijn aan de aansprakelijkheidsregel.<sup>251</sup> In eerste instantie gaat het om 'schade'<sup>252</sup> wat door artikel 2, 6° van de wet gedefinieerd wordt als: "*elke beschadiging, verlies of nadeel, geleden door een aanwijsbaar natuurlijk persoon of rechtspersoon, voortvloeiende uit een aantasting van het mariene milieu, wat er ook de oorzaak van is*". Deze definitie is erg ruim en omvat ondermeer: gezondheidsschade, persoonsschade, gelegenheidsschade, schade aan persoonlijke bezittingen, schade aan private of openbare domeinen, zuiver economische schade<sup>253</sup> en zaakschade<sup>254</sup>. Het schadebegrip van artikel 2, 6° Wet Bescherming Mariene Milieu valt samen met het gemeenrechtelijk schadebegrip. Om in aanmerking te komen voor vergoeding moet het slachtoffer aldus persoonlijk de schade geleden hebben. Er moet bijgevolg sprake zijn van een schending van een eigen subjectief recht of van een rechtmatig eigen belang dat betrekking heeft op de persoonlijke integriteit of het persoonlijk vermogen van de schadelijder.<sup>255</sup> Bijgevolg zullen bepaalde niet-toegeëigende milieubestanddelen, zoals ondermeer het zeewater en de fauna en flora van het mariene milieu, niet onder de toepassing van het (gemeenrechtelijk) schadebegrip vallen en aldus niet in aanmerking komen voor herstel op burgerrechtelijk vlak. Aangezien dergelijke aantastingen nadelig zijn voor de volledige gemeenschap van de kuststaat, zal een individu dat deel uitmaakt van die gemeenschap geen persoonlijke schade lijden.<sup>256</sup>

Om te garanderen dat aantastingen aan dergelijke milieubestanddelen onder het toepassingsgebied van de wet zouden vallen, heeft de wetgever in tweede instantie het begrip 'milieuverstoring' geïntroduceerd. Het is namelijk belangrijk dat deze aantastingen eveneens in het bereik van het aansprakelijkheidsrecht worden gebracht omdat veel bestanddelen van het mariene

---

362-374; F. DE CLIPPELE, "Olie op de golven. De buitencontractuele aansprakelijkheid inzake olieverontreiniging door tankerscheperen", *RW* 2002-03, 1321-1340.

<sup>251</sup> P. DE SMEDT, "Aansprakelijkstelling voor en herstel van schade door aantasting van het mariene leefmilieu: beroerde baren van de vergramde neptunus?: Een analyse van de buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade en milieuverstoring door aantasting van het mariene leefmilieu in het licht van de aansprakelijkheidsbepalingen van de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu", *TPR* 2002, 1104-1107.

<sup>252</sup> Advies Raad van State, *Parl. St. Kamer*, 1997-98, nr. 1695/1, 83: In eerste instantie werd er gesproken van 'milieuschade' doch dit werd veranderd in 'schade'. Door gebruik te maken van het begrip milieuschade zou het onderscheid met milieuverstoring onvoldoende duidelijk worden.

<sup>253</sup> A. CARETTE, "De aansprakelijkheidsregeling uit de wet ter bescherming van het mariene milieu", *TMR* 1999, 362-374: "*Een verlies aan inkomsten die niet voortvloeit uit enige lichamelijke ongeschiktheid van de schadelijder en evenmin veroorzaakt wordt door de zaakschade die de persoon lijdt. Het is een vorm van vermogensschade die ontstaat doordat men zijn beroepsactiviteit niet meer (volledig) kan uitoefenen als rechtstreeks gevolg van een schadegeval*"; Bijvoorbeeld: inkomensderving van personen die hun inkomen rechtstreeks verkrijgen uit zeegebonden activiteiten zoals vissers, hoteliers, restauranthouders en exploitanten van het continentaal plat.

<sup>254</sup> A. CARETTE, "De aansprakelijkheidsregeling uit de wet ter bescherming van het mariene milieu", *TMR* 1999, 362-374: "*In geval van zaakschade kan er een beroep gedaan worden op de objectieve aansprakelijkheidsregeling op voorwaarde dat de zaak aangetast is via het mariene milieu en bijvoorbeeld niet doordat bij het lozen van een corrosieve stof een hoeveelheid ervan rechtstreeks de zaak aantastte alvorens de stof in het mariene milieu terecht kwam. Om gebruik te maken van deze aansprakelijkheidsregel is het met andere woorden eerst nodig dat het mariene milieu aangetast of verontreinigd is, waarna deze aantasting of verontreiniging zaakschade of andere schade heeft veroorzaakt*".

<sup>255</sup> J. RONSE, L. DE WILDE, A. CLAEYS en I. MALLEMS, *Schade en schadeloosstelling: Deel I*, in Algemene Praktische Rechtsverzameling, Gent, Story-Scientia, 1984, 28-35; A. CARETTE, *Herstel van en vergoeding voor aantasting aan niet-toegeëigende milieubestanddelen*, Antwerpen, Intersentia, 1997, 109.

<sup>256</sup> H. BOCKEN, *Preventie, toerekening en herstel van schade door milieuverontreiniging*, Deventer, Kluwer, 1983, 33.

milieu een belangrijke rol spelen in het mariene ecosysteem.<sup>257</sup> Artikel 2, 7° Wet Bescherming Mariene Milieu definieert milieuverstoring als volgt: *"een nadelige beïnvloeding van het mariene milieu, voor zover deze geen schade uitmaakt"*. Concreet heeft deze bepaling betrekking op aantastingen aan niet-toegeëigende milieubestanddelen, ook de *res nullius* genoemd.<sup>258</sup> Het betreft niet-economisch uitdrukbare verliezen in het mariene milieu of componenten ervan die evenmin verhandelbaar zijn, zoals bv. niet-commerciële exploitierbare diersoorten.<sup>259</sup> Met de invoering van het begrip 'milieuverstoring' wou de wetgever een andere draagwijdte geven aan het beginsel van «de vervuiler betaalt». Dit moet namelijk niet meer opgevat worden als een middel om alle *economische* gevolgen van een verontreiniging op de vervuiler af te wentelen maar moet veeleer beschouwd worden als een regel op basis waarvan de vervuiler alle *gevolgen* van de vervuiling op zich moet nemen.<sup>260</sup> Aantastingen aan het milieu zullen, net zoals op internationaal niveau<sup>261</sup>, voor herstel in aanmerking komen.

**63.** Zowel schade als milieuverstoring valt onder het toepassingsgebied van de objectieve regel van artikel 37, § 1.<sup>262</sup> Deze aansprakelijkheidsregel houdt in dat diegene die schade of milieuverstoring veroorzaakt heeft, ofwel ten gevolge van een ongeval ofwel wegens een inbreuk op de wetgeving, de verplichting heeft deze te herstellen. De enige beperking betreft het feit dat artikel 37, § 1 enkel schade of milieuverstoring beoogt die werd veroorzaakt als gevolg van 'activiteiten in zeegebieden'. Schadegevallen ingevolge mariene verontreiniging veroorzaakt door landgebonden activiteiten vallen bijgevolg niet onder de bijzondere aansprakelijkheidsregel.<sup>263</sup> De schadeverwekkende handeling waar artikel 37, § 1 naar refereert, betreft een 'ongeval' of 'een inbreuk op van kracht zijnde wetgeving'. Het begrip 'ongeval' wordt niet gedefinieerd in de wet, zodat het in zijn spraakgebruikelijke betekenis<sup>264</sup> moet worden gebruikt en omvat aldus alle accidentele aantastingen van het mariene milieu. Het begrip 'wetgeving' moet in zijn brede, materieelrechtelijke betekenis begrepen worden zodat elke wetsovertreding in aanmerking komt voor aansprakelijkstelling op grond van artikel 37, § 1 en dus niet enkel inbreuken op de bepalingen van de Wet Bescherming Mariene Milieu of zijn uitvoeringsbesluiten.<sup>265</sup> Beide begrippen

---

<sup>257</sup> F. MAES en A. CLIQUET, *Internationaal en nationaal recht inzake de bescherming van de Noordzee*, Deurne, Story-Scientia, 1997, 16-18; A. CARETTE, "De aansprakelijkheidsregeling uit de wet ter bescherming van het mariene milieu", *TMR* 1999, 362-374.

<sup>258</sup> Wetsontwerp ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België (Memorie van toelichting) *Parl. St. Kamer*, 1997-98, nr. 1695/1, 34-35.

<sup>259</sup> A. CARETTE, "De aansprakelijkheidsregeling uit de wet ter bescherming van het mariene milieu", *TMR* 1999, 362-374; Bijvoorbeeld: schade aan de visstand in het algemeen, los van zijn rechtstreekse economische betekenis als bron van inkomsten voor de voedingsindustrie; F. MAES, "De wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België: op weg naar een duurzaam gebruik van de zee", *TMR* 1999, 270-285.

<sup>260</sup> Artikel 4 § 5 van de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, *BS* 12 maart 1999: Het herstel van milieuverstoring zit vervat in de zinsnede "kosten van maatregelen ter voorkoming, vermindering en bestrijding van verontreiniging"

<sup>261</sup> Artikel 2 (3) van het Protocol van 1992 tot wijziging van het Internationaal Verdrag van Londen inzake de burgerlijke aansprakelijkheid voor schade door verontreiniging door olie, *BS* 16 maart 1999; Artikel 8 § 2 (a) van het Verdrag van Wellington betreffende de regeling van de activiteiten met betrekking tot minerale rijkdommen van de Zuidpool, *BS* 20 januari 1990.

<sup>262</sup> Advies Raad van State, *Parl. St. Kamer*, 1997-98, nr. 1695/1, 94-95.

<sup>263</sup> Memorie van toelichting, *Parl. St. Kamer*, 1997-98, nr. 1695/1, 7.

<sup>264</sup> Ongeval wordt omschreven door Van Dale Woordenboek als 'ongeluk'. Dit laatste begrip betekent ondermeer ongunstige loop van de omstandigheden, noodlottige gebeurtenis, het feit of de omstandigheden dat er iets onverwachts gebeurt dat schade of letsel veroorzaakt; X, "Gratis woordenboek", <http://www.vandale.be/>.

<sup>265</sup> P. DE SMEDT, "Aansprakelijkstelling voor en herstel van schade door aantasting van het mariene leefmilieu: beroerde baren van de vergramde neptunus?: Een analyse van de buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade en milieuverstoring door aantasting van het mariene leefmilieu in het licht van de aansprakelijkheidsbepalingen van de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu", *TPR* 2002, 1104-1105: 'Beroepsvisserij wordt niet geregeld door de Wet Bescherming Mariene Milieu maar dit betekent niet dat de overtreding van de reglementering inzake beroepsvisserij (bv. overtreding van vangstquota's) niet zou worden gevat door de aansprakelijkheidsbepaling van artikel 37 § 1'.



hebben een breed toepassingsgebied waardoor de kring van potentieel aansprakelijke personen erg omvangrijk is.

**64.** Een duidelijk aanknopingspunt om de aansprakelijke aan te wijzen ontbreekt momenteel nog steeds in de Wet Bescherming Mariene Milieu doordat artikel 37, § 1 stelt dat "eenieder" die schade of milieuverstoring veroorzaakt heeft, aansprakelijk kan worden gesteld. Dit wordt beschouwd als een struikelblok van de objectieve aansprakelijkheidsregel aangezien het niet altijd mogelijk is, indien de oorzaak geen klassiek scheepvaartongeval is, om na te gaan wie als aansprakelijke in aanmerking komt. De moeilijkheden bij de identificatie van de schadeveroorzaker worden bijgevolg onvoldoende opgevangen door de invoering van de objectieve aansprakelijkheidsregeling. Het ontbreken van een duidelijk aanknopingspunt is vooral problematisch bij verontreinigingsgevallen waarbij tal van factoren betrokken zijn. Voor dergelijke gevallen zal men, om waarborgen te geven aan de slachtoffers, vaak een beroep moeten doen op andere aansprakelijkheidsregels zoals de gemeenrechtelijke zaakaanprakelijkheid ex artikel 1384, lid 1 BW, op de foutaansprakelijkheid ex artikel 1382 BW of de objectieve aansprakelijkheid opgenomen in de wet van 20 juli 1976.<sup>266</sup>

**65.** In het tweede lid van artikel 37 worden drie aan overmacht gerelateerde rechtvaardigingsgronden opgesomd op basis waarvan de potentieel aansprakelijke zijn aansprakelijkheid eventueel kan uitsluiten.<sup>267</sup> Indien de aansprakelijke persoon van de schade of milieuverontreiniging niet onder één van de drie rechtvaardigingsgronden valt, zal hij overeenkomstig artikel 37, § 5 Wet Bescherming Mariene Milieu de uitgaven om de componenten van het mariene milieu te herstellen *in natura* of om ze te vervangen door gelijkwaardige componenten dragen, in de mate dat deze kosten niet onredelijk zijn in het licht van de te bereiken doelstelling, namelijk de bescherming van het mariene milieu. Artikel 37, § 5 dient echter in samenhang met de artikelen 37, § 3 en 40, § 2 gelezen te worden. In paragraaf 3 van artikel 37 wordt bepaald dat het recht op herstel van schade bestaat in hoofde van de natuurlijke persoon of de rechtspersoon die persoonlijke schade heeft geleden, zoals bijvoorbeeld vissers, hoteluitbaters en restauranthouders. Onder dit recht van herstel wordt een financiële compensatie voor economische schade bedoeld, middels een burgerlijke vordering voor de bevoegde rechtbank. Bij milieuverstoring of ecologische schade daarentegen, omdat het geen persoonlijke schade uitmaakt van een bepaalde persoon, wordt geopteerd voor herstel *in natura* of een vergoeding voor ecologische schade die slechts door de Staat kan worden gevorderd. Derden die herstelmaatregelen hebben genomen om de (gevolgen van de) milieuverstoring te elimineren, kunnen de kosten hiervan verhalen op de veroorzaker van de verstoring via de Staat.<sup>268</sup>

---

<sup>266</sup> P. DE SMEDT, "Aansprakelijkstelling voor en herstel van schade door aantasting van het mariene leefmilieu: beroerde baren van de vergramde neptunus?: Een analyse van de buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade en milieuverstoring door aantasting van het mariene leefmilieu in het licht van de aansprakelijkheidsbepalingen van de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene leefmilieu", *TPR* 2002, 1106-1107; wet van 20 juli 1976 tot goedkeuring en uitvoering van het verdrag inzake de burgerlijke aansprakelijkheid voor schade door olieverontreiniging, *BS* 13 april 1977.

<sup>267</sup> L. CORNELIS, *Beginselen van het Belgisch buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht 1: de onrechtmatige daad*, Antwerpen, Maklu, 1989, 29; H. VANDENBERGHE, M. VAN FENBORNE en L. WYNANT, "Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad", *TPR* 1995, 1264-1267; A. CARETTE, "De aansprakelijkheidsregeling uit de wet ter bescherming van het mariene milieu", *TMR* 1999, 362-374; M. DEKETELAERE, "Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid", in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1339.

<sup>268</sup> A. CARETTE, "De aansprakelijkheidsregeling uit de wet ter bescherming van het mariene milieu", *TMR* 1999, 362-374; F. MAES, "De wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België: op weg naar een duurzaam gebruik van de zee", *TMR* 1999, 284-285; F. DE CLIPPELE, "Olie op de golven. De buitencontractuele aansprakelijkheid inzake olieverontreiniging door tankerscheppen", *RW* 2002-03, afl. 34, 1321-1340.

### 3.3.1.8 Decreet van 27 oktober 2006 betreffende de bodemsanering

**66.** Oorspronkelijk was het decreet van 22 februari 1995<sup>269</sup> het algemeen wettelijk kader omtrent bodem- en grondwaterverontreiniging (hierna "Bodemsaneringsdecreet"). Dit decreet regelde ondermeer de wijze waarop het Vlaamse Gewest de verontreiniging op systematische en gecoördineerde wijze moest opsporen en aanpakken. Er werd eveneens voorzien in een regeling van identificatie en inventarisatie van verontreinigde gronden, een regeling over de saneringsplicht en een regeling over de saneringsaansprakelijkheid die verschillend was naargelang het nieuwe<sup>270</sup> of historische<sup>271</sup> verontreiniging betrof. Voor beide soorten bodemverontreiniging bestond aldus een apart regime wat de verplichting tot sanering, de prefinanciering en de aansprakelijkheid betrof. Het Bodemsaneringsdecreet werd sinds 1999 meerdere keren gewijzigd.<sup>272</sup> In 2006 daarentegen werd ervoor geopteerd om het bestaande decreet niet nogmaals te wijzigen maar een volledig nieuw decreet in te voeren.<sup>273</sup> Dit resulteerde in het Decreet betreffende de Bodemsanering en de Bodembescherming<sup>274</sup> (hierna "Bodemdecreet") dat door de Vlaamse Regering op 27 oktober 2006 bekrachtigd werd en op 1 juli 2008, samen met het Vlarebo van 2007<sup>275</sup>, in werking is getreden.<sup>276</sup> Met de invoering van dit decreet beoogde men een oplossing te bieden voor de talrijke moeilijkheden die door de jaren heen waren opgedoken bij de uitvoering van het Bodemsaneringsdecreet van 1995.<sup>277</sup> Dit nieuwe decreet was echter geen verrassing aangezien bij de goedkeuring van het Bodemsaneringsdecreet in 1995 reeds voorzien werd dat een grondige inhoudelijke evaluatie van het decreet, in het bijzonder van de praktische toepassing ervan, zou gebeuren op het moment dat de toepassing ervan op kruissnelheid zou zijn gekomen.<sup>278</sup>

**67.** Vermeldenswaardig is dat zowel het voorheen bestaande Bodemsaneringsdecreet als het huidig Bodemdecreet een onderscheid maakt tussen de saneringsplichtige en de saneringsaansprakelijke. In het merendeel van de gevallen is de saneringsplichtige en de

<sup>269</sup> Decreet van 22 februari 1995 betreffende de bodemsanering, *BS* 29 april 1995.

<sup>270</sup> Artikel 2, 4<sup>o</sup> Bodemsaneringsdecreet van 1995: "verontreiniging die totstandgekomen is na de inwerkingtreding van Bodemsaneringsdecreet op 29 oktober 1995".

<sup>271</sup> Artikel 2, 5<sup>o</sup> Bodemsaneringsdecreet van 1995: "verontreiniging die totstandgekomen is voor de inwerkingtreding van het Decreet".

<sup>272</sup> Voorstel van decreet betreffende de bodemsanering en de bodembescherming, *Parl. St. VI. Parl. 2005-06*, nr. 867/1, 2-3; Het Bodemsaneringsdecreet van 22 februari 1995 is ondermeer gewijzigd door: decreet van 22 november 1995 houdende bepalingen tot begeleiding van de aanpassing van de begroting, *BS* 6 februari 1996; decreet van 20 december 1996 houdende bepalingen tot begeleiding van de begroting 1997, *BS* 31 december 1996; decreet van 27 mei 1998 houdende wijziging van het decreet van 22 februari 1995 betreffende de bodemsanering, *BS* 25 juli 1998; decreet van 18 mei 2001 houdende wijziging van het decreet van 22 februari 1995 betreffende de bodemsanering, wat de sanering van sites betreft, *BS* 19 juni 2001; decreet van 19 december 2003 houdende bepalingen tot begeleiding van de begroting 2004, *BS* 31 december 2003; C. DE BEIR, P. DE SMEDT, L. LAVRYSEN, T. MALFAIT en R. SLABBINCK, "Het nieuwe bodemdecreet. Too much, too little?", *TMR* 2007, 290-291.

<sup>273</sup> Voorstel van decreet betreffende de bodemsanering en de bodembescherming, *Parl. St. VI. Parl. 2005-06*, nr. 867/1; Verslag namens de Commissie voor leefmilieu en Natuur, Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid en Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed, *Parl. St. VI. Parl. 2005-06*, nr. 867/5.

<sup>274</sup> Decreet van 27 oktober 2006 betreffende de bodemsanering en de bodembescherming, *BS* 22 januari 2007 (hierna DBSB genoemd).

<sup>275</sup> Besluit van de Vlaamse Regering van 14 december 2007 houdende vaststelling van het Vlaams reglement betreffende de bodemsanering en de bodembescherming, *BS* 22 april 2008.

<sup>276</sup> Voorstel van decreet betreffende de bodemsanering en de bodembescherming (tekst aangenomen door Plenaire Vergadering), *Parl. St. VI. Parl. 2005-06*, nr. 867/9.

<sup>277</sup> Voorstel van decreet betreffende de bodemsanering en de bodembescherming, *Parl. St. VI. Parl. nr. 867/1*, 4-5; P. VAN NUFFEL, "De onschuldige bezitter in het bodemsaneringsdecreet", *TMR* 2002, 33-34; P. DE SMEDT, "De implicaties van het Vlaamse Bodemsaneringsdecreet op het beheer en de vereffening van het faillissement: van nu en straks", *TMR* 2006, 529-530; B. DE BECKER, "Nieuw Vlaams Decreet over de bodemsanering en de bodembescherming: nieuwe toekomst voor Vlaamse Bodem", *Juristenkrant* 2007, nr. 147, 18; C. DE BEIR, P. DE SMEDT, L. LAVRYSEN, T. MALFAIT en R. SLABBINCK, "Het nieuwe bodemdecreet. Too much, too little?", *TMR* 2007, 290-291; Enkele oorzaken: inefficiënte procedures, te veel vormvereisten en een (te) hoge kostprijs.

<sup>278</sup> Voorstel van decreet betreffende de bodemsanering en de bodembescherming, *Parl. St. VI. Parl. 2005-06*, nr. 867/1, 3; C. DE BEIR, P. DE SMEDT, L. LAVRYSEN, T. MALFAIT en R. SLABBINCK, "Het nieuwe bodemdecreet. Too much, too little?", *TMR* 2007, 317; B. VANHEUSDEN, "De saneringsplicht en -aansprakelijkheid in het nieuwe bodemdecreet en recente ontwikkelingen in de rechtspraak", *CDPK* 2008, 497-499; J. CEENAEME, *Het regelgevend kader voor de bodemsanering in Vlaanderen*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2009, 34-35.

saneringsaansprakelijke dezelfde persoon en valt de administratieve saneringsverplichting aldus samen met de aansprakelijkheid<sup>279</sup>, doch dit is niet altijd het geval. Het is namelijk evenzeer mogelijk dat diegene die saneringsplichtig is op basis van de bepalingen van het Bodemdecreet en instaat voor de prefinanciering van de bodemsanering, niet de aansprakelijke persoon is. In deze laatste omstandigheid zal de saneringsplichtige zijn kosten wel kunnen verhalen op de saneringsaansprakelijke.<sup>280</sup> Voor wat nieuwe bodemverontreiniging betreft wordt de saneringsplichtige overeenkomstig artikel 11 van het Bodemdecreet gedefinieerd als een natuurlijke persoon of rechtspersoon die een 'band' heeft met de grond waarop de bodemverontreiniging tot stand komt en op wie de verplichting rust om tot een beschrijvend bodemonderzoek of tot bodemsanering over te gaan. Het decreet voorziet in een getrappt systeem: de feitelijke exploitant, de gebruiker van de grond en de eigenaar van de grond waar de bodemverontreiniging tot stand komt.<sup>281</sup> De saneringsaansprakelijke daarentegen is diegene die door emissie bodemverontreiniging heeft veroorzaakt en aldus voor de kosten en de schade zal moeten opdraaien.<sup>282</sup> Voor historische bodemverontreiniging is wat betreft de saneringsplichtige en saneringsaansprakelijke een analoge regeling terug te vinden in de artikelen 22 en 25 van het Bodemdecreet (*infra*).

**68.** De nieuwe (aansprakelijkheids)regeling in het Bodemdecreet houdt geen grote wijzigingen in ten opzichte van de regeling in het Bodemsaneringsdecreet. Het voorheen bestaande onderscheid tussen nieuwe verontreiniging en historische verontreiniging blijft uitdrukkelijk behouden.<sup>283</sup> De algemene aansprakelijkheidsregels in geval van nieuwe verontreiniging zijn terug te vinden in de artikelen 16-18 van het Bodemdecreet. De basisregel is de eerste paragraaf van artikel 16 dat het volgende stelt:

*"Wie bodemverontreiniging heeft veroorzaakt, is aansprakelijk voor de kosten die overeenkomstig dit decreet gemaakt worden voor het beschrijvend bodemonderzoek, de bodemsanering en de andere maatregelen, vermeld in hoofdstuk VI, evenals voor de schade die door deze activiteiten of maatregelen veroorzaakt wordt"*

**69.** Deze bepaling vereist niet dat het bewijs van een foutieve gedraging moet worden geleverd. Het is voldoende dat aangetoond wordt wie de bodemverontreiniging heeft veroorzaakt en aldus zal instaan voor de (gemaakte) kosten. Deze regeling wijkt af van het traditioneel gemeenrechtelijke aansprakelijkheidsrecht. Zoals artikel 16 uitdrukkelijk bepaalt is de aansprakelijke persoon gehouden tot de kosten die in overeenstemming met het Bodemdecreet gemaakt worden voor het beschrijvend bodemonderzoek, de bodemsanering en de andere maatregelen die vermeld worden in hoofdstuk IV van het decreet. De persoon is aansprakelijk voor de schade die door de activiteiten of de maatregelen veroorzaakt wordt. De objectieve aansprakelijkheidsregel geldt daarentegen niet voor de schade die de bodemverontreiniging zelf teweegbrengt aan derden. Hiervoor gelden de regels van de foutaansprakelijkheid of de andere

<sup>279</sup> Artikel 13, lid 1 DBSB, BS 22 januari 2007.

<sup>280</sup> Artikel 13, lid 2 DBSB, BS 22 januari 2007; Gent 6 februari 2002, TMR 2002, 268-270.

<sup>281</sup> Artikel 11 DBSB, BS 22 januari 2007.

<sup>282</sup> Artikel 16 DBSB BS 22 januari 2007; M. VAN PASSEL en B. DE BECKER, "Een nieuw Vlaams Bodemsaneringsdecreet: moet ik mijn verontreinigde grond nog saneren?", *Not. Fisc. M.* 2006, 299-300.

<sup>283</sup> C. DE BEIR, P. DE SMEDT, L. LAVRYSEN, T. MALFAIT en R. SLABBINCK, "Het nieuwe bodemdecreet. Too much, too little?", TMR 2007, 317; B. VANHEUSDEN, "De saneringsplicht en -aansprakelijkheid in het nieuwe bodemdecreet en recente ontwikkelingen in de rechtspraak", CDPK 2008, 515-516.

wettelijke objectieve aansprakelijkheidsregels.<sup>284</sup> Echter, indien de emissie waardoor de verontreiniging tot stand is gebracht, afkomstig is van een inrichting die vergunnings- of meldingsplichtig is op basis van het Milieuvergunningsdecreet<sup>285</sup>, dan geldt er een bijzondere (objectieve) regeling. In die omstandigheid is namelijk de exploitant van de inrichting aansprakelijk, ongeacht het feit of hij al dan niet zelf de verontreiniging heeft veroorzaakt.<sup>286</sup> Deze regeling is een vorm van risicoaansprakelijkheid en wordt uitdrukkelijk vermeld in artikel 16, § 2 dat het volgende bepaalt:

*" Als de emissie waardoor de bodemverontreiniging tot stand is gebracht afkomstig is van **een inrichting** die vergunnings- of meldingsplichtig is krachtens het **Milieuvergunningsdecreet**, is evenwel de **exploitant** van deze inrichting als bedoeld in dat decreet aansprakelijk"*

**70.** In tegenstelling tot de eerste paragraaf van artikel 16 die een foutloze aansprakelijkheid voor eigen daad inhoudt, betreft de tweede paragraaf een risicoaansprakelijkheidsregeling aangezien de exploitant niet noodzakelijk de emissie zelf heeft veroorzaakt maar wel het risico heeft doen ontstaan en er de economische gevolgen van moet dragen. De aansprakelijkheid wordt als het ware gekanaliseerd naar de exploitant van de inrichting.<sup>287</sup> Er moet alleen bewezen worden dat de emissie verband houdt met de inrichting.<sup>288</sup> Evenwel is er geen cumulatieve toepassing mogelijk van artikel 16, § 1 en artikel 16 § 2. De bijzondere toepassing van de aansprakelijkheidsregel zoals voorzien in de tweede paragraaf, sluit namelijk de algemene regel van de eerste paragraaf uit.<sup>289</sup>

**71.** Indien eenzelfde bodemverontreiniging veroorzaakt wordt door meerdere personen, zullen deze hoofdelijk aansprakelijk zijn.<sup>290</sup> Diegene die de schadelijder heeft vergoed, beschikt over een regresrecht jegens de andere aansprakelijke personen in de mate waarin de verschillende emissies waarvoor zij aansprakelijk zijn hebben bijgedragen tot het veroorzaken van de bodemverontreiniging.<sup>291</sup> Het decreet bepaalt uitdrukkelijk dat er geen afbreuk wordt gedaan aan de mogelijkheden voor de aansprakelijke om op basis van een andere rechtsgrond regres uit te oefenen.<sup>292</sup> Artikel 18 van het Bodemdecreet bepaalt eveneens uitdrukkelijk dat de aansprakelijkheidsregeling in geval van nieuwe verontreiniging niet exclusief is. De schadelijder kan zich aldus tegen de veroorzaker van de verontreiniging baseren op andere aansprakelijkheidsregels (bv. gemeen aansprakelijkheidsrecht, contractuele aansprakelijkheid, objectieve aansprakelijkheidsregels van andere bijzondere wetten, ...). Artikel 18 stelt namelijk dat:

<sup>284</sup> E. DE PUE, L. LAVRYSEN en P. STRYCKERS, *Milieuzakboekje 2009*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2009, 438 - 439.

<sup>285</sup> Decreet van 28 juni 1985 betreffende de milieuvergunning, *BS* 17 september 1985.

<sup>286</sup> Rb. Gent 11 februari 2005, *TMR* 2005, 436-442, met noot M. DAMBRE: De exploitant van de inrichting op wie de aansprakelijkheid rust, kan huurder zijn.

<sup>287</sup> D. RYCKBOST en S. DELODDERE, *Bodemsanering in Vlaanderen*, Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen, 1997, 100-101; C. DE BEIR, P. DE SMEDT, L. LAVRYSEN, T. MALFAIT en R. SLABBINCK, "Het nieuwe bodemdecreet. Too much, too little?", *TMR* 2007, 317.

<sup>288</sup> B. VANHEUSDEN, "De saneringsplicht en - aansprakelijkheid in het nieuwe bodemdecreet en recente ontwikkelingen in de rechtspraak", *CDPK* 2008, 515-516; J. CEENAEME en M. DEWEIRD, *Vastgoed en bodemsanering in Vlaanderen*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2009, 67-69.

<sup>289</sup> D. RYCKBOST en S. DELODDERE, *Bodemsanering in Vlaanderen*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1997, 100-101.

<sup>290</sup> Artikel 17 § 1 DBSB, *BS* 22 januari 2007.

<sup>291</sup> Artikel 17 § 2 DBSB, *BS* 22 januari 2007.

<sup>292</sup> Artikel 17 § 3 DBSB, *BS* 22 januari 2007.

*"De bepalingen van dit decreet doen **geen afbreuk aan de andere rechten**, die de personen die kosten maakten of schade leden als vermeld in artikel 16, § 1, hebben tegen de veroorzaker of tegen andere personen"*

**72.** Ook wat de historische bodemverontreiniging betreft worden de aansprakelijkheidsregels uit het Bodemsaneringsdecreet ongewijzigd overgenomen door het Bodemdecreet. In tegenstelling tot de nieuwe verontreiniging waar de foutloze aansprakelijkheid als algemene regel geldt, is dit niet het geval voor historische verontreiniging. Artikel 25 § 1 stelt namelijk dat:

*"... wordt de aansprakelijkheid voor de kosten die overeenkomstig dit decreet gemaakt worden voor het beschrijvend bodemonderzoek, het waterbodemonderzoek, de bodemsanering en de andere maatregelen, vermeld in hoofdstuk VI, evenals voor de schade die door deze activiteiten of maatregelen veroorzaakt wordt, bij historische bodemverontreiniging **vastgesteld overeenkomstig de aansprakelijkheidsregels die van toepassing waren voor 29 oktober 1995.**"*

**73.** De toepasselijke aansprakelijkheidsregels voor schade door activiteiten of door bepaalde maatregelen zijn diegene die van toepassing waren voor 29 oktober 1995. Dit betekent dat het gemeen aansprakelijkheidsrecht en andere objectieve aansprakelijkheidsregels toepasselijk zijn. Al naargelang de omstandigheden die van geval tot geval kunnen verschillen, zal met wisselend succes gebruik kunnen worden gemaakt van ondermeer de volgende aansprakelijkheidsregels: aansprakelijkheid op basis van de algemene zorgvuldigheidsplicht en de foutaansprakelijkheid (artikelen 1382-83 BW), de aansprakelijkheid in hoofde van de bewaker van de grond (artikel 1384, lid 1 BW) en de aansprakelijkheid op basis van de leer van de burenhinder (artikel 544 BW).<sup>293</sup> In de meeste gevallen zal een beroep gedaan worden op de artikelen 1382-83 BW doch de zware bewijslast van de fout of nalatigheid, de schade en het oorzakelijk verband zal evenwel niet gemakkelijk zijn. Indien de verzoeker er in slaagt om de drie cumulatieve voorwaarden van de foutaansprakelijkheid te bewijzen, is het nog niet zeker dat hij ook effectief schadevergoeding verkrijgt. Het is namelijk mogelijk dat de begane fout reeds verjaard is of dat de saneringsaansprakelijke persoon insolvent is en aldus onmogelijk de schadevergoeding kan betalen. Op basis van de foutaansprakelijkheid is het dus niet altijd eenvoudig om de opgelopen kosten te verhalen op de aansprakelijke persoon.<sup>294</sup>

**74.** Wanneer de bodemverontreiniging tot stand is gekomen gedeeltelijk voor en gedeeltelijk na 29 oktober 2005, worden de bepalingen van elke soort van bodemverontreiniging toegepast indien er tussen beide vormen van verontreiniging een duidelijk onderscheid kan worden gemaakt.<sup>295</sup> Indien er geen onderscheid mogelijk is, wordt een zo accuraat mogelijke verdeling van de

<sup>293</sup> F. VAN NUFFEL, "De onschuldige bezitter in het bodemsaneringsdecreet", *TMR* 2002, 49; B. VANHEUSDEN, "De saneringsplicht en - aansprakelijkheid in het nieuwe bodemdecreet en recente ontwikkelingen in de rechtspraak", *CDPK* 2008, 516-517; J. CEENAEME en M. DEWEIRDIT, *Vastgoed en bodemsanering in Vlaanderen*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2009, 70: Oorspronkelijk kon er ook een beroep gedaan worden op de aansprakelijkheid van de producent van giftig afval overeenkomstig artikel 7 van de wet van 22 juli 1974 op het giftig afval. De exploitant van een stortplaats of een fabrieksterrein kon eveneens aansprakelijk gesteld worden op basis van de artikelen 37 en 59 van het Afvalstoffendecreet van 1981. Beide wetgevinginstrumenten werden echter opgeheven door de inwerkingtreding van het Materialendecreet. *Cf. supra.*

<sup>294</sup> W. NEVEN, *Milieuschade*, Mechelen, Kluwer, 2004, 141-143; B. VANHEUSDEN, "De saneringsplicht en - aansprakelijkheid in het nieuwe bodemdecreet en recente ontwikkelingen in de rechtspraak", *CDPK* 2008, 516-517.

<sup>295</sup> Artikel 26 DBSB, *BS* 22 januari 2007; M. VAN PASSEL en B. DE BECKER, "Een nieuw Vlaams Bodemsaneringsdecreet: moet ik mijn verontreinigde grond nog saneren?", *Not. Fisc. M.* 2006, 305.

bodemverontreiniging naar alle redelijkheid gemaakt. De beslissing hierover wordt genomen door de OVAM op basis van een gemotiveerd voorstel van een bodemsaneringsdeskundige. Het deel nieuwe bodemverontreiniging zal dan behandeld worden overeenkomstig de bepalingen die voor nieuwe verontreiniging gelden en het deel historische bodemverontreiniging overeenkomstig de bepalingen die gelden voor historische verontreiniging.<sup>296</sup>

### 3.3.2 Objectieve aansprakelijkheidsregels gebaseerd op Internationale verdragen

**75.** Naast de federale en regionale sectorale wetgevingen die uitdrukkelijk voorzien in objectieve aansprakelijkheidsregels, liggen verschillende internationale verdragen waarbij België partij is aan de basis van de invoering van dergelijke (objectieve) regels. In tal van verdragen wordt immers voorzien in een objectieve aansprakelijkheidsregel in geval van (milieu)schade.

#### 3.3.2.1 Wet van 14 juli 1966 houdende de schadeloosstelling van schade door vliegtuigen

**76.** De oorspronkelijke wetgeving waarin de schade aan de grond door vliegtuigen geregeld werd, was de wet van 11 september 1936<sup>297</sup> waarbij het Verdrag van Rome van 29 mei 1933<sup>298</sup> goedgekeurd werd. Deze Conventie werd vervangen door het Verdrag van Rome van 7 oktober 1952 betreffende de schade door buitenlandse luchtvaartuigen aan derden op het aardoppervlak.<sup>299</sup> De reden voor de wijziging was de aanzienlijke ontwikkeling van de internationale burgerluchtvaart in de naoorlogse periode. De aansprakelijkheid van de exploitanten van luchtvaartuigen ten overstaan van derden op het aardoppervlak bleef in die periode beheerst door de nationale wetgevingen hetgeen resulteerde in aanzienlijke verschillen. De behoefte aan eenvormigheid binnen de aansprakelijkheidsregeling liet zich toen steeds meer voelen. De ruime bepalingen van het Verdrag van 1933 waren denkbeeldig geworden omdat deze niet meer aangepast waren aan de ontwikkelingen van de samenleving. De noodzaak om over te gaan tot de herziening dewelke zich opdrong werd eenparig door de staten erkend.<sup>300</sup> België heeft met de wet van 14 juli 1966 het Verdrag van Rome van 1952 goedgekeurd en dit van toepassing verklaard op binnenlandse luchtvaartuigen.<sup>301</sup> De Belgische goedkeuringswet bepaalt uitdrukkelijk in artikel 1 dat het volledige Verdrag van Rome, dus inclusief de aansprakelijkheidsregeling, uitwerking heeft. Deze regeling is van toepassing op de in België ingeschreven luchtvaartuigen<sup>302</sup>, met uitzondering evenwel van de schade veroorzaakt door militaire, douane- of politievaartuigen.<sup>303</sup> Het verdrag

<sup>296</sup> Artikel 27 DBSB, BS 22 januari 2007.

<sup>297</sup> Wetsontwerp tot goedkeuring der Internationale Verdragen tot het brengen van eenheid in enige bepalingen ter zake van conservatoir beslag op luchtvaartuigen en ter zake van schade door luchtvaartuigen aan derden op het aardoppervlak veroorzaakt, getekend te Rome op 29 mei 1933, *Parl. St. Kamer*, 1935-36, nr. 67, 1-2; Wet van 11 september 1936 tot goedkeuring van het Internationaal Verdrag tot het brengen van eenheid in eenige bepalingen in zake conservatoir beslag op luchtvaartuigen en van het Internationaal verdrag tot het brengen van eenheid in eenige bepalingen in zake schade door luchtvaartuigen aan derden op het aardoppervlak veroorzaakt, getekend te Rome op 29 mei 1933, BS 14 februari 1937.

<sup>298</sup> Verdrag van 29 mei 1933 tot het brengen van eenheid in eenige bepalingen inzake conservatoir beslag op luchtvaartuigen, BS 14 februari 1937.

<sup>299</sup> Verdrag van Rome van 7 oktober 1952 betreffende de schade door buitenlandse luchtvaartuigen aan derden op het aardoppervlak veroorzaakt, BS 29 september 1966.

<sup>300</sup> *Parl. St. Kamer*, 1935-36, nr. 67, 1-2.

<sup>301</sup> Wetsontwerp houdende goedkeuring van het Verdrag betreffende de schade door buitenlandse luchtvaartuigen aan derden op het aardoppervlak veroorzaakt, ondertekend op 7 oktober 1952 te Rome, *Parl. St. Kamer*, 1964-65, nr. 937/1, 1-16; wet van 14 juli 1966 houdende goedkeuring van het Verdrag betreffende de schade door buitenlandse luchtvaartuigen aan derden op het aardoppervlak veroorzaakt, ondertekend op 7 oktober 1952 te Rome, BS 29 september 1966.

<sup>302</sup> Artikel 3 van het Koninklijk Besluit van 15 maart 1954 tot regeling der luchtvaart, BS 26 februari 1954; Voorbeelden zijn ondermeer: een vliegtuig, een helikopter en een luchtballon.

<sup>303</sup> Artikel 26 van het Verdrag van Rome van 7 oktober 1952, BS 29 september 1966; Artikel 3 § 1 van de wet van 14 juli 1966, BS 29 september 1966.

bepaalt in de eerste zin van artikel 1 de objectieve aansprakelijkheidsregel en voegt in de tweede zinsnede een beperking in:

*"Elke persoon die op het aardoppervlak schade lijdt, heeft **recht op vergoeding** enkel en alleen door het feit dat het vaststaat dat de **schade te wijten** is aan een zich in de lucht **bevindend luchtvaartuig** of aan een daaruit **vallende persoon of zaak**".*

*"Er bestaat echter **geen aanleiding tot vergoeding**, indien de schade niet het rechtstreeks gevolg is van het feit dat ze veroorzaakt heeft of indien zij alleen te wijten is aan het feit dat het luchtvaartuig door het luchtruim vliegt overeenkomstig de geldende bepalingen betreffende het luchtverkeer"*<sup>304</sup>

**77.** Het schadeverwekkend incident waarop de objectieve regeling van toepassing is, omvat ondermeer het neerstorten van of het getroffen worden door luchtvaartuigen of door voorwerpen (en personen) die zich in het luchtvaartuig bevonden.<sup>305</sup> Het rechtmatig bevinden van een luchtvaartuig in de lucht kan eveneens schade teweegbrengen en leiden tot aansprakelijkheid in hoofde van de bestuurder. Loutere geluidsoverlast daarentegen valt niet onder het toepassingsgebied van de wet.<sup>306</sup> Enkel de schade die aan derden wordt toegebracht, komt in aanmerking. De schade die daarentegen veroorzaakt wordt aan een zich in de lucht bevindend luchtvaartuig en/of aan personen of goederen die zich aan boord van dat luchtvaartuig bevinden valt buiten het toepassingsgebied van de aansprakelijkheidsregeling.<sup>307</sup> Momenteel zijn er enkel vonnissen en arresten terug te vinden waar schade veroorzaakt wordt door (het overvliegen van) een luchtballon. Rechtspraak omtrent vergoeding wegens schade ten gevolge van een vliegtuig of helikopter daarentegen is heden ten dage nog niet bekend. De objectieve aansprakelijkheid, de verplichting tot vergoeding van de veroorzaakte schade zoals vermeld in artikel 1, valt ten laste van de exploitant van het luchtvaartuig.<sup>308</sup> De risicoaansprakelijkheid in hoofde van de exploitant wordt uitdrukkelijk bepaald in artikel 3.<sup>309</sup> Het begrip 'exploitant' wordt door het Verdrag als volgt gedefinieerd<sup>310</sup>:

1. Diegene die het luchtvaartuig gebruikt op het ogenblik dat de schade veroorzaakt wordt;
2. Hij die leiding van de navigatie voor zich heeft bedongen;
3. De in het luchtvaartregister ingeschreven eigenaar.

<sup>304</sup> Antwerpen 20 oktober 2004, *NjW* 2005, 411-413, met noot I BOONE: Schade die veroorzaakt wordt door geluidshinder dat voortgebracht wordt door luchtvaartuigen die door het luchtruim vliegen conform de luchtverkeersregels, geeft geen aanleiding tot vergoeding. Of de exploitant van een luchtvaartuig al dan niet objectief aansprakelijk is voor de schade aan het opgeschrikte vee hangt af van de vraag of het gedrag van de bestuurder van de luchtballon strijdig is met de luchtverkeersregels, meer bepaald met artikel 8 van het KB van 15 september 1994 (*BS* 1 december 1994). De bestuurder van de luchtballon hield zich aan de voorschriften van het vliegverkeersreglement, meer bepaald de artikelen 9 en 74 van het KB van 15 september 1994 met betrekking tot de vlieghoogte van de luchtballon, en kon aldus niet objectief aansprakelijk gesteld worden voor de schade

<sup>305</sup> H. BOCKEN, "Van fout naar risico. Een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 391-392; D. DE MAESENEIRE, *Brandverzekering: Technische en praktische aspecten*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2005, 70-71.

<sup>306</sup> Artikel 1, lid 1 tweede zin van het Verdrag van Rome van 7 oktober 1952, *BS* 29 september 1966; artikel 3 § 1 van de wet van 14 juli 1966, *BS* 29 september 1966; Rb. Brussel 24 januari 1997, *TROS* 1997, 363-375.

<sup>307</sup> Artikel 24 van het Verdrag van Rome van 7 oktober 1952, *BS* 29 september 1966; Antwerpen 20 oktober 2004, *NjW* 2005, 411-413.

<sup>308</sup> Artikel 2 van het Verdrag van Rome van 7 oktober 1952, *BS* 29 september 1966; artikel 3 § 1 van de wet van 14 juli 1966, *BS* 29 september 1966.

<sup>309</sup> Artikel 3 § 1 van de wet van 14 juli 1966, *BS* 29 september 1966: "De aansprakelijkheid van enige exploitant van een luchtvaartuig dat boven 's Rijks grondgebied vliegt, moet, binnen de in artikel 11 van het Verdrag aangegeven grenzen, gedekt zijn door een der in artikel 15, 1° en 4°, bedoelde zekerheden, en aangegaan of gevestigd zijn onder de voorwaarden die dat Verdrag bepaalt".

<sup>310</sup> Artikel 2 van het Verdrag van Rome van 7 oktober 1952, *BS* 29 september 1966; artikel 3 § 1 van de wet van 14 juli 1966, *BS* 29 september 1966.

**78.** Indien meerdere vliegtuigen in een incident betrokken zijn en aldus schade veroorzaken, voorziet artikel 7 van het Verdrag in een hoofdelijke aansprakelijkheidsregel:

*"Wanneer **twee of meer** zich in de lucht bevindende luchtvaartuigen in aanvaring gekomen zijn of elkaar in hun evoluties gehinderd hebben en daardoor **schade veroorzaakt** werd die krachtens artikel 1 moet vergoed worden, of wanneer twee of meer luchtvaartuigen samen zulke schade veroorzaakt hebben **wordt ieder der luchtvaartuigen beschouwd als hebbende de schade veroorzaakt** en is de **exploitant van ieder daarvan aansprakelijk** in de voorwaarden en binnen de perken die op het stuk van aansprakelijkheid bij dit Verdrag voorzien zijn"*

**79.** Bewijs van een fout in hoofde van de exploitant van het luchtvaartuig is niet vereist. De schadelijder moet uitsluitend een rechtstreeks verband aantonen tussen een zich in de lucht bevindend vaartuig en de schade. Eveneens moet bewezen worden dat de schade niet louter te wijten is aan het feit dat het luchtvaartuig door het luchtruim vloog overeenkomstig de geldende bepalingen betreffende het luchtverkeer.<sup>311</sup> In het Verdrag zijn in de artikelen 5 en 6 enkele uitsluitingsgronden opgenomen zodat de exploitant zich in bepaalde omstandigheden van zijn aansprakelijkheid kan bevrijden. Bevrijding is alleen mogelijk indien de schade rechtstreeks het gevolg is van een gewapend conflict, burgerlijke onlusten of fout van de schadelijder. Indien de exploitant echter de schade met opzet heeft toegebracht, dan zal niet de objectieve aansprakelijkheidsregel maar wel het gemeen recht van toepassing zijn.<sup>312</sup> Naast de foutloze aansprakelijkheid blijft aldus de foutaansprakelijkheid een mogelijkheid om schadevergoeding te bekomen aangezien het niet-naleven van een bepaling inzake het luchtverkeer een fout uitmaakt in de zin van artikel 1382 BW.<sup>313</sup>

### 3.3.2.2 Wet van 20 juli 1976 voor schade door olieverontreiniging

**80.** Het Internationaal Verdrag van Brussel van 29 oktober 1969 inzake de burgerlijke aansprakelijkheid voor schade door verontreiniging door olie (hierna het CLC-Verdrag genoemd)<sup>314</sup>,

<sup>311</sup> Cass. 1 februari 2010, *RW* 2012-2013, 211: De bestuurder van het luchtvaartuig moet bewijzen dat de aangevoerde schade niet het rechtstreekse gevolg is van de lucht of dat hij overeenkomstig de geldende bepalingen van het luchtverkeer heeft gevlogen; Antwerpen 7 december 2011, *NjW* 2012-2013, 599-602, met noot I. BOONE: Een laag overvliegende en terug opstijgende luchtballon heeft de paarden van eiser doen opschrikken en uitbreken uit hun weide. Die dieren, een veulen en een merrie, zijn hierbij gewond geraakt aan de benen. Het losbreken van de paarden uit hun weide was een rechtstreeks gevolg van de aanwezigheid van de luchtballon in het luchtruim; Rb. Gent 22 april 1994, *T.Vred.* 1995, 347, met noot K. BERNAUW: Een dermate lage overvlucht van een luchtballon waardoor het vee opschrikt en een drachtige vaars aborteert, vormt onzorgvuldigheid en maakt een inbreuk op de algemene zorgvuldigheidsplicht zoals voorzien in artikel 8 van het KB van 13 februari 1989 tot vaststelling van de vliegverkeersregels (*BS* 21 maart 1989, en later opgeheven door het KB van 15 september 1994, *BS* 1 december 1994); Rb. Gent 21 juni 1994, *RW* 1994-95, 674: De dood van een koe, 23 uur na de landing van een luchtballon; *Vred.* Beveren 28 maart 2006, *RW* 2008-09, 242-246, met noot J. DE SCHEPPER: Overlijden van een kalf ten gevolge van een te laag overvliegende warmteballon; H. BOCKEN, "Van fout naar risico. Een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 391-392; W. NEVEN, *Milieuschade*, Mechelen, Kluwer, 2004, 139.

<sup>312</sup> Artikel 9 van het Verdrag van Rome van 7 oktober 1952, *BS* 29 september 1966.

<sup>313</sup> Gent 18 oktober 1995, *RW* 1995-96, 1214-1216; Het niet-naleven van bepalingen inzake het luchtverkeer, is een fout in de zin van artikel 1382 BW; *Vred.* Westerlo 25 september 1996, *RW* 1997-98, 1053-1054: Het is een algemeen bekend feit dat dieren erg opschrikken worden door de aanwezigheid van een luchtballon. Indien een bestuurder van een luchtballon een landingsmanoeuvre wil uitvoeren op een plaats waar dieren aanwezig zijn, begaat hij een fout in de zin van artikel 1382 BW. De fout van de luchtballonbestuurder vormt voor de eigenaar van het dier een vreemde oorzaak en bevrijdt hem van zijn aansprakelijkheid op grond van artikel 1385 BW; *Vred.* Mol 8 april 1997, *TBBR* 1999, 345: Een luchtballon wordt op nalatige of onvoorzichtige wijze bestuurd wanneer de doortocht door het luchtruim niet als normaal kan worden aanzien waardoor er voor het leven of voor de zaken (in casu een koe) van derden gevaar zou bestaan. Om voor vergoeding in aanmerking te komen is een onzorgvuldigheid voldoende. Het bewijs van een fout is bijgevolg niet vereist.

<sup>314</sup> Internationaal verdrag inzake de burgerlijke aansprakelijkheid voor schade door verontreiniging door olie, ondertekend te Brussel op 29 november 1969, *BS* 13 april 1977 (hierna CLC-verdrag genoemd).



is door België goedgekeurd bij de wet van 20 juli 1976.<sup>315</sup> Het CLC-Verdrag voorziet in eenvormige regels aangaande de aansprakelijkheid voor schade door olievervuiling afkomstig van olietankers.<sup>316</sup> Omdat het zeerecht gekenmerkt wordt door uiterst gecompliceerde rechtsverhoudingen wordt er een zekerheid gegeven aan slachtoffers van olierampen zodoende dat zij niet zelf moeten instaan voor de veroorzaakte schade. Het verdrag van Brussel is niet alleen van toepassing op schepen die teboek staan in verdragsstaten maar ook op olieverontreiniging die zich voordoet in het verdragsgebied, veroorzaakt door een schip dat niet in een verdragsstaat is geregistreerd. Bijgevolg doet de nationaliteit, woonplaats of vestigingsplaats van de vervuiler voor de toepasselijkheid van het CLC-Verdrag niet ter zake.<sup>317</sup> Het enige criterium is de plaats waar de schade zich voordoet.<sup>318</sup> Echter, om onder de toepassing van het verdrag te vallen, is vereist dat het om geladen tankers gaat.<sup>319</sup>

**81.** In tegenstelling tot de voorheen bestaande regelgeving, waaronder de Brusselse Verdragen van 1924 en 1957,<sup>320</sup> wordt met de inwerkingtreding van het CLC-Verdrag een nieuwe weg ingeslagen. Dit verdrag weerspiegelt namelijk een nieuwe aanpak doordat het afstapt van de klassieke schuldaansprakelijkheid ten voordele van de objectieve aansprakelijkheid om zodoende de positie van het slachtoffer te verbeteren.<sup>321</sup> De oorspronkelijke regeling berustte op «schuldaansprakelijkheid» in hoofde van de schadeveroorzaker, hetgeen onvoldoende bescherming bood aan de schadelijders. De schuldaansprakelijkheid wordt aldus verworpen en de objectieve aansprakelijkheid wordt het uitgangspunt. De objectieve regel waarbij de (risico)aansprakelijkheid voor de schade door olieverontreiniging gekanaliseerd wordt naar de eigenaar van de tanker is terug te vinden in artikel III CLC-Verdrag. Dit artikel bepaalt dat:

*"Except as provided in paragraphs 2 and 3 of this Article, **the owner of a ship** at the time of an incident, or where the incident consists of a series of occurrences at the time of the first such occurrence, **shall be liable for any pollution damage caused by oil** which has **escaped or been discharged** from the ship as a result of the incident"*<sup>322</sup>

**82.** Onder (scheeps)eigenaar moet de volgende persoon (of personen) verstaan worden:

*"person or persons **registered as the owner of the ship** or, in the absence of registration, the person or persons **owning the ship**. However in the case of a ship owned by a State and operated by a company which in that State is registered as the ship's operator, 'owner' shall mean such **company**"*<sup>323</sup>

<sup>315</sup> Wet van 20 juli 1976 houdende goedkeuring en uitvoering van het Internationaal Verdrag inzake de burgerlijke aansprakelijkheid voor schade door verontreiniging door olie, BS 13 april 1977; M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.) *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1341.

<sup>316</sup> Kh. Antwerpen 11 januari 2007, *TBH* 2008, 659-661, met noot J. LIBOUTON: De objectieve aansprakelijkheid is enkel van toepassing op olietankers doch niet op de binnenscheepsvaart.

<sup>317</sup> W. VAN DER VELDE, *De positie van het zeeschip in het internationaal privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2006, 229.

<sup>318</sup> R. UYLENBURG en E.M. VOGELZANG-STOUTE, *Toegang tot het milieurecht: een inleiding voor niet-juristen*, Deventer, Kluwer, 2008, 39.

<sup>319</sup> F. DE CLIPPELE, "Olie op de golven. De buitencontractuele aansprakelijkheid inzake olieverontreiniging door tankersschepen", *RW* 2002-03, 1322-1324.

<sup>320</sup> Verdrag van Brussel van 25 augustus 1924 goedgekeurd bij de wet van 20 november 1928, BS 12 juni 1931; Verdrag van Brussel van 10 oktober 1957 goedgekeurd bij de wet van 18 juli 1973, BS 29 januari 1976.

<sup>321</sup> F. MAES, 'De burgerlijke aansprakelijkheid van de scheepseigenaar en de vergoedingen voor schade ontstaan door olieverontreiniging: een verduidelijking bij de toepasselijke verdragen en contracten', <http://rbdi.bruylant.be/public/modele/rbdi/content/files/RBDI%201988/RBDI%201988-1/Etudes/RBDI%201988.1%20-%20pp.%20097%20%C3%A0%20128%20-%20Frank%20Maes.pdf>.

<sup>322</sup> Artikel III CLC-Verdrag, BS 13 april 1977; Belgische rechtspraak omtrent deze wet is heden ten dage nog niet bekend.

<sup>323</sup> Artikel I paragraaf 3 CLC-Verdrag, BS 13 april 1977.

**83.** De scheepseigenaar van een olietanker, met uitsluiting van zijn aangestelde (kapitein) of lasthebber<sup>324</sup>, draagt aldus een objectieve aansprakelijkheid voor de schade door verontreiniging die veroorzaakt wordt door zijn olietanker op het nationale grondgebied, inclusief de territoriale zee, of de exclusieve economische zone (EEZ) van de verdragsstaten.<sup>325</sup> De aansprakelijkheid is echter beperkt aangezien enkel deze schadegevallen onder de toepassing van het objectieve regime vallen. Het is bovendien een vorm van risicoaansprakelijkheid omdat de scheepseigenaar de risico's van de onderneming moet dragen. In bepaalde uitzonderlijke situaties wordt het objectief karakter van zijn aansprakelijkheid afgezwakt indien de scheepseigenaar zich op een of meer van de exoneratieclausules beroept. Hij kan zich ondermeer bevrijden van zijn aansprakelijkheid indien de schade veroorzaakt wordt door een gewapend conflict, burgeroorlog, opzettelijke handeling van een derde of door een onvoorzienbaar en onvermijdelijk natuurverschijnsel.<sup>326</sup> Zijn aansprakelijkheid kan geheel of gedeeltelijk worden uitgesloten wanneer blijkt dat de schadelijder de schade veroorzaakt heeft door een nalatigheid, door een handeling, of zich aan verzuim schuldig maakt met de bedoeling schade te veroorzaken.<sup>327</sup> Het feit dat het CLC-verdrag de aansprakelijkheid naar de scheepseigenaar kanaliseert, verhindert niet dat andere personen, buiten het verdrag om, aansprakelijk kunnen worden gesteld.<sup>328</sup> Indien de schade veroorzaakt wordt door meer dan één schip dan zijn de eigenaars van beide schepen hoofdelijk aansprakelijk voor alle schade die redelijkerwijs niet te scheiden is. De hoofdelijke aansprakelijkheidsregeling wordt uitdrukkelijk vermeld in artikel V van het CLC-Verdrag:

*"When oil has escaped or has been discharged from **two or more ships**, and pollution damage results therefrom, the owners of all the ships concerned, unless exonerated under Article III, **shall be jointly and severally liable** for all such damage which is **not reasonably separable**"<sup>329</sup>*

### 3.3.2.3 Wet van 22 juli 1985 betreffende de aansprakelijkheid op gebied van kernenergie

**84.** België is partij bij het Verdrag van Parijs van 29 juli 1960 inzake wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van kernenergie<sup>330</sup> en bij het Verdrag van Brussel van 31 januari 1963 tot aanvulling van het Verdrag van Parijs.<sup>331</sup> Beide verdragen zijn in de Belgische rechtsorde goedgekeurd door de wet van 1 augustus 1966.<sup>332</sup> Artikel 1 van deze wet, het enige artikel, bepaalt uitdrukkelijk dat zowel het Verdrag van Rome als het Aanvullend Verdrag van Brussel volkomen uitwerking heeft in België. Met de inwerkingtreding van de Belgische wet van 22 juli 1985<sup>333</sup> (hierna "wet") zijn de grote principes van het internationale nucleaire aansprakelijkheidsrecht uitdrukkelijk in de Belgische rechtsorde ingevoerd en beoogt derhalve te voorzien in een coherent geheel van

<sup>324</sup> Artikel III paragraaf 4 CLC-Verdrag, BS 13 april 1977.

<sup>325</sup> Artikel II CLC-Verdrag, BS 13 april 1977; artikel 1 § 1 wet van 20 juli 1976, BS 13 april 1977;

<sup>326</sup> Artikel III paragraaf 2 CLC-Verdrag, BS 13 april 1977.

<sup>327</sup> Artikel III paragraaf 3 CLC-Verdrag, BS 13 april 1977

<sup>328</sup> E. SOMERS, *Inleiding tot het internationaal zeerecht*, Mechelen, Wolters Kluwer België, 2004, 380; F. MAES, "De burgerlijke aansprakelijkheid van de scheepseigenaar en de vergoedingen voor schade ontstaan door olieverontreiniging: een verduidelijking bij de toepasselijke verdragen en contracten", <http://rbdi.bruylant.be/public/modele/rbdi/content/files/RBDI%201988/RBDI%201988-1/Etudes/RBDI%201988.1%20-%20pp.%20097%20%C3%A0%20128%20-%20Frank%20Maes.pdf>.

<sup>329</sup> Artikel V CLC-Verdrag, BS 13 april 1977.

<sup>330</sup> Verdrag inzake wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie, ondertekend te Parijs op 29 juli 1960, BS 23 augustus 1966.

<sup>331</sup> Verdrag tot aanvulling van het Verdrag van Parijs van 29 juli 1960 inzake de wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie, opgemaakt te Brussel op 31 januari 1963, BS 23 augustus 1966.

<sup>332</sup> Wet van 1 augustus 1966 houdende goedkeuring van enkele internationale akten, BS 23 augustus 1966.

<sup>333</sup> Wet van 22 juli 1985 betreffende de wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie, BS 31 augustus 1985.

ationale en internationale wetgeving betreffende de wettelijke aansprakelijkheid inzake kernenergie.<sup>334</sup> De wet heeft in tegenstelling tot het Verdrag van Parijs een ruimer territoriaal toepassingsgebied. Volgens artikel 2, § 1 is de wet namelijk van toepassing op schade ontstaan uit een kernongeval waarvoor de aansprakelijkheid berust bij de exploitant van een kerninstallatie, gelegen op het Belgische grondgebied, op voorwaarde dat het ongeval zich heeft voorgedaan op het grondgebied van een der verdragssluitende Staten of niet-verdragssluitende Staten, in volle zee of daarboven.<sup>335</sup> Uit zowel artikel 2 als uit de parlementaire voorbereiding kan worden afgeleid dat de Belgische wet eveneens van toepassing is op ongevallen die zich in een niet-verdragssluitende Staat hebben voorgedaan. De wet is aldus van toepassing, ongeacht de plaats waar het ongeval zich voordoet.<sup>336</sup> Het Verdrag van Parijs daarentegen sluit, de kernongevallen die zich voordoen op het grondgebied van een niet-verdragspartij, uit.<sup>337</sup>

**85.** Aangezien er geen uitdrukkelijke definitie van het begrip 'kernongeval' in de wet is terug te vinden, moet er teruggegrepen worden naar artikel 1, a, (i) van het Verdrag van Parijs dat een dergelijk ongeval als volgt definieert:

*"een **schadebrengend feit of een opeenvolging van zulke feiten** met dezelfde oorzaak mits dat feit of die opeenvolging van feiten of enige daardoor veroorzaakte schade voortkomt uit of het gevolg is van **radioactieve eigenschappen** of een combinatie van radioactieve eigenschappen met **giftige, explosieve of andere gevaarlijke eigenschappen van splijtstoffen of radioactieve producten of afvalstoffen**, dan wel voortkomt uit of het gevolg is van ioniserende straling afkomstig van enige andere stralingsbron die zich in een **kerninstallatie** bevindt "*

**86.** Zowel artikel 2 als artikel 5 van de wet bepaalt dat er op de exploitant van een kerninstallatie een objectieve aansprakelijkheid rust voor de schade aan goederen en personen veroorzaakt door een kernongeval indien het zich voordoet op het grondgebied van een der verdragssluitende Staten, of daarbuiten, en de schade wordt geleden op het grondgebied van een der verdragssluitende Staten. Dit wordt uitdrukkelijk bepaald door artikel 5, lid 1, dat het volgende stelt:

*'De **exploitant van een kerninstallatie** is overeenkomstig de bepalingen van het Verdrag van Parijs, van het Aanvullend Verdrag en van deze wet, **aansprakelijk voor de door een kernongeval veroorzaakte schade**'*

**87.** Voorts is de exploitant objectief aansprakelijk voor schade veroorzaakt door kernongevallen bij het vervoer en de opslag van kernmateriaal afkomstig uit de geëxploiteerde installatie tot op het ogenblik dat dit materiaal door een andere exploitant wordt overgenomen.<sup>338</sup> In de voorbereidende werkzaamheden van de wet wordt vermeld dat de invoering van de objectieve aansprakelijkheid het eigenlijke hoofddoel van het Verdrag van Parijs en de bijgaande

<sup>334</sup> Ontwerp van de wet inzake wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van kernenergie (Memorie van toelichting), *Parl. St. Senaat*, 1983-1984, nr. 593/1, 2.

<sup>335</sup> Artikel 2, lid 1 van de Wet van 22 juli 1985, *BS* 31 augustus 1985.

<sup>336</sup> Ontwerp van de wet inzake wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van kernenergie, namens de commissie voor de economische aangelegenheden uitgebracht door de heer PECRIAUX, *Parl. St. Senaat*, 1983-84, nr. 593/3, 25; M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1341-1342.

<sup>337</sup> Artikel 2 van het Verdrag van Parijs van 29 juli 1960, *BS* 23 augustus 1966.

<sup>338</sup> Artikel 14 van de wet van 22 juli 1985, *BS* 31 augustus 1985; Ontwerp van wet inzake wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie, *Parl. St. Senaat*, 1983-84, nr. 593/1, 2.

Protocollen is. De Belgische wet neemt de aansprakelijkheidsregel ten laste van de exploitant van een kerncentrale<sup>339</sup> over, dit met de bedoeling de slachtoffers te ontslaan van de verplichting het bewijs te leveren van een fout waaraan de schade zou zijn te wijten.<sup>340</sup> De aansprakelijkheid is objectief wat betekent dat ze het gevolg is van een risico, losstaand van elke schuld en volledig ten laste valt van één enkele persoon, namelijk de exploitant van de kerninstallatie totdat deze installatie volledig is gesloten.<sup>341</sup> Onder de 'exploitant'<sup>342</sup> moet, overeenkomstig artikel 3 van de wet, de volgende persoon begrepen worden:

**"Elke persoon die splijtstoffen, radioactieve producten of afvalstoffen in een kerninstallatie in zijn bezit heeft of aanwendt, of die nucleaire stoffen welke voor zijn kerninstallatie bestemd zijn, in ontvangst neemt".**

**88.** De aansprakelijkheidsexclusiviteit in hoofde van de exploitant houdt twee gevolgen in. Enerzijds kan er geen vordering ingesteld worden tegen een andere persoon die op grond van het gemeen recht wel aansprakelijk zou kunnen zijn. De toepassing van deze objectieve regel sluit aldus de aansprakelijkheid op andere gronden uit zodat een schadelijder niet kan kiezen tussen het gemeen recht en de objectieve aansprakelijkheidsregel. De (schade)vergoeding kan evenmin aangevuld worden via het gemeen recht.<sup>343</sup> De bijzondere aansprakelijkheidsregel komt dus niet bovenop het gemene recht, maar sluit de toepassing ervan uit. Anderzijds wordt elk verhaal van de exploitant jegens derden uitgesloten. Hij kan zich uitsluitend verhalen tegen derden indien de natuurlijke persoon bewust gehandeld heeft of nagelaten heeft te handelen om met opzet schade te veroorzaken of wanneer verhaal uitdrukkelijk contractueel is voorgeschreven.<sup>344</sup>

**89.** De objectieve aansprakelijkheid in hoofde van de exploitant is erg ruim en omvat ondermeer de schade aan personen en goederen door het kernongeval en de schade veroorzaakt bij het vervoer en de opslag van kernmateriaal afkomstig van zijn installaties.<sup>345</sup> Het principe is dat van de *restitutio in integrum* waarbij de situatie volledig wordt hersteld zoals deze voorheen bestond. Ondermeer de volgende schadegevallen vallen onder het toepassingsgebied van de objectieve aansprakelijkheidsregeling: fysieke en morele schade, schade aan goederen, verlies van inkomsten

<sup>339</sup> Artikel 1, a, ii van het Verdrag van Parijs van 29 juli 1960 definieert "een kerninstallatie" als: "*reactoren met uitzondering van die, welke deel uitmaken van een vervoermiddel; fabrieken voor de vervaardiging of behandeling van nucleaire stoffen; fabrieken voor de scheiding van isotopen van splijtstoffen; fabrieken voor het opwerken van bestraalde splijtstoffen; inrichtingen voor de opslag van nucleaire stoffen met uitzondering van de opslag welke verband houdt met het vervoer van die stoffen; en andere door de Bestuurscommissie van het OESO-Agentschap voor Kernenergie aan te wijzen installaties waarin zich splijtstoffen of radioactieve producten of afvalstoffen bevinden*"; Artikel 4 van de wet definieert het als volgt: "*Een installatie waarin zich radioactieve stoffen bevinden*".

<sup>340</sup> *Parl. St. Senaat*, 1983-84, nr. 593/1, 2; T. VANDEN BORRE, "Recente ontwikkelingen in het nucleaire aansprakelijkheidsrecht: innovatie of renovatie?", *MER* 2001, afl. 1, 45.

<sup>341</sup> Ontwerp van de wet inzake wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van kernenergie, *Parl. St. Senaat*, 1983-84, nr. 593/1, 7; M. DEKETELAERE, "Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor en verzekering van milieuschade", *Jura. Falc.* 1990-91, 545-588; L. VEUCHELEN, "De civielrechtelijke aansprakelijkheid voor kernongevallen naar Belgisch recht" in M. FAURE (ed.), *Aansprakelijkheid voor het nucleaire risico*, Antwerpen, Maklu, 1993, 46-47.

<sup>342</sup> Artikel 1, a, vi van het Verdrag van Parijs van 29 juli 1960 definieert "de exploitant" als volgt: "*de persoon die door het bevoegde gezag is aangewezen of erkend als exploitant van een kerninstallatie*".

<sup>343</sup> Ontwerp van de wet inzake wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van kernenergie, *Parl. St. Senaat*, 1983-84, nr. 593/1, 6; M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energiericht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1342; L. ANNAERT, W. SOMERS en W. VANCLEYNENBREUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 250-251.

<sup>344</sup> Ontwerp van de wet inzake wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van kernenergie, *Parl. St. Senaat*, 1983-84, nr. 593/1, 7; M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energiericht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1341-1344; A. CARETTE, 'Milieuaansprakelijkheid', in X. *Bijzondere overeenkomsten: artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Mechelen, Kluwer, 2010, 65-66.

<sup>345</sup> L. ANNAERT, W. SOMERS en W. VANCLEYNENBREUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 250-251; B. VANHEUSDEN en G. VAN HOORICK, *Milieurecht in kort bestek*, Intersentia, Antwerpen-Cambridge, 2011, 303.

en winstderving.<sup>346</sup> De exploitant is overeenkomstig artikel 5 van de wet, in tegenstelling tot het Verdrag van Parijs, eveneens aansprakelijk voor de schade die ontstaat indien het kernongeval rechtstreeks te wijten is aan een natuurramp van uitzonderlijke aard. De aansprakelijkheid in hoofde van de exploitant is uitgesloten indien de schade resulteert uit een kernongeval dat te wijten is aan een gewapend conflict, vijandelijkheden, burgeroorlogen of een opstand.<sup>347</sup> Desalniettemin wordt de aansprakelijkheid van de exploitant, zoals ook het geval is in het Verdrag van Parijs, op dubbele wijze beperkt. Enerzijds wordt het schadebedrag waartoe de exploitant gehouden is, geplafonneerd.<sup>348</sup> Oorspronkelijk was het bedrag beperkt tot 4 miljard BEF (99 miljoen euro) doch dit werd met de inwerkingtreding van de wet van 11 juli 2000<sup>349</sup> opgetrokken tot 12 miljard BEF (afgerond 300 miljoen euro)<sup>350</sup> en een laatste keer verhoogd, namelijk tot 1,2 miljard euro, door de inwerkingtreding van de wet van 13 november 2011.<sup>351</sup> In bepaalde uitzonderlijke situaties kan de Koning dit bedrag, bij een in Ministerraad overlegd besluit, verhogen of verlagen.<sup>352</sup> Anderzijds wordt de aansprakelijkheid in hoofde van de exploitant beperkt in tijd. Op straffe van verval moet de vordering tot schadevergoeding tegen de exploitant binnen tien jaar na het kernongeval ingesteld worden.<sup>353</sup> In ieder geval verjaart de vordering na drie jaar nadat het slachtoffer kennis heeft gehad of redelijkerwijze geacht kan worden kennis te hebben gehad van de schade en van de identiteit van de exploitant.<sup>354</sup> Deze termijn begint aldus te lopen vanaf het tijdstip waarop het slachtoffer de aansprakelijke kent.<sup>355</sup>

### 3.3.2.4 Andere

#### a. Verdrag van Lugano van 21 juni 1993

**90.** Op 21 juni 1993 is, in het kader van de Raad van Europa, het Verdrag inzake de burgerrechtelijke aansprakelijkheid ten gevolge van activiteiten die gevaarlijk zijn voor het milieu totstandgekomen, ook wel het Verdrag van Lugano genoemd.<sup>356</sup> Momenteel is dit verdrag nog steeds niet in werking getreden wegens het gebrek aan ratificaties. Hoogstwaarschijnlijk zal dit ook nooit gebeuren.<sup>357</sup> Dit Verdrag is het eerste internationale instrument waarin een regeling inzake aansprakelijkheid en compensatie voor milieuschade gestipuleerd wordt. De belangrijkste doelstellingen van dit Verdrag zijn ondermeer het garanderen van een adequate vergoeding voor schade ten gevolge van een gevaarlijke activiteit evenals het vermijden en herstellen van

<sup>346</sup> L. VEUCHELEN, "De civielrechtelijke aansprakelijkheid voor kernongevallen naar Belgisch recht" in M. FAURE (ed.), *Aansprakelijkheid voor nucleair risico*, Antwerpen, Maklu, 1993, 55.

<sup>347</sup> Artikel 9 van het Verdrag van Parijs van 29 juli 1960, *BS* 23 augustus 1966; artikel 5, lid 3 van de wet van 22 juli 1985, *BS* 31 augustus 1985; A. VAN OEVELEN, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in B. BRONDERS (ed.) *Rechtspraktijk en milieubescherming*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1991, 183-184.

<sup>348</sup> De artikelen 7 en 17 van de wet van 22 juli 1985, *BS* 31 augustus 1985.

<sup>349</sup> Wet van 11 juli 2006 tot wijziging van de wet van 22 juli 1985 betreffende de wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie, *BS* 4 oktober 2006.

<sup>350</sup> Artikel 7 van de wet van 22 juli 1985, *BS* 31 augustus 1985; M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.) *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1342.

<sup>351</sup> Artikel 2 van de wet van 13 november 2011 tot wijziging van de wet van 22 juli 1985 betreffende de wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie, *BS* 1 december 2011.

<sup>352</sup> Ontwerp van de wet inzake wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie, *Parl. St. Senaat*, 1983-84, nr. 593/1, 8; Artikel 7, lid 2 van de wet van 22 juli 1985, *BS* 31 augustus 1985.

<sup>353</sup> Artikel 23, lid 1 van de wet van 22 juli 1985, *BS* 31 augustus 1985.

<sup>354</sup> Artikel 23, lid 3 van de wet van 22 juli 1985, *BS* 31 augustus 1985; M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.) *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1342.

<sup>355</sup> Ontwerp van wet inzake wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie, *Parl. St. Senaat*, 1983-84, nr. 593/3, 60; L. VEUCHELEN, "De civielrechtelijke aansprakelijkheid voor kernongevallen naar Belgisch recht" in M. FAURE (ed.), *Aansprakelijkheid voor het nucleaire risico*, Antwerpen, Maklu, 1993, 49.

<sup>356</sup> Convention on Civil Liability for Damage Resulting from Activities Dangerous to the Environment, Lugano, 21 June 1993. (hierna: Verdrag van Lugano)

<sup>357</sup> A. BAAS, *Europees internationaal privaatrecht en verbintenissenrecht*, Deventer, Kluwer, 2008, 505.

(milieu)schade.<sup>358</sup> De centrale principes zijn enerzijds het vervuiler-betaalt beginsel en anderzijds de objectieve aansprakelijkheid in hoofde van de exploitant van een milieugevaarlijke inrichting.<sup>359</sup> Deze aansprakelijkheidsregel is terug te vinden in artikel 6, lid 1 van het Verdrag:

*"The **operator** in respect of a dangerous activity mentioned under Article 2, paragraph 1, sub-paragraphs a to c **shall be liable for the damage caused by the activity as a result of incidents at the time or during the period when he was exercising the control of that activity.**"*

**91.** De objectieve aansprakelijkheidsregel is bijgevolg niet gedefinieerd in relatie tot iemands gedrag maar in relatie tot de in het Verdrag bepaalde gevaarlijke activiteiten die deze persoon uitoefent.<sup>360</sup> Er moet bijgevolg geen fout aangetoond worden, doch alleen het causaal verband<sup>361</sup> tussen enerzijds de schade<sup>362</sup> en anderzijds een ongeval als gevolg van een gevaarlijke activiteit.<sup>363</sup> In tegenstelling tot de andere Internationale Verdragen kan de exploitant van de gevaarlijke inrichting, op grond van het Verdrag van Lugano, zijn aansprakelijkheid niet beperken.<sup>364</sup> In bepaalde uitzonderlijke omstandigheden kan de exploitant evenwel van zijn aansprakelijkheid vrijgesteld worden.<sup>365</sup>

#### b. Protocol van Kiev van 21 mei 2003

**92.** Op 17 maart 1992 werd het Verdrag van Helsinki gesloten in het kader van de Economische Commissie voor Europa van de Verenigde Naties.<sup>366</sup> De voornaamste doelstellingen van het Verdrag zijn ondermeer het voorkomen en beperken van de grensoverschrijdende effecten van industriële ongevallen en zijn gericht op de internationale samenwerking inzake onderzoek en ontwikkeling, informatie-uitwisseling en technologieoverdracht ter voorkoming van industriële ongevallen en van maatregelen ter bestrijding van dergelijke ongevallen. De verdragspartijen verbinden zich er aldus toe om passende maatregelen te nemen en onderling samen te werken om de mens en het milieu te beschermen tegen industriële ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen betrokken zijn, met het risico op grensoverschrijdende gevolgen. Het gaat aldus om ongevallen tijdens de productie, het gebruik, de opslag, de behandeling of de verwijdering van gevaarlijke stoffen.<sup>367</sup> Op 21 mei 2003 is bij het Verdrag van Helsinki het Protocol van Kiev inzake burgerlijke aansprakelijkheid en compensatie voor schade veroorzaakt door de grensoverschrijdende gevolgen van industriële ongevallen op grensoverschrijdende wateren, goedgekeurd. Dit Protocol is door België reeds ondertekend op 21 mei 2003, doch is heden ten dage nog steeds niet geratificeerd.<sup>368</sup> Dit rechtsinstrument voorziet in een algemene wettelijke aansprakelijkheidsregeling en adequate

<sup>358</sup> Artikel 1 Verdrag van Lugano van 21 juni 1993.

<sup>359</sup> M. HINTEREGGER, *Environmental Liability and Ecological Damage in European Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008, 3-6.

<sup>360</sup> Artikel 6, paragraaf 1 Verdrag van Lugano van 21 juni 1993.

<sup>361</sup> Artikel 10 Verdrag van Lugano van 21 juni 1993.

<sup>362</sup> Artikel 2, 7° Verdrag van Lugano van 21 juni 1993: Het Verdrag dekt allerlei uiteenlopende vormen van schade waaronder: overlijden en lichamelijke schade, eigendomsschade, de kosten van preventieve maatregelen en economische schade.

<sup>363</sup> Artikel 2, 1° Verdrag van Lugano van 21 juni 1993.

<sup>364</sup> Artikelen 6 en 7 Verdrag van Lugano van 21 juni 1993.

<sup>365</sup> Artikelen 8 en 9 Verdrag van Lugano van 21 juni 1993.

<sup>366</sup> Verdrag inzake de grensoverschrijdende gevolgen van industriële ongevallen, gedaan te Helsinki op 17 maart 1992, BS 1 juni 2006.

<sup>367</sup> J. DE MULDER, *Milieueffect- en veiligheidsrapportage in Vlaanderen en zijn internationale context*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2007, 167-168; B. VANHEUSDEN en G. VAN HOORICK, *Milieurecht in kort bestek*, Intersentia, Antwerpen-Cambridge, 2011, 58-59.

<sup>368</sup> NADIA, "Vlaamse Overheid - Catalogus Overeenkomsten", <http://nadia-burger.vlaanderen.be/nadia/repertorium/openindex.do?index=03.08.02>; UNECE, "Protocol on SEA", [http://www.unece.org/env/eia/sea\\_protocol.html](http://www.unece.org/env/eia/sea_protocol.html); UNITED NATIONS, "Treaty Collection", [http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg\\_no=XXVII-16&chapter=27&lang=en](http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-16&chapter=27&lang=en).

vergoedingsregeling voor de schade die veroorzaakt wordt door grensoverschrijdende effecten van industriële ongevallen die wordt geleden in een ander land dan het land waar het industriële ongeval zich heeft voorgedaan.<sup>369</sup> Op de exploitant van een industriële inrichting rust een risicoaansprakelijkheid. Een fout in hoofde van hem moet aldus niet bewezen worden. Artikel 4, lid 1 van het Protocol stelt namelijk uitdrukkelijk dat:

*"The **operator** shall be **liable for the damage caused by an industrial accident**"*

**93.** De exploitant zal in bepaalde omstandigheden echter niet aansprakelijk kunnen worden gehouden voor de veroorzaakte schade. Dit is ondermeer het geval indien de schade het gevolg is van: een gewapend conflict, vijandelijkheden, burgeroorlog of opstand, een natuurverschijnsel van uitzonderlijk, onvermijdelijk en onvoorzienbaar karakter of het opzettelijk onrechtmatig gedrag van een derde partij.<sup>370</sup> Indien de schade niet door de exploitant maar door een derde veroorzaakt wordt, zal deze persoon op basis van de nationale wetgeving gehouden zijn tot schadevergoeding.<sup>371</sup> In die omstandigheid zal aldus de klassieke foutaansprakelijkheid van toepassing zijn.<sup>372</sup> Dit wordt uitdrukkelijk voorzien door artikel 5 van het Protocol dat het volgende bepaalt:

*"Without prejudice to article 4, and in accordance with the relevant rules of applicable domestic law including laws on the liability of servants and agents, **any person shall be liable for damage caused or contributed to by his or her wrongful intentional, reckless or negligent acts or omissions**"*.

---

<sup>369</sup> COM/2003/0263 [Voorstel voor een Besluit van de Raad betreffende de ondertekening, namens de Europese Gemeenschap, van het Protocol betreffende wettelijke aansprakelijkheid en vergoeding voor schade veroorzaakt door de grensoverschrijdende effecten van industriële ongevallen op grensoverschrijdende wateren]; article 3 Protocol on Civil Liability and Compensation For Damage Caused By The Transboundary Effects Of Industrial Accidents On Transboundary Waters To The 1992 Convention On the Protection And Use of Transboundary Watercourses And International Lakes and To The 1992 Convention On The Transboundary Effects of Industrial Accidents (hierna Kiev Protocol van 21 mei 2003); P. DASCALPOULOU-LIVADA, 'The Kiev Protocol On Civil Liability and Compensation For Damage Caused By The Transboundary Effects Of Industrial Accidents On Transboundary Waters - Achievements and Prospects', [http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/water/cwc/legal/Liability%20Protocol\\_livada\\_kolliopoulos.pdf](http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/water/cwc/legal/Liability%20Protocol_livada_kolliopoulos.pdf).

<sup>370</sup> Artikel 4 paragraaf 2 van het Kiev Protocol van 21 mei 2003.

<sup>371</sup> B. VANHEUSDEN en G. VAN HOORICK, *Milieurecht in kort bestek*, Intersentia, Antwerpen-Cambridge, 2011, 58-59.

<sup>372</sup> A.E. BOYLE, 'Globalising environmental liability: the interplay of national and international law', [http://academico.diretorio.fgv.br/ccmw/images/6/68/BOYLE, A. E. Globalising Environmental Liability... Law, JEL, vol. 17, n%C2%BA 1, p. 3-26.pdf](http://academico.diretorio.fgv.br/ccmw/images/6/68/BOYLE_A_E_Globalising_Environmental_Liability..._Law,_JEL,_vol._17,_n%C2%BA_1,_p._3-26.pdf).

## **Hoofdstuk 4: De verschuiving van futaansprakelijkheid naar objectieve aansprakelijkheid**

**94.** Het uitgangspunt in België is dat milieuschade vergoed wordt op basis van de klassieke futaansprakelijkheid, die in de regel de foutvereiste vooropstelt. Desondanks is er in de milieusector een tendens waarneembaar waar de nadruk voornamelijk op de objectieve aansprakelijkheid<sup>373</sup> wordt gelegd en niet (meer) op het gemeen recht. Deze verschuiving heeft echter niet tot gevolg dat de futaansprakelijkheid (volledig) wordt verdrongen. Beide aansprakelijkheidsregimes bestaan namelijk autonoom naast elkaar. Ondanks dat het objectieve aansprakelijkheidsrecht principieel nog steeds de uitzondering vormt, hebben de wetgeving en de rechtspraak in de loop der jaren steeds meer gevallen van objectieve aansprakelijkheid tot stand gebracht. Men kan zich afvragen of de toepassing van de objectieve regels niet belangrijker is geworden dan dat van de futaansprakelijkheid.<sup>374</sup> In het milieurecht dreigt de uitzondering de algemene regel te worden.<sup>375</sup> Nochtans lost ook het invoeren van objectieve aansprakelijkheidsregimes niet alle problemen op die rijzen bij het herstellen van milieuschade via het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht.<sup>376</sup> Men kan zich afvragen of één algemene objectieve aansprakelijkheidsregel geen soelaas kan bieden. Het schadevergoedingsrecht in België is aldus geëvolueerd van een eenvoudig systeem tot een complex mechanisme waar zowel de fout- als de objectieve aansprakelijkheid deel van uitmaken en nauw met elkaar verbonden zijn.<sup>377</sup>

### 4.1 Complex aansprakelijkheidsmechanisme sinds de industrialisering

#### 4.1.1 Verhouding futaansprakelijkheid en objectieve aansprakelijkheid

**95.** In de tweede helft van de 19e eeuw werd de basisregel van artikel 1382-83 BW, wegens zijn ontoereikendheid, aangevuld met diverse objectieve regels.<sup>378</sup> De vraag rijst of de objectieve aansprakelijkheid de exclusieve regeling is in de verhouding tussen de schadelijder en de schadeveroorzaker. In tegenstelling tot de futaansprakelijkheid, die een onrechtmatige handeling of nalatigheid vooropstelt, is voor de objectieve aansprakelijkheid, zowel voor eigen daad als voor de risicoaansprakelijkheid, een rechtmatige handeling voldoende opdat de schadeveroorzaker tot vergoeding zou zijn gehouden.<sup>379</sup> Eveneens de aard van de schade waarop de aansprakelijkheidsregels moeten worden toegepast, kan verschillend zijn. Een succesvol beroep op het gemeen recht verplicht de schadeveroorzaker tot een integrale schadeloosstelling ten gunste van de schadelijder. Dit is niet het geval onder het objectief regime aangezien slechts enkele objectieve regels een volledige schadevergoeding garanderen.<sup>380</sup> De beperkingen zijn meestal

<sup>373</sup> Objectieve aansprakelijkheid in ruime zin: zowel objectieve aansprakelijkheid voor eigen daad als risicoaansprakelijkheid.

<sup>374</sup> A. VAN OEVELEN, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in B. BRONDERS (ed.), *Rechtspraak en milieubescherming*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1991, 156-157.

<sup>375</sup> L. BERGKAMP, 'De vervuiler betaalt dubbel: over de verhouding tussen privaet en publiek milieurecht', *TMR* 1998, 401-402.

<sup>376</sup> J.M. VAN DUNNE, L.J. SMALE, M. DEKETELAERE, C.A. JANSSEN, F. SCHUTYSER, C. DE VRIES, *Aansprakelijkheid voor milieuschade en financiële zekerheid: Een vergelijking van Nederlands, Belgisch en Europees recht*, Lelystad, Koninklijke Vermande, 1998, 79.

<sup>377</sup> H. BOCKEN, 'Van fout naar risico: een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht', *TPR* 1984, 330.

<sup>378</sup> H. BOCKEN, 'Aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door milieuverontreiniging naar Belgisch recht', in H. BOCKEN en D. RYCKBOST (ed.), *Verzekering van milieuschade*, Brussel, Story-Scientia, 1991, 65.

<sup>379</sup> M. DEKETELAERE, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade als instrument voor Europees milieubeleid: het 'Groenboek inzake herstel van milieuschade' van de commissie van de Europese Gemeenschappen', in M. DEKETELAERE (ed.), *Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor milieuschade*, Brugge, Die Keure, 1993, 105; M. DEKETELAERE, 'Burgerrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade, strafrechtelijke aansprakelijkheid voor milieumisdrijven, administratieve sancties en veiligheidsmaatregelen en verzekering van milieuschade', in K. DEKETELAERE (ed.), *Milieurecht in België: Status Questionis Anno 1997*, Brugge, Die Keure, 1997, 680-693; W. NEVEN, *Milieuschade*, Mechelen, Kluwer, 2004, 134-136.

<sup>380</sup> Artikel 8 van de wet van 30 juli 1979 (BS 20 september 1979) bepaalt uitdrukkelijk dat enkel materiële en lichamelijke schade vergoedbaar is. Morele schade wordt aldus uitgesloten van het toepassingsgebied van de objectieve aansprakelijkheid; artikel 18 Bodemdecreet (BS 22 januari 2007) stelt dat de aansprakelijke persoon enkel gehouden is tot de kosten die gemaakt



uitdrukkelijk vervat in de wettelijke bepalingen.<sup>381</sup> Elke objectieve regel kan aldus andere vormen van schade dekken.<sup>382</sup> In bepaalde regelgevingen wordt eveneens een financieel plafond voor de schadevergoeding (in)gesteld, hetzij voor elke schade-eis afzonderlijk hetzij voor de totale aansprakelijkheid die uit eenzelfde schadegeval kan voortvloeien.<sup>383</sup> De vergoeding van milieuschade geschiedt traditioneel op basis van de gewone regels van het foutaansprakelijkheidsrecht, doch indien er een objectieve aansprakelijkheidsregel voorhanden is, kan deze eveneens van toepassing zijn.<sup>384</sup> In het merendeel van de gevallen zal er, wegens de aanzienlijk lagere bewijslast, op de objectieve regels beroep worden gedaan. Indien een vordering wordt gegrond op een objectieve regel, is het evenwel mogelijk dat slechts een deel van de schade wordt vergoed. In die omstandigheid kan er, indien aan de toepassingsvoorwaarden voldaan is, eveneens een beroep gedaan worden op het gemeen recht zodat de overige schade integraal vergoed wordt.<sup>385</sup>

**96.** Ondanks dat de *ratione materiae* van beide aansprakelijkheidsregimes drastisch van elkaar verschillen, sluiten ze elkaar niet uit. De objectieve aansprakelijkheid is in de Belgische rechtsorde naast de gewone foutaansprakelijkheid geplaatst. Eveneens belet niets dat de schadelijder, wanneer een objectieve aansprakelijkheidsregeling voorhanden is, zich op de regels van het gemeen recht baseert. Aangezien er geen uitdrukkelijke hiërarchie voorhanden is, kan de schadelijder kiezen op welke grond hij zijn vordering instelt. Dit is nuttig wanneer er verschillende schadelijders zijn, doch ook wanneer de schadeveroorzaker insolvabel blijkt te zijn. De schadelijder kan parallelle vorderingen instellen, de ene vordering ondergeschikt maken ten opzichte van de andere of zich beperken tot het instellen van één van beide vorderingen.<sup>386</sup> De objectieve aansprakelijkheid is aldus niet de exclusieve regeling voor de verhouding tussen de schadelijder en de schadeveroorzaker. De enige uitzondering hierop is wanneer er schade ontstaat ten gevolge van een kernongeval. In die omstandigheid is samenloop tussen artikel 1382 BW en de foutloze aansprakelijkheid uitgesloten.<sup>387</sup>

**97.** Niet alleen de *ratione materiae*, doch ook de *ratione personae* van beide aansprakelijkheidsregimes is verschillend. Hierdoor zal men in geval van milieuschade vaak op

---

worden voor het beschrijvend bodemonderzoek, bodemsanering en andere maatregelen die vermeld worden in hoofdstuk VI van het decreet.

<sup>381</sup> Bijvoorbeeld: in tegenstelling tot de wet van 12 april 1965 waar uitdrukkelijk bepaald wordt in artikel 13 dat de objectieve aansprakelijkheidsregeling van toepassing is op "alle schade", is de wet van 10 januari 1977 slechts van toepassing op bovengrondse schade aan onroerende goederen, gronden en planten.

<sup>382</sup> H. BOCKEN, "Van fout naar risico: een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 412-413; H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid voor milieuschade", *RW* 1987-88, 1276-1279; W. NEVEN, *Milieuschade*, Mechelen, Kluwer, 2004, 138.

<sup>383</sup> Artikelen 7 en 17 van de wet van 22 juli 1985 (*BS* 31 augustus 1985): Sinds de inwerkingtreding van de wet van 13 november 2011 bedraagt het plafondbedrag 1,2 miljard euro; artikel 16, § 3 van het decreet van 27 oktober 2006 (*BS* 22 januari 2007): De aansprakelijkheid wordt beperkt tot het bedrag van de kosten die nodig zijn om te voorkomen dat de bodemverontreiniging zich verder verspreidt of een onmiddellijk gevaar vormt; artikel 1 van het KB van 5 augustus 1991 (*BS* 30 augustus 1991): De plafondbedragen van zowel de lichamelijke als de materiële schade worden uitdrukkelijk bepaald.

<sup>384</sup> M. DEKETELAERE, "Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor en verzekering van milieuschade", *Jura. Falc.* 1990-91, 545-588.

<sup>385</sup> Zie artikel 8 wet van 30 juli 1979 betreffende de preventie van brand en ontploffing en betreffende de verplichte verzekering van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid in dergelijke gevallen, *BS* 13 april 1991; artikel 18 decreet van 27 oktober 2006 betreffende de bodemsanering en de bodembescherming, *BS* 22 januari 2007.

<sup>386</sup> PROCURA, *VZW'S en verzekeringen*, Antwerpen-Apeldoorn, Garant Uitgevers NV, 2003, 36.

<sup>387</sup> *Parl. St.* Senaat, 1983-84, nr. 593/3, 26: De objectieve aansprakelijkheid wordt volledig gekanaliseerd naar de exploitant van de kerninstallatie. Deze exclusiviteit houdt, volgens de memorie van toelichting (*Parl. St.* Senaat, 1983-84, nr. 593/1), in dat geen enkele vordering ingesteld kan worden tegen een andere persoon die op grond van het gemeen recht wel aansprakelijk gesteld zou kunnen worden. De schadelijder van een kernongeval heeft aldus geen keuzemogelijkheid tussen enerzijds de objectieve aansprakelijkheid en anderzijds het gemeen recht.

beide regimes een beroep doen. De foutaansprakelijkheid is van toepassing op eenieder die door zijn fout of onzorgvuldigheid schade teweegbrengt. De objectieve aansprakelijkheid daarentegen rust op specifieke personen die uitdrukkelijk vermeld worden in de wettelijke en decretale bepalingen. Indien bijvoorbeeld de verontreiniging of de vervuiling veroorzaakt wordt door een vaste installatie, dan is de exploitant ervan (objectief) aansprakelijk.<sup>388</sup> Wanneer de schade daarentegen veroorzaakt wordt door een derde, dan kan de schadelijder enkel een rechtsvordering tegen deze schadeveroorzaker instellen op grond van het gemeen recht en niet op basis van de objectieve regeling.<sup>389</sup> Eveneens ontbreekt er soms een duidelijk aanknopingspunt om de objectief aansprakelijke persoon aan te wijzen. In die omstandigheid zal dus naar de foutaansprakelijkheid moeten worden teruggegrepen.<sup>390</sup>

#### 4.1.2 Naast mekaar sectoraal, gegroeide aansprakelijkheidsregels

**98.** Aangezien veel milieuschade veroorzaakt wordt door ongevallen, heeft men voorzien in bepaalde aparte aansprakelijkheidsregels. Niet alleen verschillende (arbeids)ongevallen doch ook milieurampen, -aantastingen en -verontreinigingen brachten de milieuschadeproblematiek meer op de voorgrond.<sup>391</sup> In tegenstelling tot de foutaansprakelijkheid die uitgaat van eenzelfde principe dat de gehele menselijke activiteit(en) omvat, namelijk de foutvereiste, heeft het objectieve aansprakelijkheidsregime veeleer een fragmentair karakter doordat elke regeling een eigen aanknopingspunt vooropstelt. Wegens het versnipperd karakter enerzijds van het aansprakelijkheidsrecht en anderzijds de afwezigheid van een algemene objectieve regeling, kan het zijn dat eenzelfde schadegeval onder de toepassing van meer dan één objectieve aansprakelijkheidsregel valt.<sup>392</sup> Immers, milieuschade is dikwijls het gevolg van emissies door verschillende vervuilingbronnen of een synergie tussen meerdere vervuilers.<sup>393</sup>

**99.** In enkele wetgevingen wordt uitdrukkelijk vermeld hoe de samenloop van bepaalde objectieve regels is geregeld. Voorbeelden hiervan zijn:

- Artikel 16, § 4, lid 4 van de wet van 18 juli 1975 regelt de samenloop tussen enerzijds de mijnschaderegeling en anderzijds de wet op het opslaan van gas *in situ*. De bepaling lost het probleem op door de mijnexploitant aansprakelijk te stellen voor de schade: *"de vroegere mijnconcessiehouder blijft aansprakelijk voor elke schade die het gevolg is van de ontginning van de steenkool"*.<sup>394</sup>
- Artikelen 34, § 1 en 35 van het decreet van 8 mei 2009 bepalen ondermeer dat: *"alle concessies, vergunningen of andersoortige toestemmingen die in het kader van de gecoördineerde Mijnwetten zijn verleend, van rechtswege vervallen twee jaar na de datum*

<sup>388</sup> *Supra*: artikel 13 van de wet van 12 april 1965, BS 7 mei 1965; artikel 13 wet van 18 juli 1975, BS 14 augustus 1975; artikelen 2 en 5 van de wet van 22 juli 1985, BS 31 augustus 1985; M. DEKETELAERE, "Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor en verzekering van milieuschade", *Jura. Falc.* 1990-91, 545-588.

<sup>389</sup> H. BOCKEN, "Van fout naar risico: een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 410.

<sup>390</sup> *Supra*: artikel 37 § 1 van de wet van 20 januari 1999, BS 12 maart 1999.

<sup>391</sup> H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid voor milieuschade", *RW* 1987-88, 1276.

<sup>392</sup> H. BOCKEN, "Van fout naar risico: een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 410; H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid voor milieuschade", *RW* 1987-88, 1279; H. BOCKEN, 'Aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door milieuverontreiniging naar Belgisch recht', in H. BOCKEN en D. RYCKBOST (ed.), *Verzekering van milieuschade*, Brussel, Story-Scientia, 1991, 74-75.

<sup>393</sup> H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid voor milieuschade", *RW* 1987-88, 1279.

<sup>394</sup> Artikel 16, § 4, lid 4 van de wet van 18 juli 1975, BS 14 augustus 1975; *Parl. St.* Kamer, 1974-75, 380/1, 3; H. BOCKEN, "Van fout naar risico: een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 410.

*van inwerkingtreding van dit decreet".<sup>395</sup> De voormalige houder van de vervallen concessie, vergunning of andersoortige toestemming blijft van rechtswege verplicht elke schade te vergoeden die veroorzaakt werd door de activiteiten waarop de vervallen concessie, vergunning of andersoortige toestemming betrekking had.<sup>396</sup>*

- Artikel 1, lid 3 van de wet van 10 januari 1977 regelt de samenloop tussen de wet betreffende waterbemaling en de Mijnwet: *"de wet is niet van toepassing op schade die door waterbemaling in de mijnen, groeven of graverijen is veroorzaakt".<sup>397</sup>*

**100.** In de overige omstandigheden, indien aan de toepassingsvoorwaarden voldaan zijn, belet niets dat twee objectieve aansprakelijkheidsregelingen met elkaar kunnen worden gecumuleerd. Bijvoorbeeld: mijnschade kan, naast de objectieve aansprakelijkheid bepaald door de Mijnwet, tot een vordering wegens burenhinder leiden. De enige beperking is evenwel dat het niet toegelaten is dat de schadelijder tweemaal voor eenzelfde schade vergoeding verkrijgt.<sup>398</sup> Eenvoudig is een cumul van objectieve regels echter niet aangezien het toepassingsgebied, de rechtvaardigingsgronden en het vergoedingsmechanisme van de diverse wettelijke regelingen, verschillend zijn. De vraag welke verweermiddelen toegelaten zijn, alsmede de vraag welke invloed uitgaat van de fout van de schadelijder, worden in de onderscheiden wetgevingen op verschillende wijze beantwoord.<sup>399</sup> Desalniettemin is zoals reeds vermeld, wat het Bodemdecreet betreft, een cumul bij nieuwe bodemverontreiniging (artikel 16) niet steeds mogelijk. De bijzondere aansprakelijkheidsregel van de tweede paragraaf van het artikel kan namelijk niet gecumuleerd worden met de algemene regel van de eerste paragraaf.<sup>400</sup>

#### 4.2 Doeltreffendheid van de verschuiving naar objectieve aansprakelijkheidsregels

**101.** De objectieve aansprakelijkheid geniet sinds jaren de aandacht in de rechtsleer. Het gaat voornamelijk om de pro's en contra's van de evolutie van de schuldaansprakelijkheid naar een meer objectief aansprakelijkheidsregime. De invoering van de objectieve aansprakelijkheid moet namelijk enerzijds garanderen dat de rechtspositie van de schadelijder beter gegarandeerd wordt en anderzijds dat de bewijsrechtelijke problemen van het aansprakelijkheidsrecht verminderd worden. Nochtans lost ook het invoeren van een objectief aansprakelijkheidsregime niet alle problemen op die rijzen bij het herstellen van milieuschade.

##### 4.2.1 Succes van het objectief aansprakelijkheidsregime

**102.** Omwille van verschillende tekortkomingen van de traditionele burgerlijke aansprakelijkheid, ondermeer met betrekking tot de vaststelling van een fout of een nalatigheid, maakte de toepassing van de objectieve aansprakelijkheid steeds meer opgang. Het objectief

<sup>395</sup> Artikel 34 § 1 van het decreet van 8 mei 2009, *BS* 6 juli 2009; *Parl. St.* VI. Parl. nr. 2164/1, 45-46.

<sup>396</sup> Artikel 35, lid 1 van het decreet van 8 mei 2009, *BS* 6 juli 2009.

<sup>397</sup> Artikel 1, lid 3 van de wet van 10 januari 1977, *BS* 8 februari 1977; Advies van de Raad van State, *Parl. St. Kamer*, 1975-76, nr. 849/1, 6.

<sup>398</sup> H. BOCKEN, "Van fout naar risico: een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 410.

<sup>399</sup> C. COUSY, 'Enkele beschouwingen over de systematiek van de stelsels van foutloze aansprakelijkheid', in Liber Amicorum Jacques Putzeys, *Études de droit des transports*, Brussel, Bruylant, 1996, 40-41.

<sup>400</sup> D. RYCKBOST EN S. DELODDERE, *Bodemsanering in Vlaanderen*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1997, 100-101.

aansprakelijkheidsregime wil met enkele belangrijke vernieuwingen tegemoetkomen aan de (bewijsrechtelijke) tekortkomingen van het gemeen recht.<sup>401</sup>

**103.** Eerst en vooral kan iemand die milieuverstoring of -vervuiling heeft veroorzaakt, in tegenstelling tot het gemeen recht, aansprakelijk worden gesteld voor de schade zonder dat moet worden bewezen dat hij een fout heeft begaan. De aansprakelijkheid wordt objectief genoemd omdat zij niet langer gebaseerd is op een beoordeling van de subjectieve gedraging van de verweerder. Het is met andere woorden de meest rechtstreekse toepassing van het principe «de vervuiler betaalt».<sup>402</sup> Ook al leidt een objectivering van de aansprakelijkheid tot een verzwaaring van de lasten voor (industriële) vervuilers, toch is de invoering van deze objectieve regels gerechtvaardigd mede door het feit dat men wil vermijden dat de schade door milieuvervuiling ten laste zou vallen van de schadelijder of de gemeenschap.<sup>403</sup> Afhankelijk van de mate dat afgeweken wordt van de foutaansprakelijkheid wordt gesproken van objectieve aansprakelijkheid voor eigen daad of van risicoaansprakelijkheid. Bij beide vormen van aansprakelijkheid wordt de bewijslast in hoofdte van de schadelijder verlicht doordat een foutieve gedraging van de schadeveroorzaker niet meer bewezen moet worden.<sup>404</sup> Bovendien is het toepassingsgebied van het objectieve aansprakelijkheidsregime ruimer dan dat van het gemeen recht doordat zowel rechtmatige als onrechtmatige handelingen in aanmerking komen.<sup>405</sup> De schadelijder vindt aldus sneller zijn toevlucht tot een rechtsgrond om zijn vordering op te baseren.

**104.** Ten tweede bepalen de objectieve regels uitdrukkelijk op wie de aansprakelijkheid rust en aldus van wie de vergoeding kan worden gevorderd hetgeen de rechtszekerheid ten goede komt. Het objectief regime biedt de schadelijder bijgevolg meer duidelijkheid, zekerheid en een grotere kans op schadeloosstelling.<sup>406</sup> Gelet op de mogelijke grote omvang van de schadeclaims moet worden vermeden dat de schadelijder met een insolvabele schadeveroorzaker wordt geconfronteerd. Dit kan worden verhinderd door het invoeren van een verplichte burgerlijke aansprakelijkheidsverzekering. De herstellkosten worden dan niet door de schadeveroorzaker doch door zijn verzekeringspolis gedekt.<sup>407</sup> Een verzekering verstevigt niet alleen de positie van het slachtoffer doch de verweerder wordt eveneens beschermd tegen te zware aansprakelijkheid doordat bepaalde excepties, welke de verzekeraar zou kunnen invoeren tegen de verzekerde, niet

<sup>401</sup> M. DEKETELAERE, "Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor en verzekering van milieuschade", *Jura. Falc.* 1990-91, 545-588; M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1336-1337.

<sup>402</sup> H. BOCKEN, D. RYCKBOST en S. DELODDERE, 'Vergoeding van schade door het Vlaamse Gewest ten laste van het Fonds van preventie en sanering inzake leefmilieu en natuur', in INTERUNIVERSITAIRE COMMISSIE TOT HERZIENING VAN HET MILIEURECHT IN HET VLAAMSE GEWEST (ed.), *Voorontwerp decreet milieubeleid*, Brugge, Die Keure, 1995, 867; P. BIESEMANS, P. CLERICK, K. DECRUYENAERE, S. HARLEM, I. HOLVOET, L. VANDEKERKHOVE, E. VEREECKE, Q. VYVEY, A. WILLOCX, *Zakboekje voor de milieuoördinator 2009*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2008, 685.

<sup>403</sup> H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid voor milieuschade", *RW* 1987-88, 1279.

<sup>404</sup> Randnummers 12 en 13; Voor bewijsrechtelijke problemen die zich nog steeds kunnen manifesteren, zie randnummer 117.

<sup>405</sup> H. BOCKEN, D. RYCKBOST en S. DELODDERE, 'Vergoeding van schade door het Vlaamse Gewest ten laste van het Fonds van preventie en sanering inzake leefmilieu en natuur', in INTERUNIVERSITAIRE COMMISSIE TOT HERZIENING VAN HET MILIEURECHT IN HET VLAAMSE GEWEST (ed.), *Voorontwerp decreet milieubeleid*, Brugge, Die Keure, 1995, 867.

<sup>406</sup> K. DEKETELAERE, 'Deel 3: Burgerrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in M. DEKETELAERE (ed.), *Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor milieuschade*, Brugge, Die Keure, 1993, 81; zie ook W. NEVEN, *Milieuschade*, Mechelen, Kluwer, 2004, 135-143.

<sup>407</sup> Bijvoorbeeld: artikel 4 van de wet van 20 juli 1976, *BS* 13 april 1977; artikelen 7 - 9 van de wet van 30 juli 1979, *BS* 20 september 1979; artikelen 8 - 10 van de wet van 22 juli 1985, *BS* 31 augustus 1985; K. DEKETELAERE, 'Deel 3: Burgerrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in M. DEKETELAERE (ed.), *Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor milieuschade*, Brugge, Die Keure, 1993, 80 en 106-108; zie ook inzake brand en ontploffing P. COLLE, *Handboek bijzonder geregelende verzekeringscontracten*, Antwerpen-Oxford, Intersentia Uitgevers NV, 2005, 71-74.

tegenstelbaar zijn gemaakt aan het slachtoffer.<sup>408</sup> De schadelijder kan zijn vordering rechtstreeks richten tot de verzekeringsmaatschappij die de objectieve aansprakelijkheid van de gelegenheid verzekert. Deze rechtstreekse vordering is namelijk mogelijk omdat de exploitant van de installatie of inrichting verplicht is zich te verzekeren.<sup>409</sup> Desondanks moet de toepassing van deze financiële zekerheid gerelativeerd worden (*infra*).

**105.** Ten slotte moet vermeld worden dat wanneer de schadelijder beroep doet op de foutaansprakelijkheid, de verweerder ondermeer over de volgende rechtvaardigingsgronden beschikt: overmacht<sup>410</sup>, noodtoestand<sup>411</sup>, onoverwinnelijke dwaling<sup>412</sup>, wettelijk voorschrift<sup>413</sup>, dwang<sup>414</sup>, ontwikkelingsrisico, bedrog en wettelijke verdediging. Onder het objectief aansprakelijkheidsregime daarentegen zijn er slechts een beperkt aantal rechtvaardigingsgronden: overmacht, noodtoestand, fout van de benadeelde zelf of een derde, het niet voldaan zijn aan de wettelijke vereisten inzake de schadeverwekkende gebeurtenis en in uitzonderlijke omstandigheden de onoverkomelijke dwaling.<sup>415</sup> De schadelijder wordt aldus beter beschermd onder het objectief regime dan onder het gemeen recht aangezien de schadeveroorzaker zich minder snel van zijn aansprakelijkheid kan bevrijden.

#### 4.2.2 Beperkingen van de objectieve aansprakelijkheid voor milieuschade

**106.** Ondanks het feit dat de verschuiving van foutaansprakelijkheid naar objectieve aansprakelijkheid in geval van milieuschade meer opgang heeft gemaakt, lost het invoeren van dergelijke objectieve regels niet alle problemen op die kunnen rijzen binnen het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht. De belangrijkste (bewijsrechtelijke) problemen van het objectief regime worden hierna kort toegelicht.

##### 4.2.2.1 Geen veralgemeende aansprakelijkheidsregeling

**107.** Het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht maakt reeds geruime tijd, naast het klassieke foutaansprakelijkheidssysteem, gebruik van diverse sectorale objectieve aansprakelijkheidsregels voor de vergoeding van milieuschade. Pogingen tot het harmoniseren van de objectieve regimes hebben nog niet geleid tot een veralgemeende objectieve regel. Een algemeen geformuleerde objectieve aansprakelijkheidsregel lijkt namelijk voor zowel het slachtoffer als de vervuiler wat

<sup>408</sup> H. BOCKEN, "Van fout naar risico: een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 413.

<sup>409</sup> PROCURA, *VZW'S en verzekeringen*, Antwerpen-Apeldoorn, Garant Uitgevers NV, 2003, 34-35; zie ook de randnummers 119 en 120.

<sup>410</sup> Artikel 1148 Burgerlijk Wetboek, *BS* 3 september 1807: Omstandigheden onafhankelijk van zijn wil waardoor de schadeveroorzaker zich in de volstreekte onmogelijkheid verkeerde om de daad niet te stellen.

<sup>411</sup> H. BOCKEN, "Aansprakelijkheid voor milieuschade", *RW* 1987-88, 1274; A. VAN OEVELEN, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in B. BRONDERS (ed.), *Rechtspraak en milieubescherming*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1991, 137: Bijzondere vorm van overmacht waarbij een onrechtmatige daad gerechtvaardigd wordt door de noodzaak een ernstig gevaar af te wenden voor zichzelf of voor derden. Een belang of recht wordt opgeofferd om een belang of recht dat minstens gelijk is aan of hoger is dan het opgeofferde belang te vrijwaren van een dadelijk en ernstig gevaar. Noodtoestand veronderstelt aldus een belangenafweging tussen het geschonden belang en het beschermde belang.

<sup>412</sup> R. DE CORTE, *Handboek civiel recht*, Larcier, Gent, 2008, 576-577: Een verkeerde voorstelling van het recht of de feiten kan ertoe leiden dat er schade wordt veroorzaakt. Er is sprake van onoverwinnelijke dwaling indien de schadeveroorzaker gehandeld heeft zoals elk redelijk en voorzichtig persoon in dezelfde omstandigheden zou hebben gehandeld.

<sup>413</sup> B. WEYTS, 'Objectieve aansprakelijkheid', in *Aansprakelijkheid, aansprakelijkheidsverzekering en andere schadevergoedingssystemen. XXXIIIe Postuniversitaire cyclus Willy Delva 2006-07*, Mechelen, Kluwer, 2007, 395.

<sup>414</sup> H. GEENS, 'De grondslagen van de culpa in contrahendo', *Jura Falc.* 2003-04, 433-460: Omstandigheid die de wilsvrijheid van de schadeveroorzaker uitschakelt of ernstig aantast wat ertoe kan leiden dat er schade ontstaat. De persoon bevindt zich of in de materiële onmogelijkheid (fysieke dwang) of in de psychologische onmogelijkheid (morele dwang) om de schadeverwekkende handeling te vermijden.

<sup>415</sup> A. VAN OEVELEN, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in B. BRONDERS (ed.), *Rechtspraak en milieubescherming*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1991, 168-170.

duidelijkheid en beheersbaarheid betreft, veel meer voordelen te bieden dan de huidige fragmentaire regels.<sup>416</sup> In juni 1989 werd een Interuniversitaire Commissie voor de Herziening van het Milieurecht door de toenmalige Vlaamse minister van Leefmilieu, Theo Kelchtermans, opgericht die tot taak kreeg een effectievere en efficiëntere milieuwetgeving te ontwerpen. Ongeveer vijf jaar later had de Commissie een voorstel ingediend voor een meer integrale milieuwetgeving. Er moest namelijk een einde gemaakt worden aan de te complexe, talrijke en zelfs onvolledige milieuwetgeving.<sup>417</sup> Dit doel is vandaag de dag nog steeds niet gerealiseerd. Het huidige objectief aansprakelijkheidsregime bestaat uit diverse regels waarvan ondermeer het toepassingsgebied, de rechtvaardigingsgronden en het vergoedingsmechanisme verschillend zijn.<sup>418</sup> De aansprakelijkheid in geval van milieuschade wordt aldus op een niet-coherente wijze geregeld, hetgeen de rechtszekerheid niet ten goede komt. Wegens het fragmentair karakter van het objectieve aansprakelijkheidsrecht is het voor de burger namelijk niet eenvoudig om te weten aan welke vereisten voldaan moet zijn opdat er van aansprakelijkheid sprake zou zijn aangezien dit voor iedere objectieve regeling verschillend is. Er is blijvende onduidelijkheid en onzekerheid nopens de omvang en de draagwijdte van de diverse objectieve aansprakelijkheidsregels. Bovendien ontbreekt het de bijzondere wettelijke- en decretale regelingen vaak aan interne coherentie.<sup>419</sup>

#### 4.2.2.2 Objectiviteit van de rechtsregels

**108.** De foutloze aansprakelijkheid wordt objectief genoemd omdat zij niet langer gebaseerd is op de beoordeling van de subjectieve gedraging van de verweerder. Desondanks is dit objectief regime in diverse opzichten onverenigbaar met het algemeen burgerlijk aansprakelijkheidsrecht. In de rechtsleer zijn verschillende argumenten terug te vinden die doen vermoeden dat de regels toch niet zo objectief zijn. Het objectief aansprakelijkheidsrecht creëert namelijk eveneens onduidelijkheid in hoofde van de burger.

##### a. Onderscheid objectieve aansprakelijkheid en risicoaansprakelijkheid

**109.** Het objectieve regime maakt een onderscheid tussen enerzijds objectieve aansprakelijkheid voor eigen daad en anderzijds risicoaansprakelijkheid. Dit onderscheid is zonder enige twijfel verhelderend, doch kan niet altijd even haarscherp gemaakt worden. Bij de objectieve aansprakelijkheid voor eigen daad moet de schadelijder het causaal verband aantonen tussen de schade en een gedraging van de schadeveroorzaker. Bij de risicoaansprakelijkheid daarentegen wordt de schade toegerekend aan de persoon die een band heeft met de schadeverwekkende gebeurtenis.<sup>420</sup> Deze persoon is tot schadevergoeding gehouden niet omdat hij een (gedrags)norm niet heeft nageleefd maar omdat hij zijn waarborgfunctie niet (correct) is nagekomen. Zodoende wordt in de rechtsleer gesteld dat de risicoaansprakelijkheid de *species* van het *genus* objectieve

<sup>416</sup> H. BOCKEN, 'Aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door milieuverontreiniging naar Belgisch recht', in H. BOCKEN en D. RYCKBOST (ed.), *Verzekering van milieuschade*, Brussel, Story-Scientia, 1991, 74-75; zie ook H. BOCKEN, D. RYCKBOST en S. DELODDERE, 'Vergoeding van schade door het Vlaamse Gewest ten laste van het Fonds van preventie en sanering inzake leefmilieu en natuur', in INTERUNIVERSITAIRE COMMISSIE TOT HERZIENING VAN HET MILIEURECHT IN HET VLAAMSE GEWEST (ed.), *Voorontwerp decreet milieubeleid*, Brugge, Die Keure, 1995, 842.

<sup>417</sup> Zie de randnummers 136-139; J. VERSCHUUREN, 'Codificatie van het milieurecht in het Vlaamse Gewest: een bespreking van het Voorontwerp decreet milieubeleid', *TMR* 1996, 19.

<sup>418</sup> M. DEKETELAERE, 'Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor en verzekering van milieuschade', *Jura Falc.* 1990-91, 545-588; C. COUSY, 'Enkele beschouwingen over de systematiek van de stelsels van foutloze aansprakelijkheid', in Liber Amicorum Jacques Putzeys, *Études de droit des transports*, Brussel, Bruylant, 1996, 40-41.

<sup>419</sup> C. COUSY, 'Enkele beschouwingen over de systematiek van de stelsels van foutloze aansprakelijkheid', in Liber Amicorum Jacques Putzeys, *Études de droit des transports*, Brussel, Bruylant, 1996, 38-39 en 45-46.

<sup>420</sup> L. ANNAERT, W. SOMERS en W. VANCLEYNENBREUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 247-249.

aansprakelijkheid is.<sup>421</sup> Ondanks de verschillpunten tussen de twee aansprakelijkheidsvormen van het objectief regime, belet niets dat er in de wettelijke omschrijving van de gevallen van risicoaansprakelijkheid een vereiste wordt gesteld van een causaal verband tussen enerzijds de schade en anderzijds de schadeverwekkende gebeurtenis.<sup>422</sup> Naarmate in de omschrijving van de schadeverwekkende handeling meer verwijzingen voorkomen naar een of andere vorm van betrokkenheid van de verweerder, zal deze regeling verraderlijk sterk lijken op die van de objectieve aansprakelijkheid voor eigen daad. In de mate dat de kwestieuze handeling van de schadeveroorzaker eveneens als een gedraging van zijnentwege kan worden beschouwd, is het onderscheid tussen risicoaansprakelijkheid en objectieve aansprakelijkheid voor eigen daad nog minder duidelijk. De twee mogelijke interpretaties van het objectief aansprakelijkheidsrecht, aansprakelijkheid verbonden aan een gedraging of aansprakelijkheid verbonden aan een hoedanigheid, komen bijgevolg dicht bij elkaar te liggen. Alleen de parlementaire stukken van de wettelijke bepalingen kunnen hieromtrent duidelijkheid verschaffen. Bovendien stipuleren de parlementaire voorbereidingen evenmin in alle gevallen of het om objectieve aansprakelijkheid voor eigen daad dan wel om risicoaansprakelijkheid gaat. In die omstandigheid moet er aldus teruggesproken worden naar de rechtsleer, hetgeen uiteraard niet coherent is.<sup>423</sup>

#### b. Aansprakelijkheidsrecht verliest symbolische waarde

**110.** De algemene doelstelling van het aansprakelijkheidsrecht is enerzijds het voorkomen van dreigende schade, en anderzijds het vergoeden van de reeds geleden schade. Vorderingen gebaseerd op de objectieve aansprakelijkheid in hoofde van de veroorzaker van polluerende activiteiten kunnen in bepaalde omstandigheden een doeltreffend middel zijn om een betere bescherming van het leefmilieu te garanderen en om de schadelijder te vergoeden. Het objectief aansprakelijkheidsrecht gaat eveneens uit van beide doelstellingen maar het belang van een vordering die gebaseerd is op een objectieve regeling mag niet overdreven worden aangezien deze onderworpen is aan diverse beperkingen. Desondanks wordt de eerste doelstelling van het milieurecht, het preventief optreden, eigenlijk niet gegarandeerd door de diverse objectieve milieuwetgevingen vermits deze regels vereisen dat de eiser reeds schade heeft ondergaan.<sup>424</sup> In werkelijkheid verliest het aansprakelijkheidsrecht aldus zijn rechtstreekse preventieve werking. Dit

<sup>421</sup> A. VAN OEVELEN, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in B. BRONDERS (ed.), *Rechtspraak en milieubescherming*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1991, 156-157; C. BAEKELAND, 'De toerekenbaarheid en objectieve aansprakelijkheid bij burenhinder: Het Hof van Cassatie zaait verwarring en scheidt onduidelijkheid', <http://doclib.uhasselt.be/dspace/bitstream/1942/11201/2/burenhinder.pdf>.

<sup>422</sup> Richtlijn 86/374/EEG van 25 juli 1985 betreffende de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen der lidstaten inzake de aansprakelijkheid voor producten met gebreken; wet van 25 februari 1991 betreffende de aansprakelijkheid voor producten met gebreken, BS 22 maart 1991: Het is niet exact duidelijk in welke van de twee vormen van objectieve aansprakelijkheid de productaansprakelijkheid gerangschikt moet worden. Wellicht is het een vorm van risicoaansprakelijkheid vermits er sprake is van de kanalisatie van de aansprakelijkheid naar een welbepaalde persoon, namelijk de producent van het gebrekkig product. Desalniettemin vereist artikel 8 van de wet, omtrent de toegestane verweermiddelen, dat het gebrekkig product door de producent in het verkeer is gebracht. Aldus kan men hieruit afleiden dat het gaat om een (objectieve) aansprakelijkheid verbonden aan een foutvrije gedraging van de producent; De parlementaire voorbereidingen van de wet van 12 april 1965 (*Parl. St. Kamer*, 1964-65, nr. 899/1 en nr. 899/2) bepalen evenmin dat het gaat om een vorm van risicoaansprakelijkheid. Het moet echter afgeleid worden uit de rechtsleer. Men zou de aansprakelijkheidsregeling van lid 3 van artikel 13 van de wet van 12 april 1965 (BS 7 mei 1965) ook kunnen beschouwen als een objectieve aansprakelijkheid voor eigen daad indien men de aansprakelijkheid afhankelijk maakt van de gedraging van de exploitant bij het uitbaten van zijn activiteit(en). Eveneens is er in de parlementaire voorbereiding (*Parl. St. Kamer*, 1974-75, nr. 380/1) van artikel 13 van de wet van 18 juli 1975 (BS 14 augustus 1975) niet terug te vinden dat het om een vorm van risicoaansprakelijkheid gaat. Het had aldus evengoed kunnen gaan om objectieve aansprakelijkheid voor eigen daad.

<sup>423</sup> C. COUSY, 'Enkele beschouwingen over de systematiek van de stelsels van foutloze aansprakelijkheid', in Liber Amicorum Jacques Putzeys, *Études de droit des transports*, Brussel, Bruylant, 1996, 43-48.

<sup>424</sup> W. NEVEN, *Milieuschade*, Mechelen, Kluwer, 2004, 145-146.

is niet zo erg van zodra deze preventieve functie wordt vervuld door andere rechtstakken zoals het administratief recht of het strafrecht die hiervoor wellicht evengoed of zelfs beter geschikt zijn.<sup>425</sup>

**111.** De tweede doelstelling, de vergoeding ten gunste van de schadelijder voor de door hem geleden (milieu)schade, is in de praktijk onderworpen aan enkele restricties. Een bevel of verbod dat erop gericht is de bron van de schade zelf uit te schakelen of aan beperkingen te onderwerpen is uitgesloten. Dergelijke rechtstreekse sancties kunnen alleen op grond van artikel 1382 BW, op voorwaarde dat de fout aangetoond is, gevorderd worden. Rechtstreekse maatregelen zijn aldus niet mogelijk.<sup>426</sup> Eveneens zal er niet altijd een integrale vergoeding toegekend worden aan de schadelijder aangezien alleen de schadegevallen die uitdrukkelijk gesteld worden in de wettelijke en decretale bepalingen vergoedbaar zijn. Ondanks het feit dat de leer van de burenhinder *sensu stricto* onmiskenbaar in een aantal gevallen een oplossing voor milieuproblemen biedt, mag haar betekenis op het vlak van de leefmilieubescherming niet overschat worden. Uitsluitend in geval van buitensporige hinder zal de schadeveroorzaker verplicht worden een passende compensatie aan de schadelijder te betalen, doch slechts voor het gedeelte dat de normale last, die door iedereen gedragen moet worden, overschreden wordt. Het oorspronkelijke doel van het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht is daarentegen om de schadelijder volledig te vergoeden, wat niet altijd mogelijk is op basis van de objectieve aansprakelijkheid. Ondanks dat de bewijslast van de schadelijder drastisch wordt verlicht door het objectief aansprakelijkheidsregime, blijkt deze regeling niet altijd een volledige financiële zekerheid te verschaffen. De repressieve werking van het objectieve aansprakelijkheidsrecht wordt aldus evenmin voldoende gegarandeerd.<sup>427</sup>

#### c. Onverzoenbare rechtvaardigingsgronden en specifieke bevrijdingsgronden

**112.** Elke objectieve aansprakelijkheidsregeling heeft rechtvaardigingsgronden en/of bevrijdingsgronden die verschillend kunnen zijn afhankelijk van de regeling. Rechtvaardigingsgronden omvatten omstandigheden die ertoe leiden dat handelingen die oorspronkelijk onrechtmatig zijn, hun onrechtmatig karakter verliezen en aldus rechtmatig worden. Strikt gezien moeten rechtvaardigingsgronden onderscheiden worden van bevrijdingsgronden. Waar beiden ervoor zorgen dat het gedrag van een persoon niet aan die persoon kan worden toegerekend, is dit bij de rechtvaardigingsgronden te wijten aan het wegvallen van de fout. Bij de bevrijdingsgronden daarentegen is het te wijten aan het wegvallen van het causaal verband.<sup>428</sup> Elke externe omstandigheid, die onvoorzienbaar, onoverkomelijk en onafhankelijk van de vrije wil van de aangesprokene is, kan aldus gelden als rechtvaardigingsgrond.<sup>429</sup> De bekendste rechtvaardigingsgronden onder het klassieke foutaansprakelijkheidsrecht zijn zoals reeds gezegd: overmacht, noodtoestand, onoverkomelijke dwaling, wettelijk voorschrift, dwang en dwang. Een

<sup>425</sup> D. SOETEMANS, *Inleiding tot het milieurecht*, Leuven, Acco, 1978, 247-248; H. BOCKEN, *Het aansprakelijkheidsrecht als sanctie tegen de verstoring van het leefmilieu*, Brussel, Bruylant, 1979, 320-321; W. NEVEN, *Milieuschade*, Mechelen, Kluwer, 2004, 145-146.

<sup>426</sup> K. DEKETELAERE, 'Deel 3: Burgerrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in M. DEKETELAERE (ed.), *Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor milieuschade*, Brugge, Die Keure, 1993, 80.

<sup>427</sup> D. SOETEMANS, *Inleiding tot het milieurecht*, Leuven, Acco, 1978, 247-248; H. BOCKEN, *Het aansprakelijkheidsrecht als sanctie tegen de verstoring van het leefmilieu*, Brussel, Bruylant, 1979, 320-321.

<sup>428</sup> H. BOCKEN, *Het aansprakelijkheidsrecht als sanctie tegen de verstoring van het leefmilieu*, Brussel, Bruylant, 1979, 72-73; J.M. VAN DUNNE, L.J. SMALE, M. DEKETELAERE, C.A. JANSSEN, F. SCHUTYSER, C. DE VRIES, *Aansprakelijkheid voor milieuschade en financiële zekerheid: Een vergelijking van Nederlands, Belgisch en Europees recht*, Lelystad, Koninklijke Vermande, 1998, 89.

<sup>429</sup> M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1361.



aantal van deze gronden zijn eveneens terug te vinden binnen het objectief aansprakelijkheidsregime. De vraag die hieromtrent telkens terugkeert, is in welke mate elk van de rechtvaardigingsgronden bevrijdend werken. Dergelijke rechtvaardigingsgronden en bevrijdingsgronden zouden namelijk geen rol mogen en kunnen spelen in het objectief regime. Het stelsel van objectieve aansprakelijkheid is namelijk ontwikkeld met de bedoeling om de rechtspositie van de schadelijder beter te garanderen en te vermijden dat hij zelf voor de (milieu)schade zou moeten instaan. Door een beroep te doen op een bevrijdende rechtvaardigingsgrond, wordt verhinderd dat het principe van «de vervuiler betaalt» van toepassing is. Indien er met succes een beroep wordt gedaan op een bevrijdingsgrond, dan zal niet de schadeveroorzaker maar de schadelijder moeten instaan voor de schade. Niettegenstaande dat rechtvaardigingsgronden en bevrijdingsgronden onverzoenbaar zijn met het objectief aansprakelijkheidsrecht, blijkt het dat in diverse objectieve sectorale milieuwetgevingen het evenwel toegestaan is om de hierboven vermelde rechtvaardigingsgronden in te roepen. De verschillende verweermiddelen die aan de objectief aansprakelijke persoon ter beschikking staan, zijn aldus onverenigbaar met een stelsel van een foutloze aansprakelijkheid.<sup>430</sup>

#### 4.2.2.3 Knelpunten

**113.** Hierboven is reeds meerdere keren gewezen op het feit dat de foutaansprakelijkheid geen oplossing biedt voor enkele industriële activiteiten. De invoering van het objectief aansprakelijkheidsregime moet een financiële zekerheid bieden aan de schadelijder aangezien het uiteindelijke doel van deze regels het bekomen van een effectieve vergoeding is. Op de (lange) weg van schadeverwekkende emissie tot schadeherstel kunnen er zich een veelheid van obstakels voordoen die ertoe leiden dat het beoogde einddoel, namelijk vergoeding of herstel van de schade, niet wordt bereikt. Er zijn namelijk diverse knelpunten en bewijsrechtelijke problemen in de toepassing van het objectief aansprakelijkheidsregime. Bijgevolg blijkt dat in bepaalde omstandigheden noch de foutaansprakelijkheid noch de objectieve aansprakelijkheid genoegdoening zal kunnen verschaffen. Achtereenvolgens zullen kort de belangrijkste knelpunten nader worden toegelicht.

##### a. Definitie van schade en vergoedbare schade

**114.** Het gemeenrechtelijk schadebegrip omvat: "*elk nadeel, elk verlies, elke vermindering van iemands vermogen, zijn goederen, zijn persoon*".<sup>431</sup> Een precieze aflijning van het begrip "milieuschade" is evenwel niet eenvoudig. In de rechtsleer wordt voornamelijk gesproken van milieuschade in ruime zin. In de wetgeving, meer specifiek in het decreet algemene bepalingen inzake milieubeleid (1995), wordt milieuschade daarentegen in enge zin gedefinieerd. In tegenstelling echter tot de milieuschade in enge zin dat enkel de schade aan beschermde soorten en natuurlijke habitats, schade aan water en bodemschade omvat, is milieuschade in ruime zin veel omvangrijker doordat het niet enkel de schade aan het fysieke milieu zelf, doch ook aan de

<sup>430</sup> C. COUSY, 'Enkele beschouwingen over de systematiek van de stelsels van foutloze aansprakelijkheid', in Liber Amicorum Jacques Putzeys, *Études de droit des transports*, Brussel, Bruylant, 1996, 38; J.M. VAN DUNNE, L.J. SMALE, M. DEKETELAERE, C.A. JANSSEN, F. SCHUTYSER, C. DE VRIES, *Aansprakelijkheid voor milieuschade en financiële zekerheid: Een vergelijking van Nederlands, Belgisch en Europees recht*, Lelystad, Koninklijke Vermande, 1998, 90; M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.) *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1361-1363.

<sup>431</sup> A. VAN OEVELEN, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in B. BRONDERS (ed.), *Rechtspraak en milieubescherming*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1991, 140.

mens en zijn vermogen omvat.<sup>432</sup> Milieuschade in enge zin kan aldus onderverdeeld worden in zowel schade *via* het milieu (bv. gezondheidsproblemen aan individuen) als schade *aan* het milieu.

**115.** Deze eerste schadevorm omvat de individuele schade die mensen lijden doordat het milieu aangetast is door een vorm van verontreiniging. Dergelijke schade is steeds een gevolg van schade *aan* het milieu. Problemen rijzen hier praktisch niet doordat de schade meestal individualiseerbaar en bepaalbaar, zowel economisch als naar omvang, is. De problemen omtrent de precieze draagwijdte van het begrip "milieuschade" doen zich voor bij schade *aan* het leefmilieu. Deze schadevorm omvat een nadelige aantasting of verstoring van het milieu zelf (bv. zure neerslag vormt een bedreiging voor planten en dieren).<sup>433</sup> Onder deze schadecategorie vallen ondermeer de collectieve milieugoederen, de *res nullius* en de *res communes*, die noch individueel toegeëigd kunnen worden noch (volledig) economisch waardeerbaar zijn. Op basis van het gemeen recht kunnen schadelijders geen vordering instellen om aanspraak te kunnen maken op een vergoeding voor de door hen geleden schade aan collectieve milieugoederen (bv. uitsterven van wilde diersoorten). Enerzijds doordat het vereiste persoonlijke belang afwezig is en anderzijds omdat deze schade noch economisch waardeerbaar, noch verhaalbaar is.<sup>434</sup> Ondanks dat het objectief aansprakelijkheidsregime meer financiële zekerheid moest bieden, kunnen de objectieve regels evenmin een waarborg geven aan individuen die schade lijden door een aantasting van de collectieve milieugoederen. Dergelijke milieugoederen vallen namelijk niet onder de uitdrukkelijke bepaalde vergoedbare schadegevallen van de objectieve regels. Het is opmerkelijk dat naast het gemeen recht, het objectief aansprakelijkheidsregime evenmin een financiële garantie kan bieden in geval van collectieve milieugoederen. Nochtans blijkt dat deze schadecategorie steeds vaker voorkomt. Zie voor enkele voorbeelden bijlagen II t.e.m. V.<sup>435</sup>

**116.** Vermeldenswaardig is evenwel dat enkel in de wet van 20 januari 1999, meer bepaald artikel 37, § 1, aandacht wordt besteed aan de niet-toegeëigende milieubestanddelen. De memorie van toelichting bepaalt bovendien uitdrukkelijk dat het van belang is om dergelijke aantastingen in het bereik van het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht te brengen. De mogelijkheid om een vordering in te stellen wegens milieuverstoring behoort evenwel toe aan de Staat.<sup>436</sup> De bekommernis om aantastingen *aan* het milieu op zich ook voor herstel en vergoeding in aanmerking te laten komen vindt men steeds vaker terug in internationale aansprakelijkheidsverdragen<sup>437</sup> doch praktisch niet in de nationale sectorale milieuwetgevingen.

<sup>432</sup> *Supra* voetnoot nr. 3.

<sup>433</sup> BRUSSELS INSTITUUT VOOR MILIEUBEHEER, 'De gevolgen van luchtverontreiniging voor het leefmilieu', <http://www.leefmilieubrussel.be/Templates/Particuliers/Informer.aspx?id=1694>.

<sup>434</sup> *Infra* randnummers 7-10; A. CARETTE, "De aansprakelijkheidsregeling voor milieuverstoring uit het voorontwerp decreet milieubeleid", *TMR* 1998, 140-142.

<sup>435</sup> J.M. VAN DUNNE, L.J. SMALE, M. DEKETELAERE, C.A. JANSSEN, F. SCHUTYSER, C. DE VRIES, *Aansprakelijkheid voor milieuschade en financiële zekerheid: Een vergelijking van Nederlands, Belgisch en Europees recht*, Lelystad, Koninklijke Vermande, 1998, 82, voetnoot nr. 50; M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1354, voetnoot nr. 89: "dier - en plantensoorten sterven uit, bossen gaan kapot, de luchtkwaliteit neemt sterk af, het gat in de ozonlaag wordt steeds groter, de temperatuur op aarde stijgt, het klimaat is verstoord. Ook op kleinere schaal zijn er enkele voorbeelden zoals een vervuilde beek of rivier, enzovoort"; Zie de bijlagen II t.e.m. V voor enkele voorbeelden.

<sup>436</sup> Wetsontwerp ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België (Memorie van toelichting), *Parl. St. Kamer*, 1997-98, nr. 1695/1, 34-35; A. CARETTE, "De aansprakelijkheidsregeling uit de wet ter bescherming van het mariene milieu", *TMR* 1999, 370-373.

<sup>437</sup> Artikel 2 (3) van het Protocol van 1992 tot wijziging van het Internationaal verdrag inzake de burgerlijke aansprakelijkheid voor schade door verontreiniging door olie, gedaan te Londen op 27 november 1992; artikel 1, 6, C van het Verdrag van Londen van 3 mei 1996 inzake aansprakelijkheid en vergoeding voor schade in samenhang met het vervoer over zee van gevaarlijke en schadelijke stoffen.

b. Bewijsrechtelijke problemen op het vlak van causaliteit

**117.** Ondanks dat het objectief aansprakelijkheidsregime geen foutvereiste vooropstelt, moet de schadelijder, bij de objectieve aansprakelijkheid voor eigen daad, een oorzakelijk verband aantonen tussen enerzijds de door hem geleden schade en anderzijds de foutloze gedraging van de aangesprokene.<sup>438</sup> Bij de risicoaansprakelijkheid speelt de gedraging van de aangesprokene geen rol. De kanalisatie van de aansprakelijkheid staat namelijk los van elke feitelijke causaliteit. Niettemin blijft de noodzaak van een causaal verband in die omstandigheid overeind. Dit verband bestaat niet tussen de schade en een gedraging van diegene aan wie de schade wordt toegerekend, maar tussen de schade en een risico(factor).<sup>439</sup> Het bewijs van een causaal verband is evenwel niet altijd even gemakkelijk te leveren doordat zich hieromtrent, zowel onder het gemeen recht als onder het objectief regime, diverse problemen kunnen voordoen. Het bewijs van de feitelijke causaliteit bij milieuschade blijft aldus behoorlijk zwaar.<sup>440</sup> Hoewel de huidige wetenschappelijke kennis sterk geëvolueerd is, is het nog steeds onmogelijk om van elke vorm van milieuaantasting of -verstoring de exacte oorzaken en gevolgen te kennen. In bepaalde omstandigheden is het namelijk niet eenvoudig om de plaats van de vervuilingsbron te lokaliseren noch om met volledige zekerheid vast te stellen wie de milieuschade heeft veroorzaakt. Ondermeer de volgende problemen kunnen zich, zelfs na de invoering van objectieve regels, voordoen:

- Synergie van verschillende schadeveroorzakers
- Diverse vervuilingsbronnen
- Neveneffecten veruitwendigen zich pas op een later tijdstip (bv. bodemerosie, asbest)
- ....

Ondanks dat het objectief aansprakelijkheidsrecht de bewijslast in hoofde van de schadelijder drastisch heeft verlicht, levert het vaststellen van de (feitelijke) causaliteit in de praktijk nog veel problemen op.<sup>441</sup>

c. Identificatie van de schadeveroorzaker

**118.** Een decennia oud probleem is het identificeren van de aansprakelijke(n) van de emissie. Diverse hindernissen hieromtrent kunnen zich voordoen. Ten eerste kan het zijn dat er geen aanwijsbare veroorzaker van de milieuschade geïdentificeerd kan worden. Dit is ondermeer het geval bij natuurrampen<sup>442</sup>, (burger)oorlogen of een gewapend conflict. Aangezien deze situaties vaak van het toepassingsgebied van de objectieve aansprakelijkheid worden uitgesloten, biedt het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht aldus geen uitweg. Indien er evenwel een verantwoordelijke voor de emissie aangeduid kan worden, kunnen er zich eveneens bepaalde obstakels voordoen.

<sup>438</sup> M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1355.

<sup>439</sup> M. VAN QUICKENBORNE, *Oorzakelijk verband tussen onrechtmatige daad en schade*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2007, 3.

<sup>440</sup> K. DEKETELAERE, 'Deel 3: Burgerrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in M. DEKETELAERE (ed.), *Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor milieuschade*, Brugge, Die Keure, 1993, 80; L. ANNAERT, W. SOMERS en W. VANCLEYNENBREUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 246.

<sup>441</sup> J.M. VAN DUNNE, L.J. SMALE, M. DEKETELAERE, C.A. JANSSEN, F. SCHUTYSER, C. DE VRIES, *Aansprakelijkheid voor milieuschade en financiële zekerheid: Een vergelijking van Nederlands, Belgisch en Europees recht*, Lelystad, Koninklijke Vermande, 1998, 84-85; M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1355-1357.

<sup>442</sup> Met uitzondering van artikel 5, lid 2 van de wet van 22 juli 1985, BS 31 augustus 1985: "de exploitant van een kerninstallatie is aansprakelijk voor de schade veroorzaakt door een kernongeval, zelfs wanneer dat ongeval rechtstreeks te wijten is aan natuurrampen van uitzonderlijke aard".

Milieuschade kan namelijk het gevolg zijn van een synergie tussen diverse pollutanten waardoor het niet eenvoudig is om te identificeren welke individuele persoon precies schade heeft veroorzaakt (bv. zure neerslag). In die omstandigheid biedt het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht aldus geen oplossing waardoor de schadelijder *in concreto* tegen niemand een vordering tot schadevergoeding kan instellen.<sup>443</sup> Wanneer evenwel vaststaat dat meerdere personen aansprakelijk zijn voor eenzelfde milieuschade, zullen alle personen die hiertoe bijgedragen hebben hoofdelijk aansprakelijk zijn. Dit betekent dat de schadelijder elk van hen kan aanspreken tot vergoeding van de gehele schade. Diegene die uiteindelijk de schadelijder heeft vergoed, kan zijn regresrecht uitoefenen tegen de andere hoofdelijke aansprakelijken.<sup>444</sup>

Aangezien het niet eenvoudig is om steeds de verantwoordelijke(n) van emissie aan te duiden, bieden de sectorale milieuwetgevingen een hulpmiddel. De objectieve regels duiden namelijk aan tegen wie de schadelijder, ingeval hij milieuschade lijdt, een vordering tot schadevergoeding moet instellen. In de objectieve aansprakelijkheidsregeling van de Wet Bescherming Mariene Milieu daarentegen ontbreekt nog steeds een duidelijk aanknopingspunt om de aansprakelijke op een eenvoudige manier aan te wijzen. Artikel 37, § 1 van deze wet stelt namelijk dat "eenieder die milieuschade of verstoring veroorzaakt, objectief aansprakelijk is". Door dit breed toepassingsgebied is eveneens de kring van potentieel aansprakelijke personen erg omvangrijk. Wanneer de schade niet veroorzaakt wordt door een klassiek scheepsvaartongeval, dan is het uiterst moeilijk om na te gaan wie gehouden is tot vergoeding. Het ontbreken van een duidelijk aanknopingspunt zorgt aldus voor diverse bewijsrechtelijke problemen.<sup>445</sup> Indien er evenwel een persoon expliciet als aansprakelijke aangeduid wordt, betekent dit nog niet dat deze persoon ook steeds de milieuschade zal vergoeden. Het risico bestaat namelijk dat deze persoon noch teruggevonden noch bereikt kan worden.

#### 4.2.2.4 Mogelijke insolvabiliteit en nood aan financiële zekerheden

**119.** Milieuschadegevallen kunnen zowel beperkt in omvang zijn als gigantische proporties aannemen. Gelet op de mogelijke omvang van de schadegevallen<sup>446</sup> moet worden vermeden dat de schadelijder geconfronteerd wordt met een insolvabele schadeveroorzaker.<sup>447</sup> De kosten van de opruiming van de vervuiling of de schadevergoeding ten laste van de aangesprokene, kunnen namelijk hoog oplopen waardoor het schadebedrag de financiële draagkracht van de aansprakelijke kan overschrijden. Het risico van de insolvabiliteit van de aansprakelijke kan opgevangen worden door aan diegene die bepaalde activiteiten uitoefent die een verhoogd milieurisico (kunnen) opleveren, te onderwerpen aan de verplichting om financiële zekerheden te stellen. Dergelijke

<sup>443</sup> J.M. VAN DUNNE, L.J. SMALE, M. DEKETELAERE, C.A. JANSSEN, F. SCHUTYSER, C. DE VRIES, *Aansprakelijkheid voor milieuschade en financiële zekerheid: Een vergelijking van Nederlands, Belgisch en Europees recht*, Lelystad, Koninklijke Vermande, 1998, 85-88; M. DEKETELAERE, "Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor en verzekering van milieuschade", *Jura. Falc.* 1990-91, 545-588.

<sup>444</sup> K. DEKETELAERE, 'Deel 3: Burgerrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in M. DEKETELAERE (ed.), *Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor milieuschade*, Brugge, Die Keure, 1993, 80.

<sup>445</sup> P. DE SMEDT, "Aansprakelijkstelling voor en herstel van schade door aantasting van het mariene leefmilieu: beroerde baren van de vergramde neptunus?: Een analyse van de buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade en milieuverstoring door aantasting van het mariene leefmilieu in het licht van de aansprakelijkheidsbepalingen van de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu", *TPR* 2002, 1105-1107.

<sup>446</sup> Voorbeelden: olietanker Erika (1975), explosie in een chemisch bedrijf te Seveso (1976), giframp Bhopal (1984), kernramp van Tsjernobyl (1986), bosbranden in Indonesië en Brazilië (1988) en dijkbreuk van een bezinkingsbekken in Baia Mara (2000).

<sup>447</sup> K. DEKETELAERE, 'Deel 3: Burgerrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in M. DEKETELAERE (ed.), *Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor milieuschade*, Brugge, Die Keure, 1993, 80.

financiële zekerheden kunnen volgende vormen aannemen: een aansprakelijkheidsverzekering voor milieuschade, de vorming van milieuschadefondsen, een persoonlijke of zakelijke zekerheid. Ondanks dat de milieuaansprakelijkheidsproblematiek erg actueel is, voorziet de huidige wetgeving nauwelijks in financiële zekerheden. Vooreerst is er geen algemene wettelijke verplichting tot het verzekeren van milieuschade terug te vinden. Uitsluitend in de wet van 30 juli 1979 is bepaald dat er een verplichte burgerrechtelijke aansprakelijkheidsverzekering inzake brand en ontploffing afgesloten moet worden bij een erkend verzekeringsonderneming door de exploitant van een hinderlijke inrichting.<sup>448</sup> In die omstandigheid verkrijgt de schadelijder een rechtstreekse vordering jegens de verzekeraar.<sup>449</sup> Daarnaast zijn milieuschadefondsen waarop de schadelijder een beroep kan doen, in de huidige regelgeving quasi onbestaande.<sup>450</sup> Er is evenwel een Internationaal Fonds voor vergoeding van schade door verontreiniging door olie opgericht dat een compensatie uitkeert wanneer het schadebedrag het wettelijk financieel plafond overschrijdt.<sup>451</sup>

**120.** Dit is opmerkelijk aangezien het objectief aansprakelijkheidsregime net tot doel heeft om enerzijds de bewijslast aanzienlijk te verlichten en anderzijds om de rechtspositie van de schadelijder (financieel) beter te garanderen. Wanneer evenwel vastgesteld wordt dat de aansprakelijke insolvabel blijkt te zijn en hij geen of onvoldoende financiële zekerheden heeft gesteld, dan blijft de schadelijder onvergoed. In die omstandigheid zal men doorgaans een beroep proberen te doen op de tussenkomst van de overheid zodat de schade niet ten laste zou komen van het onschuldige slachtoffer.<sup>452</sup>

#### 4.2.3 Doelstellingen van de parlementaire voorbereidingen bereikt?

**121.** In het bestek van dit werkstuk is het eveneens belangrijk om enerzijds te bepalen welke de vooropgestelde parlementaire doelstellingen zijn van de objectieve aansprakelijkheidsregels en anderzijds om na te gaan in welke mate deze zijn gerealiseerd. De belangrijkste voor- en nadelen van het objectief regime zijn hierboven reeds toegelicht. Het is cruciaal om te onderzoeken of de voordelen de overhand nemen dan wel of de nadelen eventueel de draagkracht van het regime ondermijnen. De twee belangrijkste doelstellingen van de objectieve regels die hierna verder worden uitgewerkt zijn enerzijds de vermindering van de bewijslast in hoofde van de schadelijder en anderzijds het waarborgen van een (grotere) financiële zekerheid.<sup>453</sup>

<sup>448</sup> Artikel 8, lid 3 van de wet van 30 juli 1979, *BS* 20 september 1979.

<sup>449</sup> I. JOST, "Verplichte verzekering objectieve aansprakelijkheid inzake brand en ontploffing", *Intercontact (N)* 1995, 58-60; A. CAUWENBERGH, "Objectieve aansprakelijkheidsverzekering brand en ontploffing voor inrichtingen die toegankelijk zijn voor het publiek", in *Het onroerend goed in de praktijk*, Mechelen, Kluwer, 2002, (losbl.) afl. 132, V.D 4-1: artikel 2 § 1 van het KB van 28 februari 1991 (*BS* 13 maart 1991) legt de wettelijke verzekeringsplicht bij de exploitanten van de in artikel 1 vermelde openbare inrichtingen.

<sup>450</sup> H. BOCKEN, "Van fout naar risico: een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 413-414: Voorbeelden hiervan zijn het Nationaal Waarborgfonds inzake Kolenmijnenschade (ontbonden bij de wet van 15 december 1994 houdende de ontbinding van het Nationaal Waarborgfonds inzake Kolenmijnenschade op 31 december 1997, *BS* 31 januari 1995) en het niet opgerichte waarborgfonds inzake giftige afval.

<sup>451</sup> Verdrag ter oprichting van een Internationaal Fonds voor vergoeding door olie, ter aanvulling van het Internationaal Verdrag inzake de wettelijke aansprakelijkheid voor schade door verontreiniging door olie van 1969, ondertekent te Brussel op 18 december 1971, *BS* 5 november 1993.

<sup>452</sup> H. BOCKEN, *Het aansprakelijkheidsrecht als sanctie tegen de verstoring van het leefmilieu*, Brussel, Bruylant, 1979, 319-320; H. BOCKEN, "Systèmes alternatifs pour l'indemnisation des dommages dus à la pollution", *RGAR* 1990, 11698; M. DEKETELAERE, "Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor en verzekering van milieuschade", *Jura Falc.* 1990-91, 545-588; J.M. VAN DUNNE, L.J. SMALE, M. DEKETELAERE, C.A. JANSSEN, F. SCHUTYSER, C. DE VRIES, *Aansprakelijkheid voor milieuschade en financiële zekerheid: Een vergelijking van Nederlands, Belgisch en Europees recht*, Lelystad, Koninklijke Vermande, 1998, 88; L. ANNAERT, W. SOMERS en W. VANCLEYNENBREUGEL, *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 253-256.

<sup>453</sup> Zie bijvoorbeeld: *Parl. St. Kamer*, nr. 849/1, 1975-76, 2; *Parl. St. Kamer*, nr. 1054/1, 1976-77, 5-6; *Parl. St. Senaat*, 1983-84, nr. 593/1, 2; *Parl. St. Kamer*, 1997-98, nr. 1695/1, 34.

#### 4.2.3.1 Vermindering van de bewijslast: betere positie van de schadelijder

**122.** Het klassieke futaansprakelijkheidsschema "fout-schade-oorzakelijk verband" moet niet aangetoond worden door de schadelijder onder het objectief regime doch enkel de relatie "schadeverwekkende gedraging-schade" of in voorkomend geval "risico(factor)-schade". De vermindering van de bewijslast neemt een rem weg waardoor het voor de schadelijder eenvoudiger wordt om een vordering wegens milieuschade in te stellen. In de rechtspraak zijn diverse vonnissen en arresten terug te vinden waaruit blijkt dat het objectief aansprakelijkheidsrecht wel degelijk een verlichting van de bewijslast met zich meebrengt.

**123.** Hieronder worden enkele voorbeelden gegeven:

- De eigenaar van een hond kan op grond van het gemeen recht enkel aansprakelijk worden gesteld voor hondengeblaf indien vaststaat dat hij nalaat om de nodige maatregelen te nemen om deze hinder te vermijden.<sup>454</sup> Voor de toepassing van artikel 544 BW daarentegen is het bewijs van een nalatigheid niet vereist. Immers, de houder van de hond kan aangesproken worden louter indien er sprake is van bovenmatige hinder (bv. geur- of lawaaihinder).<sup>455</sup>
- Een inrichting of overheid begaat een fout indien hij afvalstoffen loost zonder de vereiste lozingsvergunning of niet-conform de lozingsvoorwaarden.<sup>456</sup> De foutieve gedraging moet worden bewezen door de schadelijder. Onder het objectief regime, meer bepaald artikel 544 BW, volstaat het bewijs van bovenmatige hinder door de lozingswerken.<sup>457</sup>
- Indien een ontploffing van een gasleiding te wijten is aan slecht onderhoud, is er sprake van een schending van de zorgvuldigheidsnorm van artikel 1382 BW.<sup>458</sup> Deze nalatigheid moet op een duidelijke manier bewezen worden. De vereiste van een nalatigheid of foutieve gedraging<sup>459</sup> daarentegen is niet nodig om een vordering in te stellen op grond van artikel 1384, lid 1 BW. De bewaarder van de gebrekkige gasleiding is aansprakelijk omdat hij een bepaalde zeggenschap heeft over deze leiding.<sup>460</sup>
- Een bestuurder van een luchtvaartuig kan alleen aangesproken worden op grond van het gemeen recht indien een foutieve gedraging of nalatigheid van hem vaststaat.<sup>461</sup> Onder het objectief aansprakelijkheidsregime, meer specifiek de wet van 14 juli 1966 en het verdrag

<sup>454</sup> Vred. Tielt 10 juni 1982, *T.Vred.* 1986, 28, met noot E. STASSIJNS; Vred. Menen 12 november 1986, *T.Vred.* 1995, 178-179; Vred. Torhout 23 november 2010, *RW* 2012-2013, 909.

<sup>455</sup> Rb. Brugge 8 oktober 1984, *TBR* 1984, 140; Vred, Tielt 10 juni 1982, *T.Vred.* 1986, 28; Vred. Louveigné 19 juni 1990, *JLMB* 1991, 66.

<sup>456</sup> Corr. Antwerpen 14 mei 1991, ongepubliceerd, zie <http://users.ugent.be/~pbrewee/cgi-bin/dmr.cgi?db=rs&recno=1579>.

<sup>457</sup> Cass. 28 april 1983, *Pas.* 1983, I, 965: Een maatschappij voor sociale woningbouw wordt veroordeeld voor het lozen van afvalwater afkomstig van haar gebouwencomplex in een beek; Rb. Turnhout 3 juni 1985, *Res Jur. Imm.* 1985, 191: Een open riolering mondt uit in een open gracht die vervolgens uitmondt in een "vijverhoek" waar diverse vijvers met elkaar in verbinding staan; Rb. Neufchâteau 19 februari 1997, *Amén.* 1998, 58: Het lozen van rioolwater in een beek waardoor een nabije vijver vervuild wordt.

<sup>458</sup> Cass. 8 mei 1980, *Pas.* 1980, I, 1116: Een brand en ontploffing doordat oude leidingen niet meer voldeden aan de veiligheidseisen die vooropgesteld worden door een Koninklijk Besluit van 11 maart 1966. Het bedrijf was op de hoogte van het defect maar heeft nagelaten deze te repareren of te vernieuwen.

<sup>459</sup> Cass. 19 december 1979, *Pas.* 1980, I, 487: Een foutieve gedraging van een aannemer beschadigt de ondergrondse installaties; Cass. 8 november 2002, *RW* 2004-05, 1259: "De overtreding van een wettelijke of reglementaire bepaling is op zichzelf fout die tot burgerlijke aansprakelijkheid leidt van diegene die de overtreding begaat".

<sup>460</sup> Cass. 25 maart 1943, *Pas.* I, 110; Bergen 18 november 1975, *Pas.* 1976, II, 136; Het springen van een waterleiding wordt ook beschouwd als een gebrekkige zaak; Rb. Charleroi 16 april 1951, *RGAR* 1952, 4928. Vermeldenswaardig is evenwel dat het springen van een leiding niet steeds beschouwd wordt als een gebrekkige zaak, dit op basis van de concrete omstandigheden. Zie ondermeer: Rb. Nijvel 13 juni 1956, *Pas.* 1957, II, 54.

<sup>461</sup> Gent 18 oktober 1995, *RW* 1995-96, 1214-1216: Het niet-naleven van de geldende bepalingen inzake het luchtverkeer maken een fout uit in de zin van artikel 1382 BW; Vred. Westerlo 25 september 1996, *RW* 1997-98, 1053-1054: Een landingsmanoeuvre op een plaats waar dieren aanwezig zijn, is een foutieve handeling. Vred. Mol 8 april 1997, 345: Een luchtballon wordt op nalatige of onvoorzichtige wijze bestuurd wanneer de doortocht door het luchtruim niet als normaal kan worden aanzien waardoor er voor het leven of voor de zaken van derden gevaar zou bestaan.

van Rome van 1952, is een fout niet vereist. De bestuurder van een luchtballon is aansprakelijk voor de schade die opschrikkende dieren aan zichzelf en andere toebrengen.<sup>462</sup>

- Slachtoffers van een brand of ontploffing in een openbare inrichting kunnen zich op zowel de klassieke foutaansprakelijkheid<sup>463</sup> als op de objectieve aansprakelijkheid van de uitbater<sup>464</sup> beroepen om een schadevergoeding te bekomen voor de door hem geleden schade. Bewijsrechtelijk zal er vlugger een beroep gedaan worden op het objectief regime aangezien in die omstandigheid de oorzaak van de brand of ontploffing irrelevant is. Vermeldenswaardig is dat er eveneens een beroep kan worden gedaan op artikel 544 BW indien een actieve of passieve gedraging van de eigenaar bij wie de brand ontstaan is, vaststaat.<sup>465</sup>
- De houder van een vervoers-, opsporings- of exploitatievergunning voor gassen kan op grond van het gemeen recht aangesproken worden bij een foutieve handeling of nalatigheid.<sup>466</sup> Onder het objectief regime daarentegen staat hij in voor elke mogelijke schade doordat hij de diverse risico's van ondergrondse gaspijpleidingen moet dragen.<sup>467</sup> Eveneens zal er vaak een beroep gedaan worden op artikel 1384, lid 1 BW.<sup>468</sup>

**124.** Vermeldenswaardig is evenwel dat er zich bij de toepassing van het objectief aansprakelijkheidsregime bepaalde bewijsrechtelijke problemen kunnen manifesteren die de bruikbaarheid van de aansprakelijkheidsvordering beperken.<sup>469</sup> Ondermeer de definiëring van het begrip (vergoedbare) schade, het bewijs van het oorzakelijk verband tussen de schade en de tot aansprakelijkheid aanleiding gevende gebeurtenis als de identificatie van de schadelijder kunnen onoverkomelijke problemen opleveren. Deze knelpunten zijn echter niet eigen aan het objectieve aansprakelijkheidsrecht doch aan het gehele burgerlijke aansprakelijkheidsrecht met inbegrip van

<sup>462</sup> Cass. 26 februari 2010, *RGAR* 2010, 14646: Schade aan de weideafsluiting en aan een veulen door het te laag overvliegen van een luchtballon; Gent 21 juni 1994, *RW* 1994-95, 674: De dood van een koe, 23 uur na de landing; Gent 18 oktober 1995, *RW* 1995-96, 1214-1216: Als gevolg van het overvliegen van een luchtballon wordt een kalf te vroeg geboren en overlijdt kort hierna; Antwerpen 7 december 2011, *NjW* 2012-2013, 599-602, met noot I BOONE: Het uitbreken van paarden uit hun weide was een rechtstreeks gevolg van de aanwezigheid van de luchtballon in het luchtruim.

<sup>463</sup> X. "Bescherming hotels en vakantiehuizen tegen brand", *NjW*, 2010, afl. 214, 17: Het niet-naleven van de verschillende brandveiligheidsnormen is een fout in de zin van artikel 1382 BW.

<sup>464</sup> Antwerpen 24 december 2003, *TBH* 2005, 1073: Een garage voor het herstellen van auto's is een voor het publiek toegankelijke inrichting. De benadeelden van wie het voertuig in de garage stond en door de brand vernield werd, moeten worden beschouwd als derden die materiële schade lijden; Rb. Marche-en-Famenne 9 mei 1996, *RGAR* 1998, 12940: Schade veroorzaakt door de terugvallende gensters van een slecht afgesteld vuurwerk; Rb. Brugge 16 januari 2006, *NjW* 2006, 126, met noot I BOONE: Vlaams Gewest is objectief aansprakelijk voor de schade veroorzaakt door de brand die ontstond door het neerstorten van een vliegtuig op het tarmac van de luchthaven van Oostende tijdens een luchtvaartshow; J. ROGGE, "Preventie van brand en ontploffing en verplichte burgerrechtelijke aansprakelijkheidsverzekering", *BRH* 1980, 21-32; A. CAUWENBERGH, "Objectieve aansprakelijkheidsverzekering brand en ontploffing voor inrichtingen die toegankelijk zijn voor het publiek", in *Het onroerend goed in de praktijk*, Mechelen, Kluwer, 2002, (losbl.) afl. 132, V.D. 6-1.

<sup>465</sup> Cass. 3 april 2009, *TBBR* 2009, 469-474: Overlast door brand; Cass. 25 juni 2009, *Pas.* 2009, I, 1665: De eigenaar van een pand die door een daad, verzuim of enige gedraging het evenwicht tussen de eigendommen verbreekt door een naburige eigenaar overlast te berokkenen die de gewone ongemakken van het nabuurschap te boven gaat, is hem een rechtmatige en passende compensatie verschuldigd; Gent 22 november 1995, *T.Verz.* 1997, 656: Het feit dat brandrisico normaal zou zijn voor het bedrijf heeft immers niet tot gevolg dat brandschade, veroorzaakt door de uitbating, ook normaal zou zijn voor de naburen; Gent 3 juni 1999, *T.Verz.* 2000, 273, met noot A. PIRE: Voor het herstel van het evenwicht, wegens een brand, op grond van abnormale burenhinder is het noodzakelijk dat de overlast is ontstaan ten gevolge van een daad, een nalatigheid of enige gedraging van degene die terzake wordt aangesproken; Rb. Kortrijk 30 maart 1993, *T.Verz.* 1997, 659: Schade wegens het branden van een gebouw is een vorm van abnormale burenhinder, dat de normale lasten van nabuurschap overschrijden.

<sup>466</sup> Cass. 8 mei 1980, *Pas.* 1980, I, 1116: Door onzorgvuldigheid voldoen de gasleidingen niet aan de vooropgestelde veiligheidsvereisten; Antwerpen 17 december 2008, *RW* 2011-12, 1261: Lek in de gasleiding; Bergen 28 juni 2011 *RGAR* 2011, 14768: Miskenning van wettelijke en administratieve bepalingen evenals het niet handelen als een bonus pater familias.

<sup>467</sup> Bergen 18 november 1975, *Pas.* 1976 II, 136: Een zware ontploffing in een ondergrondse industriële gasleiding mede veroorzaakt door verzakkingen ten gevolge van mijnexploitatie.

<sup>468</sup> Brussel 6 februari 2012, *RGAR* 2012, 14853: Ontploffing van een woning ten gevolge van een gaslek; Zie evenwel Rb. Namen 9 juni 1987, *RRD* 1987, 376: Het is niet omdat uit een gasleiding gas ontsnapt dat daarom noodzakelijkerwijze de leiding een gebrek vertoont. Het bestaan van een gebrek moet duidelijk bewezen worden; Rb. Namen 9 november 1989, *RGAR* 1992, nr. 11923: Ontploffing in een gebouw is veroorzaakt door een defecte gasleiding.

<sup>469</sup> Randnummers 113 t.e.m. 118.

het gemeen recht.<sup>470</sup> Ondanks dat dergelijke problemen zich kunnen manifesteren, wordt met de invoering van objectieve regels evenwel een grote stap voorwaarts gezet.

**125. Conclusie:** De schadelijder van milieuschade heeft keuzevrijheid om te bepalen op welke rechtsgrond hij zijn vordering instelt. Ondanks dat er bepaalde bewijsrechtelijke moeilijkheden zijn onder het objectief regime, dewelke eveneens terug te vinden zijn onder het gemeen recht, zal er ingeval van milieuschade vlugger een vordering ingesteld worden op grond van een objectieve regel dan op basis van het klassieke aansprakelijkheidssysteem. De bewijslast hiervan is namelijk aanzienlijk lager doordat er noch een foutieve gedraging, noch een nalatigheid van de schadeveroorzaker moet worden aangetoond door de schadelijder. Er mag geconcludeerd worden dat de vooropgestelde parlementaire doelstelling, bestaande uit de vermindering van de bewijslast, aldus wordt gerealiseerd.

#### 4.2.3.2 Compensatie: financiële garantie van de schadelijder

**126.** De inwerkingtreding van de objectieve regels heeft eveneens als doelstelling een (grotere) financiële garantie te bieden aan de schadelijder in geval van milieuschade. In tegenstelling tot het gemeen recht dat in een integrale schadeloosstelling ten laste van de schadeveroorzaker voorziet, is dit niet steeds het geval onder het objectief aansprakelijkheidsregime. Diverse van de reeds beschreven objectieve regels voorzien namelijk niet in een volledige vergoeding aangezien specifieke schadevormen van het toepassingsgebied worden uitgesloten (bv. morele schade). Desondanks zijn er ook een aantal objectieve regels die wel voorzien in een integrale schadevergoeding. In enkele wettelijke bepalingen wordt bovendien een financieel plafond (in)gesteld voor de schadevergoeding, hetzij voor elke schade-eis afzonderlijk hetzij voor de totale aansprakelijkheid die uit eenzelfde schadegeval voortvloeit. Deze financiële beperking is ondermeer terug te vinden in de wet van 30 juli 1979, meer specifiek artikel 1 van het KB van 5 augustus 1991 (*BS* 30 augustus 1991), en de wet van 22 juli 1985 met de uitvoering en reglementering in de wet van 13 december 2011 (*BS* 1 december 2011). De Wet Bescherming Mariene Milieu van 20 januari 1999 voorziet eveneens in (financiële) begrenzingen van de aansprakelijkheid. Het uit te keren bedrag dat verschuldigd is voor het herstel en vergoeding wordt namelijk beperkt. Deze beperking is niet uitdrukkelijk terug te vinden in de nationale wet doch wordt geregeld door diverse internationale verdragen met betrekking tot het zeetransport.<sup>471</sup> In bijlage VI is een tabel opgenomen die duidelijk weergeeft of de objectieve sectorale milieuwetgeving al dan niet een volledige vergoeding garandeert in hoofde van de schadelijder(s).

**127.** In de rechtspraak zijn er eveneens vonnissen en arresten terug te vinden waaruit blijkt dat het objectief aansprakelijkheidsregime geen volledige financiële garantie biedt aan de schadelijder ingeval van milieuschade:

- Hinder en overlast door honden kan op basis van het gemeen recht niet alleen leiden tot een integrale schadeloosstelling doch kan er eveneens een bevel tot herstel *in natura* opgelegd

<sup>470</sup> M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1352-1364.

<sup>471</sup> Verdrag opgemaakt te Londen op 19 november 1976 inzake beperking van aansprakelijkheid voor zeevorderingen, *BS* 6 oktober 1989, errata *BS* 8 december 1990; Internationaal verdrag inzake de burgerlijke aansprakelijkheid voor schade door verontreiniging door olie, ondertekend te Brussel op 29 november 1969, *BS* 13 april 1977; A. CARETTE, "De aansprakelijkheidsregeling uit de wet ter bescherming van het mariene milieu", *TMR* 1999, 366-367.



- worden.<sup>472</sup> Een vordering gebaseerd op de evenwichtsleer kan in principe enkel leiden tot een rechtmatige en passende vergoeding die het verbroken evenwicht compenseert. Deze compensatie is minder verregaand en enkel mogelijk indien er sprake is van bovenmatige overlast.<sup>473</sup> Normaliter kan de rechter, op basis van artikel 544 BW, geen verbod opleggen voor de schadeverwekkende of hinderlijke activiteit.<sup>474</sup> Nochtans wordt er door de rechtbank steeds vaker een maatregel of bevel opgelegd ingeval van hinder door honden in plaats van een passende compensatie.<sup>475</sup>
- In tegenstelling tot het gemeen recht dat voorziet in een integrale schadeloosstelling, komt onder het objectief aansprakelijkheidsregime van de wet van 10 januari 1997 enkel de door grondwaterwinning veroorzaakte schade aan onroerende goederen<sup>476</sup>, grond<sup>477</sup>, beplantingen of aan bestaande grondwaterwinningen van meer dan 10m<sup>3</sup> in aanmerking voor vergoeding.<sup>478</sup> Bijgevolg zal niet elke schade ten gevolge van (grond)waterwinning vergoed worden op grond van het objectieve regime. Voor de overige schadegevallen kan enkel een beroep gedaan worden op de klassieke foutaansprakelijkheid.
  - De exploitant van het luchtvaartuig is alleen aansprakelijk voor de schade die het rechtstreeks gevolg is van een zich in de lucht bevindend luchtvaartuig of van een daaruit vallende persoon of zaak, en die niet uitsluitend te wijten is aan het feit dat het luchtvaartuig door het luchtruim vliegt overeenkomstig de geldende bepalingen betreffende het luchtverkeer.<sup>479</sup> De schade, ontstaan louter en alleen omdat een luchtvaartuig zich rechtmatig in het luchtruim bevindt, valt eveneens onder de regeling.<sup>480</sup> Voor de overige schade, waaronder geluidsoverlast, kan enkel schadevergoeding gevorderd worden op basis van het gemeen recht.<sup>481</sup> Morele schade

<sup>472</sup> Vred. Torhout 23 november 2010, *RW* 2012-2013, 909: Een morele schadevergoeding wordt toegekend aan de schadelijder en een bevel tot herstel *in natura* wordt opgelegd aan de schadeveroorzaker.

<sup>473</sup> Vred. Louveigné 23 juni 1987, *T.Vred.* 1987, 306: Vergoeding van 15.000 frank wegens geurhinder; Vred. Charleroi 13 maart 2000, *T.Vred.* 2004, 335: Schadevergoeding als compensatie voor het onaangenaam gevoel veroorzaakt door het voortdurend en ontijdig geblaf van een hond; A. VAN OEVELEN, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade', in B. BRONDERS (ed.), *Rechtspraak en milieubescherming*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1991, 160-163.

<sup>474</sup> Vred. Marchienne-au-Pont 16 december 1983, *T.Vred.* 1985, 129: De rechtbank oordeelt dat het voortdurend geblaf van de honden abnormale burenhinder vormt doch dat de eis tot verwijdering van de honden afgewezen moet worden aangezien artikel 544 BW slechts een compensatie van de ondergane schade teweegbrengt.

<sup>475</sup> Cass. 14 december 1995, *Pas.* 1995, I, 1163: Bij burenhinder kan de rechtmatige en passende compensatie niet bestaan uit het volledig verbod van het feit dat de overlast heeft veroorzaakt. Het bevel tot verwijderen van een lawaaierige en/of gevaarlijke hond kan niet worden beschouwd als een passende compensatie in de zin van artikel 544 BW; Desondanks miskennen de rechtbanken vaak het begrip "compensatie" doordat er bij de toepassing van de evenwichtsleer eveneens herstel *in natura* wordt bevolen of specifieke maatregelen worden opgelegd aan de schadeveroorzaker; zie ondermeer Rb. Brugge 8 oktober 1984, *TBR* 1984, 140: Verwijderen van de hond; Rb. Turnhout 7 april 2003, *NjW* 2003, 855, noot I. BOONE: Maatregel bestaande uit het binnenhouden van de hond tussen 16 uur namiddag's en 9 uur 's morgens wordt aan de eigenaar van de hond opgelegd; Rb. Brussel 15 juni 2006, *Res. Jur. Imm.* 2007, 195: Eigenares van de hond wordt veroordeeld om een bijkomende omheining te plaatsen tegen de bestaande omheining zodoende om te vermijden dat haar hond in de tuin van de burens zou komen; zie ook Vred. Tielt 10 juni 1982, *T.Vred.* 1986, 28, noot E. STASSIENS en Vred. Eghezée 9 februari 1998, *T.Vred.* 1999, 138: (onmiddellijke) verwijdering van een agressieve en luid blaffende hond.

<sup>476</sup> Cass. 27 maart 1998, *Arr. Cass.* 1998, 379: De vergoeding van de door grondwaterwinning veroorzaakte schade strekt zich eveneens uit tot de genotstoornis van een bovengronds gelegen onroerend goed; Vred. Mol 21 november 1995, *Turnh. Rechtsl.* 1995-96, 4.

<sup>477</sup> Rb. Brugge 23 oktober 1973, niet gepubl., A.R. 6582, samenvatting van het niet-gepubliceerde vonnis in H. BOCKEN, "Het proces zonder einde: aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door grondwaterwinning en bronbemaling", *TPR* 1995, 1663: Landbouwer vordert een vergoeding voor de schade die hij lijdt doordat de waterwinning de vruchtbaarheid van zijn grond heeft aangetast.

<sup>478</sup> Cass. 27 september 1985, *Arr. Cass.* 1985-86, 98; Rb. Bergen 2 februari 1982, *RGAR* 1984, 10.732; zie ook randnummer 50.

<sup>479</sup> Artikel 1 van de wet van 14 juli 1966, *BS* 29 september 1966.

<sup>480</sup> Cass. 1 februari 2010, *Pas.* 2010, 335: Vergoeding voor de schade aan de weideafsluiting en aan het betrokken veulen; Gent 18 oktober 1995, *RW* 1995-96, 1214-1216; Landbouwer vordert vergoeding voor de schade die hij lijdt doordat een kalf, als gevolg van het overvliegen van een luchtballon, te vroeg geboren is en gestorven is; Antwerpen 7 december 2011, *NjW* 2012, 599- 602, met noot I BOONE: Door een laag overvliegende en terug opstijgende luchtballon wordt een paard en zijn veulen opgeschrikt waardoor ze uit hun weide ontsnappen en zichzelf verwonden. De schadevergoeding omvat ondermeer de schade aan de afsluiting van de weide en de kosten van de dierenarts; zie ook Rb. Gent 22 april 1994, *T.Vred.* 1995, 347, met noot K. BERNAUW; Vred. Mol 8 april 1997, *TBBR* 1999, 345 en Vred. Beveren-Waas 28 maart 2006 *RW* 2008-09, 242-246, met noot J. DE SCHEPPER.

<sup>481</sup> Brussel 24 januari 1997, *TROS* 1997, 363-375; Antwerpen 20 oktober 2004, *NjW* 2005, 411-413, met noot I BOONE.

komt evenmin in aanmerking voor vergoeding. Bijgevolg is het onmogelijk om op basis van het objectief regime een vergoeding te bekomen voor alle door de schadelijder geleden schade.

- De exploitant van een openbare inrichting waar een brand uitbreekt of een ontploffing plaatsvindt, is aansprakelijk voor zowel de materiële als de lichamelijke schade aan derden.<sup>482</sup> Morele schade komt daarentegen niet in aanmerking voor vergoeding.<sup>483</sup>

**128.** Desondanks zijn er ook objectieve aansprakelijkheidsregels die, net zoals het gemeen recht, voorzien in een volledige schadevergoeding ingeval van milieuschade. In de rechtspraak en de rechtsleer zijn ondermeer de volgende voorbeelden terug te vinden:

- Op grond van artikel 1384, lid 1 is de bewaarder van een gebrekkige zaak gehouden tot het integraal vergoeden van de door zijn gebrekkige zaak veroorzaakte schade.<sup>484</sup>
- De concessiehouder van een mijn is verplicht de schade die door de exploitatie van de mijn veroorzaakt wordt volledig te vergoeden. Met andere woorden, de benadeelde wordt volledig hersteld in de toestand waarin hij zich zou hebben bevonden indien het schadeverwekkende feit zich niet zou hebben voorgedaan. De schadelijder krijgt een volledige vergoeding welke al de door hem geleden schade dekt.<sup>485</sup>
- Elke schade, ongeacht de aard, ten gevolge van het vervoer of opslag van gassen valt ten laste van de vergunningshouder.<sup>486</sup> Deze houder zal aldus een integrale vergoeding moeten betalen.<sup>487</sup> Vaak zal er evenwel ingeval van schade door gassen een beroep gedaan worden op artikel 1384, lid 1 BW.<sup>488</sup>
- In de rechtsleer wordt uitdrukkelijk gestipuleerd dat het schadebegrip van de wet van 20 januari 1999 samenvalt met de schadesoorten die erkend worden onder het gemeenrechtelijk aansprakelijkheidsrecht. Diegene die door aantasting van het mariene milieu schade of milieuverstoring heeft veroorzaakt is gehouden tot een integrale schadeloosstelling.<sup>489</sup>

---

<sup>482</sup> Antwerpen 24 december 2003, *TBH* 2005, 1073: De exploitant van een garage voor herstelling van wagens waar brand uitbreekt, is gehouden een vergoeding te betalen aan de derde wiens wagen vernield wordt door de brand; Rb. Marche-en-Famenne- 9 mei 1996, *RGAR* 1998, 12940: Schade veroorzaakt door terugvallende gensters van slecht afgesteld vuurwerk; Rb. Brugge 16 januari 2006, *NjW* 2006, 126-131, met I. BOONE: Vergoeding voor de lichamelijke schade aan omstanders ten gevolge van het neerstorten van een vliegtuig op de tarmac van de luchthaven van Oostende tijdens een luchtvaartshow.

<sup>483</sup> Cass. 3 februari 1987, *Arr. Cass.* 1987, 724; Een vergoeding voor morele schade heeft louter als doel de pijn, de smart of enig ander leed te verzachten; A. VAN OEVELEN en A. VANDEPLAS, "Preventie van brand en ontploffing, objectieve aansprakelijkheid en verplichte burgerlijke aansprakelijkheidsverzekering", *RW* 1980-81, 233.

<sup>484</sup> Luik 4 februari 1975, *RGAR* 1975, 9506: Vuilnisbelt die door zelfontbranding vuur vat; Antwerpen 11 oktober 1989, *T. Verz.* 1990, 172, met noot D. DE MAESENEIRE: Brand ten gevolge van gebrekkige leidingen; Luik 30 juni 1993, *JLMB* 1994, 67: Explosies zijn ontstaan door de aanwezigheid van gas in de riolering. Op zichzelf kan gas niet beschouwd worden als een gebrekking product doch de abnormale aanwezigheid ervan maakt de riool gebrekking; Kh. Sint Nikolaas 2 december 1958, *RW* 1959-1960, 1904: Stookolieconcentraties in de bodem; H. VANDENBERGHE, "Het gebrek van de zaak. Dertig jaar cassatierechtspraak: gebrekkige rechtspraak of kracht van de feiten?", in *Liber Amicorum Jacques Herbots*, 461-481.

<sup>485</sup> Cass. 13 februari 1981, *Arr. Cass.* 1980-81, 676; Cass. 7 december 1992, *Arr. Cass.* 1991, 1388; Cass. 16 juni 1994, *Arr. Cass.* 1994, 629: De concessionaris van een mijn is van rechtswege gehouden tot de vergoeding van elke schade veroorzaakt door de in de mijn uitgevoerde werken. Hij wordt echter vrijgesteld van elke aansprakelijkheid voor werken die door vroegere ontginners uitgevoerd zijn; Rb. Charleroi 24 juni 1998, *JLMB* 1999, 870; Rb. Charleroi 19 november 1997, *JT* 1998, 407: De Mijnwet voorziet in een integraal herstel van de schade. De compensatoire interesten vormen een aanvullende schadevergoeding zodoende om tegemoet te komen aan het bijkomende nadeel dat de schadelijder heeft geleden ten gevolge van het uitstel van schadeloosstelling.

<sup>486</sup> Artikel 13 van de wet van 12 april 1965, *BS* 7 mei 1965; artikel 13 van de wet van 18 juli 1975, *BS* 14 augustus 1975.

<sup>487</sup> Bergen 18 november 1975, *Pas.* 1976, II, 136; Bergen 28 juni 2011, *RGAR* 2011, 14768: Gasramp te Gellingen.

<sup>488</sup> Luik 30 juni 1993, *JLMB* 1994, 67; Brussel 6 februari 1996, *RGAR* 1997, 12748; zie ook Rb. Namen 9 juni 1987, *RRD* 1987, 376: Een gasleiding waaruit gas ontsnapt is niet noodzakelijk gebrekking.

<sup>489</sup> Zie bv. Antwerpen 3 maart 1992, *TMR* 1994, 49: Schade aan een natuurreservaat en de ertoe behorende fauna en flora kan vermogensschade opleveren in hoofde van de persoon die het reservaat beheert. De Belgische rechtspraak kent (vooralsnog) weinig voorbeelden waarin schade als gevolg van mariene milieuverontreiniging onderwerp van geschil is. Zie evenwel voor meer uitleg zie P. DE SMEDT, "Aansprakelijkstelling voor en herstel van schade door aantasting van het mariene leefmilieu: beroerde baren van de vergramde neptunus?: Een analyse van de buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade en milieuverstoring door aantasting van het mariene leefmilieu in het licht van de aansprakelijkheidsbepalingen van de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu", *TPR* 2002, 1111-1444.

**129.** Ondanks dat de inwerkingtreding van de objectieve aansprakelijkheidsregels als doelstelling heeft een grotere financiële zekerheid te bieden aan de schadelijders van milieuschade, maakt het hierboven vermeld kort overzicht van de rechtspraak duidelijk dat sommige sectorale milieuwetgevingen slechts voorzien in een gedeeltelijke schadevergoeding en niet in een integrale schadeloosstelling. Het objectief aansprakelijkheidsregime garandeert aldus niet steeds een (volledig) onbeperkte aansprakelijkheid in hoofde van de schadeveroorzaker. Bovendien wordt de *restitutio in integrum* door bepaalde sectorale milieuwetgevingen afgezwakt enerzijds doordat bepaalde schadevormen onvergoedbaar zijn en anderzijds omdat er een financieel plafond is ingevoerd betreffende het maximaal verschuldigd schadebedrag.<sup>490</sup>

**130.** Aangezien milieuschadegevallen soms omvangrijke proporties kunnen aannemen en het schadebedrag dermate hoog kan zijn, bestaat het risico dat de schadelijder geconfronteerd wordt met een insolvabele schadeveroorzaker. Het is namelijk mogelijk dat de schade de financiële draagkracht van de aansprakelijke in ruime mate kan overschrijden. Zoals reeds vermeld in randnummer 119 kan de mogelijke insolventie van de aansprakelijke evenwel opgevangen worden door aan diegene die activiteiten uitoefent die een verhoogd risico voor milieuschade opleveren, de verplichting op te leggen om financiële zekerheden te stellen. Deze zekerheden zijn in het huidig objectief aansprakelijkheidsrecht slechts sporadisch aanwezig waardoor de schadelijder in het merendeel van de gevallen, wanneer de schadeveroorzaker insolvabel blijkt te zijn en hij geen of onvoldoende financiële zekerheid heeft gesteld, uiteindelijk onvergoed achterblijft. Desondanks moet dit genuanceerd worden aangezien dit niet steeds betekent dat de schade blijft liggen daar waar zij zich heeft voorgedaan. Doorgaans zal men in die omstandigheid een beroep doen op de overheid aangezien deze de plicht heeft om op te treden wanneer de volksgezondheid in gevaar is door milieuschade. De uiteindelijke kost van herstel zal dan door de overheid worden gedragen en niet door het onschuldig slachtoffer. De overheid draagt namelijk zowel een morele als politieke plicht om hun financiële middelen te gebruiken voor compensatie van slachtoffers van grote ecologische rampen. De schadeloosstelling door de overheid is evenwel niet ideaal enerzijds doordat de schadelijder vaak niet volledig gecompenseerd wordt en anderzijds omdat de hoogte van de compensatie afhankelijk is van de bereidheid van de overheid tot tussenkomst. Deze methode druist evenwel in tegen één van de belangrijkste principes van het milieubeleid, met name het beginsel van "de vervuiler betaalt".<sup>491</sup>

**131. Conclusie:** De vooropgestelde doelstelling bestaande uit het garanderen van een financiële zekerheid in hoofde van de schadelijder wordt in het huidig objectief aansprakelijkheidsrecht slechts gedeeltelijk bereikt. Enerzijds doordat een integrale schadeloosstelling ingeval van milieuschade niet door alle sectorale milieuwetgevingen gewaarborgd wordt en anderzijds omdat er onvoldoende financiële zekerheden zijn ingebouwd in het objectief aansprakelijkheidsregime.

---

<sup>490</sup> H. Bocken, "Systèmes alternatifs pour l'indemnisation des dommages dus à la pollution, *RGAR* 1990, 11698; P. DE SMEDT, "Aansprakelijkstelling voor en herstel van schade door aantasting van het mariene leefmilieu: beroerde baren van de vergramde neptunus?: Een analyse van de buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade en milieuverstoring door aantasting van het mariene leefmilieu in het licht van de aansprakelijkheidsbepalingen van de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu", *TPR* 2002, 1111-1444; M. DEKETELAERE, 'Herstel van milieuschade op basis van foutaansprakelijkheid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Handboek Milieu - en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, 1352-1353 en 1359-1360.

<sup>491</sup> H. BOCKEN, "Systèmes alternatifs pour l'indemnisation des dommages dus à la pollution, *RGAR* 1990, 11698.

#### 4.2.4 Verschuiving van objectieve aansprakelijkheid naar foutaansprakelijkheid

**132.** De laatste jaren is er in de milieusector een tendens waarneembaar waarin de objectieve aansprakelijkheidsregels, in tegenstelling tot het gemeen recht, meer op de voorgrond treden. Desondanks moet dit evenwel genuanceerd worden aangezien er in twee deelsectoren van het milieurecht afstand gedaan wordt van het objectief aansprakelijkheidsprincipe en teruggekeerd wordt naar de klassieke foutaansprakelijkheid van artikel 1382 BW. Dit is het geval voor de Jachtwetgeving evenals voor de wet aangaande het giftig afval.

**133.** Oorspronkelijk voorzag de wet van 14 juli 1966 in een objectieve aansprakelijkheid in hoofde van de houder van het jachtrecht. Het Jachtdecreet van 24 juli 1991 heeft hier een einde aan gemaakt door in artikel 24 uitdrukkelijk te stellen dat er ingeval van schade een beroep gedaan moet worden op de "gewone rechtregels", beter bekend de foutaansprakelijkheid. De werkgroep aangaande het Jachtdecreet was de mening toegedaan dat er in de vrije natuur altijd een normale schade aan gewassen voorkomt die eigenlijk niet het voorwerp mag uitmaken van eisen tot schadevergoeding wat evenwel het geval is onder het objectief aansprakelijkheidsregime. Bovendien is de werkgroep het erover eens geraakt dat de (fout)aansprakelijkheid enkel geldt indien er sprake is van dermate ernstige schade. De schade mag noch door heikracht noch door een aanvaard risico zijn ontstaan aangezien anders de efficiëntie van een vordering gebaseerd op het aansprakelijkheidsrecht drastisch verminderd wordt.<sup>492</sup> Uiteindelijk is men het erover eens dat het klassiek foutaansprakelijkheidssysteem meer doeltreffend is ingeval van milieuschade.

**134.** De Wet Giftig Afval en later het Wijzigingsdecreet van 20 april 1994, voorzag aanvankelijk in een objectieve aansprakelijkheid in hoofde van de producent van het giftig afval. Door de inwerkingtreding van het Materialendecreet en zijn uitvoeringsbesluit (VLAREMA) wordt de objectieve aansprakelijkheidsregel opgeheven en wordt de foutaansprakelijkheid terug het algemeen uitgangspunt. Uit de memorie van toelichting blijkt immers dat de objectieve regeling niet meer gerechtvaardigd is temeer omdat deze regeling weinig toegepast wordt en zelden of nooit aanleiding heeft gegeven tot vervolging.<sup>493</sup>

#### 4.3 Objectieve aansprakelijkheid als algemene regel

**135.** De verschuiving van de foutaansprakelijkheid naar een objectief regime was in de jaren '90 zeer duidelijk merkbaar doch dit is vandaag de dag eerder op de achtergrond getreden. Vlaanderen wordt sinds de jaren '70 geconfronteerd met een sectorale en op incidentele wijze geëvolueerde milieuwetgeving, hetgeen weinig coherent te noemen is. Men is tot het besef gekomen dat de sectorale aanpak achterwege moet worden gelaten en dat er nood is aan een meer integraal en sectoroverschrijdend milieurecht. De idee is ontstaan om niet de foutaansprakelijkheid doch wel een algemeen objectief regime als uitgangspunt te stellen voor alle vormen van milieuschade. Een eerste aanzet hieromtrent is de oprichting van de Interuniversitaire Commissie voor de Herziening van het Milieurecht, voorgezeten door Prof. H. Bocken. Deze Commissie heeft als doelstelling een

<sup>492</sup> *Parl. St. VI. R.* 1990-91, nr. 481/10, 44-48.

<sup>493</sup> Ontwerp van decreet betreffende het duurzaam beheer van materiaalkringlopen en afvalstoffen, *Parl. St. VI. Parl.* 2010-2011, nr. 1233/1, 38; Ontwerp van decreet betreffende het duurzaam beheer van materiaalkringlopen en afvalstoffen, verslag namens de Commissie voor leefmilieu, natuur, ruimtelijke ordening en onroerend erfgoed, *Parl. St. VI. Parl.* 2010-2011, nr. 1233/4, 63; H. BOCKEN, "Van fout naar risico: een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 387.

efficiënt Vlaams milieurecht te ontwikkelen en heeft duidelijk gesteld dat zij voorstander is van de invoering van een algemene objectieve aansprakelijkheid, in plaats van de bestaande diverse sectorale objectieve regels. Momenteel worden zowel in België, als in diverse omringende landen van het gemeen recht afwijkende aansprakelijkheidsregels voor milieuschade uitgewerkt. Alhoewel het nog steeds om een voorontwerp gaat, is het in afwachting tot de omvorming in wetgeving, belangrijk om de krachtlijnen ervan kort toe te lichten.

#### 4.3.1 Voorontwerp decreet milieubeleid

**136.** In 1989 werd door de Vlaamse Regering de Interuniversitaire Commissie tot Herziening van het Milieurecht (hierna ICHM) in het Vlaamse Gewest ingesteld.<sup>494</sup> Haar opdracht bestond erin om zowel het Vlaamse milieurecht in het algemeen als specifiek het fragmentair objectieve aansprakelijkheidsregime te rationaliseren en te vereenvoudigen om zodoende een meer efficiënte en effectieve milieuwetgeving te bekomen.<sup>495</sup> Ongeveer vijf jaar later heeft deze Commissie een voorontwerp aan de toenmalige Vlaamse minister van Leefmilieu en Huisvesting, Norbert De Batselier, overhandigd. Die opteerde ervoor het voorontwerp fasegewijs om te vormen tot wetgeving. Bijgevolg zijn momenteel nog niet alle onderdelen van het voorontwerp door de Vlaamse regering en de Vlaamse Raad, al dan niet ongewijzigd, overgenomen en tot wetgeving omgevormd.<sup>496</sup> In het kader van dit hercodificatieproces evenals op basis van het voorstel van de Commissie Bocken werd op 5 april 1995 door de Vlaamse Raad het decreet houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid goedgekeurd. In dit decreet wordt alleen aandacht besteed aan de bestuurlijke en de strafrechtelijke handhaving doch niet aan de burgerrechtelijke. Bijgevolg is het nog steeds wachten op een volledige omzetting en uitwerking van het voorstel van de ICHM, dus ook wat de harmonisatie van het objectief aansprakelijkheidsregime betreft.

**137.** In het negende deel van haar voorstel heeft de Commissie Bocken een veralgemeende objectieve aansprakelijkheid voor schade en/of milieuverstoring vooropgesteld. Het ICHM is namelijk de mening toegedaan dat het huidige aansprakelijkheidsrecht onvoldoende toereikend is en dat een hervorming zich opdringt.<sup>497</sup> Noch de foutaansprakelijkheid noch de diverse sectorale milieuwetgevingen vormt het uitgangspunt ingeval van milieuschade. De Commissie opteert voor een algemene foutloze aansprakelijkheid aangezien dit zou bijdragen tot een grotere internalisering van de milieukosten zodat de kans dat de vervuiler moet betalen vergroot wordt. Het vooropgestelde objectief aansprakelijkheidsregime is niet exclusief aangezien uitdrukkelijk bepaald wordt dat het geen afbreuk doet aan de rechten die de schadelijder eventueel op een andere rechtsgrond zou kunnen uitoefenen tegen de aansprakelijke of tegen derden (bv. artikel 1382).<sup>498</sup>

<sup>494</sup> Besluit van de Vlaamse Executieve van 5 juli 1989 houdende oprichting van een Interuniversitaire Commissie tot Herziening van het Milieurecht in het Vlaamse Gewest, *BS* 25 augustus 1989.

<sup>495</sup> J. VERSCHUUREN, "Codificatie van het milieurecht in het Vlaamse Gewest: Een bespreking van het Voorontwerp Decreet Milieubeleid", *TMR* 1996, 19.

<sup>496</sup> K. LOONTJES, 'De doelstellingen en de beginselen van het Vlaamse milieubeleid: artikel 1.2.1 decreet houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid', in K. DEKETELAERE (ed.), *Algemene bepalingen Vlaams milieubeleid en bedrijfsinterne milieuzorg*, Brugge, Die Keure, 1996, 45-46.

<sup>497</sup> Voor een artikelsgewijze toelichting zie H. BOCKEN, D. RYCKBOST en S. DELODDERE, 'Vergoeding van schade door het Vlaamse Gewest ten laste van het Fonds van preventie en sanering inzake leefmilieu en natuur', in INTERUNIVERSITAIRE COMMISSIE TOT HERZIENING VAN HET MILIEURECHT IN HET VLAAMSE GEWEST (ed.), *Voorontwerp decreet milieubeleid*, Brugge, Die Keure, 1995, 840; M. DEKETELAERE, 'Milieuaansprakelijkheid: burgerrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade, strafrechtelijke aansprakelijkheid voor milieumisdrijven, administratieve sancties en veiligheidsmaatregelen, en verzekering van milieuschade', in K. DEKETELAERE (ed.), *Milieurecht in België: status questionis Anno 1997*, Brugge, Die Keure, 1997, 689-690.

<sup>498</sup> Artikel 9.1.13 van het Voorontwerp Decreet Milieubeleid; K. DEKETELAERE, 'De voorstellen van de Interuniversitaire Commissie tot herziening van het milieurecht in het Vlaamse Gewest inzake aansprakelijkheid voor milieuschade', in M. DEKETELAERE (ed.),

Schade of milieuverstoring veroorzaakt door een *emissie* van verontreinigende stoffen, organismen en energie geeft aanleiding tot foutloze aansprakelijkheid voor diegene die de emissie heeft veroorzaakt.<sup>499</sup> Dit wordt omschreven als de objectieve aansprakelijkheid voor eigen daad. Indien de emissie echter uitgaat van een vergunningsplichtige inrichting of activiteit, dan wordt de exploitant aansprakelijk gesteld.<sup>500</sup> In deze laatste omstandigheid moet de schadelijder de persoon die de schade heeft veroorzaakt niet meer identificeren. Deze regel is namelijk een vorm van risicoaansprakelijkheid. Om een betere bescherming te garanderen aan de schadelijder, zijn exploitanten van vergunningsplichtige inrichtingen of activiteiten die een verhoogd risico op schade of milieuverontreiniging inhouden, verplicht om financiële zekerheden of waarborgen in te stellen. Deze zekerheden kunnen de volgende vormen aannemen: een verzekering, een garantie van een financiële instelling, een certificaat van een financiële instelling, een andere persoonlijke zekerheid of een zakelijke zekerheid. In het voorontwerp wordt geen voorkeur uitgedrukt voor een bepaalde vorm van financiële zekerheid.<sup>501</sup>

Wanneer evenwel meerdere personen aansprakelijk zijn voor eenzelfde schade of milieuverstoring, of bij objectieve aansprakelijkheid voor eigen daad of bij risicoaansprakelijkheid, zijn zij hoofdelijk aansprakelijk. Diegene die uiteindelijk de schadelijder heeft vergoed heeft evenwel een regresrecht jegens de andere aansprakelijken in de mate waarin de verschillende emissies, waarvoor zij aansprakelijk zijn, bijgedragen hebben tot het veroorzaken van de schade of de milieuverstoring.<sup>502</sup> De aansprakelijke kan zich eveneens van zijn aansprakelijkheid bevrijden door zich te beroepen op volgende gronden: (burger)oorlog, terrorisme, een natuurverschijnsel van uitzonderlijke aard en het opzettelijk handelen van een derde met het opzet om schade te veroorzaken.<sup>503</sup>

**138.** Het voorstel voorziet evenwel, in deel 11, in een bijzondere aansprakelijkheidsregel voor de schade en milieuverstoring veroorzaakt door grondwaterwinning, die aldus buiten het toepassingsgebied van de hierboven vermelde algemene objectieve regel valt. De vooropgestelde regels aangaande de bodembescherming zijn grotendeels overgenomen door het Bodemsaneringsdecreet van 22 februari 1995 en later door het decreet van 27 oktober 2006 betreffende de bodemsanering en de bodembescherming.<sup>504</sup>

---

*Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor milieuschade*, Brugge, Die Keure, 1993, 87; M. DEKETELAERE, 'Milieuaansprakelijkheid: burgerrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade, strafrechtelijke aansprakelijkheid voor milieumisdrijven, administratieve sancties en veiligheidsmaatregelen, en verzekering van milieuschade', in K. DEKETELAERE (ed.), *Milieurecht in België: status questionis Anno 1997*, Brugge, Die Keure, 1997, 689-690.

<sup>499</sup> Artikel 9.1.3 van het Voorontwerp Decreet Milieubeleid; zie H. BOCKEN, D. RYCKBOST en S. DELODDERE, 'Vergoeding van schade door het Vlaamse Gewest ten laste van het Fonds van preventie en sanering inzake leefmilieu en natuur', in INTERUNIVERSITAIRE COMMISSIE TOT HERZIENING VAN HET MILIEURECHT IN HET VLAAMSE GEWEST (ed.), *Voorontwerp decreet milieubeleid*, Brugge, Die Keure, 1995, 842: Het begrip 'emissie' wordt door artikel 1.1.1 § 1, 3<sup>o</sup> Voorontwerp Decreet Milieubeleid als volgt gedefinieerd: "elke inbreng door de mens van verontreinigingsfactoren in de atmosfeer, de bodem of het water". De milieuverstoring door het stropen van wild zal aldus niet onder de toepassing van de objectieve aansprakelijkheidsregel vallen aangezien de verstoring niet het gevolg is van verontreinigingsfactoren voortgebracht door menselijke activiteiten.

<sup>500</sup> Artikel 9.1.4 van het Voorontwerp Decreet Milieubeleid

<sup>501</sup> K. DEKETELAERE, 'De voorstellen van de Interuniversitaire Commissie tot herziening van het milieurecht in het Vlaamse Gewest inzake aansprakelijkheid voor milieuschade', in M. DEKETELAERE (ed.), *Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor milieuschade*, Brugge, Die Keure, 1993, 87; DEKETELAERE, 'Milieuaansprakelijkheid: burgerrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade, strafrechtelijke aansprakelijkheid voor milieumisdrijven, administratieve sancties en veiligheidsmaatregelen, en verzekering van milieuschade', in K. DEKETELAERE (ed.), *Milieurecht in België: status questionis Anno 1997*, Brugge, Die Keure, 1997, 690.

<sup>502</sup> Artikel 9.1.9 van het Voorontwerp Decreet Milieubeleid.

<sup>503</sup> Artikel 9.1.5 van het Voorontwerp Decreet Milieubeleid.

<sup>504</sup> H. BOCKEN, D. RYCKBOST en S. DELODDERE, 'Vergoeding van schade door het Vlaamse Gewest ten laste van het Fonds van preventie en sanering inzake leefmilieu en natuur', in INTERUNIVERSITAIRE COMMISSIE TOT HERZIENING VAN HET MILIEURECHT IN HET VLAAMSE GEWEST (ed.), *Voorontwerp decreet milieubeleid*, Brugge, Die Keure, 1995, 835 en 1049-1184; V. BILBAO, J. CEENAEME,

#### 4.3.2 Evaluatie van een veralgemeende objectieve aansprakelijkheidsregel

**139.** Het fragmentair karakter van het huidig objectief aansprakelijkheidsregime biedt weinig duidelijkheid en rechtszekerheid. De eerste aanzet tot harmonisatie is reeds genomen met het voorstel van de ICHM doch wanneer een algemene objectieve aansprakelijkheidsregel ingevoerd zal worden, blijft voorlopig een open vraag. Aangezien het momenteel nog steeds afwachten is wanneer dit voorstel effectief tot wetgeving wordt omgevormd, is het binnen het bestek van dit werkstuk relevant om te onderzoeken welke de argumenten van voor- en tegenstanders zijn omtrent de invoering van een veralgemeende objectieve regel als uitgangspunt in geval van milieuschade.

##### 4.3.2.1 Argumenten pro harmonisatie

**140.** Vooreerst is het fragmentair karakter van het huidig objectief aansprakelijkheidsrecht een reden om over te gaan tot harmonisatie aangezien dit versnipperd karakter de rechtszekerheid niet ten goede komt. Het milieurecht wordt namelijk gekenmerkt door naast elkaar bestaande uiteenlopende sectoraal gegroeide regelingen waarvan ondermeer het toepassingsgebied, de rechtvaardigingsgronden en het toerekeningsmechanisme verschillen. Een harmonisatie en vereenvoudiging van de milieureglementering dringt zich op aangezien de huidige regelgeving weinig duidelijkheid verschaft en evenmin voldoende rechtszekerheid biedt. De creatie van een algemeen geformuleerde objectieve aansprakelijkheidsregel zal voor zowel de schadelijder als voor de vervuiler veel meer voordelen inhouden dan de huidige fragmentaire regelgeving. Het wegwerken van de diverse onderlinge verschillen en het invoeren van een algemene regel zal resulteren in meer duidelijkheid en rechtszekerheid wat op zijn beurt leidt tot meer samenhang en systematiek. Harmonisering en vereenvoudiging zal de slachtofferbescherming enkel maar ten goede komen.<sup>505</sup>

**141.** Vanuit rechtseconomisch perspectief is harmonisatie eveneens wenselijk. Door zowel af te stappen van de foutaansprakelijkheid als door een harmonisatie door te voeren van de diverse sectorale milieuwetgevingen, wordt het principe van «de vervuiler betaalt» beter gegarandeerd. Een algemene objectieve aansprakelijkheidsregel leidt namelijk tot een grotere internalisering van de milieukosten hetgeen bijdraagt tot de ontwikkeling van milieuvriendelijkere technologieën. Doordat de milieuschade volledig gedragen wordt door de schadeveroorzaker wordt vermeden dat schade ten laste van de schadelijder of de gemeenschap zou vallen. Het principe dat wie schade veroorzaakt heeft deze moet herstellen, hangt nauw samen met het principe van preventie. Een veralgemeende financiële aansprakelijkheid voor de schade die zij veroorzaken, spoort potentiële vervuilers aan om (milieu)schade te vermijden.<sup>506</sup> Een algemene objectieve aansprakelijkheid zal aldus zowel het principe van de vervuiler betaalt als het principe van preventie versterken. Een

---

P. CLERICK, K. DECRUYENAERE, G. DE MOOR, S. D'HAENE, W. GEVAERTS, I. HOLVOET, D. JACQUES, B. MEYNS, P. VAN BURM, K. VAN GEERT en E. VERECKE, *Bodem: jaarboek 2008*, Antwerpen, Wolters Kluwer Belgium, 2008, 192.

<sup>505</sup> M. DEKETELAERE, 'Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor en verzekering van milieuschade', *Jura. Falc.* 1990-91, 545-588; H. BOCKEN, 'Aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door milieuverontreiniging naar Belgisch recht', in H. BOCKEN en D. RYCKBOST (ed.), *Verzekering van milieuschade*, Brussel, Story-Scientia, 1991, 74-75; K. DEKETELAERE, 'De voorstellen van de Interuniversitaire Commissie tot herziening van het milieurecht in het Vlaamse Gewest inzake aansprakelijkheid voor milieuschade', in M. DEKETELAERE (ed.) *Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor milieuschade*, Brugge, Die Keure, 1993, 82.

<sup>506</sup> M. DEKETELAERE, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade als instrument van Europees milieubeleid: het "Groenboek inzake herstel van milieuschade" van de commissie van de Europese Gemeenschappen', in M. DEKETELAERE (ed.), *Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor milieuschade*, Brugge, Die Keure, 1993, 104.

wetgeving kan slechts als efficiënt worden beschouwd indien de aansprakelijkheidsregels de totale maatschappelijke kosten van ongevallen zo laag mogelijk houden.<sup>507</sup>

**142.** Een decennia oud argument, zowel volgens de Commissie Bocken als de rechtsleer, stelt dat de invoering van een veralgemeende objectieve aansprakelijkheidsregel beantwoordt aan de ontwikkelingen en tendensen die zich voordoen op zowel Europees als internationaal niveau. Diverse buurlanden hebben bovendien eveneens van het gemeen recht afwijkende regelingen gecreëerd en de nadruk gelegd op een veralgemeende objectieve aansprakelijkheid. Deze initiatieven, die kort uitgewerkt worden in hoofdstuk 5, oefenen aldus een zekere druk uit op het Belgische aansprakelijkheidssysteem. Dit argument heeft in België evenwel nog geen succes gehad wegens het sterk verdeeld advies van de MINA-Raad en de SERV omtrent harmonisatie (*infra*).<sup>508</sup>

#### 4.3.2.2 Argumenten contra harmonisatie

**143.** Vooreerst wordt geargumenteed dat een veralgemeende objectieve aansprakelijkheidsregel slechts een bruikbaar vergoedingssysteem kan zijn indien de (financiële) verzekeraarbaarheid van aansprakelijkheid voor milieuschade verbeterd wordt. De positie van de schadelijder kan slechts gegarandeerd worden wanneer voldoende financiële waarborgen worden ingebed in het objectief aansprakelijkheidsregime. Momenteel zijn dergelijke zekerheden slechts sporadisch aanwezig. Het verplicht stellen van een algemene aansprakelijkheidsverzekering voor milieuschade of het oprichten van een schadefonds kan hierbij een mogelijke oplossing zijn. Dergelijke financiële waarborgen hebben niet alleen voordelen voor de schadelijder maar beschermt bovendien ook de potentiële vervuiler tegen de gevolgen van zijn aansprakelijkheid.<sup>509</sup> Zowel de visie van de SERV als van de MINA-Raad (VEV, NCMV en Boerenbond) sluit hierbij aan. Volgens deze Raden is een stelsel van een algemene foutloze aansprakelijkheid in geval van schade of milieuverstoring ten gevolge van emissie wenselijk doch alvorens tot harmonisatie overgegaan kan worden moeten de financiële en economische gevolgen hiervan onderzocht worden. Er moet eerst grondig onderzoek gebeuren naar de verzekeraarbaarheid van de objectieve aansprakelijkheid, evenals naar de financiële en economische gevolgen van de invoering ervan. Slechts op basis van een dergelijk onderzoek en de resultaten ervan kan worden overwogen om over te gaan tot een algemene objectieve aansprakelijkheidsregel.<sup>510</sup> Dit is tot op heden nog niet gebeurd.

**144.** Aangezien het objectief aansprakelijkheidsregime bestaat uit diverse sectoraal gegroeide regelingen die van mekaar verschillen, rijst de vraag of een harmonisatie wel mogelijk is. Een veralgemeende objectieve regel kan namelijk een ander toepassingsgebied en toerekeningsmechanisme hebben dan de oorspronkelijke sectorale wetgeving. Indien de algemene

<sup>507</sup> R. VAN DEN BERGH en D. HEREMANS, "Recht en economie", *TEM* 1987, 157-160.

<sup>508</sup> K. DEKETELAERE, 'De voorstellen van de Interuniversitaire Commissie tot herziening van het milieurecht in het Vlaamse Gewest inzake aansprakelijkheid voor milieuschade', in M. DEKETELAERE (ed.), *Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor milieuschade*, Brugge, Die Keure, 1993, 82 en 90-93; H. BOCKEN, D. RYCKBOST en S. DELODDERE, 'Vergoeding van schade door het Vlaamse Gewest ten laste van het Fonds van preventie en sanering inzake leefmilieu en natuur', in INTERUNIVERSITAIRE COMMISSIE TOT HERZIENING VAN HET MILIEURECHT IN HET VLAAMSE GEWEST (ed.), *Voorontwerp decreet milieubeleid*, Brugge, Die Keure, 1995, 875.

<sup>509</sup> H. BOCKEN, 'Aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door milieuverontreiniging naar Belgisch recht', in H. BOCKEN en D. RYCKBOST (ed.), *Verzekering van milieuschade*, Brussel, Story-Scientia, 1991, 75.

<sup>510</sup> K. DEKETELAERE, 'De voorstellen van de Interuniversitaire Commissie tot herziening van het milieurecht in het Vlaamse Gewest inzake aansprakelijkheid voor milieuschade', in M. DEKETELAERE (ed.), *Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor milieuschade*, Brugge, Die Keure, 1993, 90-92.



regel bijvoorbeeld bepaalt dat de schadeveroorzaker aansprakelijk is voor de gehele schade die door zijn handelen wordt veroorzaakt, is dit voor enkele sectorale milieuwetgevingen, die slechts voorzien in een gedeeltelijke vergoeding, een drastische verruiming. Een harmonisering is aldus moeilijk verzoenbaar met het specifieke karakter van de sectorale milieuwetgevingen. Het risico kan bestaan dat een schadegeval door de algemene objectieve regel op een meer gunstige of in voorkomend geval strengere wijze behandeld wordt dan de huidige sectorale wetgeving.

**145.** In het verleden werd er bij de totstandkoming van de objectieve regels vaak onvoldoende rekening gehouden met de integratie van deze nieuwe bepalingen in het gehele (burgerlijk) aansprakelijkheidsrecht. Een veralgemening is aldus slechts mogelijk indien er voldoende aandacht wordt besteed aan de samenhang met de overige (fout)aansprakelijkheidsregels. Alvorens overgegaan kan worden tot harmonisatie moeten er aldus diverse voorbereidingen worden getroffen. Het blijft de vraag of dit wel (praktisch) haalbaar is.<sup>511</sup>

**146.** Bijna 20 jaar na het indienen van het voorontwerp door de ICHM, is er vandaag de dag nog steeds niets gerealiseerd. Door deze grote tijdspanne is men minder geneigd de harmonisatie effectief door te voeren. Aanvankelijk stond de integratie van het objectief aansprakelijkheidsregime op de voorgrond doch anno 2013 is dit niet meer het geval. De reden hiervoor is dat zowel de SERV als de MINA-Raad bedenkingen hadden gemaakt over het stelsel van een algemene objectieve aansprakelijkheidsregel. De SERV stelde namelijk voor om enkele aanpassingen door te voeren aan de rechtvaardigingsgronden. De MINA-Raad daarentegen adviseerde om de objectieve aansprakelijkheid ook te laten gelden voor vormen van schade of nadelige beïnvloeding die niet het gevolg zijn van emissie. Beide Raden hebben aldus hun bedenkingen over een algemeen stelsel van foutloze aansprakelijkheid voorgesteld.<sup>512</sup>

#### 4.3.2.3 Eigen standpunt over de veralgemening

**147.** Aangezien rechtszekerheid en duidelijkheid in ons rechtssysteem hoog in het vaandel worden gedragen, vind ik dat harmonisatie zeker wenselijk is om een betere slachtofferbescherming te garanderen. Een veralgemening van het objectief regime en een versterking van het principe van «de vervuiler betaalt» is cruciaal aangezien onze samenleving voortdurend geconfronteerd wordt met ernstige vormen van milieuverstoring. Vereenvoudiging is bovendien belangrijk aangezien de milieuproblematiek erg actueel is mede doordat zowel op inter- al supranationaal niveau hier aandacht aan wordt besteed. Om concurrentievervalsing te voorkomen, is het raadzaam dat België deze harmonisatietendens volgt. Desondanks is harmonisatie slechts haalbaar indien er wordt voorzien in voldoende financiële zekerheden. Ondanks dat een vereenvoudiging wenselijk en rechtvaardigbaar is, blijft harmonisatie nog steeds uit aangezien het praktisch gezien op dit ogenblik in ons rechtssysteem niet haalbaar is, alsook wegens de grote tijdspanne die reeds verstreken is als omwille van de bedenkingen van de SERV en de MINA-Raad.

<sup>511</sup> I. BOONE, "De buitencontractuele aansprakelijkheid van de eigenaar of exploitant van een onroerend goed en de verzekering van de aansprakelijkheid", *RW* 1997-98, nr. 42, 1504-1505.

<sup>512</sup> X., *Advies van 21 oktober 1992 inzake het voorontwerp kaderdecreet milieuhygiëne: titel aansprakelijkheid en financiële zekerheden - titel vergoeding van schade door het Vlaamse Gewest lastens het Fonds voor Preventie en Sanering inzake Leefmilieu en Natuur*, SERV, Brussel, 1992, 1-11; X., 'Advies van 4 maart 1993 over titel 1 "Aansprakelijkheid en Financiële Zekerheden" en titel 2 "Vergoeding van schade door het Vlaamse Gewest lastens het Fonds voor Preventie en Sanering inzake Leefmilieu en Natuur", in MINA-Raad, *Adviezen 1993: Hervorming van het Milieurecht*, Brussel, 1993, 45-71.

## **Hoofdstuk 5: De toekomst van het huidig aansprakelijkheidsrecht**

**148.** De harmonisatie van het milieuaansprakelijkheidsrecht beperkt zich niet tot België. Zowel in diverse (buur)landen als op Europees- en internationaal niveau wordt veel aandacht besteed aan de regelgeving betreffende milieuschade. In dit laatste hoofdstuk wordt zowel de huidige toestand als de toekomst van het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht kort toegelicht.

### 5.1 Nationaal niveau

**149.** Zoals reeds vermeld werd in randnummer 142, is de rechtsleer en de Commissie Bocken het erover eens dat een veralgemeende objectieve aansprakelijkheid zich opdringt mede doordat bepaalde ontwikkelingen zich voordoen in de ons omringende landen. Binnen het bestek van dit werkstuk is het aldus belangrijk om kort toe te lichten welke initiatieven andere landen reeds hebben ondernomen.

#### 5.1.1 Rechtsvergelijkend perspectief

**150.** De tendens tot het harmoniseren van de bestaande milieuwetgevingen is eveneens merkbaar in diverse (buur)landen. De belangrijkste hiervan kunnen als volgt worden samengevat:

- Norwegen: De "*Pollution Control Act*" van 1981 creëert een juridisch kader voor alle soorten vervuiling en afval.<sup>513</sup>
- Zweden: Op 1 juli 1986 werd de "*Environmental Damage Act*" ingevoerd die een objectieve aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door het milieu, vooropstelt. De voornaamste doelstelling van deze wet is het coördineren van de bestaande regels.<sup>514</sup>
- Portugal: De basiswet inzake het milieu ( "*Environment Framework Law*" van 7 april 1987) harmoniseert de bestaande regels en voorziet in een objectieve aansprakelijkheid voor aanzienlijke schade aan het milieu door gevaarlijke activiteiten.<sup>515</sup>
- Duitsland: Gesetz über die Umwelthafung von 10 december 1990 voorziet in een alomvattend stelsel van objectieve aansprakelijkheid voor de exploitatie van industriële installaties die een milieurisico vormen.<sup>516</sup>

**151.** De invoering van een objectieve aansprakelijkheid voor schade ten gevolge van milieuverontreiniging is eveneens merkbaar in andere (buur)landen. Het hierboven gemaakt kort overzicht maakt duidelijk dat er in deze landen ook een harmonisatietendens waarneembaar is. Diverse geldende regels van eenzelfde milieusector worden namelijk samengevoegd en vereenvoudigd tot een geldende (objectieve) aansprakelijkheidsregel. Niet alleen België, doch talrijke landen kennen aldus een objectieve aansprakelijkheid voor bepaalde milieuschadegevallen.

---

<sup>513</sup> H. BOCKEN, D. RYCKBOST en S. DELODDERE, 'Vergoeding van schade door het Vlaamse Gewest ten laste van het Fonds van preventie en sanering inzake leefmilieu en natuur', in INTERUNIVERSITAIRE COMMISSIE TOT HERZIENING VAN HET MILIEURECHT IN HET VLAAMSE GEWEST (ed.), *Voorontwerp decreet milieubeleid*, Brugge, Die Keure, 1995, 875; KLIMA- OG FORURENSNINGSDIREKTORATET, 'The Pollution Control Act', [http://www.klif.no/artikkel\\_33746.aspx](http://www.klif.no/artikkel_33746.aspx).

<sup>514</sup> M. DEKETELAERE, 'Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor en verzekering van milieuschade', *Jura. Falc.* 1990-91, 545-588.

<sup>515</sup> J.P. REIS en M. DE ANDRADE NEVES, 'Portugal', in J. EBBESSON (ed.) *Acces to justice in environmental matters in the EU*, Den Haag, Kluwer Law International, 2002, 399-420.

<sup>516</sup> M. DEKETELAERE, 'Civielrechtelijke aansprakelijkheid voor milieuschade als instrument voor Europees milieubeleid: het 'Groenboek inzake herstel van milieuschade' van de commissie van de Europese Gemeenschappen', in M. DEKETELAERE (ed.), *Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor milieuschade*, Brugge, Die Keure, 1993, 109; H. BOCKEN, D. RYCKBOST en S. DELODDERE, 'Vergoeding van schade door het Vlaamse Gewest ten laste van het Fonds van preventie en sanering inzake leefmilieu en natuur', in INTERUNIVERSITAIRE COMMISSIE TOT HERZIENING VAN HET MILIEURECHT IN HET VLAAMSE GEWEST (ed.), *Voorontwerp decreet milieubeleid*, Brugge, Die Keure, 1995, 875.

### 5.1.2. Toekomst Belgisch aansprakelijkheidsrecht

**152.** Wat de toekomst brengt voor het Belgisch burgerlijk aansprakelijkheidsrecht valt nog af te wachten. In de ± 18 jaar na het indienen van het voorstel van de Commissie Bocken zijn er namelijk geen andere initiatieven genomen op nationaal niveau die de harmonisatie van het aansprakelijkheidsrecht in een stroomversnelling zouden kunnen brengen. Vermoedelijk zal de foutaansprakelijkheid de algemene regel blijven en zal er geen harmonisatie van het objectief regime worden doorgevoerd. Alvorens een algemene objectieve aansprakelijkheidsregel ingevoerd kan worden, moet een zo goed mogelijk systeem van waarborgen en financiële zekerheden worden gecreëerd. Met het advies van zowel de SERV als de MINA-Raad in het achterhoofd, blijkt evenwel dat over het voorontwerp van de Commissie Bocken bepaalde opmerkingen gemaakt kunnen worden.<sup>517</sup>

## 5.2 Europees niveau

**153.** Op het Europees niveau is er gedurende ruime tijd belangstelling voor het milieuaansprakelijkheidsrecht. Een algemene geldende regeling inzake milieuschade is op Europees niveau wenselijk omdat verschillen in het gebruik van wettelijke aansprakelijkheid voor milieuschade door lidstaten, zou kunnen leiden tot concurrentievervalsing en inbreuken op de interne markt.<sup>518</sup>

### 5.2.1 Heden

**154.** De leemte in de nationale aansprakelijkheidsregimes stimuleerde een groeiende belangstelling voor een geharmoniseerde milieuaansprakelijkheidsregel op Europees niveau. In februari 2000 heeft de Europese Commissie een Witboek betreffende Milieuaansprakelijkheid gepubliceerd waarin in grote lijnen weergegeven werd hoe aan een geharmoniseerd Europees milieuaansprakelijkheidsregime vorm gegeven kan worden. In dit Witboek werd een kaderrichtlijn voorgesteld die voorziet in risicoaansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door gevaarlijke activiteiten. Na lang overleg resulteerde dit uiteindelijk in de goedkeuring van de Richtlijn 2004/35/EG.<sup>519</sup> De aanvankelijk vooropgestelde privaatrechtelijke benadering van deze richtlijn werd evenwel verlaten ten gunste van een op het publiekrecht gebaseerde aansprakelijkheidsregel. De uiteindelijke tekst bevat enkel regels over wat de overheid kan doen ten aanzien van milieuschadeveroorzakers doch regelt de privaatrechtelijke verhoudingen niet. Op basis van deze richtlijn hebben particulieren dus geen recht op schadevergoeding voor de door hen geleden schade. Aangezien de richtlijn de nationale wetgeving onverlet laat, kan vergoeding gevorderd worden op basis van de nationale of regionale wetgeving.<sup>520</sup>

---

<sup>517</sup> K. DEKETELAERE, 'De voorstellen van de Interuniversitaire Commissie tot Herziening van het milieurecht in het Vlaamse Gewest inzake aansprakelijkheid voor milieuschade', in M. DEKETELAERE (ed.), *Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor milieuschade*, Brugge, Die Keure, 1993, 90-92 en 98.

<sup>518</sup> COM (93)47 def., p. 5

<sup>519</sup> Richtlijn 2004/35/EG van het Europees Parlement en de Raad van 21 april 2004 betreffende milieuaansprakelijkheid met betrekking tot het voorkomen en herstellen van milieuschade; M. FAURE en K. DE SMEDT, "Harmonisatie van milieuaansprakelijkheid in de Europese Unie: een rechtseconomische analyse", *TMR* 2001, 356- 365;

<sup>520</sup> Richtlijn 2004/35/EG van het Europees Parlement en de Raad van 21 april 2004 betreffende milieuaansprakelijkheid met betrekking tot het voorkomen en herstellen van milieuschade; C. DE VRIES, 'Aansprakelijkheid voor milieuschade en financiële zekerheid naar toekomstig recht: nieuwe oplossingen Europees recht', in J.M. VAN DUNNE, L.J. SMALE, M. DEKETELAERE, C.A. JANSSEN, F. SCHUTYSER, C. DE VRIES, *Aansprakelijkheid voor milieuschade en financiële zekerheid: Een vergelijking van Nederlands, Belgisch en Europees recht*, Lelystad, Koninklijke Vermande, 1998, 141-147; B. VANHEUSDEN en G. VAN HOORICK, *Milieurecht in kort bestek*, Intersentia, Antwerpen-Cambridge, 2011, 150-152; E.H.P. BRANS, 'De EU-Richtlijn Milieuaansprakelijkheid', [http://www.pelsrijcken.nl/pdf/nieuws/bouwrecht2005\\_1.pdf](http://www.pelsrijcken.nl/pdf/nieuws/bouwrecht2005_1.pdf).

### 5.2.2 Toekomst

**155.** Op het Europees niveau heeft zich er zoals reeds vermeld een harmonisatieproces doorgevoerd wat betreft de milieuaansprakelijkheid. Dit proces heeft slechts geresulteerd in een publiekrechtelijke richtlijn in tegenstelling tot de privaatrechtelijke benadering die aanvankelijk vooropgesteld was. Heden ten dage valt het nog steeds af te wachten of en wanneer op Europees niveau een nieuw initiatief wordt genomen om een privaatrechtelijk rechtsinstrument te creëren.

## 5.3 Internationaal niveau

### 5.3.1 Heden

**156.** Op het internationaal niveau gelden er momenteel diverse sectorale verdragen waarin de aansprakelijkheid wordt geregeld van bepaalde (risico)activiteiten. Ondermeer volgende kunnen worden vermeld:

- Verdrag van Parijs van 29 juli 1960 inzake wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van kernenergie;
- Verdrag van Brussel van 29 november 1969 inzake de burgerrechtelijke aansprakelijkheid voor de verontreiniging van de zee door ruwe olie;
- Verdrag van Genève van 10 oktober 1989 inzake de aansprakelijkheid bij het vervoer van gevaarlijke stoffen over de weg, het spoor en de binnenwateren.<sup>521</sup>

**157.** Op 21 juni 1993 werd het Verdrag van de Raad van Europa betreffende de aansprakelijkheid voor milieugevaarlijke activiteiten, het Verdrag van Lugano genoemd, goedgekeurd en definitief vastgesteld. Dit verdrag voorziet in een (algemene) risicoaansprakelijkheid ten laste van de exploitant van activiteiten die een bijzonder gevaar kunnen opleveren voor het leefmilieu, gekoppeld aan de verplichting om financiële zekerheden te stellen.<sup>522</sup> Ondanks dat het verdrag goedgekeurd werd, is dit vandaag de dag nog steeds niet in werking getreden wegens het gebrek van een aantal ratificaties. Op 21 mei 2003 heeft België het Protocol van Kiev ondertekend doch dit instrument is nog steeds niet in werking getreden, eveneens wegens het gebrek aan ratificaties. Indien dit rechtsinstrument in werking zou treden, voorziet het in een algemene wettelijke aansprakelijkheidsregel in hoofde van de exploitant van een industriële inrichting.<sup>523</sup>

### 5.3.2 Toekomst

**158.** Noch het verdrag van Lugano noch het Protocol van Kiev zijn vandaag de dag in werking getreden. Gezien de reeds verstreken tijdspanne, zal dit ook hoogstwaarschijnlijk nooit gebeuren. Aldus moeten er op het internationaal niveau, net zoals op Europees niveau, nieuwe initiatieven genomen worden om een algemene (privaatrechtelijke) objectieve aansprakelijkheidsregel te bekomen in geval van milieuschade. Momenteel liggen er evenwel nog geen concrete plannen betreffende een eventuele harmonisatie op tafel.

<sup>521</sup> H. BOCKEN, D. RYCKBOST en S. DELODDERE, 'Vergoeding van schade door het Vlaamse Gewest ten laste van het Fonds van preventie en sanering inzake leefmilieu en natuur', in INTERUNIVERSITAIRE COMMISSIE TOT HERZIENING VAN HET MILIEURECHT IN HET VLAAMSE GEWEST (ed.), *Voorontwerp decreet milieubeleid*, Brugge, Die Keure, 1995, 874-875.

<sup>522</sup> M. DEKETELAERE, 'Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor en verzekering van milieuschade', *Jura Falc.* 1990-91, 545-588; H. BOCKEN, D. RYCKBOST en S. DELODDERE, 'Vergoeding van schade door het Vlaamse Gewest ten laste van het Fonds van preventie en sanering inzake leefmilieu en natuur', in INTERUNIVERSITAIRE COMMISSIE TOT HERZIENING VAN HET MILIEURECHT IN HET VLAAMSE GEWEST (ed.), *Voorontwerp decreet milieubeleid*, Brugge, Die Keure, 1995, 874; B. VANHEUSDEN en G. VAN HOORICK, *Milieurecht in kort bestek*, Intersentia, Antwerpen-Cambridge, 2011, 75-76.

<sup>523</sup> Zie de randnummers 90 t.e.m. 93.



## **Hoofdstuk 6: Besluit**

Voortbouwend op bovenstaande analyse aangaande het objectief aansprakelijkheidsregime kunnen volgende conclusies worden geformuleerd. Cruciaal is het beantwoorden van de centrale onderzoeksvraag: "*Objectieve aansprakelijkheid in het milieurecht, werkelijk een objectieve stap voorwaarts*"?

De doelstellingen van de objectieve aansprakelijkheid zijn enerzijds het drastisch verminderen van de bewijslast en anderzijds het bieden van (meer) financiële zekerheden aan de schadelijder. De kritische uiteenzetting van dit werkstuk maakt evenwel duidelijk dat het objectief regime bepaalde aspecten van het burgerlijk aansprakelijkheidsrecht in geval van milieuschade niet oplost en evenmin zijn parlementaire doelstellingen voldoende realiseert. Ondanks dat de bewijslast drastisch wordt verminderd, de foutieve gedraging van de schadeveroorzaker moet namelijk niet meer worden bewezen, kunnen diverse bewijsrechtelijke problemen zich namelijk nog steeds manifesteren. Bij zowel de definiëring van het begrip (vergoedbare) schade, het bewijs van de causaliteit als bij de identificatie van de schadeveroorzaker kunnen bepaalde moeilijkheden zich voordoen. Naast de vermindering van de bewijslast blijkt dat de vooropgestelde financiële zekerheid in hoofde van de schadelijder evenmin voldoende wordt gegarandeerd. Enerzijds omdat niet alle objectieve regels voorzien in een volledige vergoeding van de door het slachtoffer geleden schade en anderzijds doordat in bepaalde sectorale milieuwetgevingen een financieel plafond wordt ingesteld wat het verschuldigd schadebedrag betreft. In die omstandigheden moet er voor de overige schade aldus teruggegrepen worden naar de klassieke foutaansprakelijkheid. Financiële zekerheden zijn in het objectief regime slechts sporadisch ingebed. Noch wordt er voorzien in een algemene verplichte burgerrechtelijke aansprakelijkheidsverzekering noch in financiële waarborgfondsen. Een veralgemeende objectieve aansprakelijkheidsregel is vandaag de dag nog niet ingevoerd mede doordat er nog steeds geen systeem van voldoende waarborgen en financiële zekerheden is gecreëerd doch ook omwille van de bedenkingen die de SERV (1992) en de MINA-Raad (1993) in hun adviezen omtrent het voorontwerp, hebben vermeld. Ondanks dat een algemene objectieve aansprakelijkheidsregel wenselijk en rechtvaardigbaar is, is ons huidige rechtssysteem nog niet klaar voor een harmonisatie. Diverse aanpassingen zullen getroffen moeten worden alvorens een dergelijke aansprakelijkheidsregel ingevoerd kan worden.

Aldus kan geconcludeerd worden dat ondanks bepaalde bewijsrechtelijke problemen die gemeen zijn aan het gehele burgerlijk aansprakelijkheidsrecht, de bewijslast in hoofde van de schadelijder(s) wel degelijk verlicht wordt onder het objectief regime. Wat de financiële waarborgen daarentegen betreft biedt het objectief aansprakelijkheidsrecht in bepaalde omstandigheden onvoldoende zekerheid. Indien de schadelijder namelijk geconfronteerd wordt met een insolvabele schadeveroorzaker, zal de schade ten laste van de schadelijder of de gehele gemeenschap vallen. Het principe van «de vervuiler betaalt» wordt aldus evenmin volledig gegarandeerd door het objectief regime. De centrale onderzoeksvraag kan aldus beantwoord worden door te stellen dat het objectief regime slechts een "kleine" positieve stap voorwaarts is. Het objectief regime verschilt namelijk slechts miniem van het gemeen recht doordat het merendeel van de (bewijsrechtelijke) problemen die zich nog steeds kunnen manifesteren.

## **Bibliografie**

### **Wetgeving**

- Verdrag van Brussel van 25 augustus 1924 goedgekeurd bij de wet van 20 november 1928, *BS* 12 juni 1931.
- Verdrag van 29 mei 1933 tot het brengen van eenheid in eenige bepalingen inzake conservatoir beslag op luchtvaartuigen, *BS* 14 februari 1937.
- Verdrag van Rome van 7 oktober 1952 betreffende de schade door buitenlandse luchtvaartuigen aan derden op het aardoppervlak veroorzaakt, *BS* 29 september 1966.
- Verdrag van Brussel van 10 oktober 1957 goedgekeurd bij de wet van 18 juli 1973, *BS* 29 januari 1976.
- Verdrag inzake wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie, ondertekend te Parijs op 29 juli 1960, *BS* 23 augustus 1966.
- Verdrag tot aanvulling van het Verdrag van Parijs van 29 juli 1960 inzake de wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie, opgemaakt te Brussel op 31 januari 1963, *BS* 23 augustus 1966.
- Internationaal Verdrag inzake de burgerlijke aansprakelijkheid voor schade door verontreiniging door olie, ondertekend te Brussel op 29 november 1969, *BS* 13 april 1977.
- Verdrag ter oprichting van een Internationaal Fonds voor vergoeding door olie, ter aanvulling van het Internationaal verdrag inzake de wettelijke aansprakelijkheid voor schade door verontreiniging door olie van 1969, ondertekent te Brussel op 18 december 1971, *BS* 5 november 1993.
- Verdrag inzake de grensoverschrijdende gevolgen van industriële ongevallen, gedaan te Helsinki op 17 maart 1992, *BS* 1 juni 2006.
- Kiev Protocol, 21 May 2003, on Civil Liability and Compensation For Damage Caused By The Transboundary Effects Of Industrial Accidents On Transboundary Waters To The 1992 Convention On the Protection And Use of Transboundary Watercourses And International Lakes and To The 1992 Convention On The Transboundary Effects of Industrial Accidents.
- Convention on Civil liability for damage resulting from activities dangerous to the environment, Lugano, 21 June 1993.
- Richtlijn 2004/34/EG van het Europees Parlement en de Raad van 21 april 2004 betreffende milieuaansprakelijkheid met betrekking tot het voorkomen en herstellen van milieuschade.
- Richtlijn 2008/98/EG van het Europees Parlement en de Raad van 19 november 2008 betreffende afvalstoffen en tot intrekking van een aantal richtlijnen.
- Jachtwet van 28 februari 1882, *BS* 3 maart 1882.
- Wet van 11 september 1936 tot goedkeuring van het Internationaal Verdrag tot het brengen van eenheid in enige bepalingen inzake conservatoir beslag op luchtvaartuigen, en van het Internationaal verdrag tot het brengen van eenheid in enige bepalingen inzake schade door luchtvaartuigen aan derden op het aardoppervlak veroorzaakt, *BS* 14 februari 1937.
- Wet van 14 juli 1961 tot regeling van het herstel der door grof wild aangerichte schade, *BS* 28 juli 1961.
- Wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige producten en andere door middel van leidingen, *BS* 7 mei 1965.

- Wet van 14 juli 1966 houdende goedkeuring van het Verdrag betreffende de schade door buitenlandse luchtvaartuigen aan derden op het aardoppervlak veroorzaakt, ondertekend op 7 oktober 1952 te Rome, *BS* 29 september 1966.
- Wet van 1 augustus 1966 houdende goedkeuring van enkele internationale akten, *BS* 31 augustus 1985.
- Gerechtelijk wetboek van 10 oktober 1967, *BS* 31 oktober 1967.
- Wet van 22 juli 1974 op het giftige afval, *BS* 1 maart 1975.
- Wet van 18 juli 1975 betreffende het opsporen en exploiteren van ondergrondse bergruimten in situ bestemd voor het opslaan van gas, *BS* 14 augustus 1975
- Wet van 20 juli 1976 houdende goedkeuring en uitvoering van het Internationaal Verdrag inzake de burgerlijke aansprakelijkheid voor schade door verontreiniging, *BS* 13 april 1977.
- Wet van 12 januari 1977 houdende regeling van schadeloosstelling voor schade veroorzaakt door het winnen en het pompen van grondwater, *BS* 8 februari 1977.
- Wet van 30 juli 1979 betreffende de preventie van brand en ontploffing en betreffende de verplichte verzekering van burgerrechtelijke aansprakelijkheid in dergelijke gevallen, *BS* 20 september 1979.
- Bijzondere Wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *BS* 15 augustus 1980.
- Wet van 22 juli 1985 betreffende de wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie, *BS* 31 augustus 1985.
- Wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, *BS* 12 maart 1999.
- Wet van 11 juli 2006 tot wijziging van de wet van 22 juli 1985 betreffende de wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie, *BS* 4 oktober 2006.
- Wet van 13 november 2011 tot wijziging van de wet van 22 juli 1985 betreffende de wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie, *BS* 1 december 2011.
- Jachtdecreet van 24 juli 1991, *BS* 7 september 1991.
- Decreet van 2 juli 1981 betreffende het beheer van afvalstoffen, *BS* 25 juli 1981.
- Decreet van 24 januari 1984 houdende maatregelen inzake het grondwaterbeheer, *BS* 5 juni 1984.
- Decreet van 28 juni 1985 betreffende de milieuvergunning, *BS* 17 september 1985.
- Decreet van 11 oktober 1985 houdende het herstel van de schade veroorzaakt door het winnen en het oppompen van grondwater, *BS* 28 januari 1999.
- Decreet van 20 april 1994 tot wijziging van het decreet van 2 juli 1981, *BS* 29 april 1994.
- Decreet van 22 februari 1995 betreffende de bodemsanering, *BS* 29 april 1995.
- Decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid, *BS* 3 juni 2005.
- Decreet van 27 oktober 2006 betreffende de bodemsanering en de bodembescherming, *BS* 22 januari 2007.
- Decreet 21 december 2007 tot aanvulling van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid met een titel XV Milieuschade tot omzetting van Richtlijn 2004/35/EG van het Europees Parlement en de Raad van 21 april 2004 betreffende de milieuaansprakelijkheid met betrekking tot het voorkomen en herstellen van milieuschade, *BS* 12 februari 2008.



- Decreet van 21 december 2007 tot aanvulling van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid met een titel XVI « Toezicht, handhaving en veiligheidsmaatregelen », *BS* 29 februari 2008
- Decreet van 8 mei 2009 betreffende de diepe ondergrond, *BS* 6 juli 2009.
- Decreet van 23 december 2011 betreffende het duurzaam beheer van materiaalkringlopen en afvalstoffen, *BS* 28 februari 2012.
- KB van 13 september 1919 houdende de coördineerde wetten op de mijnen, de graverijen en de groeven, *BS* 3 maart 1920.
- KB van 15 maart 1954 tot regeling der luchtvaart, *BS* 26 februari 1954.
- KB van 5 augustus 1981 tot uitvoering van de artikelen 8, 8bis en 9 van de Wet van 30 juli 1979 betreffende de preventie van brand en ontploffing en betreffende de verplichte verzekering van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid in dergelijke gevallen, *BS* 30 augustus 1991.
- KB van 28 februari 1991 betreffende de inrichtingen die onder de toepassing vallen van hoofdstuk II van de Wet van 30 juli 1979 betreffende de preventie van brand en ontploffing en betreffende de verplichte verzekering van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid in dergelijke gevallen, *BS* 13 april 1991.
- Besluit van de Vlaamse Executieve van 5 juli 1989 houdende oprichting van een Interuniversitaire Commissie tot Herziening van het Milieurecht in het Vlaamse Gewest, *BS* 25 augustus 1989.
- Besluit van de Vlaamse Regering van 14 december 2007 houdende vaststelling van het Vlaams reglement betreffende de bodemsanering en de bodembescherming, *BS* 22 april 2008.
- Besluit van de Vlaamse Regering van 17 februari 2012 tot vaststelling van het Vlaams reglement betreffende het duurzaam beheer van materiaalkringlopen en afvalstoffen, *BS* 23 mei 2012.
- COM (90)47 def. [Green Paper on remedying environmental damage].
- COM/2003/0263 [Voorstel voor een Besluit van de Raad betreffende de ondertekening, namens de Europese Gemeenschap, van het Protocol betreffende wettelijke aansprakelijkheid en vergoeding voor schade veroorzaakt door de grensoverschrijdende effecten van industriële ongevallen op grensoverschrijdende wateren].
- Wetsontwerp tot goedkeuring der Internationale Verdragen tot het brengen van eenheid in eenige bepalingen ter zake van conservatoir beslag op luchtvaartuigen en ter zake van schade door luchtvaartuigen aan derden op het aardoppervlak veroorzaakt, getekend te Rome op 29 mei 1933, *Parl. St. Kamer*, 1935-36, nr. 67.
- Ontwerp van de wet waarbij de wet op de jacht van 28 februari 1882 gewijzigd bij de wet van 4 april 1900, aangevuld wordt, *Parl. St. Kamer*, 1935-1936, nr. 181/1.
- Proposition de loi en vue d'assurer la réparation des dégâts causés par le gros gibier, *Chambre* 1959-1960, nr. 420.
- Wetsontwerp betreffende het vervoer van gas door middel van leidingen (Memorie van toelichting), *Parl. St. Kamer*, 1964-65, nr. 899/1.
- Wetsontwerp betreffende het vervoer van gas door middel van leidingen, verslag van Acker, *Parl. St. Kamer*, 1964-65, nr. 899/2.
- Wetsontwerp houdende goedkeuring van het Verdrag betreffende de schade door buitenlandse luchtvaartuigen aan derden op het aardoppervlak veroorzaakt, ondertekend op 7 oktober 1952 te Rome, *Parl. St. Kamer*, 1964-65, nr. 937/1,

- Wetsontwerp tot wijziging van de Franse tekst van de Jachtwet van 28 februari 1882 en tot invoering van de Nederlandse tekst van dezelfde tekst, *Parl. St. Kamer*, 1966-67, nr. 434/1.
- Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 14 juli 1961 tot regeling van het herstel der door grof wild aangerichte schade, *Parl. St. Kamer*, 1971-72, nr. 247/1.
- Advies van de Raad van State, *Parl. St. Kamer*, 1971-72, nr. 247/2.
- Wetsontwerp op de giftige afval, *Parl. St. Kamer*, 1973-74, nr. 684/1.
- Verslag namens de Verenigde Commissies voor de Tewerkstelling, de Arbeid en de Sociale Voorzorg en voor het leefmilieu uitgebracht door H. SERANNO, *Parl. St. Kamer*, 1973-74, nr. 134/1.
- Wetsontwerp betreffende het opsporen en exploiteren van ondergrondse bergruimten in situ bestemd voor het opslaan van gas (Memorie van toelichting), *Parl. St. Kamer*, 1974-75, nr. 380/1.
- Wetsvoorstel tot vergoeding van wildschade, *Parl. St. Kamer*, 1975-76, nr. 787/1.
- Wetsontwerp houdende regeling van de schadeloosstelling voor schade veroorzaakt door pompen van grondwater (Memorie van toelichting) *Parl. St. Kamer*, 1975-76, nr. 849/1.
- Wetsvoorstel houdende verplichting om bindende veiligheidsmaatregelen te nemen in alle voor het publiek toegankelijke lokalen waar herhaaldelijk vergaderingen van meer dan vijf personen plaatshebben, ingediend door Volksvertegenwoordigers VANSTEENKISTE en OLAERTS, *Parl. St. Kamer*, 1975-76, nr. 860/1.
- Voorstel van wet betreffende de brandveiligheid ingediend door de heer PAROTTE, *Parl. St. Senaat*, 1975-76 nr. 828/1.
- Ontwerp houdende regeling van de schadeloosstelling voor schade veroorzaakt door het winnen en pompen van grondwater, *Parl. St. Senaat*, 1975-76, nr. 914/1.
- Wetsontwerp betreffende de brandvoorkoming en de verplichte verzekering van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid inzake brand of ontploffing (Memorie van toelichting) *Parl. St. Kamer*, 1976-77, nr. 1054/1.
- Wetsontwerp betreffende de brandvoorkoming en de verplichte verzekering van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid inzake brand of ontploffing, *Parl. St. Kamer*, 1977-78, nr. 465/2.
- Ontwerp van Decreet houdende maatregelen inzake het grondwaterbeheer, *Parl. St. VI. R.* 1983-84, nr. 224/1.
- Ontwerp van de wet inzake wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van kernenergie (Memorie van toelichting), *Parl. St. Senaat*, 1983-1984, nr. 593/1.
- Ontwerp van de wet inzake wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van kernenergie, namens de commissie voor de economische aangelegenheden uitgebracht door de heer PECRIAUX, *Parl. St. Senaat*, 1983-1984, nr. 593/3.
- Voorstel van decreet van de heer L. VANVELTHOVEN houdende uitbreiding van het toepassingsgebied van het decreet van 2 juli 1981 betreffende het beheer van afvalstoffen, tot de giftige afvalstoffen, *Parl. St. VI. R. BZ* 1988, nr. 78/1.
- Voorstel van Jachtdecreet van de heren G. BEERDEN, J. DUFAUX, F. VERBERCKMOES, M. CAPOEN, F. AERTS en mevrouw M. TYBERGHIE-VANDEBUSSCHE, *Parl. St. VI. R.* 1990-91, nr. 481/10.
- Voorstel van Jachtdecreet van de heren G. BEERDEN, J. DUFAUX, F. VERBERCKMOES, M. CAPOEN, F. AERTS en mevrouw M. TYBERGHIE-VANDEBUSSCHE, *Parl. St. VI. R.* 1990-91, nr. 481/14.
- Tekst van het Jachtdecreet aangenomen door de Plenaire Vergadering, *Parl. St. VI. R.* 1990-91, nr. 481/17.

- Wetsontwerp ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België (Memorie van toelichting) *Parl. St. Kamer*, 1997-98, nr. 1695/1.
- Voorstel van decreet van de heer J. MALCORPS houdende wijziging van het Decreet van 2 juli 1981 betreffende de voorkoming en het beheer van afvalstoffen, *Parl. St. VI. R. BZ* 1995, nr. 103/1.
- Voorstel van Decreet betreffende de bodemsanering en de bodembescherming, *Parl. St. VI. Parl.* 2005-06, nr. 867/1.
- Verslag namens de Commissie voor leefmilieu en Natuur, Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid en Ruimtelijke Ordening en Onroerend Erfgoed, *Parl. St. VI. Parl.* 2005-06, nr. 867/5.
- Voorstel van decreet betreffende de bodemsanering en de bodembescherming aangenomen door Plenaire Vergadering, *Parl. St. VI. Parl.* 2005-06, nr. 867/9.
- Ontwerp decreet diepe ondergrond, *Parl St. VI. Parl.* 2008-09, nr. 2164/1.
- Ontwerp van decreet betreffende het duurzaam beheer van materiaalkringlopen en afvalstoffen, *Parl. St. VI. Parl.* 2010-2011, nr. 1233/1.
- Ontwerp van decreet betreffende het duurzaam beheer van materiaalkringlopen en afvalstoffen, *Parl. St. VI. Parl.* 2010-2011, nr. 1233/4.
- Ontwerp van decreet betreffende het duurzaam beheer van materiaalkringlopen en afvalstoffen aangenomen door Plenaire Vergadering, *Parl. St. VI. Parl.* 2010-2011, nr. 1233/6.

### Rechtspraak

- Cass. 5 februari 1925, *Pas.* 1925, I, 125.
- Cass. 15 oktober 1925, *Pas.* 1926, I, 125.
- Cass. 2 mei 1932, *Pas.* 1932, I, 145.
- Cass. 25 maart 1943, *Pas.* 1943, I, 110.
- Cass. 6 april 1960, *Pas.* 1960, I, 915, met conclusie van Advocaat-Generaal MAHAUX.
- Cass. 26 februari 1962, *Pas.* I, 723.
- Cass. 14 juni 1968, *Pas.* 1968, I, 1177.
- Cass. 19 oktober 1972, *RW* 1972-73, 1282.
- Cass. 27 september 1973, *Pas.* 1974, I, 89.
- Cass. 10 januari 1974, *Pas.* 1974, I, 488, met conclusie Advocaat-Generaal MAHAUX.
- Cass. 10 januari 1974, *RCJB* 1975, 367-368, met noot C. RERNARD.
- Cass. 26 november 1974, *RW* 1974-75, 1768.
- Cass. 31 oktober 1975, *Pas.* 1976, I, 276.
- Cass. 12 februari 1976, *JT* 1976, 325.
- Cass. 2 september 1976, *Arr. Cass.* 1977, 6.
- Cass. 19 december 1979, *Pas.* 1980, I, 487.
- Cass. 8 mei 1980, *Pas.* 1980, I, 1116.
- Cass. 8 september 1980, *Arr. Cass.* 1980-81, 68.
- Cass. 8 september 1980, *Arr. Cass.* 1980-81, 753.
- Cass. 13 februari 1981, *Arr. Cass.* 1980-81, 676.
- Cass. 6 maart 1981, *Arr. Cass.* 1980-81, 753.
- Cass. 19 november 1982, *RW* 1983-84, 2029, met noot J. LAENENS.
- Cass. 21 januari 1983, *Pas.* 1983, I, 602.
- Cass. 28 april 1983, *Pas.* 1983, I, 965

- Cass. 26 mei 1983, *RW* 1983-84, 1133, met noot R. DERINE.
- Cass. 8 december 1983, *Arr. Cass.* 1983-84, 419.
- Cass. 27 september 1985, *Arr. Cass.* 1985-86, 98.
- Cass. 5 oktober 1985, *RW* 1985-86, 2411.
- Cass. 14 november 1985, *Arr. Cass.* 1985-86, 360.
- Cass. 14 november 1986, *RGAR* 1989, 11.497.
- Cass. 8 december 1986, *RW* 1984-85, 1487.
- Cass. 3 februari 1987, *Arr. Cass.* 1987, 724.
- Cass. 13 maart 1987, *Pas.* 1987, I, 834.
- Cass. 23 mei 1991, *Pas.* 1991, I, 827.
- Cass. 25 mei 1992, *Arr. Cass.* 1991-92, 904.
- Cass. 7 december 1992, *Pas.* 1992, I, 1339.
- Cass. 16 juni 1994, *Arr. Cass.* 1994, 629.
- Cass. 17 november 1995, *JLMB* 1997, 274.
- Cass. 14 december 1995, *Pas.* 1995, I, 1163.
- Cass. 5 december 1997, *Arr. Cass.* 1997, 1293.
- Cass. 27 maart 1998, *Arr. Cass.* 1998, 379.
- Cass. 3 april 1998, *JLMB* 1998, 1334, met noot P. LECOCQ.
- Cass. 5 juni 1998, *Arr. Cass.* 1998, 652.
- Cass. 12 maart 1999, *Pas.* 1999, I, 371.
- Cass. 18 november 1999, *RW* 2000-01, 15-16.
- Cass. 8 november 2002, *RW* 2004-05, 1259.
- Cass. 20 september 2004, *RABG* 2005, 1106, met noot K. DESMEDT.
- Cass. 3 april 2009, *TBBR* 2009, 469.
- Cass. 25 juni 2009, *TBBR* 2009, 475.
- Cass. 1 februari 2010, *Pas.* 2010, 335.
- Cass. 8 februari 2010, *TBBR* 2011, 403.
- Cass. 26 februari 2010, *RGAR* 2010, 14646.
- Cass. 5 november 2011, *Arr. Cass.* 1981, 331.
- Cass. 4 mei 2012, *Amén* 2012, 258.
- Brussel 3 april 1968, *JT* 1969, 10.
- Brussel 15 mei 1972, *Pas.* 1972, II, 147.
- Brussel 30 oktober 1972, *Pas.* 1973, II, 40.
- Luik 4 februari 1975, *RGAR* 1975, 9506.
- Bergen 18 november 1975, *Pas.* 1976, II, 136.
- Brussel 24 april 1986, *T.Aann.* 1987, 41.
- Antwerpen 17 februari 1988, *RW* 1989-90, 50.
- Antwerpen 11 oktober 1989, *T.Verz.* 1990, 172, met noot D. DE MAESENEIRE.
- Bergen 20 februari 1990, *RRD.* 1990, 389, met noot D. DEOM.
- Luik 30 juni 1993, *JLMB* 1994, 67.
- Gent 21 juni 1994, *RW* 1994-95, 674.
- Antwerpen 15 juni 1995, *TMR* 1996, 290.
- Gent 18 oktober 1995, *RW* 1995-96, 1214.

- Gent 22 november 1995, *T.Verz.* 1997, 656.
- Brussel 6 februari 1996, *RGAR* 1997, 12748.
- Antwerpen 20 mei 1996, *AJT* 1996-97, 515, met noot E. VAN HOOYDONK.
- Brussel 25 juni 1996, *RGAR* 1998, 12883.
- Brussel 24 januari 1977, *TROS* 1997, 363.
- Antwerpen 3 maart 1992, *TMR* 1994, 49.
- Gent 27 februari 1998, *TBBR* 1999, 662.
- Antwerpen 9 november 1998, *TBBR* 1999, 667.
- Gent 3 juni 1999, *T.Verz.* 2000, 273, met noot A. PIRE.
- Antwerpen 6 september 1999, *TBBR* 2000, 560.
- Gent 6 februari 2002, *TMR* 2002, 268-270.
- Brussel 10 juni 2003, *RW* 2006-07, 450.
- Antwerpen 24 december 2003, *TBH* 2005, 1073, met noot C. VAN SCHOUBROECK.
- Antwerpen 20 oktober 2004, *NjW* 2005, 411, met noot I. BOONE.
- Antwerpen 22 februari 2006, *RW* 2008-09, 1002.
- Antwerpen 23 mei 2007, *TBBR* 2009, 274.
- Luik 28 oktober 2008, *Amén.* 2009, 134.
- Antwerpen 17 december 2008, *RW* 2011-12, 1261.
- Bergen 9 juni 2009, *Amén.* 2009, 303.
- Bergen 28 juni 2011, *RGAR* 2011, 14768.
- Antwerpen 7 december 2011, *NjW* 2012-2013, 599, met noot I. BOONE.
- Luik 10 januari 2012, *JLMB* 2012, 324.
- Brussel 6 februari 2012, *RGAR* 2012, 14853.
- Rb. Brussel 9 mei 1894, *Pas.* 1894, III, 290.
- Rb. Luik 25 februari 1914, *Pas.* 1914, II, 301.
- Rb. Gent 9 april 1925, *BJ* 1925, 531.
- Rb. Luik 4 november 1941, *Pas.* 1942, III, 60.
- Rb. Hasselt 23 januari 1946, *T. Vred.* 1952, 89.
- Rb. Luik 15 december 1949, *RGAR* 1949, 4699.
- Rb. Luik 2 mei 1950, *Jur. Liège* 1949-50, 283.
- Rb. Charleroi 16 april 1951, *RGAR* 1952, 4928.
- Rb. Nijvel 13 juni 1956, *Pas.* 1957, III, 54.
- Rb. Brussel 15 mei 1963, *JT* 1963, 695.
- Rb. Brussel 9 maart 1965, *JT* 1966, 27.
- Rb. Tongeren 15 oktober 1965, *RW* 1965-66, 1511.
- Rb. Luik 7 juni 1966, *JT* 1967, 481, met noot M-A FLAMME.
- Rb. Aarlen 11 januari 1972, *JL* 1972-73, 190.
- Rb. Brussel 7 maart 1972, *RW.* 1973-74, 433.
- Rb. Brussel 30 oktober 1972, *Pas.* 1973, II, 40.
- Rb. Brussel 23 januari 1973, *De Verz.* 1973, 705.
- Rb. Brugge 23 oktober 1973, niet gepubl. A.R. 6582, samenvatting in H. BOCKEN, "Het proces zonder einde: een aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door grondwaterwinning en bronbemaling", *TPR* 1995, 1663.

- Rb. Brussel 18 december 1974, *JT* 1975, 192.
- Rb. Luik 4 februari 1975, *RGAR* 1975, 9506.
- Rb. Brussel 18 april 1978, *JT* 1978, 478.
- Rb. Antwerpen 25 juni 1981, *Pas.* 1982, III, 66.
- Rb. Bergen 2 februari 1982, *RGAR* 1984, 10732.
- Rb. Nijvel 31 maart 1982, *RGAR* 1984, 10828.
- Rb. Verviers 13 juni 1984, *Jur. Liège*, 1985, 144.
- Rb. Brugge 8 oktober 1984, *TBR* 1984, 140.
- Rb. Bergen 23 april 1985, *Pas.* 1985, III, 65.
- Rb. Turnhout 3 juni 1985, *Res. Jur. Imm.* 1985, 191.
- Rb. Gent 17 juni 1985, *RW* 1986-87, 1691.
- Rb. Hasselt 10 maart 1986, *Limb. Rechtsl.* 1986, 93.
- Rb. Namen 9 juni 1987, *RRD* 1987, 376.
- Rb. Namen 9 november 1989, *RGAR* 1992, 11923.
- Rb. Kortrijk 30 maart 1993, *T.Verz.* 1997, 659.
- Rb. Antwerpen 22 november 1993, *RW* 1995-96, 160.
- Rb. Gent 22 april 1994, *T.Vred.* 1995, 347, met noot K. BERNAUW.
- Rb. Marche-en-Famenne 9 mei 1996, *RGAR* 1998, 12940.
- Rb. Gent 10 oktober 1996, *TMR* 1997, 287.
- Rb. Brussel 24 januari 1997, *TROS* 1997, 363-375.
- Rb. Neufchâteau 19 februari 1997, *Amén.* 1998, 58.
- Rb. Charleroi 19 november 1997, *JT* 1998, 407.
- Rb. Charleroi 24 juni 1998, *JLMB* 1999, 870.
- Rb. Antwerpen 6 september 1999, *RGDC* 2000, 560.
- Rb. Brussel 30 september 1999, *T.Aann.* 200, 146.
- Rb. Leuven 12 oktober 1999, *TMR* 2000, 338, met noot E. DE KEZEL.
- Rb. Namen 15 september 2000, *JLMB* 2001, 643.
- Rb. Turnhout 7 april 2003, *NjW* 2003, 855, noot I. BOONE.
- Rb. Dendermonde 30 januari 2004, *TBBR* 2005, 286.
- Rb. Brussel 26 november 2004, *RGAR* 2006, 14.172
- Rb. Gent 11 februari 2005, *TMR* 2005, 436, met noot M. DAMBRE.
- Rb. Brussel 15 juni 2006, *Res. Jur. Imm.* 2007, 195.
- Rb. Antwerpen 23 mei 2007, *TBBR* 2009, 274.
- Rb. Luik 20 oktober 2008, *Amén.* 2009, 134.
- Rb. Antwerpen 12 november 2008, *TBBR* 2010, 25, met noot C. BAEKELAND.
- Corr. Antwerpen 14 mei 1991, ongepubliceerd: zie <http://users.ugent.be/~pbrewee/cgi-bin/dmr.cgi?db=rs&recno=1579>.
- Kh. Sint Niklaas 2 december 1958, *RW* 1959-60, 1904.
- Kh. Oostende 22 februari 1962, *RW* 1962-63, 228.
- Kh. Antwerpen 23 november 1978, *RGAR* 1980, 10.163, met noot F. GLANSORFF.
- Kh. Brussel, 1 juni 1982, *RW* 1983-84, 2387.
- Kh. Antwerpen 12 juni 1986, *Rechtspr. Antw.* 1987, 27.
- Kh. Antwerpen 11 januari 2007, *TBH* 2008, 659, met noot J. LIBOUTON.

- Vred. Antwerpen 23 oktober 1891, *JT* 1891, 1465.
- Vred. Brussel 20 september 1912, *JT* 1912, 1106.
- Vred. Beringen 6 juli 1945, *T.Vred.* 1952, 89.
- Vred. Hoei 9 januari 1947, *Pas.* 1947, III, 83.
- Vred. Leuze 13 augustus 1947, *T.Vred.* 1949, 192.
- Vred. Leuze 21 april 1948, *T.Vred.* 1949, 113.
- Vred. Saint-Nicolas 26 november 1948, *Jur. Liège* 1948-49, 200.
- Vred. Andenne 9 november 1972, *JJP* 1974, 70.
- Vred. Rochefort 26 oktober 1978, *RRD* 1979, 726.
- Vred. Tielt 10 juni 1982, *T.Vred.* 1996, 28, met noot E. STASSIJNS.
- Vred. Namen 30 juni 1982, *RRD.* 1983, 114.
- Vred. Marchienne-au-Pont 16 december 1983, *T.Vred.* 1985, 129.
- Vred. Eghezée 29 september 1986, *T. Agr. R.* 1986, 233.
- Vred. Menen 12 november 1986, *T.Vred.* 1995, 174.
- Vred. Louveigné 23 juni 1987, *T.Vred.* 1987, 306.
- Vred. Beveren 10 april 1990, *T.Vred.* 1990, 374
- Vred. Louveigné 19 juni 1990, *JLMB* 1991, 66.
- Vred. Hasselt 11 februari 1992, *Limb. Rechtsl.* 1993, 174, met noot A. VANDEURZEN.
- Vred. Mol 21 november 1995, *Turnh. Rechtsl.* 1995-96, 4.
- Vred. Westerlo 25 september 1996, *RW* 1997-98, 1053.
- Vred. Mol 8 april 1997, *TBBR* 1999, 345.
- Vred. Eghezée 9 februari 1998, *T.Vred.* 1999, 138.
- Vred. Charleroi 13 maart 2000, *T.Vred.* 2004, 335.
- Vred. Sint-Truiden 7 november 2000, *RW* 2001-02, 823.
- Vred. Schaarbeek 26 mei 2004, *T.Vred.* 2006, 380.
- Vred. Aarschot, 21 december 2004, *RW* 2007-2008, 1467.
- Vred. Beveren- Waas 28 maart 2006, *RW* 2008-09, 242, met noot J. DESCHEPPER.
- Vred. Torhout 23 november 2010, *RW* 2012-13, 909.
- Vred. Zomergem 24 juni 2011, *NjW* 2011, 660.

## Rechtsleer

### Geschreven literatuur:

- ADAMS, M., *Verantwoordelijkheid en recht*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2008, XXIV+ 544 p.
- ANNAERT, L., SOMERS, W., en VANCLEYNENBREUGEL, W., *Milieurecht voor beginners*, Brugge, Die Keure, 2011, 277 p.
- BAAS, A., *Europees internationaal privaatrecht en verbintenissenrecht*, Deventer, Kluwer, 2008, 562 p.
- BIESEMANS, P., CLERICK, P., DECRUYENAERE, K., HARLEM, S., HOLVOET, I., VANDEKERKHOVE, L., VEREECKE, E. en WILLOCKX, A., *Zakboekje voor de milieucoördinator 2008*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2007, 608 p.

- BILBAO, V., CEENAEME, J., CLERICK, P., DECRUYENAERE, K., DE MOOR, G., D'HAENE, S., GEVAERTS, W., HOLVOET, I., JACQUES, D., MEYNS, B., VAN BURM, P., VAN GEERT, K. en VEREECKE, E., *Bodem: jaarboek 2008*, Antwerpen, Wolters Kluwer Belgium, 2008, XX + 706 p.
- BOCKEN, H., *Het aansprakelijkheidsrecht als sanctie tegen de verstoring van het leefmilieu*, Brussel, Bruylant, 1979, 500 p.
- BOCKEN, H., *Preventie, toerekening en herstel van schade door milieuverontreiniging*, Deventer, Kluwer, 1983, 121 p.
- BOCKEN, H., en RYCKBOST, D., *Verzekering van milieuschade*, Brussel, Story-Scientia, 1991, XII + 492 p.
- BOSTYN, S.J.R., DOMMERING, E.J., GEVERS, J.K.M. en VROOM-CRAMER, B.M., *Recht en praktijk: Moderne biotechnologie en recht*, Amsterdam, Kluwer, 2001, 165 p.
- BOUCKAERT, J., *Milieuaansprakelijkheid van Gemeenten*, Antwerpen, Kluwer, 1998, 159 p.
- BRONDERS, B., *Rechtspraak en milieubescherming*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1991, XII + 287 p.
- CARETTE, A., *Herstel van en vergoeding voor aantasting aan niet-toegeëigende milieubestanddelen*, Antwerpen, Intersentia, 1997, 669 p.
- CEENAEME, J., *Het regelgevend kader voor de bodemsanering in Vlaanderen*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2009, 174 p.
- CEENAEME, J., en DEWEIRDT, M., *Vastgoed en bodemsanering in Vlaanderen*, Mechelen, Kluwer, 2009, XII+ 298 p.
- COLLE, P., *Handboek bijzonder gereguleerde verzekeringscontracten*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2005, 341 p.
- CORNELIS, L., *Beginselen van het Belgische buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Maklu, 1989, 744 p.
- DE CORTE, R., en DE GROOTE, B., *Handboek civiel recht*, Larcier, Gent, 2008, 772 p.
- DE GROOTE, B., *Overzicht van het burgerlijk recht*, Mechelen, Kluwer, 2005, 746 p.
- DE MAESENEIRE, D., *Brandverzekering: technische en praktische aspecten*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2005, 299 p.
- DE MULDER, J., *Milieu-effect- en veiligheidsrapportage in Vlaanderen en zijn internationale context*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2007, 268 p.
- DE PUE, E., LAVRYSEN, L., en STRYCKERS, P., *Milieuzakboekje 2009*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2009, 1021 p.
- DEKETELAERE, K., *Algemene bepalingen Vlaams milieubeleid en bedrijfsinterne milieuzorg*, Brugge, Die Keure, 1996, XVIII + 269 p.
- DEKETELAERE, K., *Milieurecht in België: Status Questionis Anno 1997*, Brugge, Die Keure, 1997, 958 p.
- DEKETELAERE, K., DE COCK, K., DERIDDER, L., en VERHOOSSEL, G., *Handboek energierecht*, Antwerpen-Groningen, Intersentia Rechtswetenschappen, 2001, 312 p.
- DEKETELAERE, K., *Handboek Milieu- en Energierecht*, Brugge, Die Keure, 2006, XXXII + 1801 p.
- DEKETELAERE, M., *Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor milieuschade*, Brugge, Die Keure, 1993, XIII + 125 p.
- DEKETELAERE, M., *Recente ontwikkelingen in het afvalstoffenrecht*, Brugge, Die Keure, 1995, 244 p.



- DELVA, W., *Aansprakelijkheid, aansprakelijkheidsverzekering en andere schadevergoedingssystemen*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2007, XXV + 856 p.
- DIRIX, E., SENAEVE, P., PINTENS, W., en STIJNS, S., *Liber Amicorum Jacques Herbots*, Kluwer, 2002, 597 p.
- DRIESSEN, P., en LEROY, P., *Milieubeleid: analyse en perspectief*, Bussum, Uitgeverij Coutinho, 2007, 434 p.
- EBBESSON, J., *Access to justice in environmental matters in the EU*, Den Haag, Kluwer Law International, 2002, 500 p.
- FAURE, M., *Aansprakelijkheid voor het nucleaire risico*, Antwerpen, Maklu, 1993, 236 p.
- FORTUIJN, C.J., *Verzameling van wetten, besluiten en anders rechtsbronnen van Franschen oorsprong (1808-1813)*, Amsterdam, C.A. Spin, 1841, 530 p.
- HERBOTS, J., (ed.) *Het gebrek in de zaak. Dertig jaar cassatierechtspraak: gebrekkige rechtspraak of kracht van de feiten*, Deurne, Kluwer, 2002, XXX+ 563 p.
- HINTEREGGER, M., *Environmental Liability and Ecological Damage in European Law*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008, 760 p.
- INTERUNIVERSITAIRE COMMISSIE TOT HERZIENING VAN HET MILIEURECHT IN HET VLAAMSE GEWEST, *Voorontwerp decreet milieubeleid*, Brugge, Die Keure, 1995, 1255 p.
- LAMBRECHTS, W., *Milieurecht*, Brussel, Story-Scientia, 1987, 467 p.
- LAVRYSEN, L., *Gevaarlijke stoffen: een overzicht van de Belgische wetgeving*, Brussel, Story-Scientia, 1986, 235 p.
- LAVRYSEN, L., *Handboek Milieurecht*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2006, 821 p.
- LAVRYSEN, L., BILLIET, C.M., DE SMEDT, P., en VAN LANDEGHEM, H., *Het Milieuhandhavingsdecreet in de praktijk*, Brugge, Die Keure, 2010, IX + 338 p.
- MAES, F. en CLIQUET, A., *Internationaal en nationaal recht inzake de bescherming van de Noordzee*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1997, 733 p.
- MORRENS, P., en DE BRUYCKER, P., *Afvalgids: juridische wegwijzer voor de Vlaamse ondernemer*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2010, XXIII+ 915 p.
- NAUDTS, L., *Deskundigenonderzoek in burgerlijke zaken*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2005, 279 p.
- NEVEN, W., *Milieuschade*, Mechelen, Kluwer, 2004, V+ 220 p.
- OST, F., REMY, J., en VANCAMPENHOUDT, L., *Halfnatuurlijke gebieden: tussen stad en natuur*, Brussel, Facultés Universitaires Saint-Louis, 1994, 311 p.
- PROCURA, *VZW's en verzekeringen*, Antwerpen-Apeldoorn, Garant Uitgevers NV, 2003, 139 p.
- RONSE, J., DE WILDE, L., CLAEYS, A., en MALLEMS I., *Schade en schadeloosstelling: Deel 1*, Gent, Story-Scientia, 1984, 440 p.
- RYCKBOST, D., en DELODDERE, S., *Bodemsanering in Vlaanderen*, Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen, 1997, 330 p.
- PUTZEYS, J., *Liber amicorum - études de droit des transports*, Brussel, Bruylant, 1996, 567 p.
- SAERENS, I., *Manifestaties en evenementen*, Brussel, Uitgeverij Politeia NV, 2007, 266 p.
- SCHAMPS, G., *La mise en danger: un concept fondateur d'un principe général de responsabilité: analyse de droit comparé*, Brussel, Bruylant, 1140 p.
- SCHOUKENS, H., DE ROO, K., en DE SMEDT, P., *Handboek natuurbehoudsrecht*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2011, 720 p.

- SNELERS, N., VAN BOSSUYT, H., PETILLION, F., BROUWERS, S., DE GANCK, C., DEVROE, W., JOCQUE, G., LUST, S., MAES, B., ROZIE, M., en VAN GERVEN, D., *Rechtspraak Antwerpen Brussel, Gent: Schade en schadeloosstelling*, Gent, Larcier, 2005, 1157 p.
- SOETEMANS, D., *Inleiding tot het milieurecht*, Leuven, Acco, 1979, VII + 269 p.
- SOMERS, E., *Inleiding tot het internationaal zeerecht*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1997, 483 p.
- STIJNS, S., en VUYE, H., *Beginnelsen van Belgische privaatrecht, Boek IV Burenhinder*, Antwerpen, Story-Scientia, 2000, 532 p.
- TIMMERMANS, R., *Private serviceflatgebouwen en serviceresidenties*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2006, 237 p.
- UYLENBURG, R., en VOGELZANG-STOUTE, E.M., *Toegang tot het milieurecht: een inleiding voor niet-juristen*, Deventer, Kluwer, 2008, 347 p.
- VAN DER VELDE, W., *De positie van het zeeschip in het internationaal privaatrecht*, Deventer, Kluwer, 2006, 556 p.
- VAN DUNNE, J.M., *Normatief uitgelegd: Verzamelde privaatrechtelijke opstellen van J.M. Van Dunné*, Deventer, Kluwer, 1971, 984 p.
- VAN DUNNE, J.M., *Verbintenissenrecht: onrechtmatige daad en overige verbintenissen*, Rotterdam, Kluwer, 2004, 968 p.
- Van Dunne, J.M., Smale, L.J., Deketelaere, M., Janssen, C.A., Schutyser, F., De Vries, C., *Aansprakelijkheid voor milieuschade en financiële zekerheid: een vergelijking van Nederlands, Belgisch en Europees recht*, Lelystad, Koninklijke Vermande, 1998, 172 p.
- VAN HOORICK, G., *Handboek notarieel bestuursrecht*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2006, XXXIII+ 556 p.
- VAN HOORICK, G., *Handboek ruimtelijk bestuursrecht*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2011, 344 p.
- VAN HOOYDONK, E., *Zeeverontreiniging: preventie, bestrijding en aansprakelijkheid*, Antwerpen, Maklu, 2004, 353 p.
- VAN QUICKENBORNE, M., *Oorzakelijk verband tussen onrechtmatige daad en schade*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2007, VI + 152 p.
- VAN VELTHOVEN, B., en VAN WIJCK, P.W., *Recht en efficiëntie: een inleiding in de economische analyse van het recht*, Deventer, Kluwer, 2007, 439 p.
- VANSWEEVELT, T., en WEYTS, B., *Handboek buitencontractueel aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, xxxi + 935 p.
- VERBRUGGEN, A., *Leren om te keren. Milieu-en natuurrapport Vlaanderen*, Leuven, Garant, 1994, 823 p.
- VANHEUSDEN, B., en VAN HOORICK, G., *Milieurecht in kort bestek*, Intersentia, Antwerpen-Cambridge, 2011, XVII + 304 p.
- VERACHTERT, A., *Waar naartoe met uw afvalstoffen? - Dossier milieuwetgeving*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2005, 99 p.
- VERBRUGGEN, A., *Leren om te keren. Milieu - en natuurrapport Vlaanderen*, Leuven, Garant, 1994, 823 p.
- X, *Bijzondere overeenkomsten: artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Mechelen, Kluwer, 2010, 69 p.

Tijdschriften

- BAEKELAND, C., "Medehuuders en de evenwichtsleer van artikel 544 BW: het begrip nabuurschap", *TBBR* 2010, 25-29.
- BERGKAMP, L., "De vervuiler betaalt dubbel: over de verhouding tussen privaat en publiek milieurecht", *TMR* 1998, 400-407.
- BOCKEN, H., "Systèmes alternatifs pour l'indemnisation des dommages dus à la pollution", *RGAR* 1990, 11698.
- BOCKEN, H., "Het proces zonder einde: aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door grondwaterwinning en bronbemaling", *TPR* 1995, 1633-1678.
- BOCKEN, H., "Van fout naar risico. Een overzicht van de objectieve aansprakelijkheidsregelingen naar Belgisch recht", *TPR* 1984, 319-415.
- BOCKEN, H., LAVRYSEN, L. en VANDEN BON, A., "Het juridisch statuut van de verwerper van giftig afval", *TBP* 1986, 216-231.
- BOCKEN, H., "Aansprakelijkheid voor milieuschade", *RW* 1987-88, 1269-1280.
- BOES, M., "Bodemverontreiniging en aansprakelijkheid", *Not. Fisc. M.* 1991, 14-18.
- BOONE, I., "De buitencontractuele aansprakelijkheid van de eigenaar of exploitant van een onroerend goed en de verzekering van de aansprakelijkheid", *RW* 1997-98, 1504-1505.
- CARETTE, A., "De aansprakelijkheidsregeling voor milieuverstoring uit het voorontwerp decreet milieubeleid", *TMR* 1998, 140-155.
- CARETTE, A., "De aansprakelijkheidsregeling uit de wet ter bescherming van het mariene milieu", *TMR* 1999, 362-375.
- COENRAETS, P., "Responsabilité du fait des choses et responsabilités objectives en droit de l'environnement", *RGAR* 1993, 12213.
- DERINE, R., "Hinder uit nabuurschap", *TPR* 1983, 261-291.
- DE BECKER, B., "Nieuw Vlaams Decreet over bodemsanering en de bodembescherming: nieuwe toekomst voor Vlaamse Bodem", *Juristenkrant* 2007, nr. 147, 18.
- DE BEIR, C., DE SMEDT, P., LAVRYSEN, L., MALFAIT, T., en SLABBINCK, R., "Het nieuwe Bodemdecreet. Too much, too little?", *TMR* 2007, 290-323.
- DE CLIPPELE, F., "Olie op de golven. De buitencontractuele aansprakelijkheid inzake olieverontreiniging door tankerschepen", *RW* 2002-03, 1321-1340.
- DE SMEDT, P. "Aansprakelijkstelling voor en herstel van schade door aantasting van het mariene leefmilieu: beroerde baren van de vergramde neptunus? Een analyse van de buitencontractuele aansprakelijkheid voor schade en milieuverstoring door aantasting van het mariene leefmilieu in het licht van de aansprakelijkheidsbepalingen van de Wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu", *TPR* 2002, 1067-1185.
- DE SMEDT, P. "De implicaties van het Vlaamse Bodemsaneringsdecreet op het beheer en de vereffening van het faillissement: van nu en straks", *TMR* 2006, 529-544.
- DEKETELAERE, M., "Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor en verzekering van milieuschade", *Jura Falc.* 1990-91, 545-588.
- DUBUISSON, B., "De la légèreté de la faute au poids du hasard. Réflexions sur l'évolution du droit de la responsabilité civile", *RGAR* 2005, 14009.
- FAURE, M. en DE SMEDT, K., "Harmonisatie van milieuaansprakelijkheid in de Europese Unie: een rechtseconomische analyse", *TMR* 2001, 356-365.

- GEENS, H., "De grondslagen van de culpa in contrahendo", *Jura Falc.* 2003-04, 433-460.
- GILLE, B., "Historisch milieupassief", *Jura. Falc.* 1990-1991, 505-513.
- HANOTIAU, M., "La Loi du 10 janvier 1977 organisait la réparation des dommages provoqués par des prises et de pompes d'eau souterraine", *RGAR* 1977-78, 188-190.
- HANOTIAU, M., "La responsabilité en matière de troubles de voisinage", *De. Verz.* 1981, 365-392.
- Jost, I., "Verplichte verzekering objectieve aansprakelijkheid inzake brand en ontploffing", *Intercontact (N)* 1995, 58-60.
- LE HARDY DE BEAULIEU, B., "La Loi du 20 janvier 1999 visant la protection du milieu marin dans les espaces marins sous juridiction de la Belgique: entre continuité et innovation", *Amén.* 2009, 90-95.
- MAES, F., "De wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu in zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België: op weg naar een duurzaam gebruik van de zee", *TMR* 1999, 270-285.
- MALFAIT, T., "Capita selecta afvalstoffenrecht: over vijf bijproducten bij het Materialendecreet", *TMR* 2012, 124-132.
- ROGGE, J., "Preventie van brand en ontploffing en verplichte burgerrechtelijke aansprakelijkheidsverzekering", *BRH* 1980, 21-32.
- SCHUERMANS, L., "Grondwaterbemaling - enkele juridische beschouwingen naar aanleiding van de tiende verjaardag van de Wet van 1977", *T. Aann* 1987-88, 240-249.
- VAN DEN BERGH, R., en HEREMANS, D., "Recht en economie", *TEM* 1987, 139-164.
- VAN NUFFEL, P., "De onschuldige bezitter in het bodemsaneringsdecreet", *TMR* 2002, 33-53.
- VAN OEVEREN, A. en VANDEPLAS, A., "Preventie van brand en ontploffing, objectieve aansprakelijkheid en verplichte aansprakelijkheidsverzekering", *RW* 1980-81, 217-252.
- VAN PASSEL, M. en DE BECKER, B., "Een nieuw Vlaams Bodemsaneringsdecreet: moet ik mijn verontreinigde grond nog saneren?", *Not. Fisc. M.* 2006, nr. 9-10, 299-308.
- VAN RYN, J., "La responsabilité du fait des choses", *JT* 1946, 164-166.
- VANDEN BORRE, T., "Recente ontwikkelingen in het nucleaire aansprakelijkheidsrecht: innovatie of renovatie?", *MER* 2001, afl.1, 26-49.
- VANDENBERGHE, H., VAN QUICKENBORNE, M., en WYNANT, L., "Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad", *TPR* 1995, 1115-1534.
- VANHEUSDEN, B., "De saneringsplicht en -aansprakelijkheid in het nieuwe bodemdecreet en recente ontwikkelingen in de rechtspraak", *CPDK* 2008, 497-518.
- VERSCHUUREN, J., "Codificatie van het milieurecht in het Vlaamse Gewest: een bespreking van het Voorontwerp decreet milieubeleid", *TMR* 1996, 19-22.
- X. "Bescherming hotels en vakantiehuizen tegen brand", *NjW*, 2010, afl. 214, 17.

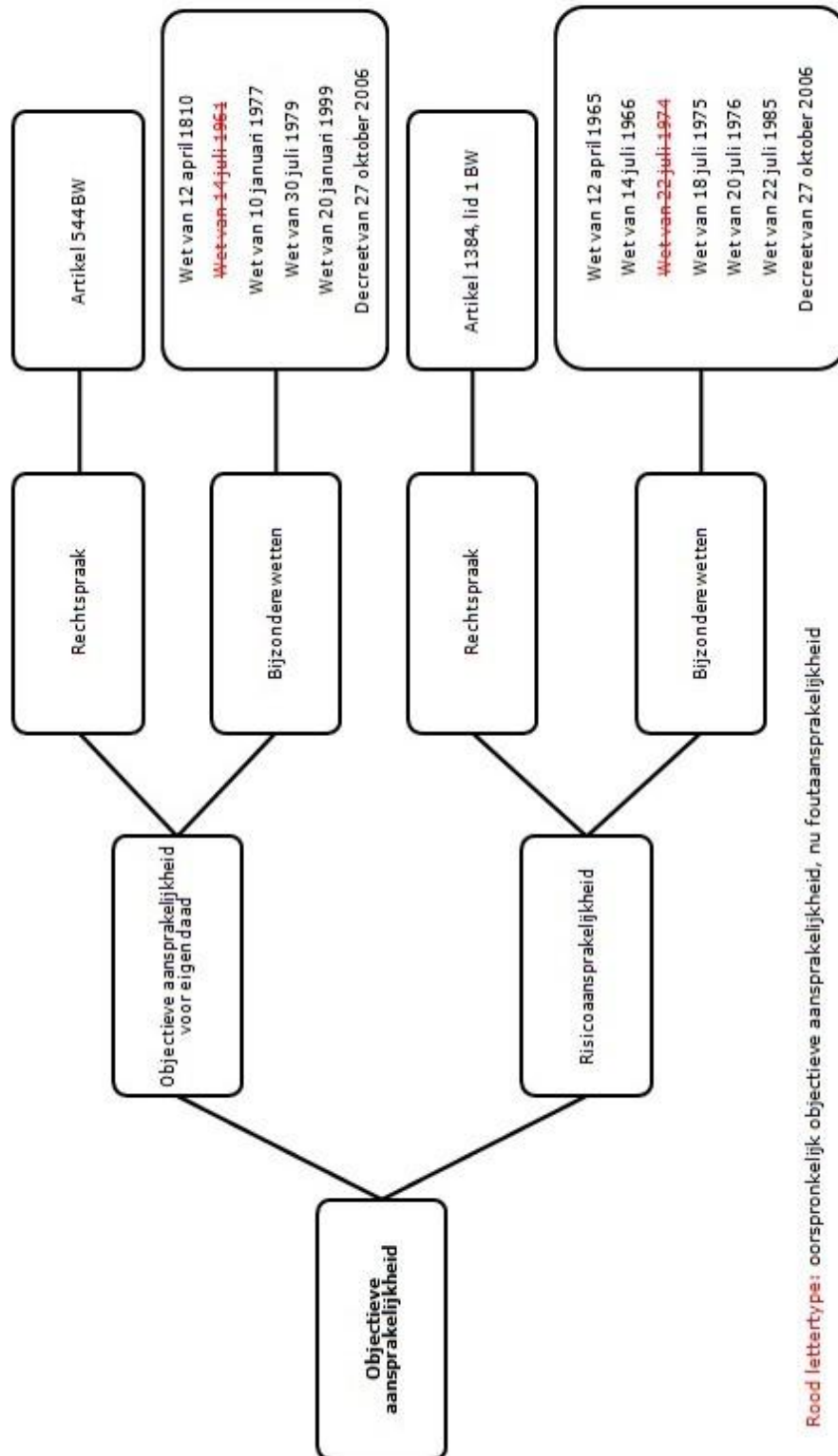
#### Onlinebronnen

- BOCKEN, H., 'Overzicht van de Belgische aansprakelijkheidsregelen van toepassing op schade veroorzaakt door ondergrondse leidingen en installaties', [www.benelux.int/pdf/pdf\\_nl/dos/Dos\\_OndergrondseLeidingen.pdf](http://www.benelux.int/pdf/pdf_nl/dos/Dos_OndergrondseLeidingen.pdf).
- BOYLE, A.E 'Globalising environmental liability: the interplay of national and international law', [http://academico.direitorio.fgv.br/ccmw/images/6/68/BOYLE, A. E. Globalising Environmental Liability... Law, JEL, vol. 17, n%C2%BA 1, p. 3-26.pdf](http://academico.direitorio.fgv.br/ccmw/images/6/68/BOYLE_A_E_Globalising_Environmental_Liability..._Law,_JEL,_vol._17,_n%C2%BA_1,_p._3-26.pdf).

- BRANS, E.H.P., 'De EU-Richtlijn Milieuaansprakelijkheid', [http://www.pelsrijcken.nl/pdf/nieuws/bouwrecht2005\\_1.pdf](http://www.pelsrijcken.nl/pdf/nieuws/bouwrecht2005_1.pdf).
- BRUSSELS INSTITUUT VOOR MILIEUBEHEER, 'De gevolgen van luchtverontreiniging voor het leefmilieu', <http://www.leefmilieubrussel.be/Templates/Particuliers/Informer.aspx?id=1694>.
- CLIQUET, A., 'De Belgische Wet ter bescherming van het mariene milieu: een 'kookboek' voor een duurzaam beheer van onze Noordzee', [http://www.vliz.be/docs/Groterede/GR03\\_kookboek.pdf](http://www.vliz.be/docs/Groterede/GR03_kookboek.pdf).
- DASCALPOULOU-LIVADA, P., 'The Kiev Protocol On Civil Liability and Compensation For Damage Caused By The Transboundary Effects Of Industrial Accidents On Transboundary Waters - Achievements and Prospects', [http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/water/cwc/legal/Liability%20Protocol\\_livada\\_kolliopoulou\\_s.pdf](http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/water/cwc/legal/Liability%20Protocol_livada_kolliopoulou_s.pdf).
- DEKETELAERE, M., 'Recente ontwikkelingen inzake de aansprakelijkheid voor en verzekering van milieuschade', <https://www.law.kuleuven.be/jura/art/27n4/deketelaere.pdf>.
- DEPARTEMENT LEEFMILIEU, NATUUR EN ENERGIE, 'Burgerlijke aansprakelijkheid', <http://www.lne.be/themas/hinder-en-risicos/geurhinder/regelgeving-geurhinder/burgerlijk-wetboek>.
- DIENST VOOR STRAFRECHTELIJK BELEID, 'Zware milieucriminaliteit', [http://www.dsb-spc.be/web/index.php?option=com\\_content&task=view&id=59&Itemid=84&lang=dutch](http://www.dsb-spc.be/web/index.php?option=com_content&task=view&id=59&Itemid=84&lang=dutch).
- FAURE, M., 'De vorderingsbevoegdheid van milieuverenigingen in België', <http://arno.unimaas.nl/show.cgi?fid=8503>.
- KLIMA- OG FORURENSNINGSDIREKTORATET, 'The Pollution Control Act', [http://www.klif.no/artikkel\\_33746.aspx](http://www.klif.no/artikkel_33746.aspx).
- MAES, F., 'De burgerlijke aansprakelijkheid van de scheepseigenaar en de vergoedingen voor schade ontstaan door olieverontreiniging: een verduidelijking bij de toepasselijke verdragen en contracten', <http://rbdi.bruylant.be/public/modele/rbdi/content/files/RBDI%201988/RBDI%201988-1/Etudes/RBDI%201988.1%20->.
- MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, 'Jachtwetgeving', [http://publicaties.vlaanderen.be/docfolder/1045/Jachtwetgeving\\_2003.pdf](http://publicaties.vlaanderen.be/docfolder/1045/Jachtwetgeving_2003.pdf).
- NADIA, 'Vlaamse Overheid - Catalogus Overeenkomsten', <http://nadia-burger.vlaanderen.be/nadia/repertorium/openindex.do?index=03.08.02>.
- THIERY, P. 'Juridische aspecten van de aansprakelijkheid voor everzwijnschade', [http://www.natuurenbos.be/~media/Files/Themas/Wildbeheer/Everzwijn/Vergadering\\_juni2012/Juridische\\_aspectenaansprakelijheideverzwijnschade.pdf](http://www.natuurenbos.be/~media/Files/Themas/Wildbeheer/Everzwijn/Vergadering_juni2012/Juridische_aspectenaansprakelijheideverzwijnschade.pdf).
- UNECE, "Protocol on SEA", [http://www.unece.org/env/eia/sea\\_protocol.html](http://www.unece.org/env/eia/sea_protocol.html).
- UNITED NATIONS, "Treaty Collection", [http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg\\_no=XXVII-16&chapter=27&lang=en](http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-16&chapter=27&lang=en).
- X, "Gratis woordenboek", <http://www.vandale.be/>.

**Bijlagen**

I: Overzicht objectieve aansprakelijkheid binnen het milieurecht



II: Een op vijf reptielen met uitsterven bedreigd

© thinkstock

**Een op de vijf reptielensoorten in de wereld dreigt uit te sterven. Dat blijkt uit een onderzoek van de Zoological Society in Londen en de internationale natuurorganisatie IUCN.**

Zoetwaterschildpadden zijn een van de meest bedreigde reptielensoorten, omdat de mens een groot beslag legt op het water waarin de dieren leven. Bijna de helft van de zoetwaterschildpadden wordt volgens het onderzoek met uitsterven bedreigd.

**Extreme omstandigheden**

Reptielen worden vooral in tropische gebieden bedreigd in hun voortbestaan. Veel mensen denken dat de dieren zich makkelijk aanpassen aan veranderende situaties, omdat ze gewend zijn onder extreme omstandigheden te leven.

Maar dat is niet altijd het geval, zegt onderzoeker Monika Böhm, hoofdauteur van het rapport. "Veel soorten zijn hooggespecialiseerd in de manier waarop ze gebruik maken van hun leefomgeving. Dit maakt ze juist bijzonder kwetsbaar voor veranderingen."

**Al uitgestorven**

Uit veldonderzoek blijkt dat drie van de onderzochte soorten mogelijk al zijn uitgestorven. Zo leverden twee recente onderzoeken naar de boshagedis *Ameiva vittata* in het leefgebied in Bolivia niets op. "Grote delen van de bergbossen waarin de hagedissen wonen zijn verloren gegaan door houtkap voor brandhout en bouw materiaal en uitbreiding van landbouwactiviteiten", aldus IUCN NL.

Datum: 15/02/2012 - 00u05

Bron: [www.hln.be](http://www.hln.be)

III: 133 diersoorten verdwenen uit Vlaanderen de laatste 100 jaar

**133 diersoorten zijn verdwenen uit Vlaanderen de laatste 100 jaar, dat staat in de Natuurindicatoren 2012 van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO). 429 soorten staan op de rode lijst: zij staan op het punt te verdwijnen uit onze regio. Het totale aantal inheemse soorten staat op 1.934. Het aantal uitheemse soorten is dan weer gestegen tot 250.**



*Vooraf de vlinderpopulatie staat zwaar onder druk © Thinkstock*

Vooraf vlinders staan onder druk: van de 67 vlindersoorten die sinds het begin van de vorige eeuw in Vlaanderen voorkwamen, zijn er ondertussen 19 uitgestorven, 18 in gevaar en 7 bijna in gevaar.

Vissen hebben dan weer te lijden onder de fragmentatie van waterlopen door stuwen en sluizen. "Als het huidige saneringstempo wordt aangehouden, zullen de geïnventariseerde vismigratieknelpunten op de belangrijkste waterlopen pas na 2015 gezond zijn", klinkt het alarmerend. Voor de andere waterlopen zou dat nog zes jaar langer duren.

Datum: 19/10/2012 - 18u32

Bron: [www.hln.be](http://www.hln.be)



IV: Koffieplant sterft mogelijk uit door klimaatverandering

**Geniet nog maar even van uw kopje koffie. Nu het nog kan. In de toekomst kan koffie namelijk wel eens fors duurder worden. Britse wetenschappers denken dat de wilde Arabica-koffieplant in de toekomst door klimaatverandering mogelijk uitsterft.**



De gecultiveerde Arabica koffieplant is genetisch erg beperkt en is daarom afhankelijk van de wilde variant om sterkere planten te kweken. Extreme weersveranderingen vormen een grote bedreiging voor de wilde plantjes en dus ook voor de gecultiveerde, stellen Brits- Ethiopische onderzoekers in het tijdschrift Plos One.

Als de opwarming van de aarde door blijft gaan, zijn er aan het einde van deze eeuw nog maar enkele gebieden waar wilde Arabica verbouwd kan worden.

Arabica koffie (*Coffea Arabica* Linnaeus) is wereldwijd de meest gedronken koffie en vormt circa 70 procent van de wereldproductie. De koffie komt oorspronkelijk uit de hooglanden van Ethiopië. Ethiopië is ook de grootste producent, gevolgd door Brazilië en Colombia.

**Verrassend**

"Het uitsterven van Arabica koffie is een verrassend en verontrustend vooruitzicht", zegt Aaron Davis, hoofdonderzoeker van de Koninklijke Botanische Tuinen in Kew tegen de BBC. "Het was niet het doel van deze studie om alarmerende voorspellingen over de ondergang van wilde Arabica te doen".

De wetenschappers onderzochten hoe de wilde plant reageert op drie verschillende hoeveelheden koolstofdioxide-uitstoot. Bij het voordeligste scenario zouden in 2080 geschikte gebieden met 65 procent afnemen. Het slechtste scenario zou een afname van 99,7 procent betekenen.

**Conservatief**

Deze cijfers zijn volgens de onderzoekers aan de conservatieve kant. Verschillende externe factoren zijn namelijk niet meegerekend. Illegale houtkap en ziektes kunnen ook van invloed zijn. "Het is daarom belangrijk om er alles aan te doen om de toekomst van de plant in Ethiopië zeker te stellen", stelt medeonderzoeker Tadesse Woldermariam Gole.

Datum: 08/11/2012 - 18u11

Bron: [www.hln.be](http://www.hln.be)

V: Meer dan helft van Europee water is te vervuild

**Een groot deel van het Europese water is nog te vervuild. Volgens het Europees Milieuagentschap (EEA) zal slechts de helft de Europese doelstellingen halen tegen.**



©photo news

Het jongste EEA-rapport voorspelt dat slechts 52 procent van het Europese water de normen haalt die de Europese Unie zichzelf tegen 2015 heeft opgelegd.

Er is de laatste 25 jaar "aanzienlijke vooruitgang" geboekt, zegt de EEA, onder meer via een verbetering van de afvalwaterzuivering en een beperking van de fosfaten in detergents, maar Europa blijft nog een heel eind bij de normen vandaan.

### **Meststoffen**

De problemen blijven zowel bij oppervlakte- als grondwater groot. Daarvoor heeft de EU ecologische, chemische en kwantitatieve normen opgesteld, in de zogeheten 'kaderrichtlijn water'. Die normen moeten vanaf 2015 gehaald worden.

Meer dan de helft van het oppervlaktewater (rivieren, meren en kustzones) krijgt nog steeds een onvoldoende voor de ecologische normen.

De belangrijkste vervuiling komt van meststoffen uit de landbouw. Die kunnen tot eutrofiëring leiden, een teveel aan voedingsstoffen dat bepaalde soorten te veel doet groeien en zo de biodiversiteit doet dalen.

### **Zware metalen**

Een tiende van het oppervlaktewater en een kwart van het grondwater scoort slecht op chemisch vlak. Het gaat dan om de aanwezigheid van zware metalen en andere schadelijke stoffen.

In zestien EU-landen is meer dan 10 procent van het grondwater er chemisch slecht aan toe. In Vlaanderen, Luxemburg, Tsjechië en Malta loopt dat zelfs op tot 50 procent.

Ook de hoeveelheid beschikbaar water baart Europa zorgen: het gebied met waterschaarste wordt groter. Daarnaast neemt ook het aantal overstromingen toe.

In het rapport dringt de EEA aan op een beter waterbeheer, via een integrale aanpak.

Datum: 19/11/2012 - 14u09

Bron: [www.hln.be](http://www.hln.be)

VI: Aard van vergoeding onder het objectief aansprakelijkheidsregime

<b><u>Volledige vergoeding</u></b>	<b><u>Gedeeltelijke vergoeding</u></b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Artikel 1382-83 BW</li> <li>- Artikel 1384, lid 1 BW</li> <li>- Artikel 58 KB van 15 september 1919 (<i>BS</i> 3 maart 1920)</li> <li>- Artikel 13, lid 3 van de wet van 12 april 1965 (<i>BS</i> 7 mei 1965)</li> <li>- Artikel 13 van de wet van 18 juli 1975 (<i>BS</i> 14 augustus 1975)</li> <li>- Artikel 37 § 1 van de wet van 20 januari 1999 (<i>BS</i>) - <u>MAAR</u> is begrensd</li> <li>- Artikel 5 van de wet van 22 juli 1985 (<i>BS</i> 31 augustus 1985) - <u>MAAR</u> is begrensd</li> <li>- Bodemdecreet van 27 oktober 2006 (<i>BS</i> 22 januari 2007) wat betreft historische bodemverontreiniging (artikel 1382-83 BW)</li> </ul> <hr/> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Wet van 14 juli 1966 → Decreet van 24 juli 1991 (<i>BS</i> 7 september 1991)</li> <li>- Wet van 22 juli 1974 (<i>BS</i> 1 maart 1975)</li> </ul> <p style="text-align: center;">↓</p> <p style="text-align: center;"><b>Foutaansprakelijkheid</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Artikel 544 BW</li> <li>- Artikel 1 van de wet van 10 januari 1977 (<i>BS</i> 8 februari 1977)</li> <li>- Artikel 8, lid 1 van de wet van 30 juli 1979 (<i>BS</i> 20 september 1979) - <u>MAAR</u> is begrensd</li> <li>- Artikel 1 van het Verdrag van Rome van 7 maart 1952 (<i>BS</i> 27 september 1966)</li> <li>- Artikel 3 van het Verdrag van Brussel van 29 oktober 1969 (<i>BS</i> 13 april 1977)</li> <li>- Bodemdecreet van 27 oktober 2006 (<i>BS</i> 22 januari 2007) wat betreft nieuwe bodemverontreiniging en in voorkomend geval historische bodemverontreiniging</li> </ul>

## Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

**Objectieve aansprakelijkheid in het milieurecht: werkelijk een objectieve stap voorwaarts?**

Richting: **master in de rechten-overheid en recht**

Jaar: **2013**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

**Van Hoef, Katleen**

Datum: **15/05/2013**